
No. 20

translation into [illegible] of the 4th book of the Painter's book by Van Mander

HET LEVEN DER SCHILDERS,

DOOR

KAREL VAN MANDER.

VERKLAARING
VAN DE
TYTEL-PRENT.

'T kunstlievend oog kan hier 't gordijn zien opgeschoven,
Der kunsten Tempel praalt gansch achtbaar voor 't gezicht;
En hij, die Kunstenaars een duurzaame eerzuil sticht,
Verrijst na zijnen dood, der sterflijkheid te boven:
Erkentenis deed hem in 't glansfig Marmer staan.
De schrandre Pallas toont aan heure Voedsterlingen
En 't vinding-rijk Vernuft, gewoon naar eer' te dingen,
Hoe zeer verdienst en vlijt haar aan het harte gaan.
De Tijd, aan wien de Kunst verval en schaê kan wijten,
Door all' dien achtbren glans en 't Marmren Beeld verzet,
Terwijl 't afgunstig oog op deezen toestel let,
Weet niet, dan teêr papier en doeken door te rijten.
Der Kunst-godess', gehuld met straalen rijk van licht,
Kan men 't genoegen uit het rustig aanschijn leezen:
Zij slaat het dankbaar oog en overdeftig wezen
Naar 't Praal-beeld, 't geen men heeft heur' Voedster-zoon gesticht.
De vlugge Lucht-bodin, omstuwd van lichte wolken,
Die in haar eêl blazoen het Merk der Schilders draagt,
Wier Slangen-ring van wisse Onsterflijkheid gewaagt,
Toont zich gereed, dees maar te brengen aan de Volken.
Het eêl gereedschap toont, wie hier de Kunsten zijn,
Wier Schoon verdienen mag dus luister-rijk te praalen.
Het Godendom ontsluit zijn trotsch gewelfde Zalen,
En keurt dit Kunst-loon goed, op voorgang van Jupijn.

LEVEN
der
NEDERLANDSC
en
HOOGDUITSC
SCHILDERE
door
C.VAN MANDE
S. Fokke in.

HET
LEVEN
DER
Doorluchtige Nederlandsche en eenige Hoogduitsche
SCHILDERS,
VOORMAALS
Byeen-vergaderd en beschreeven
DOOR
KAREL VAN MANDER
KUNST-SCHILDER,

En nu, volgends het oorspronglyke van den Schryver, in de hedendaagsch Nederduitsche Spraake en Styl overgebragt, met verscheiden bygevoegde Aanmerkingen, Ophelderingen, en verdere Levens- en Kunst byzonderheden vermeerderd, en vollediger gemaakt,

DOOR WYLEN
JACOBUS DE JONGH,
En na deszelfs overlyden door eene bekwaame hand.

Met het Leven van den Schryver, naar den besten druk van 't Jaar 1618.

Versierd met de Afbeeldingen der voornaamste Schilders.

EERSTE DEEL.

Te AMSTERDAM,
By STEVEN VAN ESVELDT,
Boekverkoper in de Kalverstraat, het derde huis van de Roomsche Kerk, de Papegaay. 1764.

OPDRAGT

VAN

KAREL VAN MANDER

Aan de eerwaarde achtbare Heeren, myn goede vrienden, *Jan Matthysz Ban*, en *Cornelis Gerritsz. Vlasman*, onderlinge (*) dobbel lieve Gefwagers, en Schilder-conftbeminders binnen Haarlem.

lfoo de gemeen fpreuck, die den uitnemenden Dichter *Virgilius* zynen verliefden *Coridon* doet verhalen en finghen, *Dat yder is tot zyn wellust getrocken* (†), blykt daeglycx en daedlyk genoech waerachtich te wefen, dat men daer over niet behoeft veel tifteniffen (§). Want men bevindt, dat yder menfchen luft en genegentheid, beneffens behoeflycke dinghen, erghen toe foetlyck aengelockt en getrocken wort, te we-

(*) Door twee huwelyken, dubbele Zwagers. Zie dit in de Opdragt zelve.

(†) *Trahit fua quemque voluptas* Ecl. 2. vs. 65.

(§) Getuigeniffen.

weten, tot ſulcx, als zynen geeſt en aerdt van gedaent en weſen zyn. Die van ſuiveren en vernuftigen geeſt, hebben vermaeck en behaghen in de ſchoon of uytnemende dingen, die de Natuere ſchynen t'overtreffen, als inſonderheyt uytnemende conſtighe wercken, die ſy met verwonderen en genoecht aanmercken, en door kennis, om de verghelyckinge huns geeſts, in weerden houden en beminnen. Dit acht ik, E. Heeren, myn goede vrienden, mach wel de oorſaeck weſen, dat ghy vereenight weſende van ſo gelycken aerdt en geeſt (ghelyck ghy t'ſamen vereenight zyt, en in Echten-bandt onderknoopt, getrouwt hebbende elckanders Suſter) ook eens gheſint der Schilder-conſten volcomenheit en hooghſten welſtandt oft ſchoonheyt ſo heel gonſtich en toegedaen zyt, dat ghy daerom by een vergadert van de gheleertſte handen loflycke en heerlycke Stucken, welcke ghy den uytheemſche Heeren, vreemdlinghen, oft ander Conſt-liefhebbers, met ſo vriendlyck ghelaet als goeder herten geern laet ſien, en daerenboven beleefdelyck ſchenckt van U. E. Conſt, te weten, den nagebootſten *Bacchus*, oft den Godt ſelf: gelyck Uwer E. beyde eerlycke Voorders (*) van outs hebben over

me-

(*) Voorouders.

menighen tydt ghepleeght defe nutbaer oef-
feninghe en Conft, die van den Krygh-
heldt, en eerften Bier-brouwer *Baccho* of
Dionyſo (ſo men hem noemen wil) ghe-
vonden en voortghecomen is, onder den
Volcken, daer het onbequaem was wyn
te teelen. En gelyk *Bacchus* den Egypti-
ſchen Coningh hem der Borgherlycke wet-
ten heeft bemoeyt, en den volcke Coop-
manſchap gheleert: alſoo hebben oock
U. E. beyder Ouders, Burgermeeſter en
Schepen in de vermaerde Stadt Haerlem
gheweeſt, en met eyghen Schip eyghen
Coopmanſchap ghedaan en ghedreven.
Daerenboven U. E. Heer *Jan Matthysz.*
is niet alleen een beminder onſer Conſt,
maer oock een conſtigh Goudt-ſmidt oft
Silver-ſmidt, die in 't gheruchtige *Room*
lange ghewoont, *Napels* en meer Steden
in *Italien* beſocht, en onſen *Goltzio* een
trouw cortſwyligh reysgezelle geweeſt
hebt (*). So dat ick oorſaeck genoech
heb, deſe myne beſchryvinghe der Neder-
landtſche vermaerde Schilders U E. tſa-
men op te offeren, als des, en veel duy-
zentmael meer, weerdigh weſende. Daerom
verſoeck ick in aller vriendlyckheyt, dat
dees

(*) Zie daar over 't Leven van *Hendr. Goltzius.*

dees myn aenbiedinge, tot bewys myner goet-meyniger ghenegentheyt, by u beyden met goeden oogen aenghesien, en dancklyck aenghenomen mach worden. Biddende den Alderhooghsten, U. E. beyde wille verleenen, het geene nut, goet, en saligh is.

't Amsterdam, desen 28 *July*, 1604.

Van U E. willigh dienaer en vriendt,

CAREL VAN MANDER.

KAREL VAN MANDER'S
VOORREDEN
OP 'T
LEVEN
DER
Nederlandſche en Hoogduitſche vermaarde
SCHILDERS.

Dat niet ſeer haeſt in toecomende Eeuwen der menſchen gedachten en monden heel geledight ſouden worden van het loflyck gerucht der uytnemende Schilders, mocht eenichſins te verhopen weſen: Doch is niet te twyffelen, dat onſer Conſten doorluchtighe Oeffenaers namen, leven en wercken, beſtandigher en vaſter ſullen blyven in openbaer kennis, by den nacomelingen, oock in meer volcomenheydt en gewisheydt, met deſelve door ernſtighe beſchryvinghe altydt verſch voor ooghen te houden en bewaaren, op datſe van den altydt voortvarenden tydt niet worden

 den

den met de graef der oudtheyt in den vergetel-kuyl verschoven en toeghedect. Het sal evenwel eenighen, oft veelen verwonderen, (acht ik) dat dusschen Boeck wordt ghemaeckt, en soo veel vlyt en moeyte toegheleyt, deser stoffen halven, die misschien oft ghewis, van yemant te slecht oft gheringhe gheoordeelt soude moghen worden: meenende, dat alleen de gheruchtighe in wapenen, om hun hooghe daden, de beschryf-pen weerdigh waren oft zyn. Jae dat Marius, Silla, Catilina, *en sulcke wreede Menschverslinders, meer verdienden oft behoorden in 't gedacht bewaert te worden, als onse edel, constbaer, weerelt vercierende gheesten des ouden en nieuwen tydts. Dan sulcx soud' men my qualyck met wysmakinge connen in myn meyninghe ghedrucken oft inghebeelden, dat het eenighe goede gestaltnis soude hebben. Het zyn ook anderen ghenoech, die geleerd'lyk en sorghvuldigh de beschryvinghe der Jaer-tyden, oft Treur-spelen onses bebloeden Nederlandtschen Toneels behertighen, daer ick niet toe deughen soude: eerst'lyck om d'ondoenlyckheyt, die my myn onervarentheyt veroorsaect: tweed'lyck om de sorgh en ghevaerlyckheyt, daer de tweedrachtighe Raserye over dweers siende, mede is dreygende. Ick mocht dan oock (indien ik my sulx te doen onderwonde) het oor-*

rec-

recken van Cynthius *verdienen: en met eenen te hooren, t'is u werck niet, oft ten voeght u niet, 't Helden-boeck, den krygh, oft 't ſalpeters krakende wreetheyt, maar wel Pinceel-ſtreken en Tafereelen, te beſchryven. Daarom hebb' ick veel liever 't Schilderboek voorghenomen, voor welcken mynen willighen arbeydt daer aen toegheleyt, ick niemants ondanck verwacht te becomen. My gedenct, dat eertyts myn Meeſter* Lucas de Heere *van Gent, in Rym deſe ſtoffe, van het leven der vermaerde Schilders by der handt en aenghevanghen hadde: maer in den boeck gheraeckt en verloren weſende, is niet voor den dagh te verwachten, welck my anderſins groot behulp te minſten hadde moghen weſen, daer ick nu met grooter moeyte veel dinghen hebbe moeten opſpeuren en becomen. T'is waer, dat my, aengaende d'Italiſche Schilders groote verlichtinghe is geſchiet door de ſchriften* Vasari, *denwelcken heel breedt van zyn Landtsluyden handelt: tot welck hem is een groot voordeel gheweeſt den naem van den doorluchtighen Hertogh van Florencen, door wiens macht en aanſien hy veel te weghe con brenghen. Maer aengaende onſe Nederlandtſche vermaerde Schilders, ick heb myn beſt ghedaen deſelve by een te vergaderen, en in goeden ghevolghe te ſchicken elck op zynen tydt. Hier*

in

in hebb' ick weynigher behulp connen becomen, als wel mynen ernſt of begeerte groot en vyerigh was, ſchynende oft by weynighen ſulcx was behertight, oft datter qualyck yemandt mynen luſt hem deel-achtigh wilde maken, hebbende 't herte tot ander keuckenvullende nootſaken ghewendt: waar door ik alle omſtandicheden niet in als hebbe connen treffen, oft te weghe brengen, aengaende gheboorten, ſterf-tyden, en plaetſen, oft derghelycke, daer my dunckt vry aengeleghen is, om zyn beſchryvinghe met ſoodane waerheyt vercieringhe toe te langhen, en te beveſten. Het valt oock dickwils ſwaer en ondoenlyck: want al vraeghtmen yemandt van zyn eighen Vader, wanneer hy ghebooren en gheſtorven is, hy weeter 't ſomtyden weynigh van te ſegghen, door dat men verſuimigh de Pen d'onthoudinghe niet en beveelt. Ick mach ten minſten alſt nauwt met VARRO *oft* PLINIO *ſeggen: den ſulcken leefde in ſulck jaer, oft zyn wercken waren ſeer van ſulcken tydt, oft ten tyde van ſulcken Keyſer, Hertogh, oft Graef. Ghelyck die verhaelde oude ſoo eenighe* Olympiade (*) *noemen, in welck den Conſtenaer leefde, en zyn wercken ghedaen waren. Doch ſal nochtans*

(*) Dit was een tyd van 4 volle jaren. V. Cenſorin: *de die Nat.* c. 18.

tans myne ſorghvuldicheyt en vlyt ghenoech hier in om te vollen doen openbaer zyn en blycken. Ik ſal dan aenvanghen aen de twee Maeſeyckſche doorluchtige ghebroeders, Hubert *en* Jan, *die alree in onſe Conſt wonder gheſchickt en op een redelycke ſchoon wyſe de verwen ghehandelt hebben, en met geenen onheblycken aerdt van teyckeninghe, dat het te verwonderen is, datſe in ſoo vroeghen tydt ſoo volcomen en blinckende zyn voortgecomen: want ik vinde niet, dat in Hoogh oft Neder-duitſchlandt eenighe vroegher Schilders bekent zyn, oft ghenoemt worden. Voorder, ſal tot op deſen onſen tydt de edel oeffenaers en der Conſt-verbeterende geeſten, ſoo veel my mogelyck is, verhalen. En indien dat ik eenighe verſwyghe, ſal niemant my verdencken, als of ik willens en wetens, oft uyt quaetwillighe afgunſt, eenichſins ſulcx dede, dan door te weynich kennis oft wetenſchap: want ick niemandt geern daer in te cort ſoude doen, 't zy of ſulcker gheeſten lyven tot ſtof zyn gheworden, oft datſe noch roerende en werckende, van des Almogendens natuer-gaven de Weerelt doen verwonderen. Dat ick oock de teghenwoordich levende eynd'lyck beſchryve, behoort my niemandt qualyck af te nemen: want ſulcx met meerder omſtandt, gewisheyt en waerheyt can gheſchieden, dan het doen can, van die*

over

over veel jaren wech, en ſchier vergheten zyn gheworden, van welcke men wel zeer wenſchen ſoude breedt beſcheyd te hebben. Oock is ſulcx van anderen, en treffelycke Schryvers, ghenoech gheſchiedt, als onder ander van VASARI, *die in zyn Boecken en beſchryvinghe* Michel Agnolo *en veel meer ander, binnen hun leven heeft den volcke voor ghedragen, en hun namen loſlyck als daer blinckende gheruchtigh ghemaeckt. Waerom dan ick vriend'lyck verſoeck, derhalven niet ghelaſtert, maer ghedanckt te worden. Vaert wel.*

CAROLO VERMANDERO

Poëtæ & Pictori ingeniosissimo, optime de Sæculo merito.

O Qui carmine, quique penicillo
Romanos proceres, meosque Belgas
Pavisti toties: novoque libro
De Flandris Batavisque sic mereris:
Dic, ô Carole, sæculi voluptas,
Ecquæ præmia sæculum repandet?
Nam valde insipidum sit improbumque,
Si neget tibi debitos honores.
Non tu chrysolithos, gravesque myrrhas,
Non cristallina flexa, non smaragdos
Non, quos Thimica lima perpolivit
Annellos cupis. Ergo quis rependet
Tantis pro meritis, honoribusque?
Si quid judico, magne vir: mereris
Cani carmine, sed tui Maronis,
Dignum dignus ut intonet Poëta,
Idem, judicio meo, mereris
Tradi postgenitis, foroque poni
Pictâ conspiciendus in tabella
Parrhasî, puta, Zeuxidisve. Sed quis
Os hîc suggeret optimi Poëtæ,
Pictorumque celebrium colores?
Hæc nos cura coquit, nec invenitur
Aut pictor satis aptus aut poëta.
Quare ô CAROLE, si cupis videri,
Et qualis fueris legi, necesse est
Ipse ut sis tibi Pictor & Poëta.

P. SCRIVERIUS H.
Lugduni Bat. CIↃ. IↃ. C. IIII.
Proprid. Id: Mart.

PIC-

PICTURÆ

Amatoribus, Admiratoribusque.

Cum tabulas multum miramur imagine pictas,
  Exhibuit variâ quas bene docta manus.
Mirificé omnigeno & læto quæ ducta colore
  Cum paſcunt multum mentem, animum atque oculos;
Pictores ipſos etiam ſpectaſſe voluptas,
  Qui fingunt, pingunt non ſine judicio.
Pictores ſunt hic varii: labor omnibus idem
  Non eſt, delectat quod variumque novum.
Omnibus haud idem genius, placet ille colore,
  Umbris: hic gratis floribus, arboribus.
Agros ſcité alter pingit, tumida acquora, rupes.
  Urbibus hic præſtans, alter imaginibus.
Omnes ferme hi ſunt peperit quos Belgica, mater
  Artificum: ingenio cedere turpe putat.
Hos inter quoſdam celebravit maximus olim
  Pictorum Cenſor carmine Lampſonius.
Quoſdam etiam immiſtos Belgis ſpectare licebit.
  Forte alios plures noſtra datura manus.
Felix ô ſeclum, quo rurſus vivit Apelles,
  Quo Zeuxis, Phidias vivit & ipſe Myron.

HENR. HONDIUS.

Ad Philoſographum.

Si tibi ſint nullæ tabulae, nec picta Poëſis;
Docti Pictores hi tibi ſufficiant;
Nam pictæ tabulæ cedunt pictoribus. Hi ſunt
Qui ſingunt, pingunt quodlibet ingenio.

Dat is:

Aan den Beminnaer van de Schilder-kunſt.

Hebt gy geen kunſtig Doek, of fraai geſchilderd Bord;
Dees Schilders zullen zelfs u hier die ſchade boeten;
Want zou het werk niet voor den Werkman zwichten moeten,
Daar hij het is, uit wien de Kunſt geboren wordt.

In Miſographum.

Pictorum nullâ ratione Miſographus artem
Improbat, ad vivum hos pingere nil, blaterans.
Sed probat exemplo vivo Cornicula; pictas
Uvas cum peteret, fallitur Artifice.

Dat is:

Tegen den Haater der Schilder-kunſt.

Gy Haater van 't Penſeel, 't is nijd of onverſtand,
Dat gy de Kunſt afkeurd, en weigert heur te geeven

Den lof, dat zy Natuur nabootſt, en volgt het Leven.
Zwijg: 't redenloze dier, de kraai, toond' tot uw ſchand,
Dat u niet anders drijft: dan laſter-zucht en logen:
Dit beeſt kwam eens met luſt, op ſchoone druiven af,
Maar, wen zy pikt, was 't hout of doek, en verw; dus gaf
Zij onbewuſt een blyk, dat Kunſt haar had bedrogen.

VOOR-

VOORBERICHT

omtrend deeze nieuwe

UITGAAF.

Wij geeven U, Gunſtige Lezer, hier een nieuwe Uitgaaf van het Werk van den vermaarden Karel van Mander, door hem betijteld: *Let Leven der doorluchtige Nederlandſche* en *Hoogduitſche Schilders*. Van dezen Schrijver zullen wij hier weinig zeggen, wijzende U naar 's Mans Levens-beſchrijving, welke wij uit den voorigen druk hier, achter de Levens der Schilderen, laaten volgen. De Redenen, die ons tot deeze Uitgave hebben aangezet, zullen uit het volgende blijken.

De trek van dit Boek is van zijne geboorte af zeer groot geweeſt: de eerſte Uitgaaf door den Schrijver zelven verzorgd, en waar in ook zijne verdere Werken kwamen, onder den naam van *Het Schilder-boek* bekend, en tot de Schilder-kunſt betrekkelijk, als: *Gronden van de Schilder-kunſt*; *Het Leven der Antijke Schilders*; *Het Leven der dees-tijdſche doorluchtige Italiaanſche Schilders*; *de Uitlegging op de* Metamorphoſis *van* Ovidius, en *de Uitbeeldin-*

gen der Figuren, of *de wijze, op welke de Ouden hunne Goden enz. hebben afgebeeld*, deeze eerſte Uitgaaf (zeg ik) heeft in den jaare 1604. het licht gezien, zijnde tot *Alkmaar* gedrukt bij *Jacob de Meeſter*, voor *Paſchier van Weſtbuſch*, Boekverkoper te *Haarlem*: en met dit jaar eindigt Hij ook zijne Beſchrijving, gelijk in het Werk zelf op veele plaatſen te zien is. Van deeze oorſpronkelijke Uitgaaf hebben wij (benevens die van 't jaar 1618) gebruik gemaakt. Maar dezelve was zoo ras uitverkocht en als verdweenen, dat de Schrijver van 't Leven van onzen VAN MANDER getuigt, dat, toen men daar van een nieuwen druk zoude opleggen, nauwelijk één afdruk tot eene proeve nodig te bekomen was. Deeze nieuwe en tweede Uitgaaf nu zag te Amſterdam bij *Jacob Pieterszen Wachter* het licht in den jaare 1618. Men vindt 'er, even als in de voorgaande, alle de Werken van den Schrijver, die hier voor genoemd zijn, en daar achter het *Leven van* K. VAN MANDER gevoegd. Het ſchijnt bijna, of dit Werk eerſt bij Stukken uitgegeeven is, (immers uit de tijtelbladen der daarin voorkomende Stukken) als in den jaare 1616. *de Italiaanſche Schilders*, mitsgaders *de Uitlegging op de Metamorphoſis* en *de Uitbeeldingen der Figuren*; in den

jaare 1617. *het leven der Antijke en Italiaanſche Schilders*, allen gedrukt bij *P. van Raveſteijn*, voor *Kornelis Lodewijksz van der Plaſſe*; en dat deeze Stukken naderhand, te zamen met de *Gronden der Schilder-kunſt*, in den jaare 1618 bij *Jacob Pietersz. Wachter* tevens zijn te bekomen geweeſt. Bij *Johannes Janſſonius* te *Amſterdam* kwamen onderwijlen mede, in 1618 uit de Portretten van veelen der Schilderen, in VAN MANDER voorkomende (gelijk voormaals volgends de getuigenis van VAN MANDER zelven, in zijn' *Jan en Hubrecht van Eik* en in *Jan den Hollander*, reeds ſommige Schilders in koper gebragt, met de Bijſchriften of Punt-dichten van DOMINICUS LAMPSONIUS, Geheim-ſchrijver des Luikſchen Biſſchops daar onder, te *Antwerpen* het licht hadden gezien), onder den naam van *Theatrum Honoris, in quo noſtri Apelles ſæculi ſeu Pictorum, qui patrum noſtrorum memoria vixerunt, celebriorum, præcipue quos Belgium tulit, verae & ad vivum expreſſæ imagines in æs inciſæ exhibentur*. Of: *Eertoneel, waarop de* Apelleſſen *van onze eeuw, of de waare, naar 't leven geteekende en in koper geſneedene afbeeldingen der meeſt vermaarde Schilders, die bij den tijd onzer Vaderen geleefd hebben, voornaamelijk zulken, die in Ne-*

derland zijn opgeſtaan, *vertoond worden*. Deeze afbeeldingen zijn in deeze Uitgave van 1618 tuſſchen het Werk van de Nederlandſche enz. Schilders ingevoegd voor hun, die zulks begeerden; vindende men dezelven in ſommige *exemplaren*, in anderen niet, 't zij datze voor dit Boek alleen geſchikt waren, of om ook afzonderlijk te konnen houden. Zeker is het, dat alle de Schilders, die door deeze portretten verbeeld worden, bij VAN MANDER beſchreeven of ten minſten aangeroerd worden gevonden. Onder allen vindt men Latijnſche Lof- of Punt-dichten, voor een gedeelte, van den bovengemelden LAMPSONIUS, doch meeſt van een andere en min kundige hand (*), die echter gezamelijk iet behelzen, dat opmerking waardig is, en al veeltijds dingen, die men bij VAN MANDER te vergeefs zoeken zoude. Dit is de reden, waaröm wij die allen in deeze Uitgaaf mededeelen, en den zin daar van (zoo wij meenen) in onze taal en dichtmaat overgebragt hebben.

De Uitgaaf dan van 1618 (om ter zake te komen) is mede door den tijd zeldzaam ge-

(*) Ik giſſe uit den ſtijl dat ze zijn van *Hendrik Hondius*, wiens Latijnſch Gedicht uit den voorigen druk gehaald, wij voor het Werk geplaatſt hebben.

geworden. Voeg hier bij, dat de taal, ſtijl en bewoordingen van het ganſche Werk van KAREL VAN MANDER, in 't bijzonder van de *Levens der Nederl. en Hoogd. Schilders*, ſchoon naar dien tijd vrij goed en duidelijk, nu zederd den afloop van meer dan anderhalve eeuw, voor veelen of liever verre de meeſten vreemd, en in derzelver Rhetorijke ſieraadjen duiſter en onverſtaanbaar geworden is; waaröm bij de Liefhebbers en Oeffenaars der Schilder-kunſt menigmaal gewenſcht is, dat dit fraaje Werk, 't geen zoo veel licht aan de Hiſtorie der Kunſt, door twee eeuwen heen, geeft, in eene voor de meeſten verſtaanbaardere taal en ſtijl wierde uitgegeven; ontbreekende aan deeze op zich zelve aangename Valleije vol bloemen, niet anders dan een effen en doorgankelijk pad, op dat de Wandelaar derzelver innig ſchoon zonder hinder en met vermaak konne opneemen: te meer ſederd de bevallige *Schouburg der Nederlandſche Kunſt-ſchilders en Schildereſſen* van den Heere ARNOLD HOUBRAKEN het licht gezien heeft, en wegens de algemeene goedkeuringe in den jaare 1753 in 's *Gravenhage* voor de tweede reize is gedrukt geworden; een Werk, dat door dien Heer zelven (gelijk het Opſchrift meldt) geſchikt is tot een vervolg op dat

 van

van onzen KAREL VAN MANDER; hoewel dezelve ook hoogeröp zulken, die door dien Schrijver onäangeroerd, of enkel met naame genoemd zijn, of welker Levens door denzelven niet hebben konnen ten einde gebragt worden, ten tooneel voert: Wiens verdienstelijk Werk door een' te vroegen dood zijnde blijven steeken, (want het derde Deel noch door deszelfs Weduwe heeft moeten worden uitgegeeven (*)) weder opgevat is door den loffelijken ijver van den welschrijvenden Haagschen Kunstschilder den Heere JOHAN VAN GOOL, onder den naam van *den Nieuwen Schouwburg der Nederlandsche Kunst-schilders en Schilderessen*, in 2 Deelen, mede in 's *Hage* in 1750 en 1751 uitgekomen; een Werk, 't geen niet nodig heeft, dat men het prijze, dan bij hen, die 't nooit onder het oog gehad hebben; zo om deszelfs klaarheid en juiste nauwkeurigheid, als aangenaamen en verheven' stijl, niet afgebroken dan door de Sprugtels, uit eenen ruimen en natuurlijk-wellenden Dicht ader voortvloeiende. Niets dacht denzulken voegelijker, dan dat VAN MANDER's Kunst-schilders, in een dergelijk kleed gestoken, te voorschijn kwamen,

(*) Zie den Heer VAN GOOL in deszelfs opening van den Nieuwen Schouburg.

men, op dat men aan deeze Werken te zaamen een onäfgebrokene Historie onzer Vaderlandsche Kunstenaaren van de veertiende eeuw tot verre in de tegenwoordige toe hebben zoude.

Aan deezer verlangens en begeerte hebben wij, met deeze nieuwe Uitgaaf in een zelfde *formaat*, of grootte, met het Werk van den Heer *Houbraken*, trachten te voldoen: Of nu dit oogmerk wel bereikt zij, laaten wij over aan Uw gunstig en onzijdig oordeel.

Wat het Werk van VAN MANDER betreft: het is niet zeer naar de orde der jaaren geschreven, hebbende hij de gewoonte van wel eens jongere Schilders voor ouderen te stellen (hoewel met aanteekening hunner geboorte of leeftijd, zoo ver die hem bekend was), deels uit hoofde van meerder uitstekendheid in de Kunst, deels ook, om dat die van de naast-voorgaanden de Leerlingen waren en uit derzelver schole waren voortgekomen, en om andere redenen; doch houdt hij echter deeze orde, dat hij eerst achter den anderen laat volgen de Schilders, die ten zijnen Schrijftijd, of in den jaare 1604, reeds ten grave gedaald waren, dan de genen, die tot op gemelden tijd noch bloeiden of leefden; beginnende deeze laatsten met *Hans Fredeman de*

 Vries.

Vries (*). Dit deed ons wel eens in beraad ſtaan, om, naar 't voorbeeld van den Heere *Houbraken*, VAN MANDER's Schilders, volgends den rang hunner geboorte te verplaatſen; doch in acht neemende, dat, wanneer dit al eens naar algemeen genoegen had konnen verricht worden, het ganſche ligchaam van 't Werk, tot deſſelfs kleinſte leden toe, zo moeſte verſchikt zijn geworden, dat men niet meer den bij den Nazaat welverdienenden VAN MANDER zou hebben te voorſchijn gebragt, maar eenen uit des eerſten leden ganſch verkneeden en nieuwbakken Schrijver. Hieröm is 't, dat wij wel geene zwaarigheid hebben gemaakt, om onzen KAREL met een kleed naar de *Mode* op te ſchikken, om het oog en den aandacht van zijn' antijken dragt af, en op den Man zelven te lokken, maar hem ganſch te ontleden te ſtout en te ondankbaar aan zijne nagedachtenis geöordeeld (†). Ja wy twijfelen niet, of 'er zullen gevonden worden, die het zelfs vreemd vinden zullen, dat wij den VAN MANDER het hem voe-

(*) Met welken Schilder ons II. Deel zijn' aanvang neemt.

(†) Behalven, dat daar door de aanhaalingen van laatere Schrijvers, zich op onzen VAN MANDER beroepende, den nauwkeurigen en naſlaanden Leezer ongelijk meer moeite zouden gegeeven hebben.

voegend gewaad uittrekken, om hem in een ander naar onze zinlijkheid te ſteeken, en die niet zonder ſchijn-grond zeggen zullen: Wat nut of fraaiheid ſteekt 'er in, dien Schrijver dus te verkleeden? zoude het wel voegen eenen KLAAS KOLYN, MELIS STOKE en andere Ouden dus onkenbaar maken? Doch hieröp antwoorden wij, dat wij 't op zich zelven nog onvoegelijk vinden, nog onnut, de bovengemelde Schrijvers in eene taal naar den tijd over te brengen, wanneer het geſchiedt om de meeſten der Landzaten, die dat oud Duitſch zo-min, ja veel minder dan 't Franſch of een andere taal, verſtaan, kennis van de Geſchiedeniſſen des Lands ten tijde hunner Voorvaderen te geven; en hierdoor verloor de ouderwetſche KOLYN of STOKE niets van hun gewigt of oude achtbaarheid; men konde, zich des verſtaande, die *Patriotten*, in hunne eigen taal noch hooren ſpreken; 't was den gemeenen en grootſten hoop der Vaderlanderen maar nut gedaan, om hunlieder Werk bij deezen te doen dienen tot dat einde, waar toe de Schrijvers zelfs het geſchikt hadden. En geſteld, dat die Schrijvers in het Latijn, of een andere taal geſchreven hadden, men zou het niet vreemd vinden, dat hunne Geſchichtſchrif-

ſchriften den Lands-lieden in derzelver moedertaal medegedeeld werden; en ik bidde te zeggen, welk onderſcheid 'er is, of ze in 't Latijn of in zulk oud Duitſch geſchreeven zijn, als een Nederlander 't laatſte niet veel beter dan het eerſte verſtaat. 'T blijkt dan, dat de zaak in zich zelve niet onvoegelijk noch onnut is; maar te deezer tijd (dit ſtemmen wij gaarne toe) zoude zulks omtrend die oude Schrijvers een onnodig werk zijn, om dat naamelijk geleerde Mannen al voor lang hun werk gemaakt hebben, van deeze lieden op te helderen en hunne taal, zo veel mogelijk, verſtaanbaar te maken. Behalven, dat ganſche zamenſtellen der Vaderlandſche Geſchiedeniſſen, uit deeze en andere bronnen gehaald, reeds voor handen zijn, om den niet taal-kundigen Landgenooten van dienſt te konnen wezen. Maar dus is het voor veelen met den VAN MANDER en met de Hiſtorie der Schilderkunſte niet gelegen: daar was behalven VAN MANDER geen Verhaal van de Nederlandſche Schilders van de 14de tot op de 17de eeuw toe, ook geene doorgaande opheldering of verklaaring van de taal van VAN MANDER, des mangelde 'er ook noch veel aan een aanëengeſchakeld Hiſtoriſch lighaam der Schilder-kunſte den min-gelet-

letterde Kunſt-oefenenden, Kunſt-lievenden en lees-gierigen tot nut of vermaak. Waaröm zoude men aan deezer billijke verlangens niet eenigzins voldoen? Voor het overige laat men den ouderwetſchen VAN MANDER in zijne waarde en oudheid voor het ongelijk minder getal, de Taalkenners en Liefhebbers der Oudheid, die hunnen weetluſt, des niettegenſtaande, konnen boeten, met hem in zijn eigene taal te hooren ſpreeken in de voorige Uitgaaven.

Zal nu iemand zeggen: het is moeielijk om den rechten zin van de wijze van ſpreeken in dien tijd en veele oude woorden wel te treffen. Dit bekenne ik, dat niet overäl even gemakkelijk valt; maar des te noodzakelijker is het dezelven verſtaanbaar te maken. 'T is ijders werk juiſt niet dit te doen; maar die in de Spraak en Stijl onzer Voorouderen wat bedreeven is, waaröm zoude die den rechten zin der bewoordingen en den ſchrijfſtrant van VAN MANDERS's eeuwe niet konnen treffen? Of nu dit door ons gedaan zij, laatenwe ook aan 't oordeel van den beſcheiden en taal-kundigen Lezer.

Wij hebben ons werk gemaakt, van met zogenaamde *Noten* hier en daar de misſlagen, in de tijd rekening bij voorbeeld, geboorte of dood der Schilderen, daar wij konden,

den, te verhelpen, en hunne geboorte- of verblijfplaatſen duidelijker aan te wijzen; benaamingen van oude Gedenkteekenen en deezer oorſprong uitteleggen en voor te ſtellen; ook hier en daar, op 't voorbeeld van anderen, iet tot nut, en vermaak, of om het leezen van eene en dezelfde ſtoffe min verdrietig te maaken, bij te brengen; inzonderheid de Levens van ſommigen, door onzen VAN MANDER ſlechts aangeroerde en in 't voorbijgaan gemelde, of ter loops beſchreevene Schilders uit andere zelfs buitenlandſche Schrijvers aan te vullen; vooräl uit *Medegedeelde berichten*, aan den Uitgeever zo vriendelijk aangeboden, door een Liefhebber van Kunſt en Oudheid, aan wiens dienſtwilligheid en onbaatzuchtigheid wij ook de meeſten der Afbeeldingen van onze Schilders, waarmede dit Werk verſierd is (*), te danken hebben, welken Heer, te zedig om zig met naame hier te laaten noemen, wij gaarne bekennen voor dat alles zeer verplicht en ten uiterſten dankbaar te zijn, gelijk wij 't ook zijn aan anderen, die ons van 't hunne medegedeeld hebben tot opluiſtering van dit Werk.

Het

(*) Wij hebben in dit werk meer dan 80 portretten meer dan in den voorigen druk, waarvan ſommigen met uitneemende moeite zijn bekomen.

VOORBERICHT.

Het Leven van onzen Schrijver hebben we, (zo als boven reeds is te kennen gegeeven) achter aan gevoegd, uit de Uitgaaf van 1618, mede naar den hedendaagſchen Stijl en Schrijfwijze verſchoeid, en met eenige bijzonderheden, ſommigen zijner voornaamſte Leerlingen raakende, vermeerderd.

Veel haddenwe noch te zeggen, van verſcheidene zaken reden te geven, om vitterijen of bedenkelijkheden af te ſnijden; maar dit Voorbericht is reeds lang genoeg.

Wij wenſchen met dit alles, goedgunſtige en Kunſt-lievende Lezer, U eenige meerdere kundigheid in de Hiſtorie der Kunſt, nut of vermaak toe te brengen: dit eenigzins bereikt hebbende zullenwe ons voldaan achten, verzoekende bij alle kundigen verſchooning voor misſlagen en gebreken, die ons gezicht, kundigheid, of oordeel ('t is menſchelijk) ontſnapt zijn.

OP DE

BEELDENIS

VAN

KAREL VAN MANDER.

SIC ITUR AD ASTRA.

Men ziet den Geest van ouden Karel zweven,
In deeze prent, maar levender in 't werk
Van 't Schilder-boek, waar in de Schilders leven,
Na hunnen tyd. Zyn pen in 't worstel-perk
Der Schilder-kunst, de leerbre jeugd leert stryën
En worstelen, op 't voorbeeld van Natuur,
En haar ontvouwt den zin der Schilderyën
Van Nazoos Dicht, dat *Jovis* blixem-vuur
Braveert met zyn gestalte-wisselingen
Zoo goddelyk en konstiglyk verknogt,
Als Mander haar ontknoopte, en op dat zingen
De Orakels van dien Held te voorschyn brogt.
Wat eischt dit Beeld? geen Goud, nog geen Juweelen,
Een Schilders Kroon van de edelste penseelen.

VONDEL in 1657.

HET

KAREL VAN MANDER.

HET LEVEN DER BEROEMDSTE NEDERLANDSCHE EN HOOGDUITSCHE SCHILDERS.

JAN EN HUBRECHT VAN EIJCK, gebroeders.

Van ouds en tot noch toe heeft ons aanminnig Nederland geen ſieraad ontbroken, door den roem en groten naam van verſcheiden befaamde en doorluchtige mannen, die in deugdzame oeffeningen en geleerdheid uitgemunt hebben. Om niet te ſpreken van de zegepalmen en overwinningen, door onzen ouden Adel alömme met een dapperen mannenmoed behaald en verkregen, noch van de hoge eere; waaröp wij roemen konnen, dat DESIDERIUS ERASMUS, de Fenix der ge-

leerdheid, en in de vorige eeuw een tweede Vader der alöude en edele Latijnsche sprake, met glanzige vleugelen, uit onzen lieflijken kruidhof in de hoogte gestegen is, heeft de milde Hemel ons (†) door

---

[Onze *Van Mander* heeft zekerlijk niet geweten, dat ERASMUS in de Schilderkunst is ervaren geweest, anders zoude hij hem als zodanig aan 't hoofd der Nederlandsche schilderen (tot hunl. geen klein sieraad voorwaar) geplaatst hebben; trouwens de Heer *Houbraken* in zijn SCHOUBURG *der Nederl. schild. enz.* dienende tot vervolg op onzen *Van Mander*, zegt in zijn I. D. bl. 17. dat hij met zijn werk reeds halverwege gevorderd zijnde, dit eerst ontdekt heeft uit *Dirk van Bleiswijk* 's *Beschr. van Delft* bl. 321. en 360. 't Lust ons derhalven hier bij wijze van tussenrede van dezen groten Man iet te melden, om dus de schade door de onbewustheid van onzen Levensbeschrijver veroorzaakt eenigzins te boeten; wij zullen echter hier de kortheid in acht zoeken te nemen, eensdeels, om dat het geen de *Hr. Houbr.* op gemelde plaats van hem en zijne Schilderkunst aanhaalt, door ons niet hoeft herhaald te worden, waarheen wij den Lezer wijzen; anderdeels om dat het geen men verder van hem weet hier en daar genoeg te vinden is; zie inzonderheid, dien 't lust, zijn brieven en leven, door *P. Scriverius*; en 't kort Levensverhaal voor zijn Latijnsche *zamenspraken* in 1664. door *C. Schrevelius* uitgegeven, welk laatste men zegt, door hem zelven ge-

(†) De text van *Van Mander* word vervolgt op bl. 13. onder de streep.

geschreven te zijn; ook komt 'er zijn laatste levenstijd en dood niet in voor.

Men twist over zijn geboorteplaats, of het *Gouda*, dan *Rotterdam* geweest zij, hoewel het laatste bewijsbaarder is; en over den tijd van zijn geboorte. Zommigen bepalen die op den 28. van Wijnmaand 1466, anderen op den 29. of 28. van dezelve maand, 1467; deze leste jaar en dagtekening vindt men in de opschriften op het voetstuk van zijn Standbeeld te *Rotterdam*; 't welke niet zonder gezag is, en overeenkomt met den tijd van zijn geboorte in het bovengemelde *Leven van Erasmus* gesteld, stemmende de dag van *Simon* en *Judas* daar genoemd overëen met den 28. *Octobr.*. Zijn Vader was *Gerard* of *Geurt* genaamd, men zegt dat hij ook *Geurt* of *Gerard* gedoopt zijnde, en dus *Geurt Geurtzen* of *Gerard Gerardzen* genoemd wordende, hier van daan bij wijze van overzetting zijn Duitschen naam in dien van DESIDERIUS ERASMUS veranderd hebbe, den eersten van 't Latijnsche *desiderare* of *desiderium*, 't welk *begeeren* of *be*GEERT aanduidt, en den anderen van 't Griekſche ἐράω of ἐράσιμος van dezelfde betekenis; gelijk dit van veele andere geleerden gedaan is. Zijne moeder was *Margriet* geheten, en een dochter van zekeren *Petrus* of *Pieter*, een Arts van *Zevenbergen* herkomstig. Op zijn negende jaar werd hij van zijn Vader te *Deventer* ter schoole besteld, in zijn 13de verloor hij daar zijn Moeder, die hem gevolgd was, door de pest; kort hierop stierf ook zijn Vader, hem redelijk veel goed, en onder 't opzicht van drie aangestelde Voogden latende. Dezen zonden hem naar *'s Hertogenbosch*; hier voor de zig openbarende pest vrezende, en lang aan de derdendaagse koorts gezukkeld hebbende, gong hij naar *Gouda* bij zijne Voogden,

vond 'er noch twee levende, die wegens hunne wan bestiering hem gaarne in een klooster gestoken hadden, waar toe hij, tijd van beraad verzocht hebbende, zeer sterk door beloften en bedreigingen aangezet werd, zoekende zij hem in 't klooster der *Regulieren* van *Sion* bij *Delft* te doen; hij daar ten lesten moetende kiezen, begaf zig eindelijk in 't Klooster *Emaus* of *ter Steen* bij *Gouda* van dezelve Orde, door aanpraten van een Deventerschen gewezen schoolmakker, dien hij daar vond, en deed daar ook eindelijk gelofte; hier zoude hij zig in de Schilderkunst geoefend hebben.

Daarna raakte hij, om zijne taalkennis met *Henrik van Bergen* Bisschop van *Kamerijk* naar *Rome*; van hier bewerkte hij, dat hij naar *Parijs* gezonden werd, doch zijn beloofde jaargeld niet ontfangende, werd 'er ziek door gebrek, slechte ligging en voedsel in 't klooster; waarom hij weder den Bisschop, die intusschen in zijn stift te rug gekomen was, ging opzoeken, daar hij goed onthaal en genezing bekwam; vertrok toen naar Holland bij de zijnen om 'er te blijven; maar op 't aanraden van dezen trok hij weder naar *Parijs*, doch gong nu af en aan om de veel jaren lang daar heerschende pest; eindelijk moest hij 'er eens om naar *Leuven* vertrekken. Hij had tusschen beiden ook een reis naar Engeland gedaan, om 'er eenen *Montigi* voorheen zijn' Leerling te bezoeken, en hier veel goede vrienden gemaakt; alle brave lieden prezen hem daar, voornamelijk toen hij op zijne te rug reize naar Vrankrijk bij *Douvres* door rovers of strandlopers uitgeschud zijnde, dit ongelijk niet alleen niet gewroken, maar zelfs een werkje uitgegeven had, waarin de Koning en de Engelsche *natie* in 't algemeen zeer geprezen werd. Ook riep men hem eer-

lang

lang uit Vrankrijk naar Engeland te rug met grote beloften, en maakte hij 'er kennis en vriendschap met den Aarts-bisschop van *Kanterburij*; maar merkende, dat hij met enkele hoop gevoed werd, gong hij scheep naar Italie, dat hij altoos verlangd had te zien; een groot jaar bragt hij te *Boulogne* door; van daar vertrok hij naar *Venetie*, daar hij zijne *Adagia* of *Spreekwoorden* uitgaf, van hier naar *Padua*, vervolgens naar *Rome*, daar zijn naam reeds in achting was, en hij zelf geraakte bij *Rafaël Kardinaal van St. Joris.* Hij zoude 'er ook rijkelijk zijn geluk gevonden hebben, indien hij na 't overlijden van Koning *Hendrik* den VII. en zijn opvolger *Hendrik* den VIII. door zijne goede vrienden, die hem alles deden hopen, niet wederom naar Engeland ontboden was geworden. Hij besloot 'er dan zijn overigen levenstijd door te brengen; doch zig wederom te leur gesteld ziende, trok hij stil naar *Braband*, zijnde aan 't hof van Keizer *Karel* genodigd, bij wien de Groot-Kanselier *Joan de Silvas* hem tot Keizerlijken Raad deed verheffen. Hij geeft reden van deze zijne verändering in een boekje ter zijner verantwoording bij de Wereldlijken. Hij was altijd van een zwak gestel en koortsvallig, voornamelijk in de Vasten door het eeten van visch, waar van hem de reuk natuurlijk tegenstond. Hij bezat een oprecht gemoed, en was zo grote vijand van leugentaal, dat hij noch jong zijnde een afkeer had van leugenachtige jongens, en in zijnen bejaarden ouderdom op het enkel gezicht van hun, die hij voor leugenaars kende, begon te trillen en te beven. Voorts was hij vrij in zijne uitlatingen jegens gemeenzame vrienden; ja somtijds al te vrij, en hoewel hij dikwerf behaald werd, kon hij niet nalaten van zijne vrienden een goed vertrouwen te hebben. Eigen-

lof, aanzien en rijkdommen veráchtte hij; zijn eigene werken behaagden hem niet als hij ze voltooid had; men heeft hem moeten dwingen, dat hij zich zou laten uitschilderen; rust en vrijheid was zijn grootste behagen; andere Geleerden schatte hij hoog, en indien zijn vermogen toereikende ware geweest, hij zoudeze bevorderd en voortgeholpen hebben. Niemand heeft groter vorderingen gemaakt in de fraaije Letteren dan hij, en had deswegens van de afgunst der onwetenden veel te lijden.

Hij schijnt tot Leermeester gehad te hebben eenen *Cornelius Aurelius*, want in een Latijnschen brief, aan dezen uit Leuven geschreven door eenen *Alard* van Amsterdam in den jare 1515., vindt men deze woorden: *Erasmus woont te Basel, wij verwonderen ons allen, dat hij nergens gewag maakt van u, die hem altoos een zo oprechte vriend en trouwe Leermeester zijt geweest.* Voss. Hist. Litt. pag. 815.

Hier uit blijkt met eenen, dat hij in den jare 1515, en dus in den ouderdom van 48. of 49. jaren reeds een vast verblijf te *Basel* gehad heeft, ook is de opdracht van de 2de Uitgave zijner Zamenspraken gedagtekend uit *Basel* den 1. van Oogstm. 1524., wanneer hij omtrent ten minsten 57. jaren moet oud geweest zijn; dit is zeker dat hij 'er een geruimen en zijnen laatsten levenstijd ook doorgebracht heeft en aldaar overleden is.

Wanneer men den tijd van zijn geboorte bepaalt op het jaar 1467. heeft hij den ouderdom van omtrent 69. jaren bereikt, want hij is gestorven op den 11. van Hooimaand des jaars 1536. volgens het Grafschrift, 't geen hem te *Basel* gemaakt is; doch doet zig alsdan eene zwarigheid op, dat hij namelijk op het eind van het zelve gezegd wordt gestorven te zijn *jam septuagenarius* of *al een zeventigjarig*

jarig man zijnde. Indien hij nu in 't jaar 1467. geboren is, kan hij zijn 69ste jaar noch niet ten vollen bereikt hebben; doch zo hij in Wijnmaand 1466. ter wereld gekomen is, gelijk andere stellen, dan zoude hij ten nauwsten een man van zeventig jaren konnen genoemd worden; en de opstellers van het Grafschrift het niet ten vollen geëindigd jaar voor een vol konnen genomen hebben; anders lijdt het zelfde woord ook de betekenis van *al in de zeventig jaren te zijn;* zelfs zijn 'er die schrijven, dat hij in 't een en zeventigste jaar zijns ouderdoms overleden is, gelijk *Viglius ab Aytta Zuichemus Ep. select.* No. 82. 83. & 86. *in Annal. Belg.* Tom. 2. part. 1. p. 217. 219. 222. Wij treden dit verschil niet verder in, 't is zeker, dat of in dit grafschrift of in het opschrift onder zijn Beeldenis een misslag schuilt; ondertusschen vergist zig de Heer *Houbraken* op bovengemelde plaats, wanneer hij aan *Erasmus* 't jaar 1466. tot zijn geboorte, en 1546. tot zijn sterfjaar geeft, en echter hem 70. jaren oud stelt, want dan zoude hij 80. jaar moeten geworden zijn. Voor 't overige is het grafteken aan hem te *Basel* in de grote Kerk opgericht, niet heel aanzienelijk, zo als zommigen melden, want het bestaat volgens *Burnet in zijne Reizen* bl. 130. in een enkele koperen plaat, en volgens *Misson* 2. D. bl. 55. in een marmeren tafel of plaat tegen een pijler naast het Koor, waar op het meergemelde grafschrift gegraveerd is. Het is in de Latijnsche tale en kan op de aangehaalde plaats van *Misson*, achter deszelfs leven boven gemeld en op andere plaatsen gezien worden; wij zullen het den Lezer in 't Duitsch mededeelen:

Aan Christus den Zaligmaker zij dit toegewijd.

Voor Erasmus den Rotterdammer, een groot Man in

alle deelen, wiens weergâeloze geleerdheid in alle zoorten van Letteroeffeningen, gepaard met een niet mindere voorzichtigheid den nakomelingen stoffe van verwondering en roem zal geven, hebben Bonifacius Amerbach, en Hier. Frobens met Nic. Episcopius [de eerste] *als erfgenaam en* [de anderen] *als gestelde uitvoerders van zyn' laatsten wil, hunnen braafsten beschermer ter eere dezen steen geplaatst, niet zo zeer ter zijner gedachtenisse, welke hij zelf vereeuwigd heeft door zijne uitgegevene welbeärbeidde Schriften, door middel van welken hij onsterffelijk zal blijven, zo lang de wereld staan zal, en met de Geleerden van alle volkeren blijven spreken; maar om zijn sterffelijk overschot daar onder te bewaren. Hij is gestorven op den elfden van Hooimaand, reeds een man van zeventig jaren zijnde in 't jaar van de geboorte van Christus* 1536. (†).

De in dit Grafschrift voorkomende *Hieronimus Frobens* of *Frobenius* is de vader geweest van eenen *Johannes Erasmius Frobens*, een jongeling van goede hoop, aan wien Erasmus zijne *Zamenspraken* opdraagt. Dit zoo zijnde, moet deze *Hieron. Frobens* het eerste de werken van Erasmus, ten minsten zijne *Zamenspraken* hebben gedrukt, vermits in de gemelde opdracht aan den vader van dezen jongen *Erasmius Frobens* het drukken van dit werkje toegekend word. Immers schrijft Erasmus aan dezen jongeling als aan een van zijne nabestaanden, of dien hij voor zodanig aangenomen had, die

(†) Op den Grafsteen ziet men een *Janus* hoofd of borstbeeld op een vierkant Voetstuk met deze woorden: DES. ERASMUM, AMICI SUB HOC SAXO CONDEBANT IV. EIDUS JULIAS MDXXXVI.

die ook zijner zorge en opzicht was aanbetrouwd.

Gemeenzamen omgang heeft hij ook met den Schilder *Hans Holbeen* van Basel gehad, en hij was de geene, die denzelven gelegenheid verschafte, om bij *Hendrik den Achtsten* Koning van Engeland bekend te worden, door een brief van aanprijzing aan den Rijks-Kanselier *Thomas Morus*, voormaals zijnen schoolmakker. Deze *Holbeen* had Erasmus in Portret gebracht, 't welk hij hem mede gaf, om aan *Morus* ter hand te stellen, schrijvende in zijnen brief, dat dit hem zeer wel geleek, en beter dan dat van *Albert Durer*: zie hier van verder in 't volgende leven van *Hans Holbeen*; hier uit blijkt, dat het met de waarheid strijdt, 't geen *Misson* 2. D. bl. 54. van dezen *Holbeen* getuigt, dat hij op 't aanstaan van *Erasmus* naar Engeland ontboden werd; ook heeft *Morus* hem eerst na verloop van drie jaren aan Koning *Hendrik* aangeboden (†). Meerder geloof verdient het geen *Misson* verder zegt, dat 'er te *Basel* noch een zogenaamd *Kabinet* of verzameling van Schilderijen, waaronder die van *Holbeen* uitmunten, en van oude Penningen gevonden wordt, behorende thands aan de UNIVERSITEIT van *Basel* en herkomstig uit de boedels van *Erasmus* en *Amersbach*; en dat men in het zelve vindt een *Portret* (van Amersbach en dat) van Erasmus ten halven lijve uitgeschilderd door den zelven *Holbeen*, boven het welke men deze Latijnsche versen leest:

Ingens ingentem quem personat Orbis Erasmum,
Hic tibi dimidium picta tabella refert.
At cur non totum? Mirari desine Lector,
Integra non totum Terra vel ipsa capit.

't welk

(†) Zie 't Leven van *H. Holbeen*.

't welk wij dus overbrengen:

Aanschouw in dit tafreel Erasmus t'halver weg,
Wiens grote naam en lof klinkt over Land en Zeën,
Vraagt gij, waarom den Man niet heel vertoond? ik zeg:
De gantsche wereld was voor dezen held te kleen.

Onze Erasmus hield ook briefwisseling, terwijl hij te *Basel* woonde, met *Filips van Bourgondien*, die op den Bisschoppelijken zetel van *Utrecht* toenmaals zat, en versterkte hem in de gevoelens, die deze Bisschop had omtrent de noodzakelijkheid eener hervorminge zo in de leere als het leven inzonderheid der Geestelijken; want *Erasmus* weet men, dat zelfs een goed gevoelen van *Luther* hadde, schoon hij hem van te grote hevigheid beschuldigde. Zie *G. Brandt Hist. der Reform.* 1. Deel. bl. 49. 62-64.

Aan Vrouwe *Maria* Weduwe van Koning *Lodewijk* van Hongarije in 1531. door Keizer *Karel* den V. haren broeder tot Landvoogdesse der Nederlanden aangesteld zijnde, eene Vrouw die boven haar kunne in ervaren- en schranderheid uitmuntte en zelfs in de talen bedreven was, inzonderheid de Latijnsche met veel vermaak las, heeft *Erasmus* een zijner stichtelijke werken, genaamd *de Christelijke Weduwe*, opgedragen. Omtrent den jare 1533. werd hij door deze Landvoogdesse herwaard ontboden, doch kwam niet, gelijk men verwacht had, hier te Lande, hebbende de Edelen en meeste Steden van Holland ter Staatsvergadering binnen *Gouda* in Oogstmaand des jaars 1532. een Juweel ter waarde van omtrent 240. Rijnsguldens, 't geen zij besloten hadden aan hem te schenken en over te zenden, daarna opgehouden; 't blijkt niet, of

hem

hem zedert dit te hand geſteld zij of niet; men kan hier uit afnemen, dat een grote achting voor 's Mans geleerdheid in dit zijn Vaderland zelfs bij 's Lands Staten huisveſtte *Mr. Aart van der Goes Regiſter der Dagvaarte* bl. 186. en 202. *Vaderl. Hiſt.* 5. Deel. bl. 130.

De Latijnſche School te *Rotterdam* draagt naar hem den naam van *Schola Erasmiana*, ook worden de Jongelingen aldaar ook noch uit zijne ſchriften, als bij voorbeeld zijne *Zamenſpraken*, in de Latijnſche ſprake en ſtijl onderwezen. Maar inzonderheid hebben die van *Rotterdam* hunne achting voor dezen Letterheld betoond, met hem ter gedachteniſſe een Beeld op te rechten in 't Jaar 1549.; dit was van hout, en werd in 1555. of 1557. voor een ander uit blauwen Arduinſteen gehouwen, verwiſſeld; doch in den Jare 1572. door de woedende Spanjaards om ver geworpen, maar zedert weder herſteld; eindelijk in 't Jaar 1622. afgegoten en 'er een metalen Standbeeld van gemaakt, Brandt. *Hiſt. der Reform.* 4. Deel. bl. 721. Het ſtaat op de groote Markt op een blauw-ſteenen Voetſtuk van omtrent 6 voeten hoog en in een ijzeren hek beſloten. 't Beeld is wat meer dan levensgrootte, in een *Doctoraal* gewaad met een open boek in de hand; op het Voetſtuk zijn 4 Opſchriften in 't Latijn en Nederduitſch, den lof en voornaamſte gevallen van zijn leven behelzende, mitsgaders een vers van *J. Oudaan*, ook te vinden bij *Houbraken* bl. 20. zo als elk, die Holland gezien heeft, bekend is. Voorts wordt de kunſt van dit Beeld bij de kenners zeer geprezen; de voortreffelijke *Vondel* heeft 'er een fraai vers op gemaakt, mede bij *Houbr.* te vinden. Niet verre van het Standbeeld wijſt men noch het huis, waar in *Erasmus* geboren zoude zijn, dat zig on-

aan-

aanzienlijk vertoond, men leest 'er de twee volgende regels op:

Ædibus his ortus mundum decoravit Erasmus
Artibus ingenuis, Relligione, Fide.

't welk zo veel wil zeggen als:

Hij die zig baande een spoor langs welgeschikte trappen,
Naar 't lang vergeten Koor der eedle wetenschappen,
Der Christen wereld was tot luister en sieraad
Door ware Godsvrucht, die op vaster gronden staat,
En 't licht door nevels bragt van bijgeloof te voren,
De grote Erasmus *in dees woning is geboren.*

De afbeelding van Erasmus kan gezien worden op de plaat A. No. 1.

Dus is, het geene wij van dit Juweel onzes Vaderlands kortelijk meenden te zeggen, ongevoelig en onder de hand uitgedijd (†). De Lezer verschoone deze uitweiding en schrijve die toe aan de billijke achting voor den groten *Rotterdammer*; ook dunkt ons deze Parel aan 't hoofd dezer Levensbeschrijvingen niet kwalijk te voegen, offschoon men van zijne Schilderkunst weinig weet te zeggen; doch gelijk hem alles, 't geen hij ter hand nam, wel gelukte, zo mag men billijk ook uit vergelijking zijner

(†) Meer van *Erasmus* kan men zien bij *Almelov.*, in zijn Amœnitat.; *Melchior Adam* in vit. Philos; *Baile* Diction. Crit. op *Erasmus*; *Joh. H. Hottingerus* Hist. Eccles. Part. 6. en in de Epist. *Erasm.* lib. 19. Ep. 21. & in Ep. ad *Petrum Cursium.*

2
3
Ia Qadin Scit.vha!
A

ner andere wetenschappen, besluiten, dat hij in de Schilderkunst geen geringe vordering zal gemaakt hebben, wegens zijn vindingrijk vernuft, wordende hem zelfs door eenigen de uitvinding van den Turf hier te lande toegeschreven, waar in wij ons niet hebben in te laten.]

(†) door een gunstigen invloed in de Natuur, der hoogste eere in de Schilderkunst deelachtig gemaakt; want 't gunt den vernuftigen Grieken, Romeinen en anderen Volken, hoe naarstig zoekende, niet heeft mogen gebeuren te vinden, is door den vermaarden Kempschen Nederlander, JOANNES VAN EIJCK, te voorschijn gebracht. Deze werdt geboren te *Mazeik*, aan de Maze, welke rivier om die eere dingen kan met de Arno, den Po en den trotschen Tiber, nadien aan haren oever een zo helschijnend licht opgegaan is, dat het kunstlievend Italië met verbazing heeft moeten omzien, en hare *Pictura* derwaard zenden, om in Vlaanderen aan nieuwe borsten te zuigen. JOANNES VAN EIJCK, van der jeugd zeer verstandig, schrander, en van natuur tot de tekenkunst genegen, werd discipel van zijnen broeder HUBERTUS, die merklijk meerder jaren, dan hij, bereikte. Wien HUBERTUS, die een zeer kunstig Schilder was, ten leermeester gehadt hebbe, is niet bekend, maar te vermoeden, dat in die vroege tijden, en in dien barren en eenzamen hoek lands, weinig Schilders en geene goede voorbeelden te vinden waren; want men gissen kan, dat HUBERTUS ontrent het Jaar 1366,

(†) Hier vervolgt de text van *Van Mander*, die bl. 2. met een streep was afgebroken.

1366. en JOANNES eenige jaren later geboren zijn. Doch 't zij hun vader zelf een Schilder geweest zij, dan niet, schijnt de geest der Schilderkunst hun huis geheel overstort te hebben, nadien ook hunne zuster MARGARETA VAN EIJCK, voor een' zeer kunstige Schilderes befaamd is, en die, als een' geestrijke Minerva, *Hymen* en *Lucina* schuwende, tot het einde van haar leven, den maagdelijken boven den gehuwden staat verkozen heeft. Gewis is de Schilderkunst, naamlijk die, om met lijm en eiwit te schilderen, uit Italië in ons Nederland overgebragt, en die manier allereerst in den jare 1250. te Florence ontdekt (†). De gebroeders JOANNES en HUBERTUS VAN EIJCK, maakten veele stukken in die lijm- en eiverwe; want tot noch toe geen andere manier van schilderen bekend was, behalven dat men in Italië in *fresco* of op de natte kalk arbeidde. En vermits de Stad *Brugge*, in Vlaanderen, voormaals door den bloejenden koophandel, die aldaar meer, dan in eenige Stad van Nederland, gedreven werd, in rijkdom overvloeide, en de kunst zich om de milde beloning gaarne bij den rijkdom vinden laat, verkoos JOANNES die Stad tot zijne woning, en schilderde 'er veele stukken met lijm en eiwit op panneelen, die den roem zijner kunst in verscheiden landen, werwaard zijne werken gebragt werden, niet spaarzaam verspreidden. Volgens het gevoelen van eenigen was hij een geleerd man, vernuftig, en vruchtbaar in het uitvinden van verscheiden vereischtens der kunst; vlijtig in het naspeuren van den aart der verwen, en arbeidzaam in de Stoffchei- en Stookkunde, al 't welk hem deed

(†) Zie daar over 't Leven van JAN CIMABUE van *K. van Mander* in zijn Italiaansche Schilders.

deed beproeven, zijne lijm- en ei-verwen met een soort van vernis, uit eenige oliën t'zamengesteld, te vernissen, 't geen hem gelukte, en een ieder te meer behaagde, vermits het zijn werken een zekeren glans en luister bijzettede. Naar dat geheim hadden veelen in *Italië* gezocht; doch het niet konnen vinden. 't Gebeurde eens, dat JOANNES, na veel tijd, vlijt en arbeid (want hij zeer net en uitvoerig schilderde) aan een tafcreel besteed te hebben, dat panneel, dus op zijne wijze vernist, in de zon te drogen zettede, als wanneer de voegen van het zelve, tot zijn billijke spijt, door de hette van de zon vanëen weken en het panneel barsste, 't geen hem een weêrzin tegen de eiverwe en het vernissen deedt opvatten, en besluiten, te onderzoeken, of 'er geen andere vernis te maken ware, die buiten de zon en binnen 's huis drogen konde. Tot dat einde den aart van veele oliën en andere dingen naspeurende en beproevende, bevond hij, de lijn- en nootolie de spoedigst-drogende te zijn, en deze op het vuur ziedende, maakte hij, door het bijvoegen van eenige stoffen, 'er een zeer goed vernis van. Doch nadien zo arbeidzame geesten steeds verder en naar de volmaaktheid streven, bevond hij, na veele proefnemingen, dat de verwen, met dusdanige oliën vermengd, zig gemaklijk deden temperen, spoedig droogden, droog zijnde het water weêrstonden, en de olie der verwe een ongemeenen luister bijzettede en die glanzig maakte, zonder dat de tafereelen vernist behoefden te worden; ook zag hij, tot zijne verwondering en groot genoegen, dat de verwen zich dus met de olie beter deden verdrijven en verwerken, dan met de vochtigheid van het lijm, of het eiwit. Billijk verheugde hij zich over die uitvinding, waaruit, ter verbazing van veelen en zelfs van verre afgelegen volken, door de vlugge Faam hier van bena-

naricht, een nieuwe soort en gedaante van werken geboren werd, om welke te zien men van bij de *Ciclopen* en den eeuwigbrandenden *Etna* kwam aansnellen. Die edele uitvinding ontbrak alleen aan onze kunst, om de natuur in gedaante nader te komen, of gelijk te worden. Wanneer de oude Grieken *Apelles*, *Zeuxis* en anderen herleefd, en die nieuwe manier gezien hadden, zouden zij zich 'er niet minder over verwondert hebben, dan de strijdbare *Achilles*, of andere helden van den ouden tijd, horende in den krijg het donderend geschut, door den stofscheidkundigen monnik, *Barthold Swartz*, in den Jare 1354. in Denmarken uitgevonden; of ook niet minder, dan de oude schrijvers, ziende de zeer nutte drukkunst, waar van Haarlem zich, op genoegzamen grond, den roem der eerste vinding toeschrijft (*). Den tijd, in welken JOANNES VAN EIJCK

(*) De vinding dier nooit te volprijzene konst moet gewislijk toegekend worden aan LAURENS JANSZ. KOSTER, die te Haarlem geboren, 'er een lid van de Regeering en verscheidemalen Schepen geweest is. (Hoewel men ook in Holland hem en zijne geboortestad den roem dezer vinding betwist, zoekende men zelfs te betogen, dat 'er naar allen schijn geen *Laurens Koster* ooit geweest zij, offschoon 't waar kan zijn, dat Kosters eerste ruwe vinding kort daar op elders en door anderen beschaafd zij geworden.) De toenaam van *Koster* was hem bijgebleven van een zijner voorouderen, die 't Kosterampt, in vroegere tijden een zeer aanzienlijke Kerkelijke bediening, bekleed had. Te recht behoort KOSTER onder de schilders, immers de plaatsnijders, geplaatst en geacht te worden, aangemerkt de liefhebbers der prentkunst hunne liefhebberij aan hem verplicht zijn, vermits hij zowel, ja zelfs eerder, uitvinder van de prent- dan van de druk-kunst geweest is, en de eerste prenten gesneden en gedrukt heeft. Zijne prenten, offschoon in een zeer ouden Gottischen smaak getekend, zijn fraai, naar dien tijd, en bestaan uit de volgende houtsnêe *figuren:* de Ver-

zoe-

Eijck de olieverw vond, kan ik, na veel overlegs, niet wel anders, dan in het Jaar 1410, bepalen; weshalven de Italiaansche Schilder en Levensbeschrijver *Vasari*, of zijn Drukker, zich grovelijk vergist, met die vinding honderd jaren later te stellen. Tot deze mijne tijds bepaling heb ik verscheide redenen, en weet ook, dat Joannes op veele jaren na zo lang niet geleefd heeft, als *Vasari* schrijft, offschoon hij niet jong gestorven is, gelijk zeker Schrijver meent. (†) Doch dit, ter bekorting,

zoekingen van een Kranken, zeven stuks, met een Latijnsche verklaring; zestien stuks onderwerpen uit het Hooglied, met Latijnsche spreuken op baenderollen; eenige historien uit het oud en nieuw Testament, veertig stuks; agt en veertig stuks onderwerpen uit de *Openbaring* van *Joannes*, met Latijnsche spreuken op baenderollen; en agt en vijftig figuren in den *Spiegel onzer Behoudenisse*, het eerste boek dat met gegoten letteren gedrukt is; welke figuren, ieder uit twee historien bestaande, die in het midden door een pilaartje van een gescheiden zijn, meerendeels aan de rechter-zijde gebeurtenissen uit het oude, en aan de linker zijde geschiedenissen uit het nieuwe Testament, of ook wel ongewijdde geschichten, verbeelden, invoegen de linker-zijde altijd tot een tegenbeeld van de rechter-zijde verstrekt. Die overblijfselen der kunst van Laurens Koster, wiens afbeeldsel in de plaat C. No. 1. vertoond wordt, zijn noch meerendeels op het Stadhuis te Haarlem te zien, alwaar zij zeer zorgvuldig bewaard worden. Men zegt, dat ook noch een getijdeboekje, in een langwerpig formaat, voor handen is, met platen van den gemelden Laurens Koster, die, naar gissing, in het jaar 1400., of wat vroeger, geboren is, en tusschen de jaren 1428. en 1458. gebloeid heeft. De heer *Joannes Enschedé*, Stadsdrukker te Haarlem, bezit het alleroudste portret van L. Koster, naar alle waarschijnlijkheid door *Albert van Ouwater* geschilderd. *Uit medegedeelde bijzonderheden.*

(†) Daar zijn 'er die deeze uitvinding stellen op het jaar 1450. en dezelve toeëigenen aan eenen *Jan van Brugge*, uit het Land van *Gelder*. Zie de aantek. in *Missons* Reiz.

ting, aan zijne plaats latende, is bekend, dat de beide gebroeders deze hunne uitvinding zorgvuldig verborgen hielden, en zo wel te zamen, als een ieder van hun afzonderlijk, verscheiden stukken schilderden; echter streefde JOANNES, offchoon de jongste, zijnen broeder in de kunst voorbij. Het aanzienlijkst en uitmuntendst werk, door hun gemaakt, is het Tafereel in de St. Janskerk te Gent, hun besteld door *Filips van Charlois* (*), een en dertigsten graaf van Vlaanderen, en zoon van Hertog *Jan van Digion*, wiens afbeeldsel te paard op eene der deuren gezien wordt. Eenigen meenen, dat HUBERTUS dat tafereel aangelegd en JOANNES het

I. D. bl. 299. Wat het verschil van tijd belangt, *Van Mander* zelf stelt den tijd van de geboorte en uitvinding ook maar by gissing, en kan deze *Jan van Brugge* dezelve zijn met onzen JOANNES VAN EIJCK, en bij anderen dien naam van zijne woonplaats hebben ontfangen; gelijk men in die tijden, wanneer de toenamen nog geen zo vasten streek bij lieden van gemeene afkomst hadden, hen veeltijds naar de plaats, daar zy hun vast verblijf hielden, benoemde, zonder opzicht, of zij daar geboren waren ofte niet; ook kan wel iemand van desselven Voorouders te *Brugge* gebooren, en dus dit geslacht van die Stad afkomstig geweest zijn. Dus word de Schilder *Hans van Aken* zo genaamd, niet om dat hij te *Aken* geboren was, want te *Keulen* kwam hy ter wereld, maar na zijn Vader, die van *Aken* geboortig reeds van deze plaats den naam voerde. Dat nu deze *Jan van Brugge* uit het land van *Gelder* gezegd wordt afkomstig te zijn, kan wel een misslag wezen; zeker is het niet te bepalen.

(*) Versta hier door *Filips den Goeden*, Hertog van Bourgondien, die bij 't leven van Hertog *Jan van Bourgondien* zijn Vader Grave van *Charolois* genoemd werd, en in den jare 1419. dezen zijn Vader, in Frankrijk verraderlijk omgebragt zijnde op den 10. van Herfstmaand desselven jaars, in zijne aanzienlijke staten opvolgde, waarbij hij in den jare 1433. door afstand van Vrouwe *Jacoba van Beieren*, noch *Henegouwen*, *Holland*, *Zeeland* en *Vriesland* voegde.

het volvoerd hebbe: doch ik vertrouw, dat zij beiden het hebben begonnen, maar dat HUBERTUS intusschen, en aleer dat werk voltooid was, overleden is; zijnde gestorven den 18. van Herfstmaand des jaars 1426. en te *Gent* in de zelfde Kerk begraven, waar men het hier navolgend grafschrift op hem vindt. Het onderwerp tot het midden- of binnenstuk van dat tafereel is genomen uit de Openbaring van *Joannes*, en verbeeldt de vier en twintig Ouderlingen voor het Lam nederknielende en het aanbiddende, zijnde vol werk, en, gelijk de bijsieraden, ongemeen uitvoerig. Boven dat tafereel ziet men de Maagd *Maria*, die door den Vader en den Zoon gekroond wordt. De *Christus* is verbeeld met een kruis, als doorschijnend kristal, in de hand, en dat kruis verluisterd met gouden knoppen en verdere sieraden en gesteentens, zo uitvoerig bewerkt, dat, naar het oordeel van eenige Schilders, meer dan een maand tijds daaraan besteed is. Nabij het beeld van Maria ziet men zeer kunstig beärbeide Muziek-zingende Engeltjens, uit wier gebaarden zeer ligt te merken is, wie van hun den bovenzang, tegenzang, *tenor* en *bas* zingt. Boven op de rechterdeur wordt een *Adam* en *Eva* verbeeld, en in Adam een kenlijke angst gezien voor het overtreden van Gods Gebod, zowel als eene bekommering voor de vrucht, hem door zijn nieuwe bruid aangeboden; welke vrucht niet, gelijk de Schilders gemeenlijk verbeelden, in een appel bestaat, maar in een versche vijg; waaruit eenigzins de belezenheid van den Schilder schijnt te blijken; want *Augustinus* en eenige andere Godgeleerden gevoelen, dat die vrucht welligt in eene vijg bestaan konde hebben, vermids *Moses* dezelve niet onderscheidt, en onze eerste Voorouderen zich onmidde-

delijk na den val en het ontdekken hunner naaktheid, met geene appel- maar vijgenbladen bedekten. Op de andere deur wordt, zo ik mij niet vergis, een *Ste. Cicilia* gezien. Voorts heeft het middentafereel twee vleugelen, of dubbele deuren, waarvan de twee deelen naaſt het middenperk, mijn's erächtens, uit beelden beſtaan, die met de binnenhiſtorie overëen ſtemmen. Op de andere buitenwaardſe deuren ziet men, gelijk gezegd is, den Graaf van Vlaanderen, te paard gezeten, en de beide gebroeders JOANNES en HUBERTUS daar tegen over, den laatſtgenoemden, om zijne meerdere jaren, ter rechterhand van zijnen broeder, en ook ouder dan dezen verbeeld. Het hoofddekſel van HUBERTUS beſtaat in een vreemden muts, voor omgeſlagen en als met een koſtbaar bont gevoederd. JOANNES is gedekt met een ſierlijken muts bijna als een tulband achter overhangende, en voorts bekleed met een zwarten tabbaard, op welken een rode *Paternoſter* met een gedenkpenning verbeeld is. Het gantſche werk is, ten aanzien van de tekening, de gebaarden, geeſtigheid, vinding, zuiverheid en uitvoerigheid uitmuntend, en, naar den tijd, verwonderlijk. De plooijen der ſtoffen zijn op de wijze van die van *Albert Durer* verkozen, en de blaauwe, rode, purpere en andere kleuren onverſchietbaar, invoegen zij noch verſch geſchilderd ſchijnen, en daarin alle andere ſchilderijen overtreffen. Onze kunſtrijke Schilder was ongemeen oplettend, en ſchijnt met dit zijn werk den vermaarden *Plinius* van onwaarheid te hebben willen beſchuldigen, wanneer deze ſchrijft:
„ dat een Schilder, honderd of een geringer getal
„ troniën malende, doorgaands eenigen van dezelven
„ aan anderen doet gelijken, hierin de natuur geen-
„ zins

„ zins volgende , waarin men van duizend men-
„ ſchen naauwelijks twee vindt, wier aangezichten
„ elkander gelijk zijn", daar in het tegendeel, in dit werk omtrent drie honderd dertig alle van elkander verſchillende troniën geteld worden, waarin men verſcheiden gemoedsbewegingen, als een Godsdienſtigen ernſt, liefde, Godsvrucht, enz. ziet. Uit den mond van Maria ſchijnen eenige woorden te komen, die zij uit een boek leeſt. In het Landſchap zijn veele uitheemſche en vreemde bomen, onderſcheiden planten, met bevallige en net bearbeide kruiden verbeeld. De hairen der beelden en van de manen en de ſtaarten der paarden ſchijnen bijna geteld te konnen worden, en zijn zo verwonderlijk dun en geeſtig geſchilderd, dat het gantſche werk de Kunſtbeminnaars met verbaasdheid aandoet. Keizers, Koningen en veele aanzienlijke Vorſten beſchouwden het te meermalen met geen gering vermaak. De koning *Filips*, XXXVI. Graaf van Vlaanderen, hoe begeerig ook naar dat Kunſtjuweel, deedt het, om de ſtad Gent 'er niet van te berooven, door *Michiel Coxij*, Schilder van Mechelen, kopiéren, in welken arbeid deze zeer gelukkig ſlaagde; en nadien hier te lande geen zo ſchoon blaauw te bekomen was, werd het, ter begeerte van den Koning; door *Titiaan* uit *Venetië* herwaard gezonden. Dat blaauw was natuurlijk Azuur, en wordt in de gebergten van *Hongarijë* gevonden, alwaar het voortijds en aleer de Turken dat Koningrijk bezaten, ligt te bekomen was. Thands koſtte het weinige, dat *Coxij* alleen tot den mantel van Maria nodig hadt, twee en dertig dukaten. De laatſtgenoemde Schilder veranderde eenige dingen naar zijne manier, als onder anderen de Ste. Cicilia, die eenigzins onbevallig van achteren

gezien werd, en zond die kopij naar Spanje. Het oorſpronkelijk ſtuk ſtond op een voetſtuk, beſchilderd met lijm- of ei-verwe, verbeeldende de hel, waarin zij, die onder de aarde zijn, hunne knien voor den naam van *Jeſus* of het Lam buigen; doch welk werk ſedert door de onbedrevenheid van eenige Schilders, die het dachten ſchoon te maken, of af te waſſchen, uitgewiſcht en bedorven is. De beide gebroeders VAN EIJCK werden door den Graaf *Filips*, teffens Hertog van *Burgundië*, hoog geacht en grootlijks geëerd; inzonderheid JOANNES, die, denklijk om de uitmuntendheid zijner Kunſt en groot verſtand, Geheimraad van dien Vorſt geweeſt is, welke veel behagen in zijn gezelſchap ſchepte, gelijk weleer *Alexander de Grote*, in dat van den uitmuntenden *Apelles*. Het bovengenoemd kunſtſtuk werd ten dien tijde niet gezien of geopend, dan door of voor grote Heeren, en de zulken, die den ontſluiter met een goede vereering beloonden, ten zij nochtans op ſommige feeſtdagen, als wanneer de toevloed van volk van allerlei rang zo groot was, dat men de Kapel, waarin het Tafereel ſtond, bezwaarlijk konde genaken, en wel bijzonder van oude en jonge Schilders en Kunſtbeminnaars, die 'er rondom zworven, als de bijen en vliegen des zomers om de vijg- en rozijn-korven. Weleer hing in de zelfde kapel, *de Kapel van Adam en Eva* geheten, recht over dat Tafereel, een lofdicht, door *Lucas de Heere*, Schilder van Gent, berijmd (†). Na dat JOAN-

(†) *Karel van Mander* geeft het zelve op. Om desſelfs uitgeſtrektheid en den ouderwetſchen ſtijl van Dichten hebbenwe het hier niet ingevoegd; ook was het reeds door Hem hier en daar veranderd en op een beter dichtmaat gebragt dan het oor-

JOANNES het bovengenoemd Outerſtuk volvoerd had, keerde hij van Gent naar Brugge, alwaar ook ter zijner gedachtenis een kunſtig Outerſtuk gebleven is. Meer anderen zijner werken werden door de Kooplieden van daar naar elders vervoerd en alömme met verwondering door de Kunſtenaars beſchouwd, die, door een prijslijken naijver aangeſpoord, of door luſt ter navolging geprikkeld, de nieuwe ſchildermanier poogden kundig te worden. Ondertuſſchen en offchoon eenige Vorſten die wonderbare werken magtig werden, bleef echter de kunſt in Vlaanderen. Frederik de II., Hertog van *Urbino*, bezat eene *Badſtove*, door JOANNES zeer net en uitvoerig geſchilderd; ook had *Laurentius de Medicis* te *Florence* eenen *Hieronimus* en andere werken van zijne hand. Eenige Florentijnſche Kooplieden zonden uit Vlaanderen aan *Alfonſus den I.* Koning van *Napels*, een fraai ſtuk van JOANNES, in 't welk verſcheiden figuren wonderlijk wel verbeeld waren, en waarin die Vorſt groot behagen ſchepte. De toevloed van Schilders, om dat verwonderlijk nieuw werk te Brugge en elders te zien, was ongemeen groot; en offchoon de Italianen veel moeite ter ontdekking van het zelve aanwendden, en het beroken, konden zij wel een ſterke lucht, door de vermenging der verwen met den olie veroorzaakt, maar geenzins het geheim ontdekken, tot dat eindelijk een zekere *Antonello*, van de ſtad *Mesſine* in *Sicilië*, beluſt om de behandeling der olie-verwen te leeren, beſloot, naar Brugge te komen, alwaar hij des kundig werd, en die kunſt naar Italië bragt. In de Kerk en Prooſtdij van *St.*

oorſpronkelyke, 't geen dus niet wel zoude konnen opgegeven worden.

St. Marten te *Yperen* zag men van onzen JOANNES mede een Tafereel, verbeeldende eene *Maria* en een biddenden Abt. Op de beide noch onvoltooide deuren, ieder in twee onderscheiden perken verdeeld, werden verscheide zinbeelden, betreklijk tot Maria, gezien, als een brandenden Eglantier, *Gideons* vlies en anderen, verwonderlijk fraai geschilderd. Ook maalde hij met ongemeene vlijt en geduld portretten naar het leven, en veeltijds achter dezelven nette en fraaije landschappen. Zijne doodverwen waren zuiverer en scherper, dan de volwrochte werken van andere Meesters, en het geheugt mij, ten huize van mijn Meester, *Lucas de Heere* te Gent, van hem in doodverwe gezien te hebben, het portret van een Vrouwspersoon, met een landschap 'er achter, zeer net en glad geschilderd (*). Onze JOANNES hadt op een tafereel in olieverw twee portretten van een Man en een Vrouw gemaald, die in huwelijk schenen te treden, en door den trouw vereëend te worden. Dat stukje in latere tijden in handen of in eigendom gerakende van een Wondheeler te Gent, werdt gezien door de kunstlievende Princes *Maria*, Moeije van *Filips*, Koning van *Spanje*, en Weduwe van *Lodewijk*, Koning van *Hongarijë* (†) die in

(*) Zijne werken hebben veel van den Gottischen smaak door de kwade schikking der schrale en te veel afgebroken plooijen zijner klederen. De onderwerpen in het bijzonder zijn, wel is waar, uitvoerig bearbeid, doch die uitvoerigheid brengt teffens een matheid, in plaats van een mollige zachtheid, te weeg, en neemt de levendigheid van geest weg. Zie *le Comte*, *Cabinet d'Architecture*, *Peinture*, *Sculpture & Graveure*, *Tom. II. pag.* 194.

(†) Zuster van *Karel den V.*, Landvoogdesse der *Nederlanden.*

in een veldſlag tegen de Turken geſneuveld is; welke Prinſes 'er zoo veel behagen in ſchepte, dat zij het zich eigen maakte, en den Wondheeler 'er een bediening voor gaf, die jaarlijks honderd gulden opbragt (*). Verſcheiden zeer keurige en zuiver behandelde tekeningen heb ik van JOANNES gezien, die [in den (†) jare 1470., en mitsdien] in een zeer hogen ouderdom te Brugge overleden, en

(*) In het Kunſtkabinet van den Hertog van *Orleans*, te *Parijs*, ziet men noch van *Joannes van Eijck* drie onderſcheiden onderwerpen, op een panneel geſchilderd, verbeeldende het middenſte, 't geen tien en een halve duimen hoog en zeven duimen breed is, de offerhande der drie Koningen, zittende de maagd Maria recht van voren te zien, met het kind Jeſus op hare knien. Een der drie koningen, grijs van hairen en in 't rood gekleed, ligt aan de rechterzijde geknield, biedende den Zaligmaker een *Vaas* aan, terwijl de beide andere koningen aan de linkerzijde overeinde ſtaan. Op het ter rechterzijde geſchilderd tafereeltje is *St. Sebaſtiaan*, met een boog en pijlen in de hand, en op het ter linkerzijde geplaatſte *St. Jacob* met zijn ſtaf verbeeld. De beide laatſtgenoemde tafereeltjens zijn hoog mede tien en een halve duimen en breed drie duimen. Zie *Deſcription des Tableaux du Palais Roijal*, te *Parijs* gedrukt 1727., *pag.* 255. & 256. Ook bezit de hier voren genoemde *Johannes Enſchedé*, te *Haarlem*, een fraai ſtukje van *Joannes van Eijck*, zeer kunſtig en fiks getekend, en uitvoerig in 't graau geſchilderd, verbeeldende een Torenbouw, met veele ijverig arbeidende kleine beeldjens. In den halfvolbouwden toren ziet men een windäas, waarin een man loopt, om ſteen op te halen. Op den voorgrond zit een vrouwtje met een boek op den ſchoot, verbeeldende de *Patrones* van de te bouwene Kerk, ongemeen breed, vaſt en fraai van omtrek. De lijſt en het ſtukje zijn uit één ſtuk, en onder op de lijſt, die wonder kunſtig roodachtig gemarmerd is, ſtaat met Gottiſche of oude Duitſche letteren keurlijk en net geſchreven: JOHNS DE EIJCK MÆ FECIT 1437. *Uit medegedeelde bijzonderheden.*

(†) Volgens *Medegedeelde berichten.*

en aldaar in de Kerk van *St. Donaas* begraven is, in welke Kerk men aan een pilaar het volgend Latijnsche Grafschrift ziet:

Hic jacet eximia clarus virtute Joannes,
In quo picturae gratia mira fuit,
Spirantes formas, & humum florentibus herbis
Pinxit, & ad vivum quodlibet egit opus.
Quippe illi Phidias & cedere debet Apelles:
Arte illi inferior ac Polycletus erat.
Crudeles igitur, Crudeles dicite Parcas,
Quæ talem nobis eripuere virum.
Actum sit lachrimis, incommutable fatum;
Vivat ut in cœlis jam deprecare Deum.

Hier onder rust Iohan, Iohan, wiens kunstvermogen
Bij kenners achting won, door zijne deugd beroemd;
Wiens kunst ons 't wezenlooze als levend stelt voor oogen,
En leven geeft aan kruid en veld en hofgebloemt.
Bij hem moet Phidias, bij hem Apelles dalen:
Voor hem is billijk dat ook Polycletus (†) zwicht.
Wij mogen thans wat op de Schikgodinnen smalen,
Die zulk een' braven man ontrukten ons gezicht:
Geen tranen helpen hier! 't is 't onverbidlijk lot.
Bid, dat zijn ziele in vreugd moog' leven bij zijn' God.

Hu-

(†) Een oud vermaard Beeldhouwer.

Hubertus van Eijck ligt, gelijk hier boven gezegd is, in de *St. Janskerk* te Gent begraven, in welke Kerk men in den muur een zarksteen gemetseld, en op dezelve in marmer een geraamte verbeeld ziet, houdende eene koperen plaat, waarop het volgend oud Vlaamsch Vers gelezen word:

Spieghelt u an mij / die op mij treden /
Ick was als ghij / nu ben beneden
Begraven doodt / als is an schijne /
My ne hulp raedt / const / noch medicijne.
Const / eer / wijsheijt / macht / rijckheijt groot
Is ongespaert / als comt de Doot.
Hubrecht van Eijck was ik genant /
Nu spijze der wormen / voormaels bekant
In schilderije seer hooghe ghe-eert:
Corts nae was ijet / in niete verkeert.

In 't jaer des Heeren / des zijt gewes /
Duijsent / vier hondert / twintich en ses /
In maendt September / achtien daghen viel /
Dat ick met pijnen Godt gaf mijn ziel.
Bidt Godt voor mij / die const minnen /
Dat ick zijn aensicht moet ghewinnen /
En vliedt zonde / keert u ten besten:
Want ghij mij volghen moet ten lesten.

Weleer werden te Antwerpen eenige portretten der vermaardste Nederlandsche Schilders, in koper gesneden, uitgegeven, en bij dezelven den bovengenoemden uitmuntenden Broeders, als den oudsten oefenaars der eedele Schilderkunst in de Nederlanden, de eerste plaats toegekend. Onder die portretten maakte de hooggeleerde Dichter *Dominicus Lampsonius*, geboortig van *Brugge*, Geheimschrijver van den Bisschop van *Luik*, niet alleen een

een groot, maar ook zeer verſtandig en ervaren beminnaar onzer kunſt, (†) de volgende deftige Verſen in de Latijnſche tale:

Hu-

(†) Dominicus Lampsonius, geboortig van *Brugge* (zegt *Valerius Andreas Deſſelius* in *biblioth. Belg. pag.* 194.) was een Dichter en uitmuntend Schilder. Hij heeft zig langen tijd onthouden in *Engeland*, en was daar een huisgenoot van *Reginaldus Polus*, Kardinaal der H. R. Kerke; deze overleden zijnde in 't jaar 1558. [zie, dien 't luſt, de oorzaak van zijn' dood onder anderen in 't Leven van *Eliſabeth* I. Deel bl. 303.] ſtak hij naar de *Nederlanden* over, en ſleet zijn overigen leeftijd te *Luik*, daar hij bij drie agtereënvolgende Luikſche Biſſchoppen het ampt van Geheimſchrijver bekleed heeft, namelyk *Robert van Bergen*, *Gerard Groesbeek* en *Ernſt van Beieren*. Hij heeft in Onrijm geſchreven het Leven van *Lambert Lombardus*, een Schilder van *Luik*, te *Brugge* uitgekomen bij *Goltzius* in 't jaar 1565. in 8vo. Noch *Lofdichten op de beeldeniſſen der vermaarde Nederduitſche Schilders*, gedrukt te *Antwerpen* in 1512. bij *Krook* in 4to. Gelijk mede de 7 Boetpſalmen in Lierdicht overgebragt, die door eenen *Jan Lernuts* uitgegeven zijn. [alles in de Latijnſche tale] De meeſten zijn naderhand bij den anderen gevoegd te *Luik* uitgekomen, tevens met eenige Dichtſtukken van *Nicolaas Lampſonius* in 't jaar 1626. Hy is te Luik overleden in 't jaar des Heeren 1599. in het 67ſte jaar' zijns ouderdoms en in de Kerk van *St. Denijs* begraven. Op hem is 't volgend Tijdvers:

SiC erat hoC Late notVs LaMpſonIUs anno,
Ipſa DefVnCtVs qVa sanCtVs aLeXIVs hora.

't welk zoo veel zeggen wil als:

Lampſonius, wien elk verdienden lof moeſt geven,
Liet t'eener uur en jaar met ſint Alexis 't leven.

Zijne afbeelding kan men zien in de plaat Z. n. 3.

Huberto ab Eijck, Pictori.

Quas modo communes cum fratre, Huberte, merenti
Attribuit laudes nostra Thalia tibi,
Si non sufficient: addatur & illa tua quod
Discipulus frater te superavit ope.
Hoc vestrum docet illud opus Gandense, Philippum
Quod Regem tanto cepit amore sui:
Ejus ut ad patrios mittendum exemplar Iberos
Coxenni fieri jusserit ille manu.

Johannes ab Eijck, quasi ipse loquens:

Ille ego, qui lætos oleo de semine lini
Expresso docui princeps miscere colores,
Huberto cum fratre, novum stupuere repertum,
Atque ipsi ignotum quondam fortassis (*) *Apelli,*
Florentes opibus Brugæ mox nostra per omnem
Diffundi late probitas non abnuit orbem.

Dat is: *Aan Huibert van Eijck, schilder.*

Voldoet de lofkrans, die mijn zangster, mijn *Thalij*,
U om het hoofd vlocht, niet; men voeg 'er dit noch bij,
Dat, daarge uw' Broeder tot uw' leerling hadt gekregen,

Ge

(*) Van Mander tekent aan, dat het latijnsche twijfelwoordeken *fortassis* (*misschien*) door Lampsonius gebruikt, of *ligt*, *ligtelijk*, 't geen op 't zelfde uitkomt, niet beboefde; gemerkt het gewis zij, *dat men bij d'Antijcken van geen olijverwe en wist.*

Ge uw' leerling door uw hulp zelf boven u verhieft.
Zulks tuig' het Gentsche Werk, waarop *Filips* (†) verliefd
En zig door kunstmin laat tot zulk een daad bewegen,
Dat hij het, nagebootst door *Coxijs* (§) fijne hand,
Een pronkplaats waardig keurde in 't Spaansche Vaderland.

Joannes van Eijck, als zelf sprekende, zegt:

Ik ben het, die de wijs met broeder *Huibert* zag,
Om lijnzaatolie met de verwen te vereënen.
Wij brachten de olieverw het eerste voor den dag.
Een vond, *Apelles* zelf ligt onbekend voorhenen.
Dit is 't, waar *Brugge* thans noch moedig roem op draagt;
En dat van ons vernuft de wijde wereld waagt.

Het ongedekte afbeeldsel van *Hubertus* en *Jan van Eijck* vindt men in de plaat B, N°. 1. en 2. en dat van *Hubertus* en zijn Broeder *Joannes* met hunne hoofdgestellen en Zuster *Margariet*, in een tweede plaat B* n°. 1, 2, en 3.

ROGIER VAN BRUGGE.

Aleër de wijdberoemde stad *Brugge*, door het wijken van haren Koophandel in den jare 1485. naar *Sluis* en *Antwerpen*, in vermindering en ver-
val

(†) Koning van Spanje, Graaf van Vlaanderen.
(§) *Michiel Coxij*, voornaam Schilder toen ter tijd te Mechelen.

1
2
B

3
B*

val geraakte, (gelijk 't wereldsch geluk onbestendig is) bevonden zich ten tijde en na de dood van *Joannes van Eijck* noch eenige fraaije en edele vernuften in die bloejende stad, en onder dezelve een zekere ROGIER, leerling van den gemelden *Joannes*, welke laatstgenoemde waarschijnlijk toen reeds redelijk bejaard geweest zal zijn; vermids hij zijne uitvinding, om in o verw te schilderen, tot in zijn ouderdom verborgen gehouden, en niemand vergund had, wanneer hij schilderde, bij hem of in zijn schildervertrek te komen; doch eindelijk deze zijne Kunst den gemelden ROGIER geleerd heeft, van wien men te Brugge in de Kerken en bijzondere huizen voormaals veele dingen heeft konnen zien. ROGIER tekende kloek, en schilderde bevallig, zo in lijm- eij- als olieverwe. Ten dien tijde was de gewoonte, in eij- of lijmverw op grote doeken grote beelden te schilderen, en met die doeken, in plaats van met tapijten, de kamers te behangen, gelijk ik meen te Brugge van hem eenige dergelijke behangsels gezien te hebben, welke naar dien tijd wonderlijk en prijzens-waardig waren; want tot grote werken tekening en verstand vereischt worden, wier gebrek daarin ligter, dan in kleiner werken, te ontdekken is. Van zijn dood heb ik geen zeker bescheid konnen bekomen, terwijl de Faam hem noch in leven houdt, en zijn naam, door de uitmuntendheid zijner Kunst, der Onsterflijkheid gewijd heeft.

HUGO VAN DER GOES.

Het gebeurt niet zelden, dat, wanneer iemand een groot Meester in onze Kunst geworden zijnde, daar door eere en aanzien verkrijgt, meer Ouders

als-

alsdan hunne kinderen tot de Tekenkunst schikken, waardoor *Joannes van Eijck* veele Leerlingen verkregen zoude hebben; doch 't schijnt, dat hij dit niet sterk gezocht heeft. Echter had hij een Discipel, genaamd HUGO VAN DER GOES, die vlug van geest en schrander van oordeel was en ook een uitmuntend goed Schilder werd, de kunst der olieverw van zijn' Meester leerde, en omtrent den jare 1480. 't meest bloeide. In de *St. Jacobskerk* te *Gent* hing van hem aan een' pilaar een zeer aartig en kunstig stukje, zijnde het *Epitaphium* of Grafstuk van eenen *Wouter Gaultier*. Het binnenst verbeeldde een' zittende *Maria* met het Kind, van voren te zien, naauwlijks anderhalven voet hoog. Dat stukje, op welks voorgrond kruiden en gesteentens gezien werden, heb ik dikwerf, om de ongemeene netheid, met geen gering genoegen beschouwd, en inzonderheid om de bevallige zedigheid van de Maria, welke gemoedsgestalte de Ouden zeer wel wisten te verbeelden. Voorts was in de gezegde Kerk in een glasraam zeer kunstig een *Afneming van het Kruis* verbeeld; doch ik stae in twijffel, of de tekening van HUGO, of van *Joannes van Eijck*, zijn' Meester, ware. Ook zag men in 't klooster van de *Onze lieve Vrouwebroeders* te *Gent*, een Outerstuk, waarin de *Legende* of historie van *Ste. Katharina* door onzen HUGO zeer kunstig en fraai, offschoon in zijn vroegen tijd geschilderd, was verbeeld. Noch is van hem te Gent in een huis, dat rondöm in water ligt nabij het Muijderbrugje, toebehorende aan *Jacob Weijtens*, voor den schoorsteen in olieverw te zien de Ontmoeting van *Abigaïl* aan *David*, waar in de zedigheid en de bevallige eerbaarheid deezer Vrouwe en harer maagden zo kenlijk en voorbeeldig uitblinken, dat de hedendaagsche Schil-

Schilders hunne Vrouwenbeelden aldaar wel ter Schole mogten zenden, om 'er die prijswaardige hoedanigheden te leeren: ook is de *David*, zeer ſtaatlijk te paard zittende, verbeeld. Kortöm, de tekening, vinding, hartstogten enz. zijn in dat werk uitmuntende; want (gelijk men zegt) de drift der liefde, had 'er in mede gewerkt, en *Kupido*, verzeld van zijne Moeder en de Bevalligheden hadden het penſeel beſtierd, vermits de Schilder noch ongehuwd zijnde, op de dochter in dat huis ſmoorlijk verliefd was, haar ten Huwelijk zocht, en dezelve in dat ſtuk naar het leven afgebeeld heeft. Ter eere van dat Kunſtſtuk maakte *Lucas de Heere* het volgend lofdicht, waarin hij een der geſchilderde Vrouwen doet ſpreken, omtrend in deze voegen:

Klinkdicht.

Wij ſtaan hier afgebeeld, als ſcheenen wij te leven,
Door *Hugo van der Goes*, doorluchtig Kunſtenaar.
De liefde, die hem bond aan eene uit onze ſchaar,
Heeft zijn penſeel beſtuurd, en haar dit ſchoon gegeven.

Zo werd weleer door min *Praxiteles* gedreven (†),
Doe hij zijn Phryne maakte in ſchoonheid en gebaar
Een Veld-godin gelijk. Dus ſtrijken wij te gaêr
De vlag voor 's Meeſters meid, door min zoo hoog verheven.

Doch

(†) Deze *Praxiteles* was een allerkunſtigſte Beeldhouwer van den ouden tijd, bijzonder in 't marmer, en vooräl vermaard door zijne twee *Venus*-beelden; 't omgelegen land

Doch dit ter zijd' gesteld: 's Mans kunst blijve ongelaakt.
't Zij man of vrouw, of paard of ezel, 't is volmaakt
En schoon, al wat het oog in dit Tafreel kan schouwen.

't Gezicht verlustigt zich, de ziel wordt zelf geraakt;
En ons ontbreekt niets, dan dat wij zijn slecht bespraakt.
't Is een gebrek, dat men vindt zeldzaam in de Vrouwen.

Be-

liep ledig, om deeze schoone beelden op de Eilanden van *Koös* en *Gnidus* te zien. Een jongeling verliefde zottelijk op het laatste. In Groot *Griekenland* of 't uiterste van *Italie* geboren, werd hij om zijne kunst met het Roomsch burgerrecht beschonken, welke stad hij versierd heeft met de treffelijke beelden van *Flora*, *Ceres* in de tuinen van *Servilius*, van de *Goede Uitkomst*, en 't *Gunstig geluk* op het *Kapitool*, van *Silenus* onder de Gedenkstukken van *Asinius Pollio*, ook van *Apollo*, *Neptunus* en anderen Plin. 36. 5. Van hem wordt verhaald, dat, als hij eens een *Satyrs* en *Kupido* 's beeld met de uiterste kunst vervaardigd had, deeze *Frijne*, waarop hij zeer verslingerd was, hem ontmoette, zoekende hem eenig beeld van grote waarde ten geschenk af te praten, en willende weten, welk het kunstigste was, (want hy gevraagd dit niet had willen zeggen, maar wel, dat zy zelf kiezen, en 't gekozen beeld voor zich konde nemen) maakte zij een' harer slaven op, die den *Praxiteles* kwam boodschappen, dat *zijn winkel in brand stond*; waar op de arme man uitriep: *Ik ben bedorven, al mijn kostelijke arbeid is voor niet, als mijn Sater en Kupido door den brand vernield zijn!* Zij hier uit opmakende, dat dit zijn beste stukken waren, riep hem, die naar huis ijlde, te rug, en zeide: *Haest u niet, 't is maar een grap van mij*; waar op zij hem om den *Kupido* volgens zijn gegeven woord maande, dien hy aan deeze looze feeks ook liet volgen. *Athen.* lib. 12. hij werd na haar dood voor de waarde van 24000 guldens gekocht en naar *Rome* gevoerd.

Behalven de mij onbekende ſtukken van dien kunſtigen Meeſter, is ook in de *St. Jacobs*-kerk te *Brugge* een Outerſtuk, 't geen voor zijn uitmuntendſte en beſte werk gehouden wordt, verbeeldende een *Gekruiſten Chriſtus* met de Moordenaars, de Maagd *Maria* en andere beelden, zoo fiks behandeld, en met zoo veel vlijt uitgevoerd, dat het den gemeenen hoop niet alleen, maar zelfs Kunſtkenneren ten uiterſten moet behagen. Dat ſtuk, gelukkig in de onbeſuisde Beeldſtorming geſpaard, werd ſedert, vermids men die Kerk tot het houden der Preeke verkoos, op den raad en door de hand van een zekeren Schilder, wiens naam de beſcheidenheid mij doet verzwijgen, gebruikt, om 'er op een zwarten grond met gouden letteren, de *Tien geboden* op te ſchrijven; doch nadien de oude grond zeer hard geworden, en daar tegen de nieuwe goudverwe en het zwart noch vettig en gedwee was, is die overſchildering, of veelliever honende belediging der edele Schilderkunſt, tijdig afgewiſcht, en dat Outerſtuk ongeſchonden en tot dezen tijd in wezen gebleven.

Dit is alles, wat ik van onzen Hugo heb konnen ervaren, zonder dat mij gebleken is, wanneer of waar hij overleden, of begraven zij: maar zijn naam laat ik, ter liefde van zijne Kunſt, aan *Hebe* (*), de huisvrouw van *Herkules*, of der onſterflijkheid bevolen (†).

(*) *Hebe* was de Godinne der Jeugd, hebbende 't vermogen om oude lieden weder jeugdig te maken, Ovid. *Metam*. 9. fab. 9.

(†) Zijn afbeelding is in de plaat C. n. 2.

Verscheiden SCHILDERS van den lateren tijd.

Voortijds bloeiden in Opper- en Nederduitschland verscheiden edele Vernuften en begaafde Mannen in onze Kunst, van wier gedachtenis, door het verzuim der Geschicht-schrijveren, de Tijd en Oudheid bijna maar alleen hunne namen, bijzonder in ons Nederland, overig gelaten hebben. Doch gelijk van ouds meest alle Plaatsnijders teffens Schilders waren, zien wij noch hier en daar eenige gedenktekenen van derzelver kunst en kundigheid in hunne Prenten, als van SIBALD BHEEM (*), LU-

(*) Of SEBALD BEHAM. Hij werd geboren te *Neurenburg* in den jare 1500. en overleed te *Frankfort* in den jare 1550. Hij was een uitmuntend Schilder, deftig Plaatsnijder in hout en koper, en zeer kunstig Etzer. Van hem wordt, hoewel zeer schaars, een tekenboekje gezien, 't welk in den jare 1565. herdrukt werd, bevattende, in kopersnede 57 stuks prentjens, de gronden der Tekenkunst, de *proportie* van 's menschen lighaam, en de grondregelen, of de vijf ordens, der Bouwkunde; voorts zijn eigen portret, in den jare 1532 gesneden, en een ander, toen hij 40 jaren oud was, benevens dat van zijne Vrouw, door hem zelven in edel gesteente gesneden, en door *Wenceslaus Hollar* in den jare 1647 penningswijze fraai in koper gebragt. Wijders van zijn eigen hand de zeven *planeten*; de zeven vrije konsten; de zeven dagen der week, met den Tijtel 8 stuks, gejaarmerkt 1539; agt Deugden, 1539; twintig stuks danssers, 1537; den Verloren Zoon, 4 stuks, 1540; de vier *Evangelisten*, 1641; de twaalf *Apostelen*, 1545; de twaalf maanden, als danssers verbeeld, 1546 en 1547; de kragtige Daden van *Herkules*, twaalf stuks, gejaarmerkt 1541, 1542, 1544, 1545 en 1548, behalven een grote menigte anderen. In houtsnede eenige kleine Bijbelsche *figuren* met een *quarto* Tijtel 'er voor, en een groot getal *kapitale* of groote prenten, die bij de voornaamste Kunstkenners in achting gehouden worden.

3
2
1
D

3
2
E

LUCAS VAN CRONACH in Saxe (*), ISRAEL VAN MENTZ (†), HUBSE MARTEN

den. SEBALD, die in de plaat D n. 1. afgebeeld is, had een broeder, genaamd HANS, die mede veel en fraai in hout en koper geſneden heeft, en een anderen broeder, geheten BALTHASAR, mede een kunſtig Plaatſnijder, welke beiden ouder dan *Sebald* ſchijnen geweeſt te zijn, gelijk uit de jaartekening hunner prenten op te maken is.

(*) Of LUCAS CRONACH. Hij geboren te *Wittenberg* in *Saxe*, was een uitmuntend kunſtig Schilder, rijk van vinding. Van hem worden een zeer groot getal houtſnêe prenten en eenige weinigen in Koper gezien, en onder dezen het *portret* van *Marten Luther* in *profil* met de monnikskap op 't hoofd; de ſtrijd van *St. Joris* tegen den Draak; een *Maria*, door een menigte gevleugelde kindertjens omringd; ook is de eerſte druk van den Bijbel van *Marten Luther* vol platen van zijne hand. Zijn merk was een vliegend Draakje, of de Wapens van *Saxe*, ſomtijds gejaarmerkt 1506, 1509 enz. Het portret van *Philip Melanchton* ten voeten uit, door hem uitgegeven en gejaartekend 1561, toont dat hij een oud man geworden is. Zijn portret komt voor in de plaat D. n. 2.

(†) Op eenigen zijner prenten noemt hij zich ISRAHEL VAN MECKEN en uit dezelven blijkt, dat hy van *Boekholt* geboortig was, of immers aldaar gewoond heeft. Hij was een tijdgenoot van *Marten Schoon*. Naar zijne werken, waarop men geen jaarmerk vindt, heeft *Albert Durer* reeds in den jare 1497. eenige prenten in 't licht gegeven. Hij was een diſcipel van dezen *Marten Schoon*, vermids men van zijne hand verſcheiden prenten ziet, die naar dien Meeſter geſneden zijn, als onder anderen de grote Kruisdraging; *Chriſtus* en de twaalf Apoſtelen, ſtaande beelden 13 ſtuks enz. Van zijne hand en vinding vindt men een Vrouwen-leven, 16 ſtuks; zestien *Paſſie*-prenten, ganſch *Gottiſch*; eenige zeer vreemde Wapens; veele *Ornamenten* en Loofwerken; verſcheiden Santen en Santinnen; eenige *devotie*-prenten; de maaltijd van *Herodes*, groot, vol gewoel en in de breedte, en veel meer anderen; doch die allen zeer ſchaars voorkomen. Zijn afbeeldſel vindt men in de plaat E. n. 1.

TEN (*), en SUAVIUS (†). Die prenten getuigen, welk een goed Meeſter ieder van hun in dien tijd

(*) Eigenlijk MARTEN SCHOON, en daarom ook wel *Schoone Marten* genaamd, weshalven de Franſchen hem *Beau Martin* of anders *Martin d'Anvers* noemen. Hij was geboren te *Kolmar* en leerde de kunſt bij eenen *Lubrecht Ruſt.* Hij heeft eenige jaren te *Kalenberg* en ſedert te *Antwerpen* gewoond. De tijd zijner geboorte en die van zijn overlijden zijn niet bekend; doch hij bloeide omtrent de jaren 1450, 1460, 1470 enz. Onder de veele en fraaije werken, door hem in 't Koper gebragt, worden gevonden twaalf ſtuks *paſſie*prenten in de hoogte; de vijf wijze en vijf dwaze Maagden, halve beelden, te ſamen 10 ſtuks; de vier *Euangeliſten*; *Chriſtus* en de twaalf Apoſtelen, ſtaande beelden, te ſamen 13 ſtuks; een groote menigte Santen en Santinnen; *devotie*-prenten; wapens van Edelen, Loofwerken enz. Zie ook beneden in 't leven van *Alb. Durer. Marten*, wiens portret men in de plaat E. n. 2. vindt, hadt een broeder, genaamd BARTHOLOMEUS SCHOON, die ook veele en fraaije werken in Koper gebragt heeft; doch welke, zowel als die van *Marten*, ſchaars gevonden worden en altoos ongejaarmerkt zijn.

(†) Of LAMBERTUS SUAVIUS, van *Luik.* Hij was een diſcipel van *Lambertus Lombardus* en een uitmuntend Tekenaar en Plaatſnijder, die in en tuſſchen de jaren 1540 en 1559 bloeide. Van hem wordt een groote Prent gezien, verbeeldende *Petrus* en *Joännes*, gaande tot het genezen van den Kreupelen naar den Tempel, gejaarmerkt 1553; een ander, zijnde de opwekking van *Lazarus*, en noch een verbeeldende de Graflegging van *Chriſtus*, beiden 1544; welke drie prenten rijk van *ordinantie*, heerlijk van omtrek en fraaî uitgevoerd zijn. Voorts ziet men van hem *Chriſtus* en de twaalf Apoſtelen, te ſamen 13 ſtuks, ſtaande beelden, gejaartekend 1545, 1547 en 1548; de twaalf *Sibillen*, mede ſtaande beelden; veele Roomſche Keizers en Keizerinnen; Borſtbeelden voor ronde niſſen; ook een menigte Keizers en Keizerinnen en andere kleine beeldeniſſen in Ovaaltjens naar Antieke geſteentens, en noch een groot getal anderen zo naar de Antieken als van zijne eigen vinding. Ook heeft hij veel naar zijn Meeſter *Lambert Lombardus* geſne-

3
Volckert·Scil·vā haerl
J
2
F

tijd was, 't geen ik door hunne schilderijen niet weet te bewijzen.

Belangende eenige Nederlandsche Meesters, wier werken, bedrijven en levenstijd mij ten deele en stukswijze bekend zijn: dezen waren de volgenden, naamlijk: HANS MEMMELINCK van *Brugge*, in dien vroegen tijd een deftig Meester, van wien in 't *St. Janshuis* binnen de gemelde stad een *Tabernakel* gezien wordt, bestaande in redelijk kleine *figuren*, zo ongemeen kunstig bewerkt, dat voor het zelve menigmaal een Tabernakel van fijn zilver geboden is. HANS bloeide reeds te *Brugge* voor den tijd van *Pieter Poerbus*, die altoos dat Kunststuk op de feestdagen, of wanneer het open stond, ging bezichtigen, en het nimmer genoeg konde beschouwen en prijzen; waaruit men opmaken kan, wat een uitmuntend Meester hij geweest moet zijn.

LANDSLOOT BLONDEEL, van *Brugge* (*), weleer en in zijne jeugd een Metselaar, waarom hij, sedert een Schilder geworden, een truffel of truweel in zijne werken ten teken stelde. Deze LANDSLOOT was wonder verstandig in gebouwen, antieke

gesneden, op welke prenten, gemeenlijk staat *Lambert Lomb. inv. L. S.* Behalven een *Christus* tronie, die na het antiek schijnt gevolgd te zijn en 1559 gejaarmerkt is, vindt men van hem noch eenige *portretten* en andere stukken. Of hij een Schilder geweest zy, is onzeker, en de tijd van zijn geboorte en overlijden mij niet bekend. In de plaat F. n. 1. is hy afgebeeld.

(*) Andere schrijvers noemen hem LANCHELOT BLONDEEL. Onder andere fraaije houtsnee prenten, meerendeels groote beelden, ziet men van hem 8 stuks danssende boeren, zeer fraai van omtrek. Hij bloeide tusschen de jaren 1510 en 1550.

tieke *Ruïnen*, Branden bij nacht en dergelijken. Zijne dochter werd de huisvrouw van *Pieter Poerbus*.

Noch te *Brugge* HANS VEREIJCKE, bijgenaamd KLEIN HANSJE, een Schilder van Landſchappen, die hij zeer aartig, fraai, net en natuurlijk verbeelde, en 'er ſomtijds *Marie*-beelden; doch niet zeer groot, in te paſſe bragt. HANS was ook redelijk goed in beelden, en portretten naar het leven; want ik buiten *Brugge* op het blaauw Kaſteel, of het huis van mijn Oom, *Glaude van Mander*, van hem een Outerſtuk met deuren gezien heb, op welken hij de Huisvrouw van mijn Oom en zijne kinderen, en in 't middenſtuk een *Maria* met een Landſchap verbeeld had.

Oudstijds mede te *Brugge* een zekere GERARD, van wien ik niet anders weet, dan dat hij door *Pieter Poerbus* als een uitmuntend Schilder geroemd is.

GERARD VAN DER MEIRE, die kort na den tijd van *Joännes van Eijck* te *Gent* bloeide, en een zeer nette behandeling had. Een liefhebber, genaamd *Lieven Taeyaert*, bragt een *Lucretia*, ongemeen zuiver door onzen *Gerard* geſchilderd, in Holland; welk ſtuk ſedert in handen van den kunſtlievenden *Jacob Ravart* te Amſterdam geraakte.

GERARD HOREBOUT, mede te *Gent*, die in latere tijden Schilder werd van den Koning *Hendrik* den VIII. van Engeland (*). In de *Sint Janskerk* te *Gent* waren aan de ſlinker-zijde van het hooge Koor twee deuren van een Outerſtuk te zien, waarvan het binnenwerk gebeeldhouwd en alles door den Abt van *Sint Bavo*, genaamd *Lieven Hughenos*, bekoſtigd was. Op een dier beide deuren zag

(*) Overleden den 28. van Loumaand 1547.

zag men zeer kunstig de Geesseling van *Christus* verbeeld, met de kenbare wreedheid der Geesselaaren, de verduldigheid van den Zaligmaker en den ernst van een der beulen, die beneden de roeden bond. Op de andere deur was de Afneming van het kruis, en *Maria* en *Joännnes* in een neêrslagtige gestalte afgemaald. In 't verschiet werden de drie *Mariën* gezien, komende met lantaarnen en lichten, die hunnen weêrschijn op de troniën geven, aan het duister graf in de rots, waar in men eenig doorzicht gewaar werd. Die deuren bleeven in de Beeldstorming behouden, zijnde gelost door zekeren Kunstminnaar *Marten Bierman*, geboren te Brussel, die dezelven naderhand voor den geringen prijs van den inkoop aan de Kerk terug gaf. Noch was van GERARD op de Vrijdagsmarkt in den lijnwaad-ärm of vleugel te *Gent* een rond, aan beide de zijden beschilderd, en wel aan de eene zijde *Christus* verbeeld, zittende op een steen, gekroond met eene doornen kroone, en wordende door een moedwilligen onverlaat met den Rietstok op het hoofd geslagen. Aan de andere zijde zag men *Maria* met het Kindeken, omgeven door eenige Engelen.

LIEVEN DE WITTE, die mede te *Gent* een goed Schilder, bijzonder in gebouwen en *Perspectiven* was, en van wien men een fraai stuk zag, de Overspelige vrouw verbeeldende, als mede in de glazen van de *Sint Janskerk* binnen de gemelde stad eenige vakken, die van zijne tekening waren.

JAN KRANSSE te *Antwerpen*, van wien aldaar in de *Sakramentskapel* der *Mariekerk* een Voetwassching, uitnemend fraai op een grooten doek geschilderd, gezien wordt, kwam in 't Schilders-Gild binnen die stad in den jare 1523.

Mede te Antwerpen AART DE BEER, die zeer veel voor Glasschilders tekende, een kloeke manier had en in den jare 1529. aldaar in 't Gild kwam.

Noch te Antwerpen HANSJE VAN ELBURG, naar de stad *Elburg*, nabij *Kampen*, bijgenaamd KLEIN HANSJE, die de Vischvangst van *Petrus* op het Outer der Vischverkopers in de Kerk van Onze lieve Vrouw aldaar geschilderd, en in dat Tafereel *Christus* op den voorgrond, een fraaijen boom en een zeestorm wonder fraai en natuurlijk verbeeld heeft. Hij kwam aldaar in 't Gild in den jare 1535.

Ook te Antwerpen HANS DE DUITSCHER, of ZINGER, uit *Hessen* (*). Van dezen was ten huize van *Karel Kockeel* in de keizerstraat te Antwerpen een geheele kamer in waterverw, verbeeldende grote bomen, als Linden, Eiken en anderen, bijzonder onderscheiden. Hij tekende veel voor de Tapijtwerkers; doch konde niet wel in den verkeerden of averechtsen dag schilderen. HANS kwam te Antwerpen in 't Gild in den jare 1543.

LAMBERT VAN OORT, van *Amersfoort* (†), een goed Schilder en bouwkundige, die te *Antwerpen* in den jare 1547. in 't zelfde Gild kwam.

KORNELIS VAN DALEN, een fraai Schilder van Rot-

(*) Op zijne prenten noemt hij zich HANS SENGER. Zijne veele en fraaije houtsneê prenten worden door de Kunstkenners hoog geächt.

(†) Was de Vader van den vermaarden *Adam van Oort* en een uitmuntend Historieschilder, wiens stukken rijk van *ordinantie* en de beelden fraai getekend zijn. In de *St. Janskerk* te *Gouda* zijn zes grote kerkglazen door hem *geinventeerd* en door *Dirk van Zijl* geschilderd. Onder de Kunstminnaars worden nog veelen zijner tekeningen gevonden, die meesterlijk behandeld, fraai van omtrek en bij de Kenners in grote achting zijn.

Rotsen, en die in den jare 1556. mede te *Antwerpen* in 't Schilders-gild aangenomen werd.

MICHIEL DE GAST, een Schilder van Ruïnen en Gezichten van *Rome* naar het leven, die hij, en veele andere dingen van zijne vinding, tekende, en op die tekeningen doorgaands zijn merk drukte. Deze kwam te *Antwerpen* in 't Schilders-gild in den jare 1558.

PIETER BOM, een goed Landschapschilder in waterverw, kwam in den jare 1560. mede te *Antwerpen* in 't Schilders-gild.

Te *Haarlem* in vroege tijden JAN VAN HEMSEN, burger dier stad, wiens manier meer naar het *Antiek* trok, en van het *Modern* verwijderde. Deze schilderde grote beelden, en was in sommige deelen zeer net en keurig. De kunstlievende Heer *Kornelis Monincx*, te *Middelburg*, bezit van hem een stuk, verbeeldende *Christus*, met zijne Discipelen naar *Jerusalem* gaande. (Zijn portret ziet men in de plaat E. n. 3.)

Noch te *Haarlem* een zekere JAN MANDIN (*) een fraai Schilder van spoken en boerterijen in de manier of op den trant van *Jeronimus Bos*.

Mede te *Haarlem* VOLKERT KLAASZ., een schrander Vernuft in het *ordineeren*, tekenen en schilderen, van wien eenige stukken op doek in der Schepenen Kamer aldaar gezien worden, die stout aangetast zijn; doch meer naar het *Antiek*, dan het *Modern* zweemen. VOLKERT tekende veel en tot een geringen prijs voor Glasschilders en anderen. Zijn

(*) Geboren te *Haarlem*, en in den jare 1568. in een hogen ouderdom te *Antwerpen* overleden, was de eerste Meester van den vermaarden *Bartholomeus Spranger*. *Medegedeelde bijzonderheden*. Zijn portret is in de plaat A. n. 2.

Zijn portret is in de plaat F. n. 2. Dit alles zijnde, wat ik van de bovengenoemde Meeſters konde vernemen, heb ik hunne namen dus achtereen doen volgen.

ALBERT VAN OUWATER.

In het naſpeuren van de uimuntendſte Vernuften in onze Kunſt, om dezelven, volgens hunne tijdorde, op dit ons Tooneel te doen verſchijnen, wordt mij tot mijne verwondering door geloofwaardige getuigen bericht gedaan van zekeren ALBERT VAN OUWATER, Schilder van *Haarlem*, die reeds zeer vroeg een kunſtig Schilder in olieverw was. Uit zekere omſtandigheden ſchijnt te blijken, dat hij ten tijde van *Joannes van Eijck* leefde; want een oud eerlijk man en Schilder, ALBERT SIMONSZ (*), te *Haarlem* getuigt, waarachtig te wezen, dat hij (nu in den jare 1604.) zestig jaren verleden Diſcipel was van den Haarlemſchen *Jan Moſtert*, een man toen oud omtrend zeventig jaren; weshalven tuſſchen het geboortejaar van den gemelden *Moſtert* tot nu toe ongevaar honderd en dertig jaren zijn. Voorts verklaart de zo even genoemde *Albert Simonsz.*, een man van goed geheugen, *Moſtert* te hebben horen zeggen, dat hij ALBERT VAN OUDEWATER, nog *Geertje van St. Jans* ooit gekend hadde. ALBERT bloeide noch voor den vermaarden Schilder *Geertje van St.*

Jansz,

(*) Geboren te Haarlem 1523. was een deftig Hiſtorieſchilder, doch wien het geluk in alles tegenliep, en is in een zeer hogen ouderdom overleden. Hij was ook een Diſcipel van *Jan Moſtert*. Zijner afbeelding magtig geworden hebbenwe die in de plaat KK. n. 2. geplaatſt.

Jansz, die zijn Leerling was; weshalven ik den Lezer overlaat, te oordeelen, hoe vroeg de Schilderkunst in olieverw te *Haarlem* reeds bekend geweest moet zijn. Aldaar in de *Groote-kerk* aan de Zuidzijde van het hoge Outer was van onzen Oudewater een Outerstuk, geheten het *Roomsch-Outer*, door de Pelgrims of Bedevaartgangers naar *Rome* bekostigd. In 't binnenstuk van 't zelve stonden twee levens-groote beelden, naamlijk de Apostelen *Petrus* en *Paulus*. Onder aan den voet van het Outer zag men een aartig Landschap, met wandelende, reizende, rustende, eetende en drinkende *Pelgrims*. Albert was uitmuntend in troniën, handen, voeten, klederen en Landschappen, en, volgens het getuigenis der oudste Schilders, zoude de eerste en beste manier van Landschap-schilderen allereerst te Haarlem gevonden zijn. In die stad was weleer van onzen Ouwater een maatlijk groot stuk in de hoogte, waarvan ik de kopij gedoodverwd gezien heb, verbeeldende de Opwekking van *Lazarus*; doch welks *Origineel* de Spanjaarden, na het beleg en de overgave dier stad, met andere fraaije Kunststukken bedrieglijk en zonder te betalen naar *Spanje* gevoerd hebben. Het naakt van den *Lazarus* was, naar dien tijd, zeer zuiver behandeld. In dat stuk zag men een Gebouw of Tempel verbeeld, waarin de pilaren en het verder bijwerk eenigzins te klein waren; voorts aan de eene zijde Apostelen en aan de andere zijde Joden; ook eenige aartige vrouwtjens, en achter dezen weder anderen, die enkel als aanschouweressen tusschen de pilaren stonden. Dat zo kunstig stnk kwam *Heemskerk* menigmaal bezichtigen, zonder zich in die beschouwing te konnen verzadigen, en zeide tegen den eigenaar, zijn Discipel: *Zoon, wat mogen die*

men-

menschen gegeten hebben? als wilde hij te kennen geven, dat zij aan hunne werken een ongelooflijken tijd en vlijt hadden besteed. Dit is al wat de Tijd en Oudheid ons van dien ouden Meester nagelaten heeft, en der vergetelheid ontrukt is. Zijne beeldenis is te zien in de plaat G. n. 1.

GEERTGEN VAN SINT JANS.

Gelijk het water zich van de witgetopte *Alpen* en andere hoge bergen langs kleine beeken in een wijdere Rivier verzamelt en naar den ruimen Oceaan henen vliet, zo ook heeft onze Kunst hier en elders haren oorsprong genomen, en is door de vlijt van schrandere Vernuften allengs tot meerdere volmaaktheid gekomen. Het strekte der eedele Schilderkunst geenzins tot nadeel, dat onder anderen *Gerrit* of GEERTGEN van *Haarlem*, bijgenaamd VAN SINT JANS, zich tot haar wendde; want hij, reeds vroeg heure schoonheid en bevalligheid aan 's menschen oog vertonende, heure eere en waardigheid ook grootlijks vermeerderd en openbaar gemaakt heeft. GEERTJE, noch jong zijnde, was een Discipel van *Albert van Ouwater*, welken hij in sommige deelen evenäarde, maar in anderen, bijzonder in kloekheid, *ordinantie*, fraaiheid der beelden, hartstogten en verbeeldingen, doch, mijns erächtens, niet in netheid en zuiverheid van werk, overtrof. GEERTGEN woonde bij de *St. Jansheeren* te *Haarlem*, waarvan hij dien naam behield; doch had de gezegde Orde niet aangenomen. Hier maalde hij het hoog Outerstuk, verbeeldende in een hoog en voortreflijk Tafereel de Kruissiging van *Christus*; ook beschilderde hij de beide deuren, die mede zeer groot waren, aan wederzijden.

3
2
G

zijden. Een dier deuren en het binnenstuk werden in de Beeldstorming of belegering der Stad vernield; doch de andere deur behouden en in twee stukken doorgezaagd, welke beiden thans bij den Kommandeur in de Zaal van het nieuw Gebouw te zien zijn. Het eene gedeelte, of wel de buitenzijde, verbeeldt een Mirakel, of ongewone gebeurtenis, en het ander de Afneming van het Kruis, bij 't welk de Zaligmaker, dood uitgestrekt liggende, verbeeld wordt. In de treurende Discipelen en Apostelen, en bijzonder in de troniën van de *Mariën*, wordt de droefheid wonder wel vertoond, en zo ook in de Moedermaagd *Maria*, welke, in een kwijnende gestalte, een zo grievend hartzeer schijnt te gevoelen, dat de meeste Kunstenaars van dezen tijd zich over die natuurlijke verbeelding verwonderen. Buiten Haarlem bij de *Regulieren* was mede een werk van GEERTGEN; doch 't geen in den oorlog, of de Beeldstorming, insgelijks vernield is. Noch wordt van hem in de Grote Kerk binnen Haarlem het Afbeeldsel van die Kerk, zeer stout en aartig behandeld, gezien. GEERTGEN is in den ouderdom van slechts achtëntwintig jaren overleden.

DIRK VAN HAARLEM.

Dat van zeer vroege tijden te *Haarlem*, in Holland, goede of wel de beste Nederlandsche Schilders gebloeid hebben, is een oude maare, die van geene onwaarheid beschuldigd, maar veelëer behalven met de reeds beschreevene oude Meesters, *Albert van Ouwater* en *Geertjen te St. Jans*, ook bevestigd kan worden met DIRK VAN HAARLEM, welke in die vroege tijden een uitmuntend goed Schilder

was.

was. Wie zijn Meester geweest zij, is mij niet gebleken. Hij woonde te Haarlem in de Kruisstraat, niet verre van het Weeshuis, in een huis met een ouderwetsch geveltje, waarin eenige verheven troniën gezien worden; doch het is niet onwaarschijnlijk, dat hij ook te *Leuven*, in *Braband*, gewoond hebbe; want ik van hem te *Leijden* een stuk met twee deuren gezien heb, verbeeldende op het binnen-tafereel het hoofd van den Zaligmaker, en op beide deuren die van de Apostelen *Petrus* en *Paulus*, waaronder met gouden letteren, doch in de Latijnsche tale, geschreven stond: **Duizend vier honderd en twee en zestig jaren na Christus geboort heeft Dirk / die te Haarlem is gebooren / mij te Loven gemaakt. De eeuwige rust moet hem geworden.** Dat stuk berust bij den Heer *Jan Gerritz. Buitenweg*, en is al wat ik van zijne werken weet aan te tonen; doch strekt echter genoeg ten bewijze, wat een uitmuntend Meester DIRK was, in wat tijd hij geleefd en tot hoe grote volmaaktheid hij zijne werken gebragt heeft; naamlijk veele jaren voor de geboorte van *Albert Durer*, en dat zij nochtans grootlijks onderscheiden zijn van de onbevallige harde of kantige latere manier. (Zijn Afbeeldsel in de plaat G. n. 2. gezien wordt) Lampsonius spreekt hem in zijne Latijnsche Gedichten dus aan:

Huc & ades, Theodore, tuam quoque Belgica semper
Laude nihil ficta tollet ad astra manum,
Ipsa tuis rerum genitrix expressa figuris
Te Natura sibi dum timet arte parem.

Dat

Dat is:

't Nooitvleiend Nederland (treed nader, DIRK, treed aan!)
Zal zich op uwe Kunst en hand altoos verheffen.
Natuur, die gij zo wel naar 't leven wist te treffen,
Was zelf in angst, dat gij haar zoudt te boven gaan.

ROGIER VAN DER WEIDE.

Onder de roemwaardigen in de Schilderkunst behoort inzonderheid gedacht, en mag geenzins verzwegen worden de uitmuntende ROGIER VAN DER WEIDE, die uit *Vlaanderen*, of van Vlaamsche ouders te *Brussel* geboren, het helder licht van zijn vernuft, hem door de milde Natuur geschonken, tot grote verwondering van de Kunstenaars, zijne tijdgenoten, in de noch vroege en duistere tijden der Schilderkunst zodanig heeft doen uitblinken, dat hij die Kunst niet weinig verbeterd, en door zijne vindingen en behandelingen een volmaakter wezen, zo in de standen en *ordinantien*, als in de hartstogten en het verbeelden van droefheid, toorn, blijdschap enz., naar vereisch van het werk, te weeg gebragt heeft. Tot zijne eeuwige gedachtenis ziet men op het Raadhuis te *Brussel* vier beroemde stukken, verbeeldende zo vele gebeurtenissen, betreklijk tot de *Justitie* of de Rechts-oefening. Een van dezelven is uitmuntend, en verbeeldt een Vader (*), die,

(*) Dit ziet waarschijnlijk op 't geval van *Archambald* Vorst van *Brabant*, die op zijn doodbedde liggende, zijnen Neef bij 't hair vast houdt, en met denzelven pook, dien hy op zijne zijde had, den strot afsteekt, om hem over een bedreeven misdaad te straffen. *Hoogstraten.* Groot Woordenb. op *Rogerius* van *Brussel F.L.Comte Cabinet d'Archit.*&c.

die, krank te bedde liggende, zijnen ſtrafſchuldigen zoon den hals afſnijt, en die ijſſelijke daad op zijn tanden bijtende ſchijnt te verrichten. Een ander dier tafereelen vertoont *Zaleucus*, die, ter handhaving van het Recht, zich zelven een oog en zijn' zoon een ander deed uitſteken, en voorts dergelijke verbeeldingen meer, van welke voortreflijke Tafereelen de geleerde *Lampſonius*, ten tijde hij, tot het bevredigen der Nederlanden, over de *Pacificatie* van *Gent* handelde, zijne oogen naauwlijks konde afwenden, en wel eens in deze woorden uitborſtte: *O meeſter Rogier, wat zijt gij een Man geweeſt!* In een Kerk te *Leuven*, geheten *Onze lieve Vrouw daar buiten*, was ook weleer van onzen Rogier eene Afneming van het Kruis, dusdanig verbeeld, dat twee perſonen, op twee ladders ſtaande, het doode lighaam van den Zaligmaker in een linnenkleed ſcheenen te doen afdalen, 't welk door *Joſeph van Arimathea* en een anderen ontfangen werd. De *Mariën* geleeken zeer bitterterlijk te weenen en de *Moedermaagd*, in onmagt gerakende, door den achter haar ſtaanden *Joannes* onderſteund te worden. Dat ſtuk over zee aan den Koning van *Spanje* gezonden, verging het ſchip; doch de ſchilderij werd gelukkig geborgen, en, dewijl zij dicht en wel ingepakt was, niet beſchadigd, maar ſlechts een weinig ontlijmd gevonden. In plaats van dat *Origineel* hadden die van Leuven door *Michiel Coxie* een kopij doen maken, waarüit blijkt, in wat waarde dat uitmuntend ſtuk gehouden werd. Rogier had voor eên zekere Koningin, of andere aanzienlijke Perſonaadje, een Portret geſchilderd en ter beloning van het zelve een erflijke Korenrente of Tiende bekomen. Hij werd een man van grote middelen, en was 'er zeer mildadig van jegens

gens de armen, overleed in den herfst van den jare 1529 aan de toen woedende zweetziekte, de *Engelsche ziekte* genaamd, die zich over het gantsche land uitstrekte en veele duizenden menschen wegrukte. Zie zijn afbeelding in de plaat G. n. 3. Van of tot dezen ROGIER zegt Lampsonius:

Non tibi sit laudi, quod multa, & pulchra, ROGERE
Pinxisti, ut poterant tempora ferre tua,
Digna tamen, nostro quicunque est tempore Pictor
Ad quæ, si sapiat, respicere usque velit:
Testes picturæ, quæ Bruxellense tribunal
De recto Themidis cedere calle vetant:
Quam, tua de partis pingendo extrema voluntas
Perpetua est inopum quod medicina fami,
Illa reliquisti terris jam proxima morti,
Hæc monumenta polo non moritura micant.

Het zelve kan op deze wijze vertaald worden.

Is 't u geen lof, datge, in een' kunsteloozen tijd,
Uw tijd, ROGIER, hebt aan de Schilderkunst gewijd?
Uw werkt eischt echter, dat, wie wel bedacht wil handelen,
Ook noch gestadig dient uw voorbeeld na te wandelen.
Zulks tuigt uw Kunst, die noch aan 't Brusselsch Raadhuis toont,
Hoe 't Recht geen kreuken kent, het kwaad zijn' meester loont.
Wat was uw rijkdom, door het kunstpenseel verkregen,
Door uwen laatsten wil den honger niet ten zegen,
Der armoê niet ten troost? verliet gij 't aardsche goed,
Dees deugd blijft leven in 't erkennende gemoed.

JACOB KORNELISSEN.

Niet zonder reden kan zich het dagelijks toenemend *Amsterdam* beroemen, dat het reeds in vroege tijden een zo voortreflijken Inwoonder, of Burger, en groten Meester in de Schilderkunst had, als de roemwaarde en vermaarde Jacob Kornelisz, geboortig van *Oostzanen* in *Waterland*, geweest is, wiens geboortetijd ik niet te weten heb konnen komen. Alleen is bekend, dat hij in den jare 1512 de tweede Meester van *Joan Schorel* en midsdien reeds in de Kunst ervaren was, behalven dat hij ook toen al volwassen kinderen en een dochtertje van omtrent twaalf jaren had, waaruit zijn ouderdom of geboortetijd eenigzins opgemaakt kan worden. Hoe hij, in een dorp onder de boeren opgevoed, de Kunst kundig geworden zij, heb ik niet konnen vernemen, maar wel dat hij zijn leven als een burger van en te Amsterdam geëindigd heeft. In de Oude-Kerk binnen die stad was van hem een voortreflijk Outerstuk, zeer kunstig, uitvoerig en wel behandeld, verbeeldende de Afneming van het Kruis. In dat Tafereel zag men onder anderen *Maria Magdalena* geknield liggende op een linnen kleed, welks plooijen en vouwen hij, naar zijne gewoonte, naar het leven geschilderd had. Behalven dat Outerstuk werden ook van hem terzelver plaatse de Zeven werken van Barmhartigheid gezien; doch waarvan eenigen in de Beeldstorming vernield zijn. Bij *Kornelis Suiker*, in de Zevensterre te *Haarlem*, berusten echter noch eenige overblijfselen van het Outerstuk, en andere beziens waardige Tafereelen, waar onder eene Besnijdenis van *Christus*, verwonderlijk wel en zuiver be-

behandeld en gejaarmerkt 1517, waaruit blijkt, wanneer hij gebloeid en in de Kunſt uitgemunt heeft. Het fraaiſte ſtuk van zijne hand is te *Alkmaar* bij de Weduwe van *Zonneveld*, en behoort aan het Geſlacht van *der Nijenburg*, verbeeldende mede de Afneming van het Kruis met de *Mariën*, die zowel als de andere omſtanders den dooden *Chriſtus* beweenen. In dat ſtuk zijn de troniën, naakten en kledingen wonder aartig en wel *geördineerd* en geſchilderd, behalven dat de hartstogten ook natuurlijk verbeeld zijn. Het Landſchap, mede deftig geſchilderd, is van de hand van *Joan Schorel*, zijn Discipel. Mij geheugt, te *Amſterdam* niet verre van den *Dam* noch eenige overgebleven ſtukken van een gebroken Outerſtuk van onzen Jacob Kornelisz gezien te hebben, verbeeldende eene Kruisſiging van *Chriſtus*, die op het moordhout gebonden en uitgerekt wordt, zeer zuiver en uitmuntend behandeld (*). Jacob hadt een Broeder, genaamd *Buis*, die een verdienſtig Schilder was: en een Zoon, geheten Dirk of Diderik Jacobsz. Van dezen worden te *Amſterdam* op den *Doele* verſcheiden portretten naar het leven gezien, en onder anderen één, waarïn een hand komt, zo ſchoon en uitmuntend, dat ſchier een ieder zich 'er over verwondert, waarom *Jacob Boevaart* veel gelds geboden heeft, om die hand uit het ſtuk te mogen ſnijden (†). Van Jacob Kornelisz, die in een hogen

(*) Op het Stadhuis te *Amſterdam* wordt thands noch een ſtuk van *Jacob Kornelisz.* 't geene in den jare 1553 geſchilderd is, gezien, waarin zeſtien Handboog-ſchutters verbeeld zijn. Zie *Van Dijk's beſchrijving der ſchilderijen op het Stadhuis te Amſterdam*, bladz. 20 en 21.

(†) Van *Diderik Jacobsz.* vindt men mede op het Stadhuis te *Amſterdam* noch drie ſtukken, het eerſte met twee en

hogen ouderdom overleden is, ziet men ſomtijds eenige prenten, alle in houtſneê, naamlijk negen ronde verbeeldingen van het Lijden van den Zaligmaker, wel *geördineerd* en behandeld; noch verſcheiden anderen, mede uit het Lijden, in 't vierkant, en negen aartige mannen te paard, welke laatſtgenoemde de beſten en zeer geeſtig en kluchtig behandeld zijn (*). Bovengemelde Diderik Jacobsz. zijn Zoon overleed ook, bereids in de zeventig jaren oud, in 't jaar 1567. [De afbeelding van dezen Dirk kan men zien in de plaat F. n. 3.]

ALBERT DURER.

Toen de luiſter van *Italië* door de dagelijks in in hoger trap volmaakt wordende Schilderkunſt tot eene verwondering van andere Volkeren verſtrekte en alöm berucht werd, begon ook de duiſterheid, die

twintig Schutters, geſchilderd in den jare 1553; het ander met negentien Schutters, geſchilderd in het jaar 1564, en het derde met een en twintig Schutters, geſchilderd in het jaar 1564, en het derde met een en twintig Schutters, geſchilderd in den jare 1555. Zie *Van Dijk voorn.* bladz. 12, 13 en 14.

(*) *Van Mander* ſchijnt hier niet wel onderricht te zijn of aangetekend te hebben; want van hem zijn twaalf ronde *Paſſie*-ſtukken in vierkante kompartimenten, waar boven het wapen van Amſterdam en onder agt Latijnſche regelen ſtaan, gejaarmerkt 1517. Voorts vindt men van dezen *Jacob Kornelisz. van Ooſtzanen* 18 ſtuks mannen te paard; een vierkante *paſſie* in verſcheiden ſtukken; op een lange ſtrook, een doortogt van Voetvolk, en het leven en lijden van *Jeſus Chriſtus* in 60 kleine ſtukjens. Ook zijn de prentjens van het zogenaamd *Amſterdamſch Mirakel*, in den jare 1518 gedrukt, door hem geſneden.

die *Duitschland* dus lang bedekt gehouden had, op te klaren door den glans van een licht, 't geen al bezat, wat de Tekenkunst in zich bevat en vermag, zonder nochtans eenige bestraling van het licht, dat *Italie* bescheen, genoten te hebben, of door de Griekſche Marmeren en luisterrijke oude Gedenktekens ontstoken te zijn. Dit was de op alles nauwlettende ALBERT DURER, geboren te *Neurenburg* in den jare 1470 (*), die denklijk in zijn jeugd

(*) *Van Mander* vergist zich, door verkeerd onderricht, wegens den geboortetijd van ALBERT DURER; want deze op dingsdag den 21. Maij 1471. geboren is. Zijn uitmuntend kopersnêe-werk bestaat (volgens *Florent le Comte*) in 104 stuks van zijn eigen hand, en de houtsneê in 222 stuks. Op den knop van den degen van Keizer *Maximiliaan* had hij in een rondje een *Crucifix* gesneden, waar van het prentje, door *Joannes Wierix* zeer fraai nagesneden, zelden gezien wordt. Ook vindt men van hem drie prentjens in tin gesneden en zes geëtste. Het werk, zo door hem zelf, als door andere Meesters naar zijne tekeningen gesneden, bedraagd ruim 450 stuks. Zijn Vader, ALBERT DURER *de Oude*, een kunstig Goud- en Zilversmit en tessens voortreflijk Drijver en Plaatsnijder, was geboren in 't jaar 1427 in een dorp *Eites* in 't gebied van *Waradijn* in Opper-Hongerijen, en was gehuwd met eene *Barbara Hellerin* van *Neurenberg*, met welke hy zig ook in die stad nederzettede, en bij haar den vermaarden ALBERT DURER gewan. Van dezen ouden *Durer* zijn bij sommige liefhebbers van oude Kunst eenige Kopersneê prentjens getekend 1462, 1465, 1469 enz. voor handen, en onder anderen eene Lieve Vrouw, houdende het Kind *Jesus* op den arm, en wordende door twee vliegende Engelen gekroond, gejaarmerkt 1476. Zijn Portret op zijn 70ste jaar door zijn Zoon in den jare 1497 geschilderd, is in den jare 1644 door *Wenceslaus Hollar* in Koper gebragt. Voorts zijn zijne prentjens fraai van omtrek, doch in een ouden Gottischen smaak en gemerkt D tusschen eene Gottische A. Dit merk heeft zijn Zoon daarna ook gebruikt. Dezen *Albert Durer den Ouden* kan men afgebeeld zien op de plaat C. n. 3.

jeugd bij zijn vader, een kunstig Goudsmit, het plaatsnijden leerde; want men niet vindt dat hij in zijne jonge jaren iet in onze Kunst hervoort gebragt heeft. Sedert genoot ALBERT in 't schilderen en plaatsnijden het onderwijs van *Hupse Marten*, van wien ik niets bijzonders te berichten weet, dan dat hij naar dien tijd, een groot Meester in *ordinantien* en tekening was, waarvan eenige weinigen zijner prenten noch getuigen, als onder anderen eene Kruisdraging, een Drie Koningen, de *Maria*-beelden, de Verzoeking van *Sint Antonius*, die thands zelden gezien worden (†). Men vindt een aartige prent van *Israël van Mentz*, verbeeldende drie of vier naakte vrouwen, als waren het de drie Bevalligheden, boven wier hoofd een ronde kloot, ongejaartekend, hangt. Deze prent werd door ALBERT DURER gekopieerd en is het eerste werk, dat ik van hem met een jaartekening heb konnen vinden. In den kloot staat het jaartal 1497, toen ALBERT zes en twintig of zeven en twintig jaren oud was. Behalven deze vindt men ook eenige anderen zijner prenten zonder jaartekening, die van zijn vroegen tijd zijn. De Wildeman, met een doodshoofd in het wapen, is gejaartekend 1503; de uitmuntende *Adam* en *Eva* gemerkt 1504, en de twee paarden beiden 1505. De Koperen *passie*, zeer aartig getekend en wonder zuiver gesneden, heeft verscheiden jaartallen als 1507, 1508 en 1512; de Hertog van *Saxë* 1524, en *Melanchton* 1526, welk laatste het jongste jaarteken is, dat men op zijne prenten vindt. Het ware onnodig, alle de door hem zo in koper als hout gegraveerde werken op te noemen, vermids zij den Kunstbeminnaren

(†) Zie boven de aantekening op *Hulse Marten* bl. 38.

ren genoeg bekend zijn. Naar het voorbeeld zijner Voorgangeren daar te lande bevlijtigde hij zich, in het zorgvuldig betrachten en volgen van het leven, en het schoonste uit het schoone te zoeken en te verkiezen, hierin ook de oude *Grieken* en *Romijnen* volgende, die zulks met veel oordeel pleegden te doen, gelijk uit de Antieke beelden blijkt, welken reeds vroeg de oogen der Italianen openden. Deze verwonderden zich in later tijd niet weinig over de verwonderlijke volmaaktheid der tekening en zuivere netheit van het kunstig graveerijzer van ALBERT DURER, weshalven de beste Italiaansche Meesters zich ook van verscheiden zijner werken in het *ordineeren* hunner Historien, de Kledingen hunner beelden, en dergelijken bediend hebben. Te verwonderen is het, hoe hij zo veele eigenschappen onzer Kunst uit de natuur, of uit zich zelven gevonden heeft, zo ten aanzien van de deftigheid der *Actiën* en *Ordinantien*, als de effenheid en schoonheid der kledingen, gelijk eenigen zijner laatste *Maria*-beelden toonen, waarin eene kloekheid van standen, breede en vlakke daglichten, voortreflijke schaduwen en eenparige diepselen in de kostbare kledingen gezien worden. *Vasari* schrijft dat zekere *Marc Antoon* van *Bologne* zes en dertig kleine houten *passie*-prenten van ALBERT DURER nagesneden, en onder het teken en den naam van dezen in 't licht gegeven hebbende, ALBERT te *Venetië* zijnde, alwaar die prenten gedrukt werden, zich daaröver aan de Regeering beklaagd, doch enkel verworven had, dat *Marc Antoon* dien ontleenden naam moest wegnemen.

Vermoedelijk heeft ALBERT zich in zijne jeugd, behalven de fraaije letteren, ook in verscheiden Wetenschappen, als de Landmeet-, Reken-, Bouw- en

Doorzichtkunde, geoefend, waarvan zijne uitgegeven werken, met veel vernuft, kunst en vlijt t'zamengesteld, ten getuigen verstrekken, bijzonder zijn Meesterlijk werk over de *Evenredigheid* of *Proportie*, waarin alle de maten van 's menschen lighaam uitgebeeld, ontvouwd en omschreven worden; om niet te spreken van de Doorzicht-, Bouw- en Krijgskundige lessen, door hem uitgegeven: al 't welk hem veel achting deed verkrijgen niet slechts bij het gemeen, of bij Geleerden en Kunstkenners, maar ook bij aanzienlijke Personaadjen en zelfs bij den Keizer *Maximiliaan*, Grootvader van onzen Keizer *Karel den V*, gelijk ook bij den laatstgenoemden Vorst. Men verhaalt, dat als de eerstgenoemde Keizer iet groots door *Albert* op een muur deedt tekenen, waarbij de Tekenaar niet reiken konde, *Maximiliaan* een' zijner tegenwoordig zijnde Edellieden gebood, den ladder vast te houden, waarop *Albert* stond, en dat, als die Edelman zijn' knecht beval, zulks te doen, en den Keizer démoedig vertoonde, dat zodanig een daad zijn Adeldom krenken zoude, de Vorst antwoordde: *Albert* is edel om zijn Kunst, en meer dan een Edelman; want ik van een boer of een gering persoon wel een Edelman, maar van een Edelman geen zulken Kunstenaar maken kan; voorts zoude die Keizer aan *Albert* een Adelijk Wapen geschonken hebben, 't geen de Schilders voortäan voeren zoude, dat in *drie witte schilden* [volgens zommigen *op een rood veld*] *bestond*, doch welke schilden de Schilders zederd op een blaauw veld voeren.

Albert den grooten roep van *Raphael d'Urbino*, zijn tijdgenoot, vernemende, zond aan dezen in *Italië* zijn portret gewasschen op een doek met uitgespaarde hoogsels. De kunstlievende

Heer

Heer *Joris Edmbeston* te *Brielle* bezit een boek, eertijds in eigendom behoord hebbende aan *Lucas de Heere*, met eenige meesterlijk getekende portretten van de hand van ALBERT, en onder dezen dat van een *Kardinaal* of ander Geestlijk persoon met het penseel gehoogd en gediept; voorts een *Maria* zeer aartig met de pen gedaan en met het jaartal 1526 en ook eenige schetsen van *proportien* in dat boek te passe komende. Desgelijks berusten onder den kunstminnenden Heer *Arnout van Berenstein* te *Haarlem* verscheiden redelijk groote en gedeeltelijk geärtseerde *Akademie*-beelden, met eenige fraaije armen, handen en andere leden, door ALBERT tot modellen van de bovengenoemde *Adam* en *Eva* getekend; ook zijn van zijne kunstige hand in *Italië* veele Schilderijen en Tekeningen die aldaar in groote waarde gehouden worden.

Het ware niet mooglijk, alles op te noemen, wat ALBERT getekend, geschreven, geschilderd en naar het leven afgebeeld heeft; echter zal ik eenigen zijner mij bekende kunstige stukken gedenken: Eerstlijk schilderde hij in den jare 1504 de Drie Koningen, een van welken hij met een gouden kop in de hand, den anderen met een Wereld-kloot, en den derden met een gouden kistje verbeeldde. In den jare 1506 eene *Maria*, door twee Engelen met een rozenkrans gekroond wordende. In den jare 1507 een *Adam* en *Eva* levensgrootte. In den jare 1508 eene Kruisfiging van *Christus*, waarbij hij noch eenige wreede straf-oeffeningen van steenigen enz. voegde. In dat uitmuntend kunstig en aartig behandeld stuk bragt hij zich zelven naar het leven, houdende een Vaantje in de hand, waarop zijn naam stond en nessens zijn afbeeldsel dat van zijn vriend *Bibaldus*. Noch is van hem een zeer heerlijk

lijk ſtuk, verbeeldende den Hemel, en in den zelven *Chriſtus*, hangende aan het Kruis. Lager ziet men den Paus, den Keizer en eenige Kardinalen, zo heerlijk geſchilderd, dat dit Tafereel voor een zijner beſte werken gehouden wordt. In dat ſtuk ſtaat ook beneden in het Landſchap, of op den grond, ALBERT verbeeld, houdende een tafeltje in de hand, waarop men leeſt: *Albert Durer Noricus faciebat, anno de Virginis partu* 1511. Die bovengenoemde ſtukken worden gezien in het Keizerlijk Paleis te *Praag*, en zijn geplaatſt in de nieuwe gaanderij, tot de werken der Hoogduitſche en Nederlandſche Meeſters beſtemd, in welke gaanderij, men ook ziet een uitmuntend ſtuk van de kunſtige hand van ALBERT, den Keizer door de Overheid en den Raad der ſtad *Neurenburg*, om redenen geſchonken, verbeeldende de Kruisdraging, vol werk en beelden, en waarin alle de toen levende Raaden der gemelde ſtad afgemaald zijn. In een Monnikken-klooſter te *Frankfort* wordt van onzen Schilderheld gezien een Hemelvaart van *Maria*, met veele voortreflijke beelden en een Hemel met Engelen, alles ongemeen zuiver en aartig behandeld; zijnde onder anderen de hairen zeer fiks getrokken; en met geeſtige penſeel-ſtreken dooréen geſlingerd, gelijk daar van een ſchets in zijne beroemde prenten gezien kan worden. In 't algemeen verwondert zich een ieder over den voet, hiel en plant van een knielenden Apoſtel, voor welken voet alleen, zegt men, veel geld geboden is; en is ſchier ongelooflijk, wat voordeel dat ſtuk, in den jare 1509 geſchilderd, den Monnikken, of het Klooſter, jaarlijks aan veréeringen, of drinkpenningen, van aanzienlijke Perſonen, Kooplieden, Reizigers en Kunſtbeminnaars voor het ontſluiten en vertonen inbrengt.

brengt. Op het Raadhuis zijner vaderlijke Stad *Neurenburg* beruſten ook verſcheiden van zijne ſtukken, als het portret van den Keizer *Karel den V*; dat van een ander Vorſt uit den huize van *Oostenrijk*; de afbeeldſels in 't groot van eenige ſtaande Apoſtelen, koſtbaar gekleed, en de portretten van zijne Moeder en van hem zelve. Het laatſtgenoemde is een klein ſtukje, waarin hij zich met fraai hangend goudgeel hair, op een aartige wijze dooreën geſlingerd, afgemaald heeft, en het heugt mij, dat ſtukje, 't geen, zo ik meen, in den jare 1500 geſchilderd is, toen ALBERT ontrent dertig jaren oud was, in handen gehad te hebben, ten tijde ik mij in het jaar 1577 te *Neurenburg* bevond. Ook wordt zijn afbeeldſel gevonden in een zijner prenten in de omhoog ziende tronie van den Verloren Zoon, bij de zwijnen geknield liggende. De kunſtlievende Heer *Melchior Wijntjes*, te *Middelburg*, bezit mede een Roomſche *Lucretia*, door onzen ALBERT zeer wel geſchilderd en zuiver behandeld. In een woord, hij was een voortreflijk, zeer geächt en beſcheiden Man, vlug van geeſt, ongemeen verſtandig en ſcherpzinnig, en in zijn antwoorden een ſchrander oordeel tonende.

Zijn verlangen, om de Nederlandſche Kunſtſchilders van dien tijd te zien, lokte hem naar de *Nederlanden*. Bij *Lucas van Leijden* komende, ſtond hij verbaasd over de kleine geſtalte van dien groten Meeſter, dien hij met blijdſchap omhelsde, gelijk deze zich niet minder verheugde, een zo uitmuntend Man te ontmoeten, wiens naam en lof hem reeds ter ooren gekomen was, en wiens prenten hij zo hoog ſchattede. Die beide Lichten, het een van Duitſchland, en het ander van Nederland, portretteerden elkander, en ſchepten veel be-

behagen in elkanders gezelſchap. Men verhaalt, dat toen ALBERT DURER de werken van *Geertgen van St. Jans* zag, hij met verwondering zeide: **Wahrhafftig 'er iſt ein mahler im mutters leib gewesen** / als wilde hij zeggen, dat hij daartoe van nature geſchikt, of voor de geboorte verkozen was. Wanneer hem ſomtijds iet gemeens vertoond en zijn oordeel 'er over gevraagd werd, antwoordde hij: *Waarlijk hij heeft zijn beſt gedaan*, latende de dingen dus in hunne waarde, zonder dezelven te verachten, om zich niemands ondank op den hals te halen, hierin den zulken ongelijk, die door het te haaſtig beriſpen en afkeuren niet zelden onvrienden maken. [Zijne afbeelding is op de plaat G. n. 4.]

ALBERT overleed den 8. van Grasmaand, in de goede week of voor Paaſſchen van den jare 1528, en werd buiten *Neurenburg* op het *St. Jans* Kerkhof bij andere eerlijke perſonen begraven. Op een hoog verheven ſteen of zark te dier plaatſe ſtaat het volgend Grafſchrift:

ME. AL. DU.
QUICQUID ALBERTI DURERI MORTALE FUIT, SUB HOC CONDITUR TUMULO. EMIGRAVIT VIII. IDUS APRILIS. M. D. XXVIII. (†).

Of *Het ſtoffelijk overſchot van Albert Durer ligt in dit graf beſloten; hij verhuisde op den* 6. *April* 1528.

Zijn

(†) Zoo dit Grafſchrift wel uitgeſchreven is, kan het niet waar zijn, 't geen even van te voren *K. van Mander* getuigt, dat namelijk *A. Durer* op den 8. April overleed, nog ook echt dezelve dagtekening onder het volgende Grafſchrift van *Bibaldus*; zo het eerſte Grafſchrift echter nauwkeurig is gevolgd, moet onze Levensbeſchrijver gewiſſlijk misleid geweeſt zijn door de Romeinſche letters VIII *Idus Apr.* en die

Zijn zeer gemeenzame vriend, de geleerde *Bibaldus Pirkeymherus* (†), wiens portret hij in 't Koper gebragt had, maakte, hem ter eere, drie Latijnſche Grafſchriften, en deed het volgende op zijn grafzark ſtellen:

Ter gedachtenis van Albert Durer, een ſeer deughtſaam ja volkomenſten man van zijnen tijdt / die niet alleen onder de Hoogduitſchen de eerſten was / die de Schilderkunſt vermaerdet / en in vouwer wet begrepen heeft: Maer de ſelſde met zijn ſchriſten den naekomers heeft begoſt te bevelen: om welck oorzaeck / doch voorneemlijck om zijn goede zeden voorſichticheydt / en ſonderlinge gheſchicktheyt / hy zijn Norenborghers / jae alle uytheemſche / niet alleen ſeer aenghenaem geweeſt is: Maer d' hoogh-gheboren Keizer Maximiliaan, en zijn Neef Karel, ook Ferdinando, Coningh van Hongherien en Bohemen / was hij ſeer lief-ghetal / die hem met mildt jaerlijcx Penſioen ghevoedt / en operſte gonſt heeft beweſen. Hij ſtarf / niet ſonder ſeer beclaeght te weſen / den 8. April 1528. oudt 57 jaren.

Bibaldus Pirkeymherus ſtelde dit zijnen trouwen vriend, om dat hij het verdiende (*).

KOR-

die voor den 8 *April* genomen hebben, daar nochtans deze dagtekening der Romeinen, gelijk bekend is, den 6. dag en niet den 8ſte van Grasmaand te kennen geeft; uit zulk verkeerd begrip kan hij het zestal in 't ſchrift van *Bibaldus* ook wel verkeerd gelezen, of dat zelve hem verkeerd opgegeven zijn; de talletters zijn dit onderhevig. Een voorbeeld van zulken misflag zal men zien in het Leven van onzen *van Mander*, daar het jaartal uit een gedenkſtuk opgegeven met den leeftijd der daar in gemelde perſonen niet meer dan 100 jaren verſchilt.

(†) Anders *Bilibaldus Pirckheimer.*

(*) *K. van Mander* geeft hier geen Lofdicht van *Lampſonius* op, denkelijk zal ook het Latijnſche onder het portret

KORNELIS ENGELBRECHTSEN.

Hoewel de Schilderkunst in vorige tijden in ons Nederland, om zo te spreken, kunstig zonder kunst,

tret van *A. Durer*, in den vorigen druk van *van Mander* geplaatst niet van dien Dichter zijn, die, volgens 't geen *van Mander* in *H. en J. van Eijck* van hem getuigt, en door ons in een kanttekening omtrent de werken van *Lampsonius* wordt opgegeven, alleen den Neerlandschen Schilderen ter eere zal gezongen hebben: wij geven hier echter het versje aldaar onder *A. Durers* afbeelding gevonden wordende op:

Vir virtute gravis, tumque arte insignis habetur,
Teutonicae gentis gloria summa suae.
Contulit huic Caesar insignia Nobilitatis.
Tantus honos artis, famaque tanta Viri.

Willende zo veel zeggen als:

Een Man zo groot van deugd als edel kunstvermogen,
Een sierlijk Pronkjuweel voor 't Duitsche Vaderland,
Aan wien 's Rijks Oppervorst, door zijn verdienst bewogen,
Het merk en tijtels gaf van d'Adelijken stand.

Voorts moet *A. Durer* ook de kunst van bootseeren in wasch bezeten hebben, want volgens 't getuigenis van *Misson* Reiz. I. Deel bl. 76. vindt men in de Schatkamer van 't Keurvorstelijk Paleis te *Munchen* in de zevende kasse: *Verscheiden figuren in wasch door Albert Durer*, voorts onder veele kleine schilderijen *drie doodshoofden door A. Durer, en een geboorte van St. Jan Baptist, volmaakt schoon uitgehouwen op een edel gesteente.* Dezelve *Misson* maakt ook bl. 130. gewag van eene omstandigheid, die met geen stilzwijgen kan voorbijgegaan worden, dat hij namelijk in 't Paleis van *St. Markus* te *Venetie* gezien heeft twee kleine doch schoone beelden van *Adam* en *Eva*, door *A. Durer* enkel met de punt van een pennemesje in 't gevangenhuis gemaakt, waardoor hij zijne vrijheid verkreeg. 'T is zeker en blijkt ook uit *van Mander*, dat *A. Durer* te *Venetie* zich

kunst, dat is, zonder geleerdheid, studie of onderwijzende medehulp der Anticke beelden, waarmede de Italianen sedert hun voordeel deeden, geöefend werd, heeft men zich nochtans te verwonderen over den welstandigen aart en de geestige behandeling, die onze Nederlanders, als door de Natuur geleerd, reeds vroeg in hunne beelden en schetsen vertoonden, gelijk onder anderen, en wel in-

zich een tijd lang heeft opgehouden, maar bij welke gelegenheid of door welk toeval hy daar in hechtenis raakte, is mij niet gebleken. Te *Napels* in het Klooster der *Kartbuizeren* van *St. Maarten* worden ook Tekeningen zoo van *Rubbens* als van onzen *A. Durer* bewaard, voor welken men zeer groote achtinge heeft. Men heeft opgemerkt, dat *A. Durer* ijder een met knevels afbeeldde. Dezelve *Misson* bl. 224 en 285.

Voorts was deze vriend van DURER *Bilibaldus Pirchheimer* een *Neurenberger* van een aanzienelijk geslacht, een geleerd man, bijzonder in de Griekſche tale ervaren. In zijn jeugd *Italië* bezocht hebbende, werd hij in zijn vaderlijke stad Raadsheer, en tot gewigtige bezendingen gebruikt. Hem werd het gebied opgedragen (in 1500) over 't Krijgsvolk, 't geen de stad *Neurenberg* aan Keizer *Maximiliaan* tegen de *Zwitschers* toezond; welken post hij zo wel waarnam, dat de Keizer hem na 't eindigen van dien togt een brief medegaf van aanbeveling aan die van zijne stad. Echter ontsloeg hy zich sederd van alles, gevende zich enkel aan zijne Letteröefeningen over en 't verzamelen van oude boeken en zeldzaamheden, wordende door zijn vriend DURER daar in geholpen. Naderhand werd hij weder Raadsheer en als Gezant naar den Keizer te *Keulen* gezonden, tonende daar blijken van Welsprekendheid. Bij zijne te rug komst lei hij zijn ampt weder neêr, en stierf in den ouderdom van 60 jaren aan een steen in de blaas in den jare 1530. Zijne Staatkundige, Historische enz. Werken zijn met zijne Brieven te zamen gedrukt. Van hem is boven dien noch een Beschr. van Hoog en Nederduitschland en Overzettingen van verscheiden Schriften van *Ptolomeus*, *Plutarchus* en *Nazianzenus*. *Melchior Adami* in zijn leven.

inzonderheid blijkt uit de kunſtige en kloeke penſeelſtreken van den vaardigen Schilder KORNELIS ENGELBRECHTSZ. (*), geboren te *Leiden* in den jare 1468, welke, zo al niet de eerſte, immers een der eerſten geweeſt is, die binnen de gemelde zijne geboorteſtad met olieverw ſchilderde, welke Kunſt ontrent zeſtig jaren te voren was uitgevonden door *Joannes van Eijck*, de kroon en het ſieraad onzer Nederlanden, gelijk wij hier voren in het leven van dien Schilder hebben aangetekend.

Bij wien KORNELIS geleerd hebbe, dan of zijn vader een Schilder en dus zijn Meeſter geweeſt zij, heb ik niet konnen ontdekken; doch men houdt voor zeker, dat *Lucas Hugensz van Leyden*, van wien wij hierna breder ſpreken zullen, zijnen vader vroeg verloren hebbende, de Schilderkunſt bij KORNELIS leerde. KORNELIS hadt twee zonen, beide Schilders, tijdgenoten van *Lucas*, die met den oudſten, *Pieter Kornelisz.*, een Glasſchilder, zeer gemeenzaam was, en zich met hem in de Tekenkunſt oefende, weshalven *Lucas* mede een uitmuntend Glasſchilder werd. Onze KORNELIS ENGELBRECHTSZ. was een goed Tekenaar, en, gelijk wij zo even zeiden, een kloek en vaardig Schilder in olie- en waterverwen, waarvan noch eenige fraaije ſtukken, gelukkig der Beeldſtorminge ontſnapt, ten ge-

(*) Of liever KORNELIS ENGELBERTSZ. wiens vader onder den naam van *Engelbert van Leijden* bekend was. Deze *Engelbert* was een zeer geleerd man, en zal denklijk mede een Schilder geweeſt zijn, vermits de Plaatſnijders in vroegere tijden doorgaans ook Schilders waren; immers is zeker, dat verſcheiden houtſneê prenten van zijne hand in een zeer ouden Gottiſchen ſmaak gevonden worden, die met een Gottiſche E 1466, 1467 enz. gemerkt zijn.

getuigen verstrekken. Die Tafereelen, zijnde Outerstukken, welke weleer buiten *Leiden* in de Kerk van een Klooster, genaamt *te Mariën-poel*, stonden, worden door de Regeering van de gemelde stad, om hunne waarde en ter gedachtenis van een zo uitmuntenden Meester en haren medeburger, aldaar op het Stadhuis bewaard; doch hangen te hoog uit het oog, dan dat de netheid en de aart der Kunst van beneden gezien zoude konnen worden. Het binnen-tafereel van een dier stukken verbeeld de Kruisfiging van *Christus* en de Moordenaars, de *Maria's*, *Joannes* en andere personen te paard en te voet, zeer fraai geschilderd. Op de rechter-deur, ziet men de Offerhande van *Abraham*, en op de linker de Koperen slang gemaald. Het tweede stuk verbeeldt in 't binnen-tafereel de Afneming van het Kruis, en rondöm in zes kleine perken zo veele beweeningen van *Maria*. Op de deuren worden zeer kunstige, aartige en, zo ik mij niet vergisse, biddende beelden gezien. Voorts is van hem op dat Stadhuis een groote doek in waterverw, verbeeldende in 't groot de Drie Koningen, waarin zich een schoone manier van *Ordinantie* en kleding opdoet en zo een trant, dat men 'er ligtlijk uit bespeuren kan, dat *Lucas van Leijden* zijne werken bestudeerd, en uit dezelven geleerd heeft; doch dat stuk is, tot groot jammer van de Kunst, eenigzins vergaan. Het allerbeste en uitmuntendste van de kunstige hand van Kornelis is een Tafereel met twee deuren, voortijds gediend hebbende tot een Grafteken van de Heeren van *Lokhorst*, 't geen dezen ter gedachtenis van hun Geslacht der *Sint Pieters*-kerke te *Leiden* toegewijd en boven hunne begraafplaats in de *Lokhorst-Kapel* gehangen hadden. Weleer berustte dat stuk in den huize van

Lokhorſt te *Leiden*, maar wordt nu, ſedert het van daar naar *Utrecht* vervoerd werd, gezien ten huize van den Heer *van den Bogaart*, gehuwd met eene dochter van den Heer van *Lokhorſt*. Het onderwerp van dat Tafereel is genomen uit de *Openbaring* van *Joannes* en verbeeldt het Lam voor den Troon van God, ontſluitende het Boek met de zeven Zegelen. Het ganſche Hemelſch heir komt daarïn voor met veele aartige ſtanden en beelden, en onderſcheiden bevallige troniën, op een verwonderlijk vaardige en deftige wijze behandeld; weshalven de beſte en bedrevenſte in onze Kunſt zich daaröver billijk moeten verwonderen, en wel inzonderheid, vermids zeer veele voorwerpen in eens opgeſchilderd zijn, gelijk veele Schilders van dien tijd die vaardige gewoonte hadden; voorts worden in dat Stuk verſcheiden biddende Beelden gezien en onder dezen de portretten van hun, die het ten hunnen tijde deden ſchilderen. In een woord, KORNELIS ENGELBRECHTSZ, [die in de plaat H. n. 1. afgebeeld is] was een voortreflijk Meeſter, die, offchoon zeer vlug van geeſt en ongemeen vaardig, veel arbeid aan zijne werken beſteedde, dezelven met eene bijzondere welſtandigheid aartig verſierde, en de hartstogten uitnemend wel uitdrukte, gelijk de Ouden veel deeden. Hij overleed te *Leiden* in den jare 1533, oud vijf en zestig jaren (*).

BA-

(*) Onder 't portret van KORN. ENGELBRECHTZ in den vorigen druk vindt men dit volgende vers:

Hic inter primos, oleo de Semine lini
Expreſſo, in Batavis pingere qui didicit.
Miramur vultus quos pinxit, Chromata laeta.
Pictorum hunc LUCAS *flos colit artificem.*

Dees

BAREND VAN BRUSSEL.

Onder de befaamde Lichten in de Schilderkunſt verdient geenzins vergeten te worden de kunſtige Schilder BERNHARD VAN BRUSSEL (†), die zo in olie- als waterverw ongemeen vaardig en geeſtig, zeer vaſt in zijne ſtanden en tekening, en welëeer in dienſt was van Vrouwe *Margareta*, ten zijne tijde Landvoogdeſſe der Nederlanden (*). Sedert werdt hij Schilder van den Keizer *Karel den V.*

In de *Aalmoesſeniers-Kapel* te *Antwerpen* ziet men van hem in een Tafereel het Laatſte Oordeel verbeeld. Den grond van dat Tafereel deed hij alvorens geheel vergulden, opdat alles te ſchooner en duurzamer blijven zoude, 't geen hem ook zeer wel te paſſe kwam, om den Hemel te meer doorſchijnende te maken. In de Kerk van *Sinte Gudula* te *Bruſſel* en elders was ook van zijn werk. Te *Mechelen* ſchilderde hij het groot Outerſtuk, waarin hij zeer kunſtig met olieverw *St. Lucas*, bezig met het ſchilderen van *Maria*, verbeeldde; tot welk

Dat is:

Dees heefft in Holland meê om 't eerſt de Kunſt geleerd,
Om lijnzaad-olie met de verwen 't zaam te paren:
Zijn Kunſt en zacht penſeel by elk verwondring baren.
De grote LUKAS † hem als zijnen Meeſter eert.

(†) Verkeerdlijk dus genaamd; want hij geheten was BAREND VAN ORLEIJ. In zijne jeugd naar *Rome* vertrokken zijnde, genoot hij aldaar het onderwijs van *Raphaël d'Urbino*, onder wiens opzicht hij veel geſchilderd heeft. Van zijne hand ziet men 16 fraaije en tamelijk grote geëtſte *Paſſie*-prenten. Hy is in den jare 1550 overleden.

(*) Overleden te *Mechelen* den 27. van Slagtmaand 1530.

† Lukas van Leiden.

welk ſtuk *Michiel Coxie* ſedert de deuren beſchilderde.

Behalven voor Vrouwe *Margareta*, tekende en ſchilderde onze BAREND ook voor den Keizer en andere aanzienlijke Perſonaadjen de patronen tot tapijten op een bijzondere vaſte en vaardige wijze, en werd 'er rijklijk voor beloond. Onder anderen maalde hij voor den Keizer jagten met de Boſſchen en Buitenhuizen omtrend *Bruſſel.* In die ſtukken verbeeldde hij den Keizer en andere Prinſen en Prinſeſſen naar het leven, en naar die modellen werden zeer koſtbare tapijten geweven.

Onlangs zijn agt kunſtig behandelde Tapijtpatronen van BAREND voor den Graaf *Maurits* van *Naſſau* naar den *Hage* gevoerd. In elk van die ſtukken worden twee Prinſſen of Prinſeſſen uit den huize van *Naſſau*, en dus in het geheel zestien perſonaadjen naar het leven te paard gezeten levensgrootte verbeeld. Dezen deed zijne *Excellentie*, Graaf *Maurits* van *Naſſau*, door de kunſtige hand van *Hans Jordaans* van *Antwerpen*, wonende te *Delft*, in olieverw ſchilderen. Volgens de jaarmerken dier patronen waren dezelven omtrend honderd jaren oud, waarüit eenigzins op te maken is, in wat tijd die Meeſter in de Kunſt bloeide en leefde. Denklijk heeft hij een hogen ouderdom bereikt; doch zijn geboorte- en ſterftijd heb ik niet te weten konnen komen, vermids geen Schrijver zorgvuldig genoeg geweeſt is, de Levens-bijzonderheden van zulke Mannen aan te tekenen. [Zijn Portret komt voor in de plaat H. n. 2.] (†).

LU-

(†) Onder de afbeelding van *Barend van Bruſſel* in *van Manders* vorigen druk vindt men dit Latijnſch vers:

Au-

LUKAS VAN LEIDEN.

Behalven de ervarenheid toonen ook de Geschiedenissen, dat zij, die door de Natuur uit veelen voorgeschikt en verkoren zijn, om andere ook verheven lichten in voortreflijke daden en oefeningen zo van den geest als het lighaam te overtreffen, reeds vroeg door groote beginselen blijkbare tekenen hunner hope en verwachtinge gaven. Onder de veele schrandere Vernuften in de Schilderkunst, die reeds in de Lente van hun leven uitmunteden, weet ik geenen te vergelijken met den natuurlijk begaafden LUCAS VAN LEIDEN, die met het penseel en het graveerstift in de hand, en als met de Schilder- en Tekenkunst schijnt geboren te zijn. Veelëer is te verwonderen, dan te geloven, 't geen eenigen, des nochtans kundig, verhalen: naamlijk, dat

Aulica quod sese BERNARDO *jactet alumno.*
Bruxella, Attalicas doctissima pingere Vestes:
Non tam pictoris, si quis me judice certet,
Arti debetur, quamquam debetur & arti,
Quam tibi quod carus, Belgarum Margari *Rectrix,*
Dum tibi Apellæa nihil est jucundius arte,
Aurea peniculis te dante manubria, & aureôs
Sæpe tulit, cusum paulo ante numisma, Philippos.

Komende op dezen zin uit:

Dat Brabands Hofstad, trotsch op kostbre pronktapijten,
Op BAREND zig beroemt als haren Voesterling,
(Zo ik mij in dees zaak als Rechter moge kwijten)
Is niet door Kunst alleen en fraaije schildering;
Maar U, Vorstin *Margriet*, heeft *Brussel* 't dank te weten,
Ja uwer gunst, die steeds de Schilderkunst bestraalt,
Die zijn verguld penseel doet gouden Flipsen zweeten,
En met die nieuwe munt den Schilder mild betaalt.

dat deze LUCAS noch maar een kind, en slechts negen jaren oud, eenigen zijner *Inventien*, in koper gesneden, in 't licht gaf, waarvan de ongejaarmerkte prenten noch voor handen zijn, terwijl andere gejaarmerkten doen uitrekenen, in wat ouderdom hij dezelve gesneden heeft; want hij in het laatst van Bloeimaand, of in het begin van Wiedemaand des jaars 1494, allereërst binnen *Leiden* het daglicht zag. Zijn Vader, geheten *Huig Jacobsz.* (*), ten zijnen tijde een voortreflijk Schilder, was de eerste Leermeester van onzen LUKAS. Sedert genoot deze het onderwijs van *Koruelis Engelbertsz.* Door de Natuur tot de Kunst aangespoord nam hij zijnen tijd zo naarstig waar, dat hij, meenigwerf den nagt aan den dag knoopte. Zijne kinderspeeltuigen waren allerlijë gereedschappen der Kunst, als kolen, krijt, pen, penseelen, graveer-ijzers en dergelijken, en zijne makkers jonge Schilders, Glasschilders en Goudsmeden. Niet zelden poogde zijne Moeder, niet zo zeer ter bespāringe van het licht en de kaarssen, als wel uit bekommering, dat hij zijn jong en teder lighaam en noch te zwakke hersfenen door het gestadig nachtbraken en hoofdbreken krenken zoude, hem het tekenen bij nacht te beletten.

Dus steeds onledig met het tekenen van troniën, handen, voeten, huizen, landschappen en allerlije klederen, werd hij eindelijk bekwaam tot al wat de

(*) Van dezen HUIGH JACOBSZ., wiens afbeelding men in de plaat I. n. 1. vindt, wordt te *Gent* in 't Klooster van de Abdij van *St. Pieter*, achter 't hoge koor in de Kapel, noch een kunstig stuk gezien, en eenige kerk-glazen, fraai met historiën en *figuren* uit het Oude Testament, en haare zinspelingen en tegenbeelden uit het Nieuwe Testament beschilderd.

de Schilderkunst vereischt, en oefende zich van jongs af niet alleen in het schilderen van Historien, Portretten, Landschappen en Beelden in olie- en waterverw, maar ook in het glasschilderen en plaatsnijden. Een kind van slechts twaalf jaren zijnde, schilderde hij voor den Heer van *Lokhorst* op een doek met waterverw verwonderlijk fraai de historie van *St. Hubrecht*, waardoor hij veel roem verworf, en van den gemelden Heer een beloning van zo veele Goudguldens verkreeg, als hij jaren bereikte. In den ouderdom van veertien jaren sneed hij in koper eene Historie, verbeeldende den Moord, door den beschonken *Mahomet* aan eenen Monnik begaan, welke prent hij met het jaar 1508 merkte. Een jaar later, naamlijk, in den jare 1509, toen hij vijftien jaren oud was, sneed hij verscheiden platen, en onder anderen negen ronde *Passie*-prenten, als *Christus* in den Hof van *Gethsemane*; het Gevangen-nemen van den Zaligmaker; den Heiland voor *Annas* gebragt; de bespotting, de geesseling van *Christus*, denzelven met eene doornen kroon gekroond, het *Ecce homo*, de Kruisdraging van *Christus*, en eindelijk zijne Kruisiging; voorts een Verzoeking van *St. Antonius*, waarin een schone Vrouw gekleed voor dien Heilig verschijnt, en de beelden, gronden en het verschiet uitmuntend en zo zuiver, als mooglijk is, gesneden zijn. In het zelfde jaar sneed LUKAS de wonderlijk wel *geördineerde* Bekeering van den Apostel *Paulus*, en daar die Kruisgezant blind naar *Damascus* geleid wordt, welke blindheid en al het verdere hij zeer wel uitbeeldde. In die prent en zijne anderen ziet men doorgaands een bevallige verscheidenheid, zo in de troniën, als in de ouderwetsche klederen, hoeden, mutsen en hulsels waargenomen; weshal-

ven thands grote Meeſters in *Italië* van zijne werken gebruik maken, door dezelven met een geringe verandering in de hunnen te paſſe te brengen. *Vaſari*, van de zo evengenoemde Bekeering van *Paulus* ſprekende, verheft onzen LUKAS in verſcheiden deelen boven den voortreflijken *Albert Durer*, zeggende: *De werken van Lukas zijn genoegzaam, om hem onder de uitmuntende behandelaars van het graveerijzer te ſtellen. De bijëenvoegingen of Ordinantien zijner Hiſtorien zijn eigenäartig en met zodanige ſterke uitbeeldingen en eenigermate zonder verwarring of wanvoeglijkheid bewerkt, dat een ieder van dezelven de bedoelde gebeurtenis zelve ſchijnt, zo alsze geſchied moeſt zijn en niet anders; ook zijn in zijne dingen meer oplettenheid en naauwkeurigheid volgens de Orde en Regelen der Kunſt in acht genomen, dan in die van Albert Durer: Daarenboven beſpeurt men in zijne Prenten een verſtandige waarneming van zaken, invoegen de voorwerpen allengskens wijken en verzwakken: en niet te hard aangewezen zijn, opdat zij zouden verflaauwen, gelijk in het leven de verſt afgelegene dingen het allermeeſt voor het oog verdwijnen; ook heeft hij dat alles zo verſtandig en met een zo zacht gedommel behandeld, dat het niet beter met verwen zoude konnen geſchieden; weshalven deze zijne waarnemingen de oogen van veele Schilders geopend hebben.* Dit getuignis, 't geen *Vaſari* (†) van LUKAS VAN HOLLAND, zo hij hem noemt, geeft, ſtemt met de waarheid overëen; vermids onze LUKAS deftig *ordineerde* en in zijne Prent-werken de natuurlijke wijking en verflaau-

(†) Deeze *Vaſari* heeft in 't Italiaanſch het Leven der Schilders geſchreven. Zie onzen *van Manders* Voorrede voor dit werk.

flaauwing der verschieten beter in acht nam, dan in de beste Landschappen van *Albert Durer*, ook in zijne bijzonderste stukken, als *de Sint Hubrecht*, of dergelijken, gezien wordt. Ondertusschen zegt *Vasari* op een andere plaats, dat LUCAS, naar zijn gevoelen, zo wel niet tekende, als *Albert*; doch hem met het graveerstift gelijk was. In de werken van LUKAS wordt een gansch andere en schooner aart van vlakke vaste gronden zijner Landschappen, een vloejender behandeling van snede en een flodderächtiger en verstandiger ligging der plooijen gezien, dan in die van anderen, zijne Tijdgenoten; 't geen mij de Kunstkundigen, zo ik vertrouw, zullen toestaan. In het jaar 1510, het zestiende des ouderdoms van LUKAS, sneed hij het uitmuntend *Ecce homo*; te verwonderlijker in aanmerking van zijne geringe jaren en teffens vruchtbaren geest, zo in het *ordineeren*, als in de verscheidenheid der beelden, fierlijkheid der kledingen van de verschillende Volkeren, en de deftigheid der aartig verkozen nieuwtijdsche Gebouwen, alles volgens de Regelen der Doorzicht- en Maatkunde waargenomen. Noch in het zelfde jaar de plaat, waarin hij een Boer en Boerin met drie Koejen, en in den Boer, van het melken opgerezen zijnde, de stramheid en vermoeidheid door het zitten veröorzaakt, op een uitmuntende wijze uitbeeldde, welke prent ook zeer gezocht wordt. Voorts in dat jaar een *Adam* en *Eva* uit het Paradijs gedreven en in ballingschap omzwervende, waarïn hij *Adam* met een vel om 't lijf en een spade, of graaf, op den schouder, en *Eva*, met *Kaïn* haren Eerstgeborenen op den arm, zeer net en fraai verbeeldde, en eindelijk noch in het zelfde jaar een klein naakt Vrouwtje, zittende een hond te vlojen: alle welke

ke ſtukken ik in orde heb willen opnoemen, ten bewijze en tot een verbazende gedachtenis van de volkomen vruchten, door een noch zo jonge ſpruit voortgebragt. Echter ware het mij ondoenlijk, alles op te noemen, wat hij geſchilderd, geſneden en op glas gemaald heeft; doch dit weet ik, dat hij zeer zorgvuldig was, om zijne verwen ſchoon en zuiver aan te leggen; dat hij offchoon een Plaatſnijder zijnde, ſteeds het penſeel oefende, en zo naauwkeurig en net op zijne prenten was, dat hij geene afdrukken in 't licht deed komen, waaräan iet ontbrak, of die eenigzins bemorſcht waren. In zijnen tijd werden zijne prenten ook zeer gezocht, en voor de grote bladen zijner beſte werken, als de uitmuntende *Magdalena*, de Kruiſſiging, het *Ecce homo*, de Drie Koningen en dergelijken een Goudgulden of agt en twintig ſtuivers betaald. Men heeft mij verhaald, dat zijne dochter getuigd zoude hebben, dat hij gantſche hoopen misdrukte prenten verbrand had.

Nooit heeft LUKAS om der Kunſt wille buiten 's lands gereisd, offchoon *Vaſari* het tegendeel ſchrijft, en meent, dat alle de beroemde Nederlanders de Kunſt uit *Italië* hebben moeten halen en aldaar leeren, waarïn deeze Italiaan zich, zowel als in andere dingen, door vooröordeel of verkeerde berichten vergiſt.

LUKAS, zich ten huwlijk begevende, trouwde een edele dochter uit den geſlachte van *Boſchhuizen*, en verſpilde, tot zijne ſmerte, toen veel tijd met gaſtmaalen, feeſthouden en goede cier maken, naar de gebruiken der vermogende en adelijke lieden. Sommigen meenen, dat *Albert Durer* en LUKAS elkander hebben zoeken te trotſeeren en te overtreffen, en dat deze ſomtijds eenige hiſtorien of andere

wer-

werken, door genen gesneden, straks mede graveerde, en zij beiden dus malkanders arbeid met grote verwondering beschouwden; zulks dat, als *Albert Durer* eindelijk in *Nederland* en te *Leiden* gekomen was, hij LUKAS, en LUKAS weder hem op een tafereel naar het leven afmaalde, en zij zich te samen in elkanders bijzijn en gezelschap vrolijk maakten. LUKAS was klein en tenger van gestalte. Zijn portret, door hem zelven in koper gesneden, wordt in prent gezien, en verbeeldt zijne persoon iet meer dan half-lijfs, jong en zonder baard, met een grote gevederde muts op het hoofd en een doodshoofd in zijn kleed of voor in zijn boezem houdende.

Het getal der stukken, door hem geschilderd, en die thands gezien of gevonden worden, is zeer gering, en zijn door de eigenschap eener lieflijkheid en aanlokkende bevalligheid uitnemend verwonderlijk en behaaglijk. De zo kunstlievende als kunstrijke *Goltzius*, te *Haarlem*, bezit het uitmuntendst en schoonste stuk, dat van onzen LUKAS noch voor handen is, en in een Outerstuk bestaat, verbeeldende de Historie van den Blinden aan den weg bij *Jericho*, genaamd *Bartimeus*, den zoon van *Timeus*, door *Jesus* ziende gemaakt, volgens de getuigenissen der *Euangelisten Markus* en *Lukas*, des eerstgenoemden in het X. en des laatstgemelden in het XVIII. hoofddeel van hunne *Euangeliën.* Dat stuk, door den gemelden *Goltzius*, ter liefde van de Kunst, en uit hoogächting voor de werken van LUKAS, in den jare 1602 te *Leiden* tot een hogen prijs gekocht, is ongemeen fraai geschilderd, zeer frisch van verwe, wonderlijk los en aartig behandeld, en uitnemend wel *geördineerd:* Een groot getal Beelden, in verscheiden houdingen, toonen hun-

hunne verbazing over het wonderwerk, 't welk in 't midden van het stuk door den Zaligmaker verricht wordt. De onderscheiden naakten en troniën zijn zeer bevallig en gloêjend geschilderd; ook is een ieder beeld verschillende, zo in kleedingen als hoofdhulsels, tulbanden enz. In het Beeld van *Christus* straalt een ware eenvouwigheid door, gepaard met een goedertierne zachtmoedigheid, nederige ootmoedigheid en hartelijke genegenheid, om den Blinden de weldaad der genezing te bewijzen. In den Blinden, die door zijn' jongen bij Jesus gebragt wordt, is de eigenäartige uitstrekking der handen van een blind mensch zeer natuurlijk waargenomen. De gronden zijn doorgaands zeer schoon en gloêjend. Op den achtergrond worden bomen en bosschaadjen verbeeld, zo net en eigenaartig behandeld, dat men dergelijken nergens in eene schilderij aantreft, zulks men buiten in het veld schijnt te zijn, en alles natuurlijk en in 't leven voor zich te hebben. In het verschiet van het Landschap ziet men, behalven eenige aartige huizen en gebouwen, ook met kleine beeldjens vertoond de volgende historie, daar *Christus* vrucht zoekt aan den onvruchtbaren Vijgeboom. De verbeeldingen op de binnendeuren van dat stuk zijn tot de bovengenoemde gebeurtenis betreklijk, en die deuren, wäaröp het jaartal 1531 staat, van buiten zeer aartig en luchtig beschilderd met twee Beelden, naamlijk een Man en een Vrouw, houdende een wapen. Denklijk was dit het laatste werk in olieverw van dien vermaarden Meester, en waaräan hij zijn uiterste vermogen in de Kunst te koste lei, om de wereld te versieren en zijn naam onsterflijk te maken; want hij slechts twee jaren daarna leefde. Ter eere van dat voortreflijk kunststuk heeft iemand

een

een Klinkdicht gemaakt: (op deezen zin uitkomende:)

De blinde *Timeûs* Zoon, wien Mildheid en Vermogen
Verschaften op den weg het schamel onderhoud,
Bidt hier het Wereld-licht, daar hij zijn hoop op bouwt
Dat het zich zijns bemoeje uit liefdrijk mededogen.

De Heil-Vorst kon 't geroep niet onverhoord gedogen
Van hem, die in zijn nood op Davids Zoon vertrouwt:
Hij spreekt een enkel woord: de elendeling aanschouwt
Den Arts, die hem genas, met twee erkennende oogen.

Dees geeft aan God den lof, zoo duur aan hem verplicht,
En wekt de aanschouwers op, vast staerende op dit Licht,
Om daaraan 't dankbaar hart ten offer op te dragen.

Een Lukas boekt dit heil door *Jesses* Telg verricht,
Een andre Lukas maalt de zaak voor ons gezicht,
Als of wij 't wonderwerk met eigen oogen zagen.

Op het Stadhuis te *Leiden* wordt ook noch een heerlijk stuk van Lukas, verbeeldende het Laatste Oordeel, op een openbare plaats gezien, en door de Regeering dier Stad in groote waarde gehouden. Uit de verscheiden Naakten van mannen en vrou-

vrouwen blijkt, dat hij het leven naarstig bestudeerd heeft, inzonderheid de Vrouwen-naakten, wier kleur hij ongemeen behaaglijk nabootste. Echter zijn de omtrekken dier beelden naar de gewoonte der Schilders van dien tijd op den dag eenigzins scherp en kantig. Op de beide deuren van dat stuk ziet men twee zittende Beelden, naamlijk een *Petrus* en *Paulus*, ongemeen aartig en zelfs fraaijer dan het binnenwerk geschilderd; want alles beter *gekoloreerd* en de troniën en Naakten zowel als de gronden, de klederen en verschieten zachter behandeld zijn, weshalven aanzienlijke buitenlandsche Mogendheden getracht hebben, dat stuk door inkoop magtig te worden; doch de Regeering, ongenegen zich 'er van te ontdoen, wees telkens de aangebodene grote geldsommen ter eere van haren vermaarden Medeburger beleefdlijk van de hand. Weleer was ook buiten *Leiden* in het huis van den edelen Heer *Frans Hoogstraten*, en is thands bij den Keizer *Rudolphus* (*) den grootsten Kunstminnaar van dezen tijd, een uitmuntend stukje, of kasje, van onzen LUKAS, verbeeldende op de eene deur half-lijfs, of tot onder de kniën, (vermids het overige als met een steen bedekt schijnt) een *Maria*-beeld met het Kindje, 't geen een nederhangende wijnrank met een tros druiven in de hand houdt, als te kennen willende geven, dat *Christus* de ware wijnstok is: het Kindje is ongemeen behaaglijk en de kleding uitmuntend geschilderd. Op de andere deur van binnen ziet men een biddende Vrouw, en achter deze eene *Maria Magdalena*, die haar naar *Christus* op den schoot van *Maria* wijst: het verschiet vertoont zeer fraaije gronden en bosschaadjen. Bui-

(*) Overleden den 10. van Louwmaand 1612.

Buiten op de deuren is de Boodſchap van *Maria* verbeeld in volkomen *figuren*, wier ſtanden, aktien en kledingen zeer aartig geſchikt zijn. Op dat ſtukje ſtaat het jaartal van 1522 en eene L, het gewone teken van LUKAS VAN LEIJDEN. Noch beruſt te *Amſterdam* in de Kalverſtraat een bijzonder uitmuntend ſtuk, of kasje, van LUKAS, verbeeldende den Afgodendienſt der Kinderen *Israëls* aan het gulden Kalf, en hunne danſſerijen, braſſerijen en feeſtmalen volgens de woorden van *Exod:* XXXII. vers 6. *En het volk zat neder, om te eten en te drinken, daarna ſtonden zij op, om te ſpelen.* In die luſtige vreugd ziet men den volke zeer levendig de dertelheid en onkuisheid ten oogen uitſtralen; doch dat ſtuk is door onkundigen met vuil vernis, of andere onreinheid beſmeerd, en dus bedorven (†). Ook wordt noch te *Leiden* ten huize van den braven Heer *Zonneveld*, of in dat van den Heer *Knotter*, een zonderling liefhebber der Kunſt en zelfs een Schilder, een fraai ſtuk in waterverw op doek gezien, verbeeldende *Rebekka* en den knecht van *Abraham*, die van haar bij de fontein drinken ontfangt, waarbij zeer aartige Vroutjens in verſchillende aktien van waterputten en andere bezigheden verbeeld zijn, en een ſchoon Landſchap met fraaije gronden gezien wordt. Noch heb ik te *Delft* ten huize

(†) Volgens aantekening van anderen heeft hij mede eene *Venus* gemaald, den kleinen *Kupido* bij de hand houdende. Dat *Venus*-beeld werd met zo veel verwondering beſchouwd, als dat van eenen anderen *Apelles*, en in het jaar 1648 in het Paleis van *Mazarijn* geplaatſt; ook ziet men in de Meubelkamer van den Koning van Vrankrijk de Tapijten van de twaalf maanden des jaars, en een ander behangſel, verbeeldende de zeven levenstijden, alle naar zijne Tekeningen gewerkt. *Fl. Le Comte* Kabinet d'Archit. &c.

huize van een Brouwer, of Moutmaker, eenige stukken van onzen LUKAS op doek in waterverw gezien, verbeeldende de bijzondere levensgevallen of de historie van *Josef*; alle welke stukken zeer fraai van vinding, tekening en kleding zijn, bijzonder dat, waarin de Schenker en Bakker in de gevangenis verbeeld worden; doch het is te beklagen, dat die stukken zo door den tijd en ouderdom, als de vochtigheid der muuren, een algemeen gebrek hier te lande, bedorven zijn.

Voorts worden hier en daar van LUKAS zeer aartige portretten gevonden, waarin een uitnemende behandeling doorstraalt. Onder anderen bezit de Heer Burgermeester *Klaas Adriaansz.* te *Leiden* een ongemeen natuurlijk en aartig Portret, en de kunstlievende Heer *Bartholomeus Ferreris* een klein bevallig *Maria*-beeldje.

Elders zeide ik, dat LUKAS ongemeen kunstig in de uitbeelding was; dit blijkt uit eene zijner prenten, waarin de uitzinnige Koning *Saul* in grammen moede *David*, voor hem speelende, met een spies aan den wand tracht te spitten, welk en ook dergelijke dingen meer elders in zijne werken gevonden worden, als inzonderheid in een klein prentje, door *Vasari* in zijne schriften geprezen, verbeeldende een Boer, wien door een Kwaksalver een tand uit den mond getrokken wordt, en die, vermids de zware pijn, niet merkt, dat een vrouwspersoon hem ondertusschen de beurs ligt. In eene groter prent ziet men zeer verstandig uitgebeeld een oude Man en Vrouw, die hunne muziek-*instrumenten* gelijkstemmig stellen, hierin waarschijnlijk doelende op de huwlijks wetten, door *Plutarchus* voorgeschreven, waarin die Wijsgeer wil, dat in den echt de woorden van den Man binnen 's huis het aller-

meest

meest behoren te gelden, gelijk de grootste snaren der meestte speeltuigen doorgaands het grofste geluid geven, waarom in die prent de Man ook met het voornaamste *Instrument* in de hand verbeeld wordt. De uitmuntendste der prenten van LUKAS is het portret van den Keizer *Maximiliaan* (*), door hem gesneden ten tijde die Vorst zich binnen *Leiden* bevond en aldaar gehuldigd werd, als zijnde de grootste en voortreflijkste tronie, die van hem gezien wordt en wonderlijk stout en kunstig behandeld is. Ik weet niet, waarin onze zonderling begaafde Man het allermeest uitmuntte, 't zij in het Schilderen, het Plaatsnijden of het Glasschilderen. Het plaatsnijden zoude hij geleerd hebben van iemand, die harnassen etste en met sterk-water inbeet, en daarin ook eenig onderwijs van een Goudsmit hebben genoten. Van hem worden ook eenige geëtste aartige prenten en verscheiden uitnemend behandelden in houtsnede gezien, als mede onderscheiden dingen op glas, die het bewaren wel waardig zijn. Onder anderen berust onder *Goltzius*, een beminnaar der Werken van LUCAS, een wonder fraai stukje op glas, verbeeldende danssende Vrouwen, *David* te gemoete komende, 't geen door *Jan van Saanredam* zeer wel in koper gesneden is.

Toen LUKAS den ouderdom van omtrend drie en dertig jaren bereikte, bekroop hem de lust, om de Schilders in *Zeeland*, *Vlaanderen* en *Braband* te gaan bezoeken, waartoe hij, een bemiddeld man zijnde, zich van eigen wel voorzien Vaartuig bediende. Te *Middelburg* verlustigde hij zich met het beschouwen der werken van den vlijtigen en kunst-

(*) Overleden den 12. van Louwmaand 1519.

kunstrijken *Jan de Mabuse*, ten dien tijde aldaar woonächtig, en gaf aan den zelven en eenige andere Schilders een Gastmaal, 't welk hem zestig guldens kostste (†). Even kostbare gastmalen gaf hij ook sedert aan de Schilders te *Gent*, *Mechelen* en *Antwerpen*, en was steeds verzeld van den zo evengenoemden *Jan de Mabuse*, die zeer wijdsch en prachtig in zijn gewaad was en in goudlaken gekleed ging, waartegen LUKAS een rok van geel Zijden-*Kamelot* droeg, 't welk in de zon een glans als goud had. Vermids *Mabuse* in zijne kleding boven LUKAS uitmuntede, meenen eenigen, dat deze daaröm veracht, of immers minder dan *Mabuse* onder de Kunstenaars aangezien werd; doch 't geen noch meer met den aart der Kunsten en de natuur der Kunstöeffenaars schijnt te strijden, is, dat men meent, dat LUKAS zich niet zelden over die reis beklaagd, en vermoed zoude hebben, dat eenige nijdigen hem vergeven hadden, nadien hij sedert nooit eene volkomene gezondheid genoot. Of hij zich hierin vergist hebbe, dan niet, 't is zeker, dat hij gedurende de zes volgende jaren veeltijds het bedde hield, 't zij hij eene longziekte, of teering hadde, of wel enkel hartzeer, door het gestadig peinzen op het zo even verhaalde; echter liet hij weinig tijds verloren gaan, maar sneed of schilderde, door middel van daartoe gemaakte gereedschappen, zelfs op zijn bed. Toen hij eindelijk meer en meer in krachten en gezondheid afnam, en zijn einde voelde naderen, deed hij zich voor de laatstemaal door zijne dienstmaagd buiten de deur brengen, om noch eens de frissche lucht te scheppen, en het *Firmament*, 't werk van Gods hand,

(†) Moet in dien tijd al een zinlijke maaltijd geweest zijn.

hand, te beſchouwen, en overleed twee dagen daar na in den jare 1533, het negen en dertigſte van zijn ouderdom. LUKAS beleefde noch den dag, bij de Ouden in een ſteeds-durende gedachtenis gehouden, en den *dag van den heeten Omgang van Leiden* genaamd, vermids in dien Omgang veel volks door de hette nederzeeg en ſtierf. De laatſte plaat, door LUKAS geſneden, was een klein ſtukje, verbeeldende eene *Pallas*, 't geen, zegt men, volwrocht voor hem op zijn bed lag, als willende, zo 't ſcheen, te kennen geven, dat hij zijne vernuftige handeling der Kunſt tot het laatſt bemind en geöefend had (*).

Hij had maar eene Dochter, die negen dagen voor het overlijden van haren Vader een Zoon ter wereld bragt. Toen men met den jong-gebooorenen van den doop terug kwam, vraagde hij naar den naam van het Kind, en als men hem antwoordde, dat na hem noch een *Lucas van Leiden* ſtond overig te blijven, nam hij zulks zeer euvel, meenende, dat men naar zijn dood verlangde. Deze zijn dochters zoon, geheeten *Lucas Damiſſen*, overleed te *Utrecht* in den jare 1604, oud een en zeventig jaren, en was een tamelijk goed Schilder, gelijk ook noch is *Joan de Hooy* (†), desſelfs broeder, Schil-

(*) De zeldzaamſten zijner prenten zijn in hout geſneden, en beſtaan in vier *Tournooi*-ſpelen; de Koningen van *Juda* en de Hertogen van het Geloof, te paard; tweemaal de doorluchte Vrouwen van het Oude en Nieuwe Teſtament, de eenen groter dan de anderen, en het Bierbordje. Het werk van zijn eigen hand beſtaat uit 118 ſtuks.

(†) *Jan de Hoeij*, dochters zoon van den vermaarden LUKAS VAN LEIDEN werd in den jare 1545 binnen *Leiden* geboren. Hij was een discipel van zijn broeder *Lukas Dammasz.*, en een wakker Schilder. Na de Kunſt eenigen tijd te *Leiden*

Schilder bij den Koning van *Vrankrijk.* Ter eere van LUKAS maakte *Lampsonius* het volgende Latijnsch gedicht, doch 't geen mijns erächtens, zijn lof niet genoeg naar verdiensten vermeldt:

Tu quoque Durero non par, sed proxime LUCA
Seu tabulas pingis, seu formas sculpis aheneâs
Ectypa reddentes tenui miranda papyro,
Haud minimam in partem (si qua est ea gloria) nostrae
Accede, & tecum natalis Leida, Camoenae.

Dat is:

Gij, die geen *Durer* evenaart,
Maar 't naast komt, 't zij ge uw kunstpenseelen
Te werk woudt leggen aan Tafreelen,
'T zij de Ets-kunst op uw beelden staart,
Om die aan teêr papier te wij'en,
VAN LEIDEN gun, dat ik u treff',
Uw eer en *Leidens* eer verheff',
Zo dit u kan tot eer gedij'en.

[Zijne afbeelding kan men zien op de plaat H. n. 3.]

den geöefend te hebben, vertrok hij van daar naar *Italië*, en voorts naar *Vrankrijk*, alwaar hij zich aan het Hof van den Koning *Hendrik* den IV. zo aangenaam maakte, dat die Vorst hem tot zijn Kamerdienaar en Opzichter over alle zijne Schilderijen benoemde, welke voordeelige ampten hij tot zijn dood, die in den jare 1615 voorviel, in rust en met veel achting bekleed heeft, zijnde dus 70 jaren oud geworden. *Uit medegedeelde bijzonderheden.*

JAN

JAN DE HOLLANDER.

Ik bevinde, dat onder de portretten der beroemde Nederlandsche Schilders, voor eenige jaren in 't Koper gesneden en in 't licht gegeven, te recht ook plaats vergund wordt aan JAN DEN HOLLANDER, geboren te *Antwerpen*; want mij ten genoegen gebleken is, dat hij een uitmuntend Meester in Landschappen was. Reeds vroeg bloeide JAN, en was de tweede Man van de Moeder van *Gillis van Koninxlo*. Hij arbeidde in olie- en waterverw, en lag dikwerf ter vengster uit, om de lucht en wolken gade te slaan, en dezelven naar het leven in zijne tafereelen te volgen. Op eene flodderächtige wijze wist hij de gronden op de panneelen en doeken te doen medewerken, 't geen *Breugel* sedert zeer eigenlijk volgde. Zijne huisvrouw reisde met schilderijen op de markten in *Braband* en *Vlaanderen*, en won 'er rijklijk den kost mede, waaröm JAN, ofschoon hij niet mede reisde, weinig schilderde. De Landschappen van JAN, die ook te *Antwerpen* overleden is, behoeven voor geene anderen van dezen tijd te wijken. *Lampsonius* zegt van hem:

Propria Belgarum laus est bene pingere rura:
Ausoniorum, homines pingere, sive Deos.
Nec mirum: In capite Ausonius, sed Belga cerebrum
Non temere in gnavâ fertur habere manu.
Maluit ergo manus JANI *bene pingere rura,*
Quam caput, aut homines, aut male scire Deos.

Dat is:

De Nederlander schetst meest landschap, berg en dalen,
Men ziet den Italjaan best mensch en Goden malen.

Geen wonder: want daar dees draagt in den kop 't verstand,
Heeft Neerlands Schildervolk dat juist in zijne hand.
Met recht verkoos dan JAN zijn velden, akkers, dreeven,
Geen kans ziende om een God te schildren naar het leven.

[Zijne afbeelding is te zien in de Plaat K. n. 1.]

QUINTIJN MESSIJS (*).

's Menschen natuurlijke geneigdheid wordt, gelijk wij hier voren te meermalen zeiden, niet zelden, door den wil der Ouderen, noodzaaklijkheid, of andere ongelegenheden gedwarsboomd, waardoor zij, die tot het oefenen van onze edele Kunst voorgeschikt waren, dikwerf de handen aan eenige onäbele en ruwe ambachten slaan; doch zo de zulken van beroep veränderen, en, hoewel spade, de hun aangeborene Kunst ter hand nemen, wordt men in hun een verwonderlijke vordering en een voortreflijk gevolg ontwaar. Dit bleek weleer in *Polydoor* (†), en zal ook blijken in dezen QUINTEN MAT-

(*) Zijn rechte naam is *Quinten Matsijs* of *Matsiis*, zo als hij zich ook zelve tekende.

(†) Deze *Polijdoor* van *Caraveggio* in Lombardiën afkomstig, was voormaals een opperman, en droeg de bouwstoffen aan, toen men aan 't Paleis van Paus *Leo* den X. arbeidde, staarde gestadig op de schoone schilderijen, die hij daar zag, en was verrukt op het beschouwen van de treflijkheid der Kunst. Dit deed hem kennis maken met Leerjongens, met welken hij aan het tekenen raakte, en werd een stout Schilder. Hij sterf te *Messina* 1543, vermoord wordende door zijn knecht, zie *van Mand. Lev. der Ital. Schild.* fol. 59. enz.

3
2
4
K

Matsijs, Schilder van *Antwerpen* (*) bijgenaamd de *Smit*, vermids hij tot zijn twintig jaren, waarbij eenigen, hoewel ten onrechte, noch tien jaren voegen, een smit geweest is. Deze Quinten Matsijs met zijn oude arme Moeder huishoudende, voor welke hij den kost won, en die hij onderhield, werd, in den ouderdom van twintig jaren, door een langdurende ziekte aangetast, die hem verplichtte, het bedde te houden, weshalven hy zich kommerlijk geneeren moest. Het verdriet, hem hier door verwekt, klaagde hij aan zijne vrienden, die hem in zijne ziekte kwamen bezoeken; want offschoon hij nu en dan een weinig begon over einde te zitten, was nochtans zijn lighaam te zwak, om den zwaren smits-arbeid te verrichten. Ondertusschen begon de Vastenävond te naderen, op of omtrend welken tijd te *Antwerpen* een oud gebruik was,

(*) Offchoon *Guicciardin* anders schijnt te gevoelen, en in zijne Beschrijving der Nederlanden van eenige Schilders van *Leuven* gewag makende zegt: *Quinten, van Leuven geboortig, was een groot Meester in het maken van schoone beelden of figuren, waarvan één in de grote Kerk te Antwerpen gezien wordt*, blijft het nochtans zeker, dat die Schilder, niet te *Leuven*, maar te *Antwerpen*, geboren is, en in de laatstgenoemde stad gewoond heeft, eerst in de *Huidvetter-* en daarna in de *Schuttershofstraat*, alwaar weleer uithing (en denklijk noch uithangt de beeldnis van *Sint Quinten*, zo men meent, door Quinten Matsijs zelven uit ijzer geslagen en verguld, en in welk huis de wanden van eene kamer ook door hem in waterverw, wit en zwart, beschilderd zijn, met ronde en ovale *kompartementen*, *festonnen* en dooreën gevlochten blader-ranken, waar tusschen eenige kindertjens zwieren, en voorts andere sieraadjen, alle geestig, los en flodderächtig behandeld, en gejaartekend 1528, een jaar voor het overlijden van dien Meester. Zie *A. van Fornenberg Leven van Quinten Matsijs, te Antwerpen in den jare 1658 gedrukt.* Bladz. 10 en 29.

was, dat de *Lazarussen* een groote gesneeden en versierde kaars door de stad omdroegen, en aan de kinderen eenige houtsneê prentjens uitdeelden, verbeeldende Santen of Heiligen, met verschillende kleuren afgezet, weshalven zij een groote menigte van dezelven nodig hadden. Een der Vrienden van QUINTEN raadde hem, zodanige prentjens af te zetten, 't geen hij ook ter hand nam, door welk gering begin zijn aangeboren lust en geneigdheid dermaten ontstak, dat hij zich met grote liefde en vlijt tot het schilderen begaf; waarin hij door gestadige oefening welhaast zo zeer vorderde, dat hij een uitnemend Meester werd, en daarin gedurende zijn gansche leven volhardde. Een andere en van deze beweeg-oorzaak der verwisseling van zijn Smits-ambacht tegen de Schilderkunst, zeer verschillende wordt 'er doorgaands elders opgegeven: dat hij namelijk noch een smit zijnde, verliefde op een aartig schoon meisje, in welke vrijaadje hij een Schilder tot een medeminnaar had; dat de genegenheid van zijn minnares zich allermeest tot zijne persoon uitstrekkende, zij echter geen behagen in zijn morssig en ontijg beroep schepte, en derhalven wenschte, dat QUINTEN de Schilder, maar de ander de Smit geweest ware, dat QUINTEN, zulks bespeurende, door drift der min was bewogen geworden, zijne smits-hameren uit de handen te leggen, het penseel op te vatten, en zich vlijtig tot de Schilderkunst te begeven, om dus aan zijne beminde te behagen, en haar ten deel te verkrijgen; 't geen door *Lampsonius* bevestigd wordt in een Latijnsch gedicht, onder het gedrukt portret van QUINTEN geplaatst, waarin hij onzen Schilder dus sprekende in voert.

Ante

Ante faber fueram Cyclopëus: ast ubi mecum
Ex aequo Pictor coepit amare procus,
Seque graves tuditum tonitrus postferre silenti
Peniculo objecit cauta puella mihi:
Pictorem me fecit Amor. Tudes innuit illud
Exiguus, tabulis quæ nota certa meis.
Sic ubi Vulcanum nato Venus arma rogârat,
Pictorem è fabro, summe Poëta, facis.

Het heeft dezen zin:

'k Was eer een IJzersmit, maar door de min gewond,
Toen ik een Schilder tot mijn' medevrijer vond,
En 't spijtig meisken mij verweet en durfde klagen,
Dat zij het zwaar gebeuk van 't aambeeld niet verdragen,
En meer vermaak in 't zacht Penseelken vinden kon,
Werd ik straks door de liefde een Schilder, en begon
Mijn Kunst dus te oefenen. Het aambeeld zij hier 't teeken;
Laat vrij dit aambeeld op mijn Kunst-panneelen spreken.
Dus maakt gij ook, *Homeer*, een' Schilder van een' Smit,
Daar Venus voor haar zoon *Vulkaan* om wapens bidt.

Hoe zeer de laatstgemelde reden, waarom QUINTEN het aambeeld tegen den schilder-ezel verwisselde, een algemeene vertelling is, wordt nochtans de vorige voor waarachtiger gehouden, hoewel zij beiden, mijns erächtens, waar zouden konnen zijn, op deze wijze: dat QUINTEN in zijne ziekte begonnen had wat te krabbelen en met verwen te morssen, en naderhand bij zijne herstelling een

Meisje

Meisje heeft gaan vrijen, 't welk een anderen oppasser had of kreeg, een Schilder zijnde; dat over dit verschil van kostwinning tusschen deze twee gelieven eenige woordenwisseling is voorgevallen, die van zo eene uitwerking was, dat QUINTEN nu 't smeden t'eenemaal de zak gaf, en zig aan de Kunst heeft overgegeven, waarïn hij aangezet door liefde, en door zijn eigen natuurlijk vernuft geholpen, wel haast groote vorderingen maakte. Hoe het zij, vast gaat het, dat hij een bij uitstek goed en wakker Meester in zijn tijd geweest is (*). Van den arbeid van onzen Schilder is thands onder anderen noch in wezen een voortreflijk en kunstig Outer-stuk (†), 't geen in *Onze lieve Vrouwe*-kerk te *Antwerpen* gevonden wordt, en aan het Gild der Schrijnwerkers of Kistenmakers behoort. Het binnen-tafereel verbeeld een Afneming van het Kruis, met een naakten doodliggenden *Christus*, waarschijnlijk naar het leven getekend, verwonderlijk kunstig in olieverw geschilderd; ook zijn de *Mariën* en alle de omstanders daarïn met zeer blijkbare tekenen van rouwe afgemaald. Op de eene deur van binnen worden op een uitnemende wijze *St. Jan* in de olie *gekookt*, en eenige zeer fraaije paarden gezien, over het getal van wier hoofden door de jongens en andere aanschouwers gestadig getwist wordt, tellende de een zes, de ander zeven, en weder anderen acht van dezelven, vermids dat stuk op eenige plaatsen verstorven of bedorven en midsdien het getal dier hoofden bezwaarlijk te onderscheiden is; behalven dat ook eenigen een helm voor

(*) *Felibien* stelt beiden vast. Zie *Entretiens sur les vies des plus excellens Peintres &c. Tom. II. pag.* 316 & 317.

(†) Door QUINTEN in den jare 1508 geschilderd.

voor een paardshoofd aanzien. Op de andere deur van binnen wordt *Herodias*, de dochter van *Herodes*, danssende om het hoofd van *Joannes* den Doper, verbeeld, en schijnen alle die dingen op een zekeren afstand net, zuiver en fiks behandeld te wezen, offchoon zij inderdaad en van nabij zeer ruuw zijn (*). De kunstminnende *Filips* Koning van *Spanje*, onlangs overleden (†), trachtte zich dat stuk eigen te maken, om het naar *Spanje* te doen voeren; doch wat schatten die Vorst 'er voor aanbood, werd het hem nochtans met alle gevoeglijke beleefdheid geweigerd. In de Beeldstorming ontsnapte het, in aanmerkinge zijner uitmuntenheid, de handen van het woedend graauw, en als eindelijk in den jare 1577 na de laatste Beroerte binnen *Antwerpen* (§) de Kistenmakers het verkocht hadden (**) bragt de Schilder *Marten de Vos* te weeg, dat de Regeering het naastte, en 't zich voor vijftien-honderd guldens eigen maakte, op dat de stad van zodanig een juweel niet beroofd zoude worden, voor welke penningen dat Gild een huis tot zijn gebruik kocht. Veele andere stukken, door QUINTEN geschilderd, zijn naar verscheiden plaatsen verzonden en verstrooid geraakt, en somtijds wor-

(*) Een zeer breedvoerige en omstandige beschrijving van dat Outerstuk wordt gevonden in *A. van Fornenberghs Leven van Quinten Matsijs*, bladz. 16 en volgenden. Hij schilderde dit stuk in 't jaar 1508.

(†) Den 13. van Herfstmaand 1598.

(§) Versta den Spaanschen overval of deerlijke plondering der stad op den 4. van Slagtmaand 1576 voorgevallen.

(**) Aan de Koningin *Elisabeth* van *Engeland* voor agt duizent *Rozenobels*, ieder van agt gulden, makende dus vier en zestig duizend gulden. Zie den meermaals aangehaalden *A. van Fornenberg*, bladz. 21.

worden in de *Kabinetten* der Kunstlievenden eenige stukjens gevonden, en als kostbare juweelen in waarde gehouden (†). De kunstminnende Heer *Bartholomeus Ferreris* bezit van hem een *Maria*-beeldje, waarin een zeer vaardige manier bespeurd wordt (*).

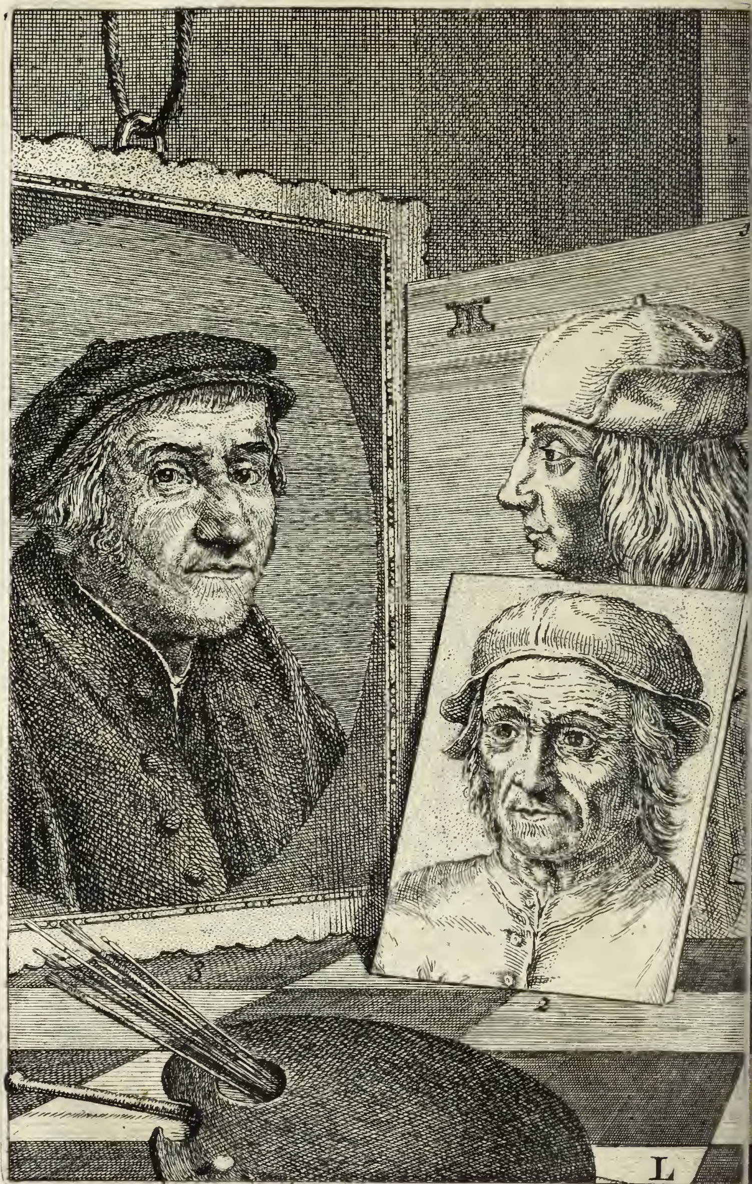
QUINTEN hadt een Zoon, zijn Leerling, gehe-

(†) De Heer *Pieter Stevens* Oud-Aalmoesenier van Onze Vrouwen-kerk te *Antwerpen* had van hem een Wisselaar bezig zijnde met zijne vrouw geld te tellen, waarop het jartal 1514 staat. In de Kunstkamer van den Heere *Jeronimo de Bosch*, *Inspector van het Medicijnsch Kollegie* te *Amsterdam* berust noch heden een treflijk stuk, bestempeld met den naam van *Quint. Matsijs*, zijnde het portret van den beruchten *Knipperdolling*, op de lijst staet: *Knipperdolling*, *Propet' Burgmaister und Konig tho Munster*, het jaarmerk 1538 wordt'er mede op gezien, geschreven op deze wijze: 153⁸. Dit Stuk, of deszelf naamtekening echt zijnde, zou zulks niet overeenkomen met de volgende aantekening.

(*) Volgens 't gemeen getuigenis (hoewel *Misson* II. D. bl. 76 of 40ste brief hem in 't jaar 1520 reeds overleden zegt te zijn, 't geen echter een drukfeil kan wezen; hebbende hij volgens zijn zeggen zelf het graf van Q. MATSIJS bezichtigd; daar immers een ander jaartal op staat, zie beneden) overleed hij in 't jaar 1529 binnen *Antwerpen* in 't Klooster der *Kapucijnen*, staande op dien tijd, eer de stad uitgelegd was, aan de vest of stads wal, en is aldaar begraven, maar in het jaar 1629 juist honderd jaren na zijn' dood, heeft eene *Kornelis van Geest* een groot Kunstminnaar, die ook bij lust of uit liefhebberij de Kunst oefent, uit hoogachting voor 's Mans gedachtenis, deszelfs beenderen doen opgraven en overbrengen naar de *Lieve Vrouwe*-kerk binnen dezelve stad, alwaar die statelijk aan den voet van den toren (bij het groot portaal zegt *Misson* als boven) met toelating des Bisschops en der Regeering zijn bijgezet, en is op dit nieuwe graf een fraaije marmeren *Tombe* geplaatst met zijn borstbeeld daar op, boven 't welk men in gouden letteren leest:

Connubialis amor de Mulcibre fecit Appellem.

Op de Tombe staat: *Quintino Matsijs incomparabilis artis Pictori, admiratrix grataque posteritas anno post obitum seculari* CIϽIϽCXXIX *posuit.* Op

L

heten JAN MATSIJS, die mede een goed Schilder was. Van dezen wordt te *Amsterdam* in de Warmoesstraat in 't zogenaamd *Lavoir* een stukje gezien, verbeeldende Wisselaars, bezig met het tellen en verwisselen van geld; ook worden te *Antwerpen* en op andere plaatsen noch verscheiden stukken van hem gevonden. [De afbeelding van dezen *Jan Matsijs* ziet men in de plaat I. n. 2. (*), en die van zijn Vader QUINTEN in de plaat L. n. 1.]

NB. *In 't aanhangsel achter dit Schilderboek zegt* van Mander *zelf, door nader bericht, of zulks vergeten hebbende:* dat Q. MESSIJS in 't jaar 1529 gestorven is; noch, dat hij een groot Zang- of Speelkunstenaar of *Musikant* geweest is; voorts dat hij bij geenen Meester de Schilderkunst geleerd had.

JE-

Op het een-regelig versje *Connubialis* enz. maakt de Heer *Misson* op de boven-aangehaalde plaats eene aanmerking, die echter tot niet anders strekt dan om te betogen, dat de maker daar van geen groot Latinist zij geweest: „ *Connubialis amor* [zegt hij] is de liefde van een Man tot „ zijne Vrouw, of van eene Vrouw tot haren Man (een „ zaak die voor zeldzaam gehouden wordt) maar QUINTIJN „ verliefd zijnde op eene dochter, die zijn Vrouw noch „ niet was, kan men die liefde niet noemen *Connubialis* „ *amor.* Hij minde om te trouwen, maar men kon toen „ niet zeggen, dat hij een minnaar en getrouwd was." Dezelve *Misson* tekent ook aan, dat men omtrent 30 voeten van de Kerk (van onze *Lieve Vrouwe*, of de Hoofdkerk) een put ziet, waar van het ijzerwerk dienende tot afhanging van de schijf of het rad, met veel lofwerk versierd is, en voor het werk van den vermaarden QUINTJIN, doe hij noch Smit was, te *Antwerpen* gehouden wordt.

(*) Deze *Jan Matsijs* heeft wederom een Zoon nagelaten, genaamd *Kornelis Matsijs:* deze was, zo mede geen Schilder, ten minsten een Etser. Van hem zijn in prent eenige geschiedenissen uit het *N. Testament* gejaarmerkt 1550; de sterke daden van *Simson* 12 stuks, gejaarmerkt 1549, 1550 en 1562, en veel meer anderen. *Uit medeged. bijzonderh.*

JERONIMUS BOS.

Veelerlije en zeldzaam zijn de geneigdheden, bedrijven en werken der Schilderen. Een ieder van dezelven ziet men uitmunten in 't geen, waartoe hem de Natuur door eigen luſt trok en leidde. Bezwaarlijk ware het de verwonderlijke en zeldzame invallen van ſpoken en helſche gedrochten te verhalen, die JERONIMUS BOS door de herſſenen ſpeelden, en welken hij dikwerf zo onbehaaglijk als afſchuuwlijk met het penſeel afmaalde. Hij werd geboren te *'s Hertogenboſch*, zonder dat mij ooit gebleken is, in welk jaar, of waar en wanneer hij overleden zij. Alleen is waarſchijnlijk, dat hij zeer vroeg bloeide, en bekend, dat de ploojen zijner kledingen niettemin zo zeer gekreukt, afgebroken en gevouwen niet waren, dan die der Schilderen van de vroegere tijden. Zijne behandeling was vaſt, vlug en aartig, en hij gewoon, veelen zijner Tafereelen in eens op te ſchilderen; ook had hij, gelijk meer andere oude Meeſters, de gewoonte, zijne dingen op het wit der panneelen te ſchetſen en te tekenen, een doorſchijnend plumuurſel over de zelven te leggen, en de gronden te doen medewerken. Te *Amſterdam* heb ik van onzen JERONIMUS eene Vlucht naar *Egijpten* gezien, waarïn *Joſeph* vooräan, een boer naar den weg vragende, en *Maria*, op een ezel zittende, verbeeld worden. In 't verſchiet vertoont zich een rots met veel gewoel, als bij een herberg en eenige vreemde potſemakers, die een groten beer voor geld doen danſſen; alles zeer zeldzaam en kluchtig afgemaald. Voorts zag ik van hem daar ter ſtede op de *Waal* een Tafereel, verbeeldende de Hel, waarüit de Oudvaders verloſt

loſt worden; en eenige Geeſten den *Judas*, die mede poogt door te ſlippen, met een ſtrop naar boven trekken; alles doorgaands met verwonderlijke geſpenſen geſtoffeerd, waaruit onder anderen blijkt, hoe aartig en natuurlijk hij vlammen, branden, rook en ſmook wiſt af te beelden. Noch is te *Amſterdam* van hem eene Kruis-draging van *Christus*, in welk ſtuk hij meer zedigheid en ernſt, dan naar gewoonte, ſchijnt in acht genomen te hebben. Te *Haarlem* ten huize van den Kunſtlievenden *Johan Dietringh* zag ik ook van onzen JERONIMUS eenige ſtukken en deuren bemaald met verſcheiden Heiligen; en onder anderen één' in het gewaad van eenen Monnik, die met verſcheiden Ketters over de Waarheid der Leere redentwiſtende, alle hunne boeken met het zijne op het vuur doet leggen, uit welk dat van den Heilig naar boven vliegt; terwijl de anderen verbranden; in welk Tafereel het vuur, brandend hout en de aſſche zeer aartig, de Heilig met zijne gezellen ongemeen ſtatig, en de anderen met zeldzame gebaarden en troniën verbeeld zijn. Elders wordt van onzen Schilder een ſtuk, zijnde een wonderwerk, gezien, waarin een Koning en andere perſonadjen een groote verbaaſtheid toonen, en de troniën, hairen en baarden, ſchoon met weinig werk en geringe moeite behandeld, echter van een groote welſtandigheid zijn. In de Kerken te *'s Hertogenboſch* en op meer andere plaatſen vindt men mede noch eenigen zijner werken, zo ook in *Spanje* in 't *Eſcuriaal* (†) die aldaar in groote waarde gehouden

(†) In 't *Escuriaal* (ſchrijft *W. van den Burge* Beſchr. van Spanje enz. I. D. bl. 144.) ziet men eene ſchilderij van den Jongſten dag en het Laatſte Oordeel, in welke

den worden. *Lampſonius* ſpreekt in zijne gedichten JERONIMUS BOS dus aan:

Quid ſibi vult, HIERONYME BOSCHI,
Ille oculis tuus attonitus? quid
Pallor in ore? velut lemures ſi et
Spectra Erebi *volitantia coram*
Aſpiceres? Tibi Ditis *avari*
Crediderim patuiſſe receſſus
Tartareas*que domos; tua quando*,
Quicquid habet ſinus imus Averni,
Tam potuit bene pingere dextra.

Dat is:

Wat wil dat zo verbaasd gezicht,
JEROEN? die bleekheid op de wangen?
Zou u ook 't helſch geſpook veelligt
Om de ooren vliegen en u prangen?
Zou *Pluto* ook den afgrond wel
U hebben opgedaan? zijn Landen

En

Karel de V. en *Filips de II.* door de Engelen in den Hemel worden gedragen, welverſtaande (dus vaart hij voort) *in effigie* enz. Dit ſtuk zoude wel van *Jeronimus Boſch* konnen zijn, om dat hij van zulke ſterke verbeeldingen hield. JEROON heeft ook in hout geſneden. Onder allen is van hem een houtſneêprent, verbeeldende een *St. Anthonis Tentatie* of aanvechting gejaarmerkt 1522. Veele prenten zijn noch onder de Liefhebbers voor handen, die door verſcheiden Plaatſnijders naar zijne ſchilderijen of tekeningen in 't Koper gebragt zijn, als eene *St. Anthonis tentatie*; een Luiaarts en Lanterfanten leven; daar men den Gek ſcheert; daar de eene blinde den anderen leidt; daar de groote viſſchen de kleine eeten, en veele anderen meer, doorgaands kluchtig en zo grappig van *ordinantie*, dat menze niet zonder lachen kan beſchouwen. *Uit medegedeelde bijzonderh.*

En 't Rijk doen zien der naare hel?
'k Vat anders nimmer, hoe uw handen
Zo kunstig malen alles, wat
De schoot der hel in zich bevat!

[Zijne afbeelding komt voor in de Plaat L. n. 2.]

Ook is te *'s Hertogenbosch* geboren zekere Lodewijk Jansz. van den Bosch, een zeer fraai Schilder van fruiten en bloemen, die hij veeltijds, als in een glas met water staande, verbeeldde. Veel tijd, geduld en oplettendheid besteedde deze aan zijne tafereelen, zulks alles de Natuur zelve scheen te zijn; ook maalde hij den dauw ongemeen aartig op zijne bloemen en kruiden, en bragt 'er eenige torretjens, vliegjens en dergelijke gediertens bij, gelijk hier en daar in de Kabinetten der Liefhebberen gezien kan worden. Daarenboven schilderde hij fraaje Beelden, als te zien is bij den Kunstlievenden Heer *Melchior Wijntjes* te *Middelburg*, alwaar van zijne hand een ongemeen schoone *Hieronimus*, vier grote ronde stukken, zo branden, fruiten, bloempotten als anderen, treflijk en zuiver behandeld, te vinden zijn. Ook is van hem bij *Jacob Razet* een glas met bloemen, zeer aartig geschilderd. En nadien my van hem niet veel meer, of anders bekend is, doe ik hem achter zijn' Land- of Stad-genoot volgen, op dat zijn naam en lof onder de Schilders in geheugen blijve.

KORNELIS KORNELISZ. KUNST.

Alhoewel gemeenlijk de Kunst op de kinderen niet overërft, was echter Kornelis Kunst, Zoon en Leerling van *Kornelis Engelbrechtsz.* te voren be-

schreven, in de Kunst een deftig en treflijk navolger van zijnen uitmuntenden Vader. Hij werd geboren te *Leiden* in den jare 1493, en was ten zijnen tijde een der voornaamste Schilders binnen die stad, welke door het vertrek der vreemdelingen en buitenlanders, die haar weleer pleegden te doen bloejen, sedert in rijkdom afnam; waarom KORNELIS KUNST besloot, somtijds voor een jaar drie of vier zijne wooning te verplaatsen naar *Brugge* in *Vlaanderen*, toen een welvarende, vermogende en rijke Stad, waarïn zich, vermids den toenemenden Koophandel, veele Vreemdelingen nederzetteden, en de Kunst hoog geächt en wel betaald werd; weshalven onze Schilder 'er veel geld won, en een groot getal schoone stukken schilderde. Ook worden te *Leiden* van hem voortreflijke Werken gevonden, onder anderen en wel inzonderheid ten huize van den Heer *Dirk van Zonneveldt*, alwaar te zien is eene Kruisdraging van *Christus* met de uitleiding der twee Moordenaars, zeer aandoenend verbeeld; als ook de beweeglijkheid van *Maria* over het lijden van haren Zoon, wel waardig, om voor het uitmuntendst zijner kunstrijke Werken gehouden te worden, gelijk mede eene Afneming van het Kruis, naar vereïsch der stoffe zeer aartig en gloejend *gekoloreerd*. Voorts zijn ten huize van zijne Dochter, *Aagje Kornelisdr.*, nu [in den jare 1604] eene vrouw van twee en zeventig jaren, te zien de portretten van de eerste en tweede Huisvrouwe van onzen KORNELIS KORNELISZ, zittende in haren tuin buiten de Koepoort, die met een gedeelte van de stad *Leiden* in 't verschiet naar het leven afgebeeld, en in welk stuk alles zeer fraai *gekoloreerd* is. Voor een Klooster te *Leiderdorp*, buiten *Leiden*, had hij mede veele fraaje stukken

geschilderd, doch die in de onlusten vernield, of geborgen en achter gehouden zijn. Bij de Burgers in de laatstgenoemde Stad vindt men noch van hem veele andere groote en kleine stukken, zo in olie- als waterverw, en wel voornaamlijk bij den Heer *Jacob Vermij.* KORNELIS KORNELISZ overleed in den jare 1544, oud een en vijftig jaren.

LUKAS KORNELISZ. DE KOK.

Gelijk de zo even genoemde *Kornelis Kunst* de erfgenaam van zijnen Vader in de Kunst scheen te zijn, was ook zijn Broeder, LUKAS KORNELISZ., niet traag in het volgen dier prijswaardige voetstappen. Deze werd geboren te *Leiden* in den jare 1495 en leerde mede de Kunst bij zijn Vader *Kornelis Engelbrechtsz.* T is denklijk dat hij van de Schilderkunst ten dien tijde bezwaarlijk in zijne geboortestad zijn bestaan konde hebben; want hij te gelijk met het penseel het braadspit ter hande nam, en zo wel Kok als Schilder werd, [waarvan hij zekerlijk den toenaam van *de Kok* zal gekregen hebben.] Nochtans was hij een goed Meester zo in olie- als waterverw, gelijk veele stukken binnen *Leiden* noch konnen getuigen, en wel inzonderheid, die gevonden worden ten huize van den Kunstlievenden Heer *Joän Adriaansz. Knotter*, mede Schilder, doch slechts uit liefhebberij, naamlijk eenige Waterverw-stukken op doek, zeer zuiver en aartig met betaamlijke waarnemingen der hartstogten naar vereïsch der Historien *geördineerd* en geschilderd, en onder dezelven voornaamlijk de gebeurtenis van de Overspelige Vrouw. Voorts zijn mede eenige zijner Waterverwen op doek ten huize van den Heer *Jacob Vermij.*

Lukas ziende, dat het Penseel hem te *Leiden* bezwaarlijk aan den kost konde helpen, en verstaande, dat ten tijde van den Koning *Hendrik* den VIII. van *Engeland* de Kunst in dat Rijk geächt en gewild was, trok met zijne Vrouw en zeven of agt kinderen derwaard, waarna men nooit iet van hem vernam, 't zij van zijn wedervaren of leven, dan alleen, dat voor eenige jaren binnen *Leiden* ten huize van den Koopman *Sieur Hans de Hertoog* een stuk uit *Engeland* gebragt werd, 't geen zeer wel naar zijne handeling geleek, en dat, ten tijde de Graaf van *Leicester* met eenige Engelsche Heeren uit Engeland in de Nederlanden kwam, dezen de stukken van Lukas Kornelisz. naarstig zochten en opkochten, ten blijke dat hun dezelven reeds in hun Vaderland bekend geworden waren. Dit is 't al, wat ik van hem weet te melden (*). [Zijne beeldenis is in de Plaat I. n. 3.]

JAN van KALKER.

De Eersteling onder alle de begunstigden van de Natuuur, of die uit alle onze Nederlanders verkozen scheen te zijn, om *Italië* den mond te snoeren, als het zich beroemt, dat nooit *Nederlander* zijne

(*) Daar zijn eenige prentjens in 't koper gesneden van hem voor handen, zeer fraai en uitvoerig gedaan, waar aan wel te zien is wat Meester hij geweest zij. Zij verbeelden het Offer der Herderen met het jaarmerk 1516; de 3 Koningen; een naakt Vrouwtje van achteren te zien, in 't verschiet een aartig Landschap. Noch een *St. Jan* die schrijft, terwijl de Duivel den ink-koker om stoot; in de Lucht is de H. Maagd; en meer anderen. Hij merkte zijne prenten met L K en tusschen deze Letters een Kannetje. *Uit Medeg. Bijzonderh.*

zijne Hoofdschilders in de Kunst van wel schilderen der Beelden overtrof, of zelfs evenäarde, was, mijns erächtens, de uitmuntende Kunstschilder JOAN VAN KALKER, wiens roem en waarde in de Kunst ik niet genoeg naar verdiensten weet uit te galmen; weshalven het mij maar smert, van dien grooten Meester te weinig bescheid te hebben. Zijne geboortestad was *Kalker* in het Land van *Kleef*; doch door wiens onderwijs en voorbeeld hij, benevens de aansporing van de gunstige Natuur, tot de Kunst gekomen is, of bij wien hij de beginzels geleerd heeft, is mij niet gebleken; alleen weet ik dat hij naar *Venetië* was vertrokken, en in den jare 1536 of 1537 daar woonde of wel 'er zich ophield met een Meisje van *Dordrecht*, wier ouderenhuis een Herberg en teffens een moordkuil was, gelijk wij in 't leven van *Marten Heemskerk* verhalen zullen (*). Te *Venetië* dan was hij een waardig leerling van den groten *Titiaan*, wiens manier hij niet alleen volgde maar ook zo na achterhaalde, dat men eindelijk hun beider behandeling niet wist te onderscheiden; invoegen *Goltzius*, aan wiens oordeel ik mij gaarne onderwerp, te *Napels* zijnde, op het vertonen van eenige Portretten van onzen JAN zeide: *zij zijn van Titiaan;* waaröp de bij hem zijnde Schilders antwoordden: *Gij hebt recht*

(*) Dit werd naderhand ontdekt. De dochter daar over bij den Rechter ondervraagd, verklaarde daaröm het huis verlaten, doch haren Vader niet te hebben durven beklappen, willende liever buiten 's Lands zwerven. Zie meer in 't Leven van *M. Heemskerk*. Het schijnt uit de omstandigheden niet duister op te maken te zijn, dat zij onzen Schilder, met wien zij huisde, dit gruwelijk leven van heure ouders niet bekend gemaakt heeft, voor dat de zaak wereldkundig was geworden.

recht en wel geöordeeld; doch echter zijn zij van zijne hand niet, maar van Jan van Kalker, *wiens handeling die van Titiaan zo gelijk is, dat de Kunſtkundigſten dezelven niet zouden konnen onderſcheiden.* En volgends het getuigenis van *Vaſari*, die hem te *Napels* gekend heeft, was ook zijne manier voor geen Nederlandſche te houden. Daarënboven muntte Jan uit in het behandelen van het krijt en de pen, en artſeerde zo kloek, dat hij hierïn mede met *Titiaan* gelijk ſtond, en zijne manier van die van dien groten Meeſter niet onderſcheiden konde worden. Hij was het, die de Beelden in het deftig boek van *Veſalius* voor dien Ontleedkundigen tekende, welke beelden overheerlijk door hem behandeld zijn en getuigen, wat een uitmuntend Nederlander hij in onze Kunſt geweeſt is; ook zijn alle, immers meeſt alle de portretten van de Schilders, Beeldhouwers en Bouwmeeſters van *Italië* in de boeken van *Georgius Vaſari* door hem getekend, die met een vaſte hand ſtout en wel aangetaſt en door niemand te verbeteren zijn (*). Tot een beklaaglijk jammer van de Kunſt en geen geringe ſchade der eere van onze *Nederlanden* gong dat grote Licht onder omtrent den jare 1546 binnen *Napels*; want hij in den bloei zijner jaren overleed, zijnde echter oud in de

(*) De Heer *Conrad Marmé*, voorheen *Stempel-ſnijder* van de *Provinciale Munte* en *Zegelkamer* te *Utrecht*, maar van daar in 1763 weder vertrokken naar *Kleef*, bezit een Geſlacht-lijſt van *Otto Henrik*, Keurvorſt van de *Palts*, zo van Vaders als Moeders zijde, waarïn men ziet de allernetſte oude kleeding der Duitſcheren, naar de afbeelding der Vorſten van dien ouden tijd, zeer uitmuntend getekend door J. van Kalkar. Volgens medegedeeld bericht van den zelven Heere *Marmé*.

1
2
3
M

de Kunst geworden (†). [Zijne afbeelding vertoont zich in de plaat M. n. 1.]

PIETER KOEK.

Wanneer andere steden zich wegens de Schilderkunst hooglijk beroemen, en snoeven op vermaarde Kunstschilders bij hun voortgebragt, behoeft de Stad *Aalst* geenzins te zwijgen of zich te laten tarten, nadien zij de voortbrengster en de Geboorteplaats is van den vernuftigen en verstandigen Schilder PIETER KOEK, en hem tot haren Burger gehad heeft. Deze leerde de Kunst bij *Barend van Brussel* en nam daarin zo verwonderlijk toe, dat hij een kloek Tekenaar en Schilder beide in olie- en waterverwen werd, en in het patroontekenen en schilderen uitmuntte. *Italië* en *Rome*, de gemeene schilderschool, bezocht, en grote vlijt in

(†) Sommigen schrijven, dat eenige Italiaansche Schilders te *Napels* hem uit afgunst van 't gezicht beroofden. G. VASARI *Vita del Pittori.* Een onwaardeerbaar groot stuk van deezen Schilder, vol van menschen-beelden, met een onnavolgbaare Kunst omtrend de troniën en vleesch-kleur, is te *Santen* in 't Land van *Kleef* in de Hoofdkerk op de deuren van 't Koor te zien. Het vermaarde Karthuizer-Klooster in die Stad is ook met eenige stukken van dezen weêrgaloozen Meester versierd. Gelijk 'er ook in zijne geboortestad *Kalker*, en in sommige andere plaatsen in 't Vorstendom *Kleef* eenigen van hem te vinden zijn.

Onder anderen zijner Werken komt bijzonder in aanmerking eene *Christus* Geboorte waar in een schoon Licht van 't kind *Jesus* afstraalt. Dit werk was zodanig naar den zin en smaak van den beruchten *Pieter Paulus Rubbens*, dat hij 't altijd afgescheiden heeft van die stukken, welken hij zich wel wilde kwijt maken: na zijn dood is het door *Sandrart* gekocht, en aan Keizer *Ferdinand* weder verkocht. G. VASARI *Vita del Pittori.* FL. LE COMTE *Cabinet de Architecture &c.*

in het leeren tekenen zo van Beelden als Gebouwen besteed hebbende, keerde hij naar *Nederland*, en trouwde aldaar.

Weduwnaar geworden zijnde, overreedden hem de Heeren *van der Moeijen*, Kooplieden en Tapijtsiers te *Brussel*, eene reize naar *Konstantinopel* te ondernemen, alwaar zij gezind waren door het maken van kostbare tapijten voor den Groten Heer hun voordeel te doen, met welk oogmerk zij ook eenige patronen door PIETER deeden schilderen, om dezelven den Sultan te vertoonen; doch vermits de Grote Heer, volgens de wetten van den *Alkoran*, geene afbeeldingen van menschen of dieren begeerde, waren die reize en aangewendde kosten vruchtloos. Omtrend een jaar hield PIETER zich te *Konstantinopel* op, leerde 'er de Turksche taal en tekende ondertusschen zo tot tijdverdrijf als vermaak die Stad en veele omliggende plaatsen naar het leven; alle welken, in zeven Perken verdeeld, met de afbeeldingen van verscheiden bedrijven der Turken in houtsnede het licht zien, als het Uitrijden van den Turkschen Keizer, omgeven van een Lijfwacht *Janitsaren* en ander gezelschap; een Turksche Bruiloft en het geleiden van de bruid door speellieden en anderen, met een dans der mannen volgens hunne wijze; het Begraven hunner dooden buiten de stad; de Viering van het Feest der nieuwe Mane; hun Maaltijd-houden; hunne Reizen en eindelijk, hoe zij zich legeren; in alle welke dingen schoone vaste gronden, verscheiden aartige *aktiën* der Beelden, zo in het dragen als andere bewegingen, zeer vaste standen van bevallige Vrouwtjens, sierlijk en fraai gekleed en ook veelerlijë drachten te zien zijn, die genoegzaam de schranderheid van Meester PIETER toonen,

welke

welke zich in het zevende of laatste dier Perken in Turksche kleding afgebeeld heeft, staande met een boog in de hand en wijzende naar een ander, die nevens hem staat, en een lange spies met een Vaan houdt.

Uit *Turkije* in Nederland terug gekomen zijnde, hertrouwde Pieter, en nam tot zijne tweede huisvrouw *Maijke Verbulst*, of *Bessemers*, bij welke hij eene dochter teelde, die in latere tijden de huisvrouw van *Pieter Breugel* (*), zijnen leerling, geworden is. In den jare 1549 schreef hij een Werk over de Bouw- Landmeet- en Doorzicht-kunde; en een begaafd en geleerd man, daarënboven der Italiäansche tale kundig zijnde, vertaalde hij de Werken van *Sebastiano Serlij* in het Nederduitsch (†), waardoor de verdwaalde Bouwkunde hier te lande licht bekwam, en op den rechten weg geholpen werd; zulks 't geen door *Pollius Vitruvius* duister beschreven was, nu gemaklijk verstaan kan worden, en men dezen, wat de verschillende Ordens der Bouwkunde betreft, niet meer behoeft te lezen; invoegen dan ook door Pieter Koek de rechte manier van bouwen ingevoerd, en de toen in gebruik zijnde, afgeschaft is, alhoewel men sedert weder een nieuwe slechte *Hoogduitsche* manier aangenomen heeft, waarvan wij bezwaarlijk ontheven zullen geraken, doch die bij de Italianen nimmer zal aangenomen worden. Pieter, [wiens afbeeldsel in de plaat W. n. 1. voorkomt,] heeft veele Outerstukken, andere Tafereelen en Portretten ge-

(*) Anders *Peer den Drol* genaamd, en Vader van *Joän*, of den *Fluweelen*, *Breugel*.

(†) En in 't Fransch, zo als blijkt uit het Lofdicht van *Lampsonius* hier onder volgende.

geſchilderd, en werd ook Schilder van den Keizer *Karel* den V. in wiens dienſt hij in den jare 1550 binnen *Antwerpen*, alwaar hij woonächtig was, overleden is. In den jare 1553 gaf zijne weduwe *Maijke Verhulſt*, zijne nagelaten Werken over de Bouwkunde in het licht.

PAULUS VAN AALST, baſtaardzoon van PIETER KOEK, kopiëerde voortreflijk de ſtukken van *Joän de Mabuze* en ſchilderde zeer net en zuiver glaasjens met bloemen. Hij woonde en ſtorf te *Antwerpen*. Zijne weduwe hertrouwde aan *Gilles van Koningslo*.

Lampſonius ſpreekt in zijn Latijnſch gedicht PIETER KOEK dus aan:

Pictor eras, nec eras tantum, PETRE, *Pictor*, Aloſtum
Qui facis hac Orbi notius arte tuum;
Multa ſed acceſſit multo ars tibi parta labore,
Cujus opus pulchras ædificare domos.
Serlius *hanc Italos tu* Serlî *deinde bilinguis*
Interpres, Belgas Francigenasque doces.

't Genoegde u, PIETER, niet, dat gij een Schilder waart,
Dat uw Geboorteſtad werd door uw Kunſt vermaart;
't Genoegde u niet, dat *Aalſt* met u, zijn' zoon mogt pralen:
Meer arbeid ſchonk u noch meer Wetenſchap en Kunſt:
Gij toonde 't echte ſlach van huizen op te halen.
Itaaljes Bouwkunſt wies door *Serlius*: uw gunſt
Schonk ons ook *Serlius*. Neêrlanderen en Vranken
Zijn, dubble Taalman, hier voor ſchuldig u te danken.

JOA-

JOACHIM PATENIER.

De vermaarde Stad *Antwerpen*, bloejende door den Koophandel, heeft van alömme de uitmuntendsten in onze Kunst aangelokt, gelijk dan ook veelen van dezelven zich derwaard begeven hebben, vermids de Kunsten gaarne bij den Rijkdom woonen. Onder dezen was JOACHIM PATENIER, geboortig van *Dinant*, die in den jare 1535 te *Antwerpen* in 't Gild en Schilder-gezelschap kwam. Deze had een zekere hem eigen manier in het schilderen van Landschappen, die hij aartig en zuiver behandelde, en de boomen geestig tippelde; ook stoffeerde hij zijne Landschappen met aartige beeldjens, weshalven zijn arbeid greetig aan den man wilde, wel verkocht en buiten 's lands gevoerd werd. Zijne gewoonte was, hier of daar een mannetje, dat zijn gevoeg doet, in zijne Landschappen te pas te brengen, waaröm men hem *de Kakker* noemde; en was dat kakkertje doorgaands zo bezwaarlijk te vinden, als het Uiltje bij *Hendrik met de Bles*. De levens-wijze van PATENIER was ongemeen ruw, en hij zo zeer tot den drank genegen, dat men hem daaglijks, in plaats van voor den schilder-ezel, in de kroegen vond, waarïn hij al zijn gewin baldadig verteerde, tot zo lang de nood hem dwong, het Penseel weder ter hand te nemen. *Frans Mostert*, die bij hem de Kunst leerde, joeg hij dikwerf door korzelheid en dronkenschap ten huize uit, 't geen deze, zeer leergierig zijnde, geduldig verdroeg. Ten tijde *Albert Durer*, die veel behagen in de manier van PATENIER schepte, zich te *Antwerpen* bevond, portretteerde deeze hem zeer fraai op eene leije, of mooglijk

met eene koperen stift op eene plaat. Van onzen Pa-tenier worden bij verscheiden Liefhebbers fraaije Landschappen gevonden, en onder anderen te *Middelburg* bij den Heer *Melchior Wijntjes*, Muntmeester *van Zeeland*, drie uitmuntende stukken, waaronder een vol Beelden, zijnde een Veldslag, zo zuiver geschilderd, dat het voor geen *migniatuur* behoeft te wijken. De geleerde *Lampsonius* zegt onder zijn zeer kunstig Portret, door den Hoornschen *Kornelis Kort* (*), dien hij *Curtius* noemt, naar dat van *Albert Durer* gekopieerd en gesneden, dus:

JOACHIMO DIONATENSI PICTORI.

Has inter omnes nulla quod vivacius,
  Joachime, *imago cernitur*
Expressa, quam vultus tui; non hinc modo
  Factum est, quod illam Curtij
In æra dextra incidit, alteram sibi
  Quæ non timet nunc æmulam:
Sed quod tuam Durerus *admirans manum*,
  Dum rura pingis & casas,
Olim exaravit in palimpsesto tuos
  Vultus ahenâ cuspide;
Quas æmulatus lineas se Curtius,
  Nedum præivit ceteros.

'tWelk

(*) Deeze Kort is geboren te *Hoorn* in 't jaar 1536. Hij was een uitmuntend kunstig Plaatsnijder. In zijne jeugd nam hij de reis naar *Rome* aan, sneed daar veel in 't koper, bij wijlen zijne eigen *inventien* of somtijds portretten, doch wel meest naar Schilderijen van *Rafael*, *Titiaan*, *Tintoret*, *Succharo* en veele andere voorname Meesters. Hij was een Man mede niet zeer geregeld van gedrag, zijnde gaarn bij Likkebroers enz. in gezelschap. Hij overleed te *Rome* in zijn 42ste jaar, zijnde 1578. De Abt *de Marolles* had van zijn werk verzameld 151 stuks. *Uit medeged. berichten.* Zijne beeldnis is in de plaat Y. n. 2.

't Welk dus luidt:

Dat niemands beeldnis pronkt met levendiger trekken:
Dan de uwe, is hierom niet alleen,
O JOACHIM, dat KORT daartoe zijn Kunst liet strekken,
Als hij u heeft gesnêen;
KORT, die geen vrees heeft, dat ooit iemand hem zal trotzen.
Maar daarom, dat DUREER,
Toen hem uw Kunst bekoorde in Landschap, hutten, rotzen,
Op een *taflet* (*) welëer
Met eene kopren stift u bootste naar het leven;
En KORT die teekenprint,
Navolgend al de rest niet slechts voorbij gaat streven,
Maar hier zich zelv' verwint (†)

HENRIK MET DE BLES.

Het schijnt, dat de Natuur, ten blijke van hare onverschilligheid in het uitstorten heurer gaven somtyds belust is, in onbekende en onvermaarde plaatsen iet nieuws te doen geboren worden; gelijk zij uit een eenzamen hoek Lands eene der Sterren of Lichten onzer Kunst heeft doen opkomen, ik meene HENDRIK MET DE BLES, dus bijgenaamd naar een

(*) Of leije; 't woord *Palimpsestus* bij *Lampsonius* gebruikt, betekent pergament, papier of andere stof, waar op geschreven of getekend en weder uitgewreven kan worden.

(†) Zie de afbeelding van JOACHIM PATENIER in de plaat K. n. 2.

een witte vlok of bles hair, die hij voor op het hoofd had. Deze HENDRIK, geboren te *Bovines*, nabij *Dinant*, was waarschijnlijk een navolger van *Joachim Patenier*, en werd een Meester zonder Meester, volgens het getuigenis van den geleerden *Lampsonius*, die van hem zegt:

Pictorem urbs dederat Dionatum Eburonia (*), *Pictor*
Quem proximis dixit Poeta versibus:
Illum adeo artificem patriæ situs ipse, magistro;
Aptissimus, vix edocente fecerat.
Hanc laudem invidit vicinæ exile Bovinum,
Et rura doctum pingere HENRICUM *dedit.*
Sed quantum cedit Dionato *exile* Bovinum,
Joachime, *tantum cedit* HENRICUS *tibi.*

Dinant bragt JOCHEM (†), voort, zo even noch geroemd,
Door mij als Dichter, die ook (§) Schilder word' genoemd.
'T Land door Natuur geschikt, om Schildren stof te dissen
Gaf dat hij schier de hulp van Meesters konde missen.
Bovines nijdig en op 's Nabuurs roem gestoord
Bragt ook een Schilder stout in Landschap uit zich voort

Doch

(*) Naar het oude volk de *Eburones* zo genaamd, die daaromstreeks gewoond hebben.

(†) Versta *Joachim Patenier* naest te voren beschreven.

(§) *Lampsonius* was zo wel een Schilder als Dichter, volgends getuigenis van *Valerius Andreas Desselius* in *Bibliotheca Belgica* pag. 191, behalven dat ook *van Mander* zulks in zijn Werk te meermalen zegt.

Doch moet (*) *Bovines* Vlek voor u, ô *Dinant*
wijken,
Zijn Henrik moet de vlag voor uwen *Jochems*
strijken.

Hoe weinig bericht ik van onzen Hendrik heb konnen verkrijgen, getuigen nochtans zijne stukken, die op veele plaatsen bij de Kunstminnaars gevonden worden, dat hij veel geduld, tijd en vlijt aan zijne werken besteed heeft, die in Landschappen, boomen, rotzen, steden, een menigte beelden, en doorgaands in kleine stukjens bestonden. Hendrik was de zogenaamde *Meester van*, of *met den Uil*, want hij altoos in de boomen zijner Landschappen dien vogel zo verborgen plaatste, dat de lieden 'er niet zelden lang naar moeten zoeken, en 'er weddenschappen om aangegaan worden, strekkende dus deze Uil tot een tijd-verdrijf. De Kunstlievende Heer *Wijntjes* bezit van hem drie uitmuntende Landschappen, en een Uittogt van *Loth* uit *Sodom*; de Heer *Marten Papenbroek*, te *Amsterdam* in de Warmoes-straat, een fraai en net Landschap, waarin een Kramer onder een boom ligt te slapen, terwijl een groot getal Aapen zijne kramerij voor den dag halen, aan de boomen hangen en 'er zich zeer mede vermaken. Volgends het gevoelen van eenigen zoude dit eene beschimping van den Paus zijn, en de aapen de *Luthers*-gezinden of *Martinisten*

(*) *Bovines* of *Bovigne* is een oude plaats, van welke men al in de zevende eeuwe in 't leven van *St. Remaklus* gewag gemaakt vindt. In den jare 1173 is zij door *Hendrik* den Blinden Grave van *Namen* met Stadsmuren omgeven. Voorts is het Steedje gehorig onder *Namen*, en ligt aan den linker oever der Maze bijna tegen over *Dinant* en vijf uren van *Namen*.

tiniſten verbeelden, die de Pauslijke Leere, door hun eene *Kramerij* genaamd, ontdekken; doch 't geen HENDRIK mooglijk nooit daarmede bedoeld heeft; want de Kunſt geen Spotſter behoort te zijn. Ook bezit de Heer *Melchior Moucheron* te *Amſterdam* een klein aartig ſtukje, vol werk, verbeeldende vooräan het Kaſteel van *Emmaus* en de Emmaus-gangers in 't groot, die iet verder aan tafel zitten; voorts *Jeruſalem*, en in het zelve eenige gebeurteniſſen van het lijden van den Heiland, als het *Ecce homo* en anderen; wijders den Berg van *Kalvarië* en de Kruiſſiging en Opſtanding van den Zaligmaker. Bij den Keizer en in *Italië* zijn de werken van HENDRIK zeer veel geächt, zulks de Meeſter met het Uiltje alömme beroemd is. [Zijne beeldenis is in de plaat N. n. 1.]

LUKAS GASSEL van HELMOND.

Men bevindt gemeenlijk, dat onze Nederlandſche Schilders allermeeſt tot het Landſchap genegen of 'er niet onërvaren in geweeſt zijn, 't geen alzo in *Italië* niet gevonden wordt, waaröm ook de Italianen ons Goede Landſchapſchilders noemen en zich daarëntegen de Meeſterſchap in de Beelden toeſchrijven, en waarlijk niet t'eenemaal buiten reden, want verſcheiden onder ons geweeſt zijn en noch zijn die de ſtudie der Beelden, waarin het voornaamſte wezen der Kunſt gelegen is, ter zijde ſtellen, en zich alleen vernoegen hunne Landſchappen met eenige kleine mannetjens of beeldjens op te ſchikken. Onder de zulken is mede te tellen LUKAS GASSEL van *Helmond*, die te *Bruſſel* gewoond heeft en aldaar ook overleden is. Hij ſchilderde zeer goede doch weinige Landſchappen in

olie-

3
1543
Æ 45
2
N

olie- en waterverw, was een vriendelijk goedäartig Man en zeer gemeenzaam met *Lampsonius*, die hem ongemeen genegen was en t'zijner gunste het volgend Latijnsch vers schreef:

Salve omnes, LUCA, *ante alios carissime quondam*
Nec levius proprio culte parente mihi:
Quippe mihi primus Graphices datus auctor amandæ,
Dum pingis docta rura casasque manu.
Par arti, probitasque tuæ, candorque, bonorum
Et quicquid mentes ducere amore potest,
Ergo fama tuæ virtutis, & artis in ævum
Vivat, utroque mihi nomine amate Senex.

O LUCAS, 'k moet u voor alle andren meest beminnen,
'K eer u als Vader! wijl gij in mijn teedre zinnen
De Kunstmin heb gekweekt en mij met gunst bestraald.
Ik volgde u, daar uw hand zo kunstig 't Veldschoon maald'.
Uw blanke deugd, al 't geen tot achting kan verplichten
Hem, die de deugd mint, hoeft niet voor uw Kunst te zwichten.
Uw roem door Kunst en deugd verwelke nimmermeer,
O Grijzaard, wien ik om uw deugd- en kunstmin eer!

['s Mans afbeelding staat in de plaat N. n. 2. (*)]

LAM-

(*) Zijn portret komt in prent uit door *Jacob Bink*, naar 't Leven getekend en in 't koper gebragt in 1529.

LAMBERT LOMBARDUS.

Te vergeefs heb ik veel vlijt en naarstigheid besteed, tot het magtig worden van zeker Latijnsch boekje (*), weleer geschreven door den Brugschen *Lampsonius*, ten zijnen tijde Geheimschrijver van den Bisschop van *Luik*, en een Beminnaar en Kenner onzer Kunst, die in de gemelde stad gemeenzaam verkeerd hebbende met LAMBERT LOMBARDUS, het leven van dien beroemden Meester omstandig beschreven heeft, waarvan ik mij tot dit mijn oogmerk zoude hebben konnen bedienen. Niettemin weet ik, dat LAMBERT te *Luik* geboren en een deftig en verstandig Schilder en Bouwmeester geweest is, wel waardig dat zijner gedacht worde, niet slechts om zijne uitnemenheid in de Kunst, maar ook om dat hij, gelijk van *Chiron* verhaald wordt, een Meester of Voedsterheer der Helden was, of zulke voesterlingen en zogelingen opgekweekt heeft, als *Frans Floris*, *Willem Keye*, *Hubrecht Goltzius* en meer andere roemwaarde Mannen geweest zijn, die zijnen lof en eere genoeg verbreiden.

LAMBERT door *Nederland*, *Duitschland* en *Vrankrijk* reizende, wist eenige Antieken te vinden, voormaals door de *Franken* of *Germanen* bearbeid, toen de Kunsten in *Italië* of onder de *Italianen* door oproeren, binnenlandsche oorlogen en andere onlusten vervallen en bijna te niet gegaan waren. Die Antieken kopieerde hij naarstig, aleer noch iet van de Roomsche gezien te hebben, en lei uit die beelden der *Franken* den eersten grond tot de kunsten; ja werd in die dingen zo gauw en ervaren, dat hij onderscheiden konde, wanneer en waar dezelven gemaakt

(†) Zie boven bl. 28. in de Noot.

maakt waren; ook bezocht hij *Italië* en *Rome*, en kwam niet ledig van daar terug, maar werd binnen *Luik* een Vader onzer Teken- en Schilderkunst, vagende de ruwe en ongeschikte barbaarsche wijze weg, en richtende in hare plaats de rechte schoone Antieksche op, waarvoor hij geen geringen roem en dank verdient. Hij woonde buiten *Luik*, was een verstandig en oordeelkundig man, ook een Wijsgeer en Dichter, zeer opmerkzaam in het stellen zijner Beelden, *ordineeren* der Historiën, uitbeelden der Hartstogten en andere vereïschtens der Kunst. Verscheiden zijner werken worden in prent gezien, als een groot Avondmaal van *Christus*, heerlijk van *ordinantie*, hartstogten, aktien als anderzins, en zo aartig en kunstig te pas gebragt, dat LAMBERT te recht onder de beste Nederlandsche Schilders van den voorleden en tegenwoordigen tijd geteld mag worden; en hier mede laat ik zijnen naam aan de Faam bevolen.

[Zijne afbeelding is in de plaat K n. 3. (*)]

HANS

(*) Van *Lombardus* gaan veele prenten uit, die gesneden zijn door *Lambertus Suavius*, *H. Cock*, *Carolus Collaart*, *P. Mandere* en anderen. Hij zelf heeft ook eenige prenten geëtst, staande Vrouwtjens en meer anderen, zeer meesterachtig, doch op een ruwe manier. Hij heeft het geluk gehad dat zijne fraaiste stukken in de voornaamste Huizen en Paleizen van Vorsten en gekroonde Hoofden zijn overgegaan.

Geen Lofdicht van *Lampsonius* naar gewoonte aangehaald zie ik bij *van Mander*, doch vindt men 'er een onder zijne afbeelding in den ouden druk van *van Mander*; dat van *Lampsonius* echter schijnt te zijn en dus luidt:

Elogium ex merito quod te Lombarde, decebat,
Non libet hic paucis texere versiculis:
Continet hoc ea charta (legi si nostra merentur)
De te quam fecit Λαμψονιου γραφις.

HANS HOLBEIN.

Mij lust niet, te zintwisten, of sommigen bij hunne geboorte door een gelukkigen invloed des Hemels een kunstvattenden en alles doordringenden Geest deelächtig worden, dan of de dunne en fijne lucht van eenige plaatsen zo vermogend zij, om 's menschen zinnen te scherpen, vroeg en in der jeugd de deuren van den geest te openen, moed en handen te bewegen, en hen met een levendig begrip te begaven, om hooge en verhevene kunsten vaardig te begrijpen, en in dezelven uit te munten; doch dit bevindt men, dat wel eens ergens een voortreflijk en groot Licht in onze Kunst opgaat en voorkomt in een Land, waarin voor hem nooit eenig opstond, ten bewijze, dat de geest en 't vernuft aan geene plaats of geslacht gebonden zijn; want de vermaarde HANS HOLBEIN, die tot verwondering der wereld zo groot een' roem en gerucht in de Kunst naliet, voor zo verre ik heb konnen naspeuren, in den jare 1498 (*) te *Bazel* in het

Dat is:

In weinig regels u, ö *Lombard*, naar waardij
Te prijzen, lust mij niet, 'k gae willens dit voorbij.
Men zoek dat in het werk, daar ik uw waardig leven
(Zo 'k maar die eer verdien) heb door mijn pen beschreven.

(*) *Karel Patin* is daar tegen van gevoelen, dat HANS HOLBEIN in den jare 1495 geboren is, en zegt, dat zulken gewis dwalen, die hem drie jaren jonger maken, dat is in 't jaar 1598 geboren, vermids hij reeds in de veertiende en zestiende jaren der volgende eeuw zodanige blijken zijner bekwaamheid gaf, die men alleen aan een rijke en lang geöefende oordeelskracht toeschrijven kan. Zelfs zegt *Sandrart*, dat hij van de hand van HOLBEIN het portret van den

het barre *Zwitserland* geboren werd, offchoon veelen meenen, dat hij te *Augsburg* in *Zwaben*, allereerst het licht zag. Wel is waar, dat aldaar eene van

den ouden *Hans Holbein* en dat van zijn Broeder *Sigismund* in *origineele* tekeningen bezeten heeft, die met de eigen hand van onzen Kunstenaar 1512 gejaarmerkt waren, en dat die tekeningen het vermogen van een jongeling van veertien jaren overtroffen; ook vertrouwt *Patin* op veele goede redenen dat HOLBEIN in *Bazel* geboren is; waartegen *Sandrart* schijnt te beweeren, dat de oude *Hans Holbein*, die ook een goed Schilder was, een burger van *Augsburg* geweest zij; dat hij, zich van daar naar *Bazel* begeven en den jongen HANS HOLBEIN zijn zoon 'er voorts de Kunst geleerd hebbende, dezen als zijn leerling aldaar in het Gildeboek der Schilders heeft doen intekenen. Van dien ouden *Holbein* zijn te *Augsburg* noch eenige stukken voor handen, van welken een zekere Heer *van Walberg* verscheiden voor eenige duizenden guldens gekocht heeft. In het Klooster van *Ste. Katharina* aldaar is van hem op een groot Tafereel des Engels-Groet, en op een ander groot stuk het gantsche leven van *Paulus* met half levensgroote beelden afgemaald, en dat stuk bemerkt met de woorden: *Præsens opus complevit Johannes Holbein Civis Augustanus*; ook heeft hij in een andere historie, waarin een klok voorkomt, op die klok getekend: *Hans Holbein* 1499. Zijne afbeelding is in de plaat A. n. 3.

Nadien de oude *Holbein* de Vader van onzen HANS was, zal deze ook waarschijnlijk als een jong kind met zijn Vader naar *Bazel* gekomen zijn; en 't zij dan dat hij te *Augsburg* of elders geboren zij, blijft zeker, dat hij of door geboorte, of door verkrijging van het Burgerrecht door zijn Vader, een Burger van *Bazel* geweest is. Zie *J. C. Fuzli*, Geschichte und abbildung der beste mahler in der Schweitz / erster theil / bladz. 10-12.

Eene zaak (om hier mede van dit verschil af te stappen) maakt het wat bezwaarlijk om te geloven, dat de oude *Holbein* het Burgerrecht van *Bazel* zoude verkregen hebben, dat is, dat dit *Kanton* tot een stokregel heeft, aan vreemdelingen geen deel in het voorrecht van Burgerschap te willen geven, zijnde dit ook de reden, waarom die groote Stad

 niet

van den zelfden naam geboren is, die mede een Schilder en een taamlijk goed Meester was, waarom gemeend wordt, dat het onze uitmuntende HOLBEIN geweest zij; doch waarin ik vertrouwe dat men zich vergist. Wie zijne ouders waren, of bij wien hij de Kunst geleerd hebbe, is mij niet gebleken, maar ondertusschen te verwonderen, waar hij een zo schoone manier, verschillende van de oudtijds gebruiklijke, verkregen mag hebben. Om welk een en ander te weten te komen, ik te *Bazel* heb doen vernemen; maar ten ongelukke was hij, van wien ik veel zoude hebben konnen ervaren, voor agt of tien jaren overleden, naamlijk de Kunstlievende Doctor *Amerbach* (*), een ijverig Verzamelaar

niet naar evenredigheid bevolkt is, volgens 't geen *Burnet* in zijn tijd omtrent den jare 1686 daar van getuigt, in zijn *Reize door Switserl.* enz. bl. 129 en 130: maar mogelijk dat ook in de vroegere tijden, als de 15de eeuwe is, de Switsersche *Kantons* zo naijverig omtrend dit stuk niet geweest zijn.

(*) *Bonifacius Amerbach* een Zoon van *Joannes*, vermaard Boekdrukker te *Bazel*, is geboren in 1495, en niet alleen een zeer goed vriend van *Erasmus* geweest, maar ook van *Hieronimus Frobenius* en *Nicolaus Episcopius* die (gelijk wij boven gezien hebben onder *Erasmus*) de uitvoerders van den laatsten wil van *Erasmus* geweest zijn. *Erasmus* heeft hem erfgenaam gemaakt; Deszelfs *Kabinet* van zeldzaamheden teffens met dat van *Erasmus* is na zijn dood aan de *Universiteit* van *Basel* gekomen. Hij en bovengemelde *Frobenius* waren de genen, die de werken van *Hieronijmus* gedrukt en uitgegeven hebben, ten tijde *Erasmus* zig te *Bazel* in 't huis van *Frobenius* onthield; ook verscheiden werken van *Erasmus*, als 't *N. Testament* in de Grieksche tale met de korte aantekeningen van den laatsten; de *Zamenspraken* omtrent 10 jaren voor den dood van *Erasmus*, wordende van dit laatste werk, volgens het getuigenis van *Erasmus* zelven, in korten tijd 24000 afdrukken verkocht, zo dat het andermaal moest gedrukt worden, en door *Erasmus*

melaar van alle Oudheden, en die ik vertrouwe, dat ook alles had aangetekend, wat door HANS HOLBEIN te *Bazel* en in *Engeland* in de Kunst verricht is; en nadien dat verlangd bericht en noch eenige stukken van HOLBEIN te *Bazel* bij een zijner erfgenamen te verkrijgen en te vinden waren, deed ik den zelven mijnen 't wegen op het vriendlijkst om dat bericht verzoeken, en hem het oogmerk waartoe te kennen geven, doch die tot antwoord gaf, dat hij niet zonder groote moeite alle die dingen konde opzoeken, en derhalven daar voor een goede beloning begeerde; welk antwoord mij terug gezonden zijnde, verwonderde ik mij, dat, nadien ik mijnen arbeid alleen ter liefde van de Kunst, en geenzins om eenig genot of gewin, vrijwillig ondernomen heb, een ander weigerde ter bevordering van de eere van zijnen Medeburger en Stadgenoot in mijnen goeden ijver te deelen. Die ongerijflijke persoon is genaamd Doktor *Iselij*, hoe-

mus toen met nieuwe vermeerderingen is verrijkt geworden. Zie *Erasmus* in zijne Brieven lib. 19. ep. 21. en zijne Opdracht van deeze 2de uitgave der *Zamenspraken* aan *Johannes Erasmius Frobenius*, den Zoon van bovengemelden *Hieron. Frobenius.* Deeze *Bonifacius Amerbach* dan in zijne jeugd verscheiden hoge Scholen zo in *Italië* als *Vrankrijk* bezocht hebbende en te *Avignon* tot Doktor of Leeraar in de Rechten bevorderd zijnde, is wederom te *Bazel* gekomen en daar tot Hoogleeraar in de Rechten aangesteld, welk ampt hij omtrend 20 jaren heeft waargenomen. Hij is overleden in het 67ste jaar zijnes ouderdoms in den jare 1562 hebbende in het *Karthuizer* Klooster een uitmuntende begraafplaats voor zijne ouders, zich zelven, zijne huisvrouw en kinderen opgerecht. Verscheiden kleine werkjens zijn van hem voor handen, als ook een brief aangaande de stad *Bazel*, die in de Wereldbeschrijving van *Munsterus* gevonden wordt, zie *Melchior Adams in Vit. Amerbachi.*

hoewel men hem, volgens het gevoelen van eenigen, Doktor *Eselij* zoude mogen noemen; doch ik denke, dat die man zo ongedwee als de *Zwitsersche* rotzen is.

Maar dit aan zijne plaats latende, keeren wij weder naar onzen Hans, van wien men te *Bazel* op het Raadhuis (*) en in eenige burgerhuizen verscheiden

(*) Op dat Raadhuis wordt gezien een groot Tafereel, waaröp in 8 verdeelingen (in 6 zegt *Burnet* bl. 130.) het Lijden van den Zaligmaker verbeeld is, zo verwonderlijk van vinding, sierlijkheid van Landschappen, verstand van licht, bruin *Koloriet* en Kunst, dat men niets volmaakter van zijne hand vindt; en *Sandrart* zegt, dat dit stuk de kroon van alle zijne werken spant, en een werk is, waarïn hij alles gebragt heeft, wat de Kunst vermag. Ook vindt men in de Bibliotheek of Boekerij te *Bazel* twintig *originele* stukken van Holbein, waarönder eene Afneming van *Christus* van het Kruis, voor welk stuk, offschoon niet van zijn beste werk, duizend dukaten geboden is; het Avondmaal van *Christus*; eene *Lukretia*; eene *Venus* en *Kupido*; de Portretten van Holbein en zijne Vrouw; dat van *Erasmus*, staande met eene pen in de hand te schrijven; benevens het portret van *Amerbach* zijn' Vriend en meer anderen. Ook berusten ter bovengenoemde plaatse noch honderd en twintig schetsen van Holbein, groot en klein, op allerleie wijze getekend. Die 20 stukken en deze tekeningen werden in den jare 1661 door den Magistraat voor 9000 kroonen den erven van *Amerbach* afgekocht en der Bibliotheek ingelijfd. Toen *Sandrart* in den jare 1644 *Maximiliaan*, Keurvorst van *Beijeren*, portretteerde en dien Vorst onder het zitten met het verhaal van de voortreflijkheid van het eerstgenoemde stuk, onderhield, kreeg zijne Keurvorstlijke Doorluchtigheid daardoor zodanig een begeerte naar die schilderij, dat hij iemand afzond, om het ten prijze, waarvoor men het wilde afstaan, te kopen, doch die afgezant, de zaak niet verstandig genoeg belegd hebbende, moest onverrichter zake terug keeren. Zie gemelden *Fuszli* in 't boven aangehaalde boek en deel, bladz. 13. 'T is op hout (zegt de meermaals aangehaalde Hr. *Burnet*) maar 't heeft de kleuren noch zo leven:

scheiden fraaije stukken vindt, als ter eerstgenoemde plaatse onder anderen in verschillende perken, of verdeelingen, den zogenoemden Dodendans, waarin de Dood allerlije staten van menschen aanrandt en wegrukt, in 't midden van hunne bezigheden en daar ieder (zo het zich uiterlijk laat aanzien) noch wonder veel denkt uit te voeren. De Krijgsman en anderen stellen zich hier te weer, doch worden nedergeveld; daar wordt een ander op het onverwagste getroffen; ginds de teerhartige Moeder beroofd van haar liefdepand, zonder dat bange tranen of naare jammerklagten van ouders of namagen dien onverbiddelijken Vijand konnen vermurwen. Hij slaat op een andere plaats de trom in den Krijg; kortöm niemand kan den dans ontspringen, niemand raakt 'er vrij van den Paus tot den boer of bedelaar toe: alle welke historien men genoegzaam van de zelfde vinding ook van hem in aartige houtsneê-prenten in een boekje bijëen gevoegd vindt; ook wordt te *Bazel* nabij de Vismarkt van hem een zeer kunstige dans (*) gezien.

Nooit

levendig, schoon en versch, dat men zich daar niet genoeg over verwonderen kan, 't welk aan 't penseel van HOLBEIN eigen schijnt te zijn.

Joh. Dauw verhaalt, dat verscheiden Vorsten voor dat stuk te vergeefs eenige duizend dukaten geboden hebben, en dat de bovengenoemde Keurvorst agt duizend rijksdalers 'er voor had doen aanbieden; doch dat die van *Bazel* geen geld, maar een stuk lands begeerd hadden. Zie *Joh. Dauw* **des Kunst-erfahrne Schilder und Mahler/** bladz. 158. En de Hr. *Burnet* zegt dat het daar ten zijnen tijde op 10000 kroonen geschat werd.

(*) Tegen den muur van 't kerkhof van de Fransche kerk (zegt *Misson* 2. D. bl. 54.) of liever, (zo als *Burnet* bl. 131. getuigt) langs de geheele zijde van het Klooster der *Augustijnen*, dat nu de Fransche kerk is, heenen gaande. In

dezen

Nooit reisde HANS HOLBEIN naar *Italië*, maar geraakte te *Bazel* in kennis met den geleerden *Erasmus* van *Rotterdam*, die hem, in aanmerkinge zijner bekwaamheden, willende voorthelpen (*), zich door onzen Schilder deed portretteeren, 't geen deze

dezen dooden dans, (zegt hij verder) komen meer dan 60 figuren voor van alle soorten van menschen, van Pausen, Keizers, Koningen tot de geringste soort toe, als ook van allen ouderdom en bediening, aan welken de Dood zich op eene trotsche en overrompelende wijze vertoont; en de verscheiden ontroeringen, die elk uitdrukt, zijn zo wel uitgebeeld dat het zekerlijk kostelijk werk is geweest; maar dewijl het voor de lucht bloot staat, is het reeds voor eenigen tijd zo vergaan geweest, dat zij door den besten Schilder, die zij hadden, nieuwe kleuren daar op hebben doen leggen; maar dat is zo slecht gedaan, dat elk liever de doodverw van HOLBEINS penseel gezien zou hebben, dan dit werk. Op de muuren van een huis, daar hij gewoon was te gaan drinken (volgens denzelven *Burnet*) is ook van hem een dans geschilderd, doch, die zo vergaan is, dat men 'er maar weinig, en niet dan eenige posturen en gedaantens van menschen in bekennen kan, maar die toonen echter de netheid van zijne hand.

(*) Hoe groot een Meester HOLBEIN was, leefde hij nochtans in de grootste armoede, waartoe zijn ongeregeld en slempend leven zeer veel toebragt; weshalven *Erasmus* op eenen zekeren tijd zijn boek *de Moria* doorbladerende, 't welk door HOLBEIN met verscheiden tekeningen versierd was, en bij de woorden *Epicuri de grege porcus* (*een zwijn van Epicurus kudde*) een dik wanstaltig kaerel getekend ziende, die met den eenen arm een meisje omhelsde, en met den anderen eene kruik wijn gulzig aan den mond zettede, bij die figuur den naam van HOLBEIN schreef, uit overtuiging, dat deze niet beter naar het leven geschilderd had konnen worden, dan hij hier zelf gedaan had; echter werd hij in zijne schamele omstandigheden door de mildadigheid van *Erasmus* en van *Amerbach*, den Rechtsgeleerde, eeniger mate ondersteund. Omtrent dien tijd kwam de Engelsche Lord, de Graaf *van Arondel*, als Gezant te *Bazel*, die, eenige stukken van HOLBEIN ziende, zich over zijne Kunst en vlijt ver-

deze zo onverbeterlijk en wel gelijkend uitvoerde, dat *Erasmus* hem aanbood, een brief van aanbeveeling aan den Opper-Kancelier *Thomas Morus*, weleer zijn schoolmakker, naar *Engeland* te schrijven en hem dien benevens zijn Portret mede te geven met een bericht, dat het hem zeer wel geleek, maar geenzins dat, 't welk door *Albert Durer* geschilderd was, op dat hij dus door dien Gunstling in dienst van den Koning *Hendrik* den VIII., een biminnaar onzer Kunst, geraken mogt. Die aanbieding behaagde HANS HOLBEIN ongemeen wel, en denklijk te meer, vermids hij een korzel en kwaadäartig wijf hebbende, die hem nimmer vrede of rust gunde, verlangde van haar ontslagen te worden.

HOLBEIN in *Engeland* komende, werd zeer minzaam door *Thomas Morus* ontfangen, die in het portret van *Erasmus*, zijnen vriend, veel behagen schepte, en den Schilder ontrent drie jaren bij zich hield, gedurende welken tijd hij zijne persoon, huisgezin, Geslacht, Vrienden en anderen door denzelven deed portretteerren, en noch andere stukken schilderen, zonder den Koning 'er eenigen van te vertonen, of

verwonderde, en hem raadde, zich naar *Engeland* te begeven, vermids de Schilderkunst aldaar zeer geächt, en de Koning *Hendrik* de VIII. zelve 'er een groot liefhebber van was; doch HOLBEIN, te zeer aan het ongebonden gezelschap zijner likkebroers verslaafd, verächtte dien heilzamen raad. Eenige jaren daarna echter, naamlijk in den jare 1526, zijn huisgezin weder met eenige kinderen vergroot, en zich buiten staat ziende, het zelve in zijn Vaderland genoegzaam onderhoud te verschaffen, ook daarënboven de bijwoning van zijn kijfachtig wijf moede zijnde, besloot hij naar *Engeland* te vertrekken, waartoe *Erasmus* hem (zo als onze *van Mander* hier verder verhaalt) behulpzaam was. Zie *Fuszli*, in het reeds te voren aangehaald boek en deel, bladz. 15.

of iet te openbaren, tot zo lang zijn luſt en begeerte, die hij vreesde anderſins niet te zullen konnen boeten, verzadigd was, als wanneer hij zijne *Majeſteit* op een prachtig banket ten zijnen huize nodigde, en de ſtukken van HOLBEIN vertoonde, waaröver zich die Vorſt ten uiterſte verwonderde, als hebbende nooit iet zo kunſtig gezien, en wel te meer noch, vermits hij onderſcheiden hem bekende perſonen niet als geſchilderd maar als levend voor zich zag. *Morus* het groot genoegen van den Koning beſpeurende, bood beleefdlijk dien Vorſt alle die ſtukken ten geſchenk aan, zeggende: *Sire, zij zijn ten dienſte van uwe Majeſteit gemaakt*; doch de Koning, wien dit zeer wel geviel, vraagde op het oogenblik, of die Meeſter te bekomen was? waarop *Morus* antwoordde: *ja Sire, en hij is tot dienſt van Uwe Majeſteit.* HOLBEIN vervolgends binnen geroepen zijnde, toonde de Koning zich zeer verblijd, gaf *Morus* de ſtukken te rug, en zeide: *Nu ik den Meeſter zelven heb, zal ik wel krijgen, wat ik begeer.* Sedert geraakte HOLBEIN in dienſt en groote achting van en bij den Koning, welken hij verſcheiden malen en ook andere Perſonen van het Hof portretteerde, welke portretten noch te *Londen*, gelijk hierna gezegd zal worden, te zien zijn.

's Konings gunſt en genegenheid jegens HOLBEIN nam daaglijks toe, vermids zijne Majeſteit zeer wel van hem gediend was, ten blijke van welke gunſt en teſſens tot eene paerle aan de kroon van den Schilder de volgende gebeurtenis ſtrekken kan: Een Engelſche Graaf op een zekeren tijd HOLBEIN komende bezoeken, om zijne Kunſt, of 't geen hij onder handen had, te zien, terwijl onze Schilder iet naar het leven maalde, of wat geheims te verrichten had, waaröm hem dat bezoek ongelegen kwam,

kwam, verzocht deze den Graaf twee of driewerf, dat hij hem ditmaal, als nu belet zijnde, geliefde te verschonen, en dit bezoek op een anderen tijd te hervatten; doch de Graaf wilde des onäangezien, met geweld tegens hem de trappen opklimmen, wanende, dat zijne persoon door HOLBEIN meerder geächt en ontzien behoorde te worden. De Schilder ondertusschen hem ernstig waarschouwende af te laten, en de andere echter daarïn volhardende, vattede HOLBEIN den Graaf bij den arm, en wierp hem van de trappen, die, vallende riep: *O Lord, have merci upon me.* (*O Heere ontferm u mijner.*) Zijne Edellieden en Bedienden, door dien schriklijken val verbaasd, en met hunnen Heer genoeg te doen hebbende, sloot en bezettede HOLBEIN onderwijl zijne kamerdeur, vluchtte door eene dakvengster ten huize uit, en begaf zich ijlings naar den Koning, dien hij om *pardon* smeekte, zonder nochtans de zaak te openbaren, offchoon de Vorst hem 'er verscheiden malen naar vraagde. Zijne bede eindelijk, onder beding van een eenvouwige belijdenis der misdaad, verworven hebbende, ontvouwde HOLBEIN omstandig al het gebeurde, waaröp de Koning, zich gedragende als of hem de overijlde vergevenis berouwde, den Schilder over zijn stout bestaan, dapper hekelde, en beval, niet verre van Hem te gaan, maar in een van 's Konîngs kamers te blijven, tot hij verstaan zoude hebben, hoe het met den Graaf afgelopen was, die kort 'er na, deerlijk gewond en gekneust zijnde, verbonden in een draagzetel voor den Vorst gebragt werd, aan wien hij zich met een flaauwe stem jammerlijk over HOLBEIN beklaagde, verzwijgende veel van de ware geschapenheid der zake, en voegende 'er uit toorn veele onwaarheden bij, strek-

kende

kende tot bezwaar en nadeel van den Schilder, 't geen de Koning duidelijk merkte. Toen de Graaf met veel ijver zijne klagte gedaan, en verzocht had, dat zijne Majesteit de mishandeling van zijne persoon naar verdiensten wilde straffen, met een bespeurende, dat de Koning niet zeer toornig werd, maar koel en gelaten gestadig naar de oorzaak vernam en hem uitvraagde, ja zelfs ongenegen scheen, het voorgevallene volgends deszelfs begeerte te straffen, gaf hij zo veel te kennen, dat hij zich zelven wilde wreken; als wanneer de Vorst, verstoord over dit vemetel bestaan, van in zijne tegenwoordigheid eene dus stoute taal te voeren, en in het ampt des Konings te treeden, in grammen moede zeide: *Nu hebt gij niet meer met* Holbein, *maar met mijne Koninglijke persoon zelve te doen;* hem voorts zeer scherp bedreigende, en onder anderen deze woorden uitende: *Meent gij, dat mij zo weinig aan dien Man gelegen ligt? Ik zeg u, Graaf, dat ik van zeven boeren, wanneer het mij behaagd, zeven Graven kan maken, maar van zeven Graven geen eenen* Hans Holbein, *of een zo uitmuntenden Kunstenaar.* Welk antwoord den Graaf zodanig deed ontzetten, dat hij den Koning om lijfsgenade bad, en beloofde naar te komen, al wat zijner Majesteit behagen zoude te gebieden, die hem deeze wet voorschreef: *dat hij ten geenen tijde toeleggen of bestaan zoude, over het voorgevallene, 't zij zelf, of door anderen, jegens* Holbein *eenige wraak te oefenen, of te doen oefenen, of dat hij anderzins den Graaf zodanig zoude doen straffen, als ware het aan zijn eigene Persoon geschied.* Waar door dat verschil geëindigt en beslist werd (*).

Be-

(*) Toen Holbein drie of vier jaren in *Engeland* doorgebragt

Betreffende de stukken, door HOLBEIN voor den Koning *Hendrik* den VIII. geschilderd, onder dezelven munt uit het overheerlijk Portret van dien Vorst, ten voeten uit, levensgrootte en zo wel getroffen, dat het den beschouwer met verbaastheid aandoet, vermids het schijnt te leeven en het hoofd en alle de leden zich natuurlijk te bewegen; welk stuk, 't geen zijn Meester prijst, en getuigt, dat hij een tweede *Apelles* was, noch te *Whitehal* te zien is. Voorts de zeer kunstig, net en zuiver behandelde Portretten van de drie nagelaten kinderen van dien Vorst, naamlijk *Eduard*, *Maria* en *Elisabeth*, in hunne jonge jaren, mede ter gemelde plaatse te zien, behalven noch veele aanzienlijke Heeren en Vrouwen, alle zeer levendig door zijne kunstige hand gemaald. Ook vindt men op de *Chirurgijnshal* binnen *Londen* een ongemeen heerlijk stuk van onzen Schilderheld, verbeeldende den bovengenoemden Vorst levensgrootte zeer staatlijk gezeten in een kostbaar Gestoelte, met een prachtig tapijt onder

bragt had, keerde hij naar *Bazel*, zo tot het beschikken zijner zaken, als om zijne Vrouw, Kinderen en Vrienden noch eens te zien. Bij zijne komst gingen zowel zijne oude vrienden als de voornaamste burgers der stad hem te gemoet, en benaarstigden zich als om strijd, de vriendschap van een Man te verwerven, die thands bij Koningen en Vorsten in zo groot een aanzien was, en dien zij te voren als een Schilder en gemeen burger veracht hadden; doch die hij nu ook zo zeer over den nek aanzag, als zij hem weleer deeden; verkiezende alleen zijne voormalige oprechte vrienden, die hij daaglijks aan zijne tafel hield. Vervolgends vertrok hij weder naar *Engeland*, leefde aldaar noch meer dan twintig jaren, en gaf'er ontallijke en verwonderens-waardige blijken zijner Kunst. Zie den bovengemelden *Fuszli* in zijne Geschichten und abbildung der beste mahler in der Schweitz / erster theil. bladz. 19.

onder zijne voeten, verleenende aan de Hoofdlieden van dat Gild, die ter wederzijden geknield liggen, hun verzocht *privilegie*, 't welk een van hun zeer ootmoedig en eerbiedig uit 's Konings rechterhand schijnt te ontfangen. Volgends het gevoelen van eenigen zoude HOLBEIN dat stuk zelf niet volvoerd hebben, maar het ontbrekende door iemand anders 'er bij geschilderd zijn: 't geen, wanneer het eene waarheid ware, zoude moeten doen besluiten, dat de voltoojer de manier van HOLBEIN zo verstandig heeft weeten te volgen, dat geen Schilder of Kunstenaar met grond oordeelen kan, het van verschillende handen te zijn.

In verscheiden Heeren-huizen berusten noch zo groot eene menigte zeer voortreflijke portretten van zijne zuivere hand, dat het te verwonderen is, hoe hij gedurende zijn leven zo veele nette en uitvoerige stukken heeft konnen schilderen; men zwijge van alles wat hij voor Goudsmeden, Schilders, Plaatsnijders, Beeldhouwers en anderen getekend, en daarenboven wonder aartig en zuiver in wasch geboetseerd heeft, waarin hij mede uitmuntte, als een man, die zich schier naar alles wist te schikken, arbeidende meesterlijk zo in olie- en waterverw, als in *migniatuur*, in welk laatstgenoemde hij noch niets verricht had, alëer hij in den dienst van den Koning kwam, bij wien hij ten dien tijde een zeker vermaard Meester in die Kunst vond, geheten LUKAS. Met dezen hield hij gemeenzame kennis en omgang, en zag hem de behandeling van het *migniatuur* af; waarin hij zich sedert dermate bevlijtigde, dat hij *Lukas* welhaast in de tekening, stelling of *ordinantie*, oordeel en handeling zo zeer overtrof, als het licht der Zonne dat der Mane in helderheid te boven gaat. In het *Staal-* of *Oosterhuis* te *Londen* wor-

worden in de Eetzaal twee heerlijke ſtukken in waterverw op doek gezien, verbeeldende het eene de Zegepraal des Rijkdoms en het ander die der Armoede: De Rijkdom is afgemaald onder de gedaante van *Pluto*, of *Dis*, verbeeld als een oud kaalhoofdig Man, zittende voorövér gebukt op een ſierlijken Antieken gulden wagen, waaröp eenige geldzakken liggen, en taſtende met de eene hand in een koffer met geld, en ſtroojende met de andere gouden en zilveren penningen. Nabij hem bevinden zich de *Fortuin* en de *Faam*, of het Geluk en het Geruchte, en achter den wagen volgt eenig volk, 't geen elkaêr overhoop werpende naar het geſtrooide grabbelt. Aan wederzijden van den wagen gaan de vermaarde rijke Prinſen van den Ouden tijd, *Kreſus*, *Midas* en anderen. De wagen wordt getrokken door vier zeer ſchoone witte paarden, geleid door zo veele Vrouwsperſonen, wier namen boven hare hoofden, of onder hare voeten ſtaan, en die, als teweegbrengſters van den rijkdom, het zinbeeld helpen volmaken; zij zijn vleeſchverwig, hare klederen wit en zwart en de boorden van dezelven met ſchelpgoud getrokken. In het ander ſtuk wordt de Armoede dus verbeeld: zij in de gedaante van een oude uitgehongerde magere Vrouw, gezeten op een ouden afgeſleten wagen en op een' bos ſtroo, onder een luiffel of hutje, mede met ſtroo gedekt, ziet zeer bedrukt, en is kommerlijk met een geſcheurd en gelapt kleed omhangen. Haar wagen wordt getrokken door een haveloos mager paard, en dusdanig een' ezel. Voor den wagen gaan een ſchamel Man met een geſcheurden rok en een ſpae en hamer in de hand, en een arme Vrouw, die beiden hunne handen wringen en een beklaaglijk misbaar maken. Voor op den wa-

gen zit de Hoop, houdende de oogen zeer beweeglijk hemelwaard geslagen met noch ander bijwerk. Het gezichtpunt dier beide stukken, welken deftig *geördineerd*, fraai getekend en wel geschilderd zijn, heeft HOLBEIN genomen op den lijn van de *Basis*, invoegen alle de *figuren* zeer verstandig boven het gezicht komen. *Fredrico Zucchero* omtrend den jare 1574 in *Engeland* zijnde, kopieerde die twee stukken met de pen en gewasschen, en betuigde dezelven zo goed te wezen, als waren zij van *Raphaël d'Urbino* geschilderd, offschoon de Italianen den roem hunner landslieden te zeer beminnen, dan dat zij andere *Natiën* daarïn zouden doen deelen: zelfs ging *Zucchero* noch verder tegen *Goltzius*, als deze zich te *Rome* en ten zijnen huize bevond, en zij beiden over HANS HOLBEIN en zijne stukken in *Engeland* in gesprek geraakten, zeggende, dat zij beter dan die van *Raphaël d'Urbino* waren. Waarlijk een voortreflijk getuigenis en rondborstige belijdenis van een Man, zo zeer in de Kunst ervaren; want *Italië*, wanneer het van den naam, het gerucht, den roem en de werken van *Raphaël* beroofd wierde, een bijzonderen tak van zijne Schilderkroon verliezen zoude; ondertusschen bevestigt zulk een getuigenis ten minsten, dat HOLBEIN een uitmuntend Overvlieger in onze Kunst geweest is. De gezegde *Zucchero* was ook zeer opgetogen over het Portret van een zekere Gravinne, gekleed in zwart Satijn, levensgrootte en ten voeten toe uit, ongemeen zuiver en wel door HOLBEIN geschilderd, berustende ten huize van den Lord *Pembroke*, alwaar hij het in het gezelschap van eenige Schilders en Liefhebbers zag, en 'er zo groot een behagen in vond, dat hij betuigde dergelijk in Kunst en netheid te *Rome* niet gezien te hebben,

gaan-

gaande dus met de grootste verwondering van daar.

Binnen *Londen* was een groot Liefhebber onzer Kunst, genaamd *Andries de Loo*, die alles opkocht, wat hij van de hand van HOLBEIN bekomen konde, waar door hij een groote menigte wonder fraaije Portretten naar het leven magtig werd, en onder anderen een, levensgrootte tot de kniën aan eene tafel, waaröp allerlije Sterrekundige Werktuigen keurig geschilderd waren; want het de afbeelding was van 's Konings *Astronomist*, geheeten *Master Nicolas*, een *Duitscher* of *Nederlander*, doch die wel dertig jaren in *Engeland* gewoond had. De Koning op eenen zekeren tijd in een lustige luim zijnde, vraagde dien Sterrekundigen uit kortswijl, waaröm hij de Engelsche taal niet beter sprak? waaröp deze hervattede: *Sire, vergeef het mij, hoe doch kan men het Engelsch in dertig jaren leeren?* welk antwoord den Koning en de bijstaande Heeren deed lachen. Ook bezat de gemelde *van Loo* het Portret van den ouden Lord *Crauwl*, groot omtrend anderhalven voet, door HOLBEIN ongemeen kunstig geschilderd; het te voren genoemd uitmuntend en wel gelijkend Portret van den wijdberoemden *Erasmus* van *Rotterdam*, en dat van den Bisschop van *Canterburij*, behalven noch, in waterverw op een grooten doek, de Portretten van den geleerden en vermaarden *Thomas Morus*, deszelfs Gemalin, Zoonen en Dochteren, heerlijk geördineerd en wel waardig gezien en geprezen te worden; welk kostbaar stuk HOLBEIN, gelijk wij hier voren zeiden, tot eene proeve geschilderd had en thands bezeten wordt door den Neef van *Thomas Morus*, een aanzienlijk Edelman, mede *Morus* genaamd, die het gekocht heeft in het sterfhuis van

den gezegden *van Loo*, terwijl dat van den Bisſchop van *Canterburij*, een der beſte Portretten van HOLBEIN nu beruſt ten huize van een' Edelman en groten Kunſtbeminnaar, geheten *Maſter Coop*, wonende buiten *Londen* op *Templebar* over den Lord Theſaurier, die veel meer ſtukken van HOLBEIN en andere Meeſters bezit.

Te *Amſterdam* in de Warmoesſtraat ziet men van onzen Schilder een wonder wel behandeld zeer aartig en zuiver Portret van eene Koningin van *Engeland*, gekleed in zilver-laken, 't geen natuurlijk zilver ſchijnt te zijn met eenig opwerk, zoo doorſchijnend, zeldzaam en verwonderlijk geſchilderd, dat 'er een witte *foelie* onder ſchijnt te liggen. Bij den Kunſtlievenden *Jacques Razet* zag ik het Portret van HOLBEIN, door hem zelf in een klein rondje zeer net en zuiver in *migniatuur* geſchilderd, en bij den Kunſtminnaar *Bartholomeus Ferreris* een ander, groot omtrend de palm van eene hand, voortreflijk vleeſchächtig, aartig en zuiver behandeld.

Onze uitmuntende HOLBEIN had een ongemeene en veel vaſter behandeling in het *ordineeren*, aanleggen en opſchilderen zijner ſtukken, dan andere Schilders, en als ergens hair of baarden te pas kwamen, ſchilderde hij alles alvorens naar vereiſch en volkomen op, met waarneming van de nodige ſchaduwen, waarna hij, het werk droog geworden zijnde, het hair of de baarden 'er zeer los en natuurlijk over ſchilderde, neemende meer andere en dergelijken dingen met goed voordeel en welſtandigheid in acht.

Gelijk van den Antieken Schilder en Roomſchen Ridder *Tupilius* verhaald wordt, dat hij links in het ſchilderen was, 't geen men te voren niet gezien had, zo kan mede van HANS HOLBEIN gezegd wor-

worden, dat hij het penſeel en de Schilderkunſt met de linkerhand oefende, 't geen ten onzen tijde ook van anderen weinig, of geheel niet gehoord is, alhoewel zijne ſchilderijen of werken geenzins links, maar recht, welſtandig en volkomen zijn (*).

Behalven den reeds genoemden Doodendans van HOLBEIN, die in houtſneê-prenten het licht ziet (†), wordt van hem noch een Boekje met Bijbelprenten in houtſneê, en dezelven ook in verſcheiden Bijbels gedrukt gevonden, om van de kopijen niet te ſpreken.

(*) De Heer *le Blon*, weleer Agent van de *Zweedſche* Kroon te *Amſterdam*, bezat veele ſchoone ſtukken en tekeningen van HOLBEIN, naamlijk een Geleerden, achter wien de dood met een uurwerk verbeeld ſtond, in een fraai Gebouw zittende enz.

In het *Kabinet* van *Moſcardo* te *Verona* vindt men van HOLBEIN de Moedermaagd, het Kind *Jeſus* en *St. Jan* den Dooper; de Offeranden van *Kain* en *Abel*; *Venus*, *Mars* en *Kupido*; *Venus*, *Mars* en den Grensgod *Terminus*. Een hoofd van de H. Maagd; twee koppen van oude Mannen; een *Chriſtus* met doornen gekroond; het Afbeeldſel van den Venetiaanſchen *Doge Sebaſtiaan Veniero*, met noch een ander portret; een Soldaat van 't hoofd tot de voeten gewapend; een naakte *Venus*; de vlucht van de Moedermaagd naar *Egipte*. *Miſſons* Reizen 2 D. bl. 98.

De beroemde *Chriſtoffel Amberger*, een diſcipel van HOLBEIN, en *Hans Aſper van Zurich*, hebben veelen zijner ſtukken gekopieerd, welke kopijen niet zelden voor *Origineelen* gekocht en 'er voor gehouden worden.

In de Gaanderij te *Florence* vindt men verſcheiden portretten, door HOLBEIN geſchilderd, als zijn eigen; dat van *Dr. Luther*; van *Richard Southwell*, half levensgrootte, zonder baard, en dat van *Th. Morus*. Te *Duſſeldorp* een klein Landſchap; een zeer ſchoon Portret, en eene Vrouw als eene *Bacchante* verbeeld. De Koning van *Vrankrijk* heeft 9 ſtukken van hem.

(†) Die Doodendans is ook door *W. Hollar* in koper geëtſt en in 30 platen uitgegeven.

ken. Onder die Bijbelprenten zijn veele aartige hiſtorien, met geeſtige beeltjens; en offchoon zij meeſt alle uitnemend zijn, verwondert mij bij uitſtek de hiſtorie van *Hanna* de Moeder van *Samuel*, en van *Elkana*, haren man; de boodſchap van de dood van *Uria* aan *David*; de komſt van *Abiſag* [de *Sunamitiſche*] bij dien Vorſt, en de bode van *Hiram* met een' brief van zijnen Heer bij *Salomon*, die koſtbaar en rijklijk gekleed op zijnen Troon zittende verbeeld wordt en geenzins met ontbloote armen, een deken om 't lijf geſlagen, of op een ſchamele wijze, gelijk hij van de Ouden afgebeeld werd. Op dit Boekje is tot lof van den treflijken HOLBEIN door den Dichter *Nic. Borbonius* een deftig Latijnſch Dicht gemaakt [te groot om hier plaats te vinden.]

Toen eindelijk HOLBEIN der Wereld door zijn edele Kunſt geen gering ſieraad toegebragt had, betaalde hij den laatſten tol aan de Natuur te *Londen* en overleed aldaar in grote benaauwtheid aan de Peſt in den jare 1554, oud zes en vijftig jaren (*), latende zijn lighaam der verrottinge en der verganglijkheid over, en zijn naam en roem der nakomelingſchap bevolen. [Zijne afbeelding kan men zien in de plaat N. n. 3. (†)]

JAN

(*) De Engelſche Rijksmaarſchalk, Graaf van *Arondel*, had zich veel moeite gegeven, om te ontdekken, waar en in welke Kerk HANS HOLBEIN begraven was, met oogmerk, om voor hem een koſtbare Graftombe op te rechten, doch te vergeefs, vermids hij, in den Peſttijd geſtorven zijnde, volgends gebruik met andere doode lijken in één graf geworpen was. Zie *Fuszli* in zijn meermaals aangehaald Werk. bladz. 26.

(†) Onze *van Mander* voegt hier geen Lofdicht van *Lampſonius*

JAN KORNELISZ. VERMEIJEN.

Ligtelijk geraken zij, die van de milde Natuur een gunstigen bijstand, rijke gaven en weldaden genoten hebben, om in de Kunsten uit te blinken, en die teffens fraai van lighaam en bevallig zijn, uit een lagen tot een hogen staat en in groot aanzien bij aanzienlijke Heeren en Vorsten. Dit wedervoer den vermaarden Kunstschilder JAN VERMEIJEN, die, geboren in den jare 1500 te *Beverwijk*, een steedje of vlek niet verre van *Haarlem*, om de bovengenoemde redenen van den Keizer *Karel* den V. geliefd en geëerd is geworden. Zijn Vader heette *Kornelis*; doch bij wien hij de Kunst geleerd hebbe, of 'er toe gekomen mag zijn, heb ik niet konnen verneemen. Alleen is bekend, dat zijne vlijt en Kunst hem als Schilder in den dienst van den zo evengemelden Keizer bragten, dien hij als reisgenoot op zijne togten naar verscheiden Landen vergezelde, en onder anderen in den jare 1535 op zijn' tocht naar *Tunis*, in *Barbarijë*; want de Kei-

fonius achter HOLBEINS leven; onder de Afbeelding staat echter een versje van dezen inhoud:

Egregius pictor, Magno qui gratus Erasmo,
(*His quantum accrevit laus*, Basilæa, *tua.*)
Divisus nostro te suscipit orbe Britannus,
HOLBENE. *Orbe uno laus tua non capitur.*

Dat is:

O trefflijk Schilder bij *Erasmus* duur geschat,
(Hoe mag 't schoon *Bazel* op dit Tweetal moedig pralen!)
Waaröm moet u de *Brit* uit onze wereld halen?
Of is 't, dat HOLBEINS roem één wereld niet bevat?

Keizer hem gebruikte, om zijne krijgsbedrijven en overwinningen af te tekenen, naar welke tekeningen sedert fraaije tapijten gemaakt zijn. Dus schetste hij veele dingen naar het leven, en onder anderen ook de Belegering en de ligging der stad *Tunis*, waartoe hij te bekwamer was, als een man zeer ervaren in de Landmeetkunde, en niet onbedreven in andere Wetenschappen.

Veelen zijner uitmuntende Werken worden te *Atrecht* of *Arras* in de Abdije van *St. Waast* gezien, en om hunne voortreflijkheid geroemd; ook waren weleer te *Brussel* van hem veele heerlijke Outerstukken, Tafereelen en Portretten, doch waarvan eenigen, in de Kerk van *Ste. Gudula* geplaatst, in de uitzinnige Beeldstorming vernield of weggeraakt zijn. Aan de Kerk van *St. Goriks* of *St. Gerij* te *Brussel* had hij zijn eigen Grafteken geschonken, verbeeldende eene Opstanding van *Christus* en daar boven God den Vader; welk stuk, noch tijdig aan de schendige handen der Beeldstormers ontrukt, thands berust bij zijn Zoon *Hans Vermeijen*, een kunstig Goudsmit en Bootseerder te *Praag*, die mede in 's Keizers dienst en gunst is. Onder anderen was ook in die Kerk van hem een beruchte Kersnacht, zeer wel geördineerd en geschilderd, en een naakstaande *Christus*, de eene hand op de borst houdende. Zijn eigen Afbeeldsel, door hem zelven ongemeen kunstig en wel geschilderd, wordt noch gezien te *Middelburg* in *Zeeland*, bij zijne Dochter *Maria*, weduwe van wijlen *Pieter Cappoen*; en daarin onder anderen in het verschiet vertoond een Landschap met de stad *Tunis* naar het leven, en onze Jan zittende onder de beschutting van eenige Krijgsknechten te schilderen, met noch een lijvige schoone Vrouw, die een houw of wonde

de in den arm heeft. Voorts berust onder zijne voornoemde Dochter *Maria* een fraai portret van zijne tweede Huisvrouw: deze was geboren met zes vingeren aan elke hand, en vermids de kleinsten dier vingeren weggenomen waren, ziet men noch de stompjens ter plaatse daar dezelven weleer geweest waren. Ook bezit de gemelde Weduwe haar eigen Portret, zijnde zij door haar' Vader in heure kindsche jaren naar het leven zeer aartig in Turksch gewaad geschilderd, in welke kleding hij weleens behagen vond haar te zien en dus somtijds in de Brusselsche gezelschappen te doen verschijnen; voorts het portret van een jong Kind van een' zijner gebuuren, 't welk zeer fraai hair had, en eindelijk noch van de hand van haar' Vader, een aartige Zeetriomf met veele wel behandelde naakte beelden.

Jan Vermeijen was een gemeenzaam vriend, van *Joän Schoorl*, [hier na te beschrijven] en zij kochten te zamen veele landerijen in de Noordhollandsche *Zijpe*.

Dikwerf schepte de Keizer behagen, dezen zijnen Schilder Vermeijen aan eenige Prinsen en Prinsessen te vertonen, vermids hij niet alleen een zeer fraai en lang man was, maar ook een ongemeenen breeden en zo langen baard had, dat hij, overeinde staande, 'er op treden konde, en het niet zelden gebeurde, dat deze baard aan die Persoonaadjen door den wind in het aangezicht sloeg, wanneer zij te paard zaten, en hij bij hun stond. Ter oorzaak van dien wonderlijk langen baard, welken Vermeijen daaglijks zorgvuldig havende en reinigde, werd hij door de wandeling *Hans met den Baard* geheten. Hij overleed te *Brussel* in den jare 1559, oud tusschen de negen en vijftig en

zes-

zestig jaren en werd in die stad in de bovengenoemde Kerk van *St. Goriks* eerlijk begraven. Onder zijn Portret 't geen in prent gezien wordt, heeft *Lampsonius* het volgende Latijnsch Vers gedicht:

Quos homines, quae non MAJUS loca pinxit & Urbes,
Visendum late quidquid & orbis habet;
Dum terrâ sequiturque mari te, Carole *Caesar,*
Pingeret ut dextrae fortia facta tuae,
Quae mox Attalicis fulgerent aurea textis,
Materiem artificis sed superante manu.
Nec minus ille suâ spectacula praebuit arte
Celso conspicuus vertice grata tibi,
Jussus prolixae detecta volumina barbae
Ostentare suos pendula ad usque pedes.

Dus te vertalen.

Wat menschen, plaatsen, steên zijn door VERMEIJENS hand
Niet afgemaald, daar hij te water en te Land,
U op den togt verzelde en aan uw zijd' moest blijven,
Om door 't penseel uw Daên, ô *Karel*, te beschrijven,
Die straks in goud gewerkt, geweeven in Tapijt
Zo pralen, dat de stof hier met de Kunst om strijd
Zich uitput: maar de stof moet eindlijk agter treden.
Geen min geneugt schept' gij, ô Vorst, in 's Kunstnaars leden
En 't achtbaar hoofd te zien aanzienlijk door een' baard
Die losgemaakt den Held tot op de voeten waart.

[Zijn Portret is te zien in de plaat O. n. 1.]

JOAN

1
4
3
2
O

JOAN DE MABUSE.

Nadien de Schilderkunst allereërst door een inwendige verbeelding in den geest geboren wordt, aleer zij met de hand opgekweekt en tot volkomenheid gebragt kan worden, zoude men vermoeden, dat zij alleen bedaarde en geregelde personen tot hare oefenaars begeeren zoude, vermids dezen te bekwamer zijn, om zonder verstrooijing van gedachten, of inwendige beroering der zinnen, hunnen geest aan de oefening van zodanig een alleredelste Kunst te kosten te leggen; echter wordt dit niet bevestigd, nog komt eenigzins overëen met de geäartheid, het leven en gedrag van den Kunstrijken JANNIJN, of JAN DE MABUSE, geboortig van *Mabuse* (*), in het Graafschap *Henegouwen*, of

(*) Door dit *Mabuse* moet zekerlijk verstaan worden de Stad *Maubeuge* aan de *Sambre*, gelegen in het tegenwoordig Fransch *Henegouwen*. De Intendant des Konings van *Vrankrijk* houdt daar zijn verblijf en niet te *Valenciennes*, schoon dit de Hoofdstad van 't Fransche *Henegouwen* is. De Franschen hebben *Maubeuge* ten tijde van Koning *Lodewijk* den XIV zeer versterkt en van nieuwe zo poorten als muurwerk der Vestingen voorzien; men vindt 'er eene Abtdije of liever Kapittel van adelijke Kanunnikessen opgerecht en gesticht door *St. Aldegonda*, begiftigd met aanzienlijke inkomsten. Voorts is *Mabeuge* de Hoofdplaats van het *Prevoostschap* van dien naam, hebbende onder zich de Stad *Landrechies*, een klein sterk plaatsje mede aan de *Sambre*, en een en zeventig zo Dorpen als Buurten. Het ligt vier uuren van *Mons* Hoofdstad van Oostenrijks *Henegouwen* en voormaals van het gansche Graafschap, en zes van *Valenciennes* boven gemeld; 't blijkt hieruit, dat *van Mander* zig vergist, twijffelende of het in *Artois* ligge: *Artois* is voormaals wel een gedeelte van *Vlaanderen*, maar nooit van *Henegouwen* geweest.

of *Artois*, tijdgenoot van *Lucas van Leiden* en andere deftige Meeſters, en een zeer ſlordig en ongebonden menſch; doch die nochtans zo verwonderlijk geſchikt, zuiver, uitvoerig en verduldig in de kunſtige behandeling zijner werken was, als ooit Kunſtenaar wezen konde. Hij werd der Kunſt geenzins ſlapende magtig, maar was in zijne jeugd ongemeen naarſtig, om door het beſtudeeren van de Natuur tot hoger volmaaktheid te geraken, en bezocht *Italië*, van waar hij de rechte manier van *ordineeren*, het ſchilderen van Hiſtorien met naakte beelden, en allerleie dichtkundige verſieringen, voor zijn tijd hier te Lande niet gebruiklijk, in *Vlaanderen* bragt.

Onder zijne veele werken muntte uit het Hoog-Outerſtuk met dubbele deuren te *Middelburg*, 't geen zo groot was, dat men het openende moeſt onderſchragen. De vermaarde *Albert Durer* te *Antwerpen* zijnde, beſchouwde dat ſtuk met groote verwondering en prees het zeer. De Abt, die het deed ſchilderen, was de Heer *Maximiliaan van Burgundië*, overleden in den jare 1524. Dat Tafereel, waar aan veel tijd en Kunſt beſteed was, verbeeldde de Afneming van het kruis, en is met de Kerk, waarin het ſtond, tot jammer en ſchade der Kunſt door den bliksem verbrand en vernield. Te *Middelburg* zijn van hem noch verſcheiden ſtukken gebleven, als eenige fraaije *Maria*-beeldjens, en anderen, en wel inzonderheid in de *Lange Delft* ten huize van den Heer *Magnus* een uitmuntend ſtuk en zo ſchoon, als 'er ergens van hem te zien is, verbeeldende de Afneming van het Kruis. De Beelden in dat Tafereel, 't welk in de hoogte geſchilderd is, zijn omtrend anderhalven voet hoog, geestig geördineerd, zuiver behandeld en fraai geſchilkt,

en

en zo ook de klederen, 't gevouwen of geplooide linnen, de verbeelding der droefheid en andere bedrijven. Ook bezit de Kunstlievende *Melchior Wijntjes* aldaar van hem een fraaije *Lukretia.* Voorts wordt te *Amsterdam* bij *Marten Papenbroek*, in de Warmoesstraat, van onzen Schilder een voortreflijk stuk in de hoogte gezien, verbeeldende *Adam* en *Eva*, bijna levens-grootte, deftig en zuiver behandeld, daar ter Stede hoog geschat, en waar voor veel gelds geboden is; gelijk ook binnen die stad bij *Joän Nikker* een zeer aartig behandeld groot stuk op doek, verbeeldende de Onthoofding van *Jacobus*, met wit en zwart, schier zonder verwe en zo zacht en lénig, dat men het doek vouwen en kreuken kan, zonder het te beschadigen. Verscheiden zeer fraaije portretten zijn van hem te *Londen*; te *Withal* op de gaanderij zijn, of waren voormaals van hem twee troniën van adelijke kinderen, die bij uitstek schoon zijn.

Mabuse, die eenige jaren in dienst van den *Marquis* van *Veere* geweest is, schilderde onder anderen voor denzelven eene *Maria*, wier tronie naar de Gemalin, en die van het kindeken *Jesus* naar die van het kind van den gemelden *Marquis* genomen waren. Dat stuk, waarin een blaauw laken zo verwonderlijk schoon was geschilderd, als of het noch versch van onder het penseel kwam, en zo uitnemend aartig en zuiver behandeld, dat alles, wat men anders van hem zag, 'er ruw bij scheen te wezen, is sedert te *Gouda* bij den Heer van *Froimond* te zien geweest.

Terwijl zich Mabuse in dienst van den bovengenoemden Marquis bevond, gebeurde het dat deze een bezoek wachtende van den Keizer *Karel* den V. en denzelven naar zijn vermogen heerlijk wil-

willende ontfangen, zijn Hofgezin in wit zijden Damast deed kleeden. MABUSE dikwerf middel zoekende, om tot zijne ongeregelde levenswijze aan gereede penningen te geraken, bragt te weeg, dat men hem het Damast tot zijn kleed ter hand stelde in meening, dat hij het op een vreemde wijze naar zijne zinlijkheid zoude doen fatsoeneeren; doch in plaats van aan die verwachting te voldoen, maakte hij het damast tot klein geld, lapte het door de billen, en liet tegen den tijd dier feestlijke onthaling een fraai kleed van wit papier maken, 't geen hij met damast-bloemen en andere sieraden beschilderde. De Marquis, die behalven onzen Schilder, mede een verstandig Wijsgeer, en een Dichter in zijn hofstoet hield, gebood dat deze drie in eene rij voorbij zijn Paleis zouden trekken, als de Keizer uit de vengster lag. Dit geschiedende, vraagde de Marquis den Keizer, welk Damast zijner Majesteit het fraaiste scheen, die dat van den Schilder, 't welk door zijne witheid en fraaije bloemen zijn oog naar zich getrokken had, voor en boven alle de anderen verkoos, waarom ook MABUSE door den Marquis, die van alles bereids verwittigd was, geboden werd, den Keizer ter tafel te dienen, welke Vorst 't gewaand Damast betastende, het papier bevond te zijn, over welke klucht zijne Majesteit, aan wien toen de gantsche handel verhaald werd, hartelijk lachte en 'er zo veel behagen en genoegen in schepte, dat de Marquis om veel meer Damast niet gewenscht zoude hebben, of de Schilder hadde die pots aangerecht (*).

MA-

(*) Anderen schrijven, dat de Marquis, ontstoken in gramschap, omdat MABUSE aan de wereld stof verschafte van te zeggen, dat hij zijn volk in papieren klederen stak, als hij den

Mabuse werd, vermids zijn ongebondene levenswijze, over zeker geval te *Middelburg* gevangen gezet, en maakte gedurende zijne hechtenis verscheiden aartige tekeningen, vàn welken ik eenigen, met zwart krijt zeer wel behandeld, gezien heb. Het jaar zijner geboorte, of dat van zijn overlijden, heb ik niet te weten konnen komen (*). [Zie zijne beeldnis in de Plaat O. n. 2. (†).]

AUGUSTIJN JORISZ.

De heerlijke Stad *Delft* zoude geen geringen roem in de Schilderkunst te deezer tijd verkregen heb-

den Keizer wilde eer bewijzen, hem in de gevangenisse liet werpen, waar in hij vrij lang zat, en echter niet naliet aldaar eene meenigte vàn schoone stukken te maken. Dezen tekenen te gelijk aan, dat hij stierf in 't jaar 1562. Zie *de Piles Abregé de la vie des Peintres.*

(*) Hij overleed in 't jaar 1562. *Medegedeeld bericht*, 't welk met *de Piles* overëenstemt.

(†) Onder zijn Portret in den vorigen druk van *van Mander* staet het volgende Latijnsch vers:

Tuque adeo nostris seculum dicêre, Mabusi,
Versibus ad graphicen erudiisse tuum;
Nam quis ad aspectum pigmenta politius alter
Florida Apellæis illineret tabulis?
Arte aliis, esto, tua tempora cede secutis:
Peniculi ductor par tibi rarus erit.

't Welk wij dus overbrengen:

Mabuse gij, verdient, dat hier mijn Zangster zegt,
Dat gij de Kunst op nieuw uw' Tijdgenoten leerde:
Wie gaf ooit glans en kleur aan zijn Tafreel zo echt.
Dan gij, ô tweede Apel, dat hun de Tijd niets deerde.
't Is waar, gij latere Eeuw, gij hebt de Kunst beschaafd,
Doch zeldzaam was 't, dat gij ons zulk een' Schilder gaaft.

hebben, zo haar niet ongelukkig en door eene te vroegtijdige dood een jong Burger AUGUSTIJN JORISZ. ontrukt was. Deze werd in die Stad geboren in den jare 1525. Zijn Vader, geheten *Joris Jansz.*, een Brouwer, bestelde zijn Zoon AUGUSTIJN tot het leeren schilderen bij eenen *Jacob Mondt*, een gemeen Schilder aldaar, bij wien hij omtrend drie jaren bleef. Uit zijne Geboortestad vertrekkende, begaf hij zich naar *Mechelen*, alwaar hij het onderwijs van een anderen Meester genoot, en voorts naar *Parijs* bij eenen Meester *Pierre de la Cuffle*, een kunstig Plaatsnijder die onder anderen de drie Spinsters van *Rous*, en een Hemel, van onder op te zien, in het vierkant gesneeden heeft. *De la Cuffle* was wel geen Schilder, maar hield huis en woonde te zamen met zijnen Broeder, en zij beiden hadden altoos, behalven etlijke Goudsmeden, een' Schilder en een' Beeldhouwer bij zich in arbeid, en gaven ook AUGUSTIJN te werken, die, na dat hij nu vijf jaren bij hun gewoond had, naar *Delft* keerde, alwaar hij door het schilderen van slechts vijf stukken een grooten roem verworf. Hij was een goed Meester in groote Beelden en *Ordinantien.* Bij zijn broeder, Goudsmit te *Delft*, worden eenige Stukken van hem gezien, inzonderheid de *Familie van Ste Anna*, zeer wel geschilderd, zacht en bevallig verdreeven, en die zeer geprezen wordt; doch geene Landschappen van hem hier te Lande gevonden.

Nadat AUGUSTIJN slechts vijf maanden t' huis geweest was, vond men hem in een' Welput verdronken liggen. Denklijk, en uit eenige tekenen te oordeelen, waren zijne voeten uitgeglipt, en hij dus in dien put gevallen en geen hulp krijgende gesmoord, terwijl hij bezig geweest was, tot de

wit-

witpot of plumuurborstelen water te scheppen. Dat noodschikkelijk geval wedervoer hem tot groot nadeel en bejammering der Kunst in den jare 1552, toen hij, die noch ongehuwd en slechts maar zeven en twintig jaren oud was, reeds blijken van een groot begin gegeven had. [Zijn Portret is in de plaat R. n. 1.]

JOOST VAN CLEEF gebijnaamd *den zotten Cleef.*

Het ware niet wel mooglijk, dat de uitmuntendsten in onze Kunst niet met eene verborgene drift tot het voorbijstreven van anderen bezield zouden zijn; want zij anderzins door kleinmoedigheid den lust verliezen zouden, zonder welken de pogingen, om iet goeds te maken, traaglijk aangespoord worden: Doch die eerzucht behoort met eene zelfskennis gepaard te gaan, op dat zij niet te onmatig stijge, en eene vermindering der Kunsten, maar ook daarenboven schade en schande te weeg brenge, gelijk hem wedervaren is, die in onze Kunst eene der bijzonderste paarlen of sieraadjen was; naamlijk JOOST VAN CLEEF, van *Antwerpen* geboortig: dien ik achte niet van het geslacht van *Maarten* en *Hendrik* te zijn, van wien hier na breeder gesproken zal worden (*). De ouderdom en de geboorte-tijd van dezen JOOST is mij onbekend. Wel is waar, dat zekere *Joost van Cleef* in den jare 1511 in het Schilders-gild te *Antwerpen* kwam, die veele *Maria*-beelden, met Engelen omgeven, geschilderd

(*) *Van Mander* zegt in zijn aanhangsel dat JOOST VAN CLEEF wel degelijk van 't geslacht van *Marten* en *Hendrik* is geweest, 't welk hij te voren niet geweten had.

derd heeft; doch mij is niet bewust, dat hij een der Vooröuders van dezen onzen *zotten* VAN CLEEF was, maar wel dat eene Meester *Willem van Cleef*, die in den jare 1518 in 't voornoemde Gild kwam, zijn Vader geweest is. Deze onze JOOST was een kunstig Meester, en had een fraaije manier in het schilderen van Beelden; doch werd door zijn bovenmatigen hoogmoed en laatdunkendheid zo verblind en bedrogen, dat hij zich verbeeldde, dat zijne werken hooger dan die van andere Meesters geschat moesten worden, en met geen geld te betalen waren; 't geen de reden was, dat hij krankzinnig werd, gelijk gemeenlijk die bezoeking hare wortelen in een hoogmoedigen en hovaardigen geest schiet; want ten tijde de Koning *Filips* van *Spanje* met *Maria*, Koningin van *Engeland*, getrouwd was, gebeurde het, dat JOOST VAN CLEEF derwaard gereisd zijnde, om zijne Tafereelen aan den Koning te verkopen, en zich vervoegd hebbende bij *Antonis Morus*, Schilder des Konings, hij dezen verzocht, hem daarin behulpzaam te zijn, 't welk *Morus* gewillig op zich nam; doch nadien ten zelfden tijde veele uitmuntende Schilderijen, inzonderheid van *Titiaan*, uit *Italië* gebragt werden, die den Koning zeer behaagden, en door dien Vorst gekocht werden, zonder dat *Morus* iet ten voordeele van VAN CLEEF te weeg konde brengen, dreef de hoogmoed van den laatstgenoemden zo zeer boven, dat hij, door den waan, dat zijne werken boven alle anderen geschat en gewaardeerd moesten worden, zinloos werd, den *Morus* schamper bejegende en voor een *Verwaanden gek* schold, die geen goed Meester achtte; 'er bijvoegende, dat het beter zoude zijn, dat hij

naar

naar *Utrecht* (*) vertrok, om zijn Wijf voor de Kanunniken te bewaren, en ſoortgelijke laſteringen meer; waaröp hij, als *Morus* hem bedreigde, onder de tafel kroop, offchoon deze het der pijne niet waardig achtte, zich zijner eenigzins te bekreunen. Eindelijk werd VAN CLEEF zo uitzinnig, dat hij zeer vreemde dingen uitvoerde, in zo verre zelfs, dat hij zijn kleed, mantel en muts met Terpentijn beſmeerde, en dus glimpende langs de ſtraten gong; ook beſchilderde hij zijne panneelen van achteren, op dat men, zeide hij, als zij omgekeerd ſtonden, ook iet zouden konnen zien. De Tafereelen, weleer kunſtig en wel door hem geſchilderd, poogde hij weder onder zijne oogen en handen te bekomen, om ze, zo hem dacht, te verbeteren; doch hij bedorf alles, en maakte veele ſchoone ſtukken en heerlijke Kunſt te ſchande. Ten langen laatſten werd hij door zijne Vrienden opgezocht en bewaard.

Hij was de beſte *Koloriſt* van zijnen tijd, rondde zijne dingen zeer aartig en ſchilderde ongemeen vleeſchächtig, niet dan met de vleeſchkleur zelve hogende. Zijne tafereelen worden billijk door de Kunſtbeminnaars geächt en in waarde gehouden. Bij *Melchior Wijntges* te *Middelburg* ziet men van zijne hand een zeer ſchoon *Maria*-beeld, achter 't welk *Joachim Patenier* een fraai Landſchap geſchilderd heeft, en bij den Heer *Simon Luz* te *Amſterdam* een wel geſchilderden *Bacchus*, dien hij met grijs hair, als een oud man, doch zeer vet verbeeld heeft, denklijk niet zonder reden, 't zij hij heeft

(*) *Morus* was van *Utrecht* geboortig, en ſchijnt zijne vrouw in zijne uitlandigheid t'huis gelaten te hebben. Zie onder in zijn leven.

heeft willen aanduiden, dat de ouderdom den drank bemint, of dat het onmatig drinken den ouderdom en grijzigheid vervroegt. Veelen der Werken van JOOST, [wiens Portret in de plaat O, n. 3. gezien wordt;] weet ik niet aan te wijzen, noch den tijd van zijn overlijden te noemen, doch zijn naam verdient, om der Kunst wille, eeuwig in een roemruchtige gedachtenis te blijven. *Lampsonius* spreekt hem in de Latijnsche tale dus aan:

Nostra nec Artifices inter te Musa silebit
Belgas, Picturæ non leve, JUSTE, *decus.*
Quam propriâ, nati tam felix arte fuisses,
Mansisset sanum si misero cerebrum.

Zou u mijn dicht, ô Eer der Schilders, waard genoemd,
In Neerlands Kunstrei, den verdienden lof niet geven?
Wis waartge door uws zoons en uw Kunst meer beroemd,
Zo gij, och arm! gezond van herssens waart gebleven.

Dit gedicht schijnt te kennen te geven, dat hij een' zoon gehad heeft, die hem in de Kunst niet ongelijk was; ook is 'er noch een andere JOOST VAN CLEEF geweest, die in Beelden uitmuntte, en een zekere KORNELIS VAN CLEEF.

HENDRIK ALDEGRAAF.

Ik hadde al veel vroeger in dit mijn werk behoren gewag te maken van HENDRIK ALDEGRAAF, en hem onder de vorige Schilders plaats te ruimen; maar ik heb lang en te vergeefs naar bericht gewacht wegens de levens bijzonderheden van dezen ALDEGRAAF, die, zo ik vertrouwe, in *Westphalen*

ge-

geboren is, immers een geruimen tijd en het allerlaatſt gewoond en veel geſchilderd heeft in de groote ſtad *Soeſt*, agt mijlen van *Munſter* gelegen. In de Kerken dier ſtad worden veelen zijner kunſtige Werken en Schilderijen gezien, inzonderheid in de Oude-kerk, in welke onder anderen een zeer wel geſchilderd Outerſtuk van hem is, verbeeldende een' Kersnacht. Te *Neurenburg* heeft hij in eene Kerk twee deuren van een Outerſtuk van *Albert Durer* beſchilderd, en op veel meer andere plaatſen.

Niet weinigen zijner prenten worden alömme gevonden; want hij ook een kunſtig Plaatſnijder was, die met het graveer-ijzer de portretten van groote Vorſten, geleerde Mannen en anderen in koper gebragt heeft, en ook verſcheidemalen zijn eigen Portret; waaruit ik meene dat zijn ouderdom gezien, of zijn geboortetijd geraamd kan worden. Onder andere Portretten, door hem gegraveerd, zijn die van *Jan van Leiden*, kortſtondigen en onwettigen Koning van *Munſter* en van *Knipperdolling* (†) zeer fraai en aartig beärbeid. Voorts ziet men van hem eene Hiſtorie van *Suſanna* in vier bladen en dergelijken, als mede verſcheiden naakte Vrouwenbeeldjens; de Daaden van *Hercules*; twaalf groote en noch tweemaal agt mindere Dansſers, gejaartekend 1538 en 1551; waaruit blijkt, wanneer hij in zijn beſten tijd was. Deze zijne prenten zijn, ten aanzien van de naakten, vreemde kledingen en zuivere ſnede, zeer uitmuntend en waardig bewaard te worden; doch ware te wenſchen, dat hij in de kleeding zijner beelden, door dezelven te veel plooien en kreuken te geven, minder ver-

(*) Welke beide in 't jaar 1535 binnen *Munſter* ter dood zijn gebragt.

verward geweest ware. Niettemin was, ALDEGRAAF een deftig en goed Meester, wiens naam verdient onder de Schilders in een loflijke en steedsdurende gedachtnis te blijven. Hij overleed binnen *Soest* en is aldaar op een sobere en geringe wijze begraven, doch een Schilder van *Munster*, voormaals veel met hem verkeerd en gereisd hebbende, die hem ook nu noch levend dachte te vinden en vriendlijk te bezoeken, heeft op zijn graf een Zark doen leggen met deszelfs naam en het teken, 't welk hij gewoon was, op zijne prenten te stellen (*). [Zijne afbeelding is in de plaat O. n. 4.]

JAN

(*) Uit *medegedeelde berichten* heb ik, dat hij in 't jaar 1502 geboren en een Leerling geweest is van den vermaarden *Albert Durer*; dat hij veel en fraai in koper gesneden heeft, zijn eigen Portret 2 maal, 't een 1530, en 't ander 1537 gejaarmerkt; 13 stuks Daden van *Herkules* gemerkt 1550; de 12 grote Dansfers 1538; de 12 kleinen 1551; noch 8 kleine Dansfers 1538; 7 stuks Deugden 1552; 7 stuks Ondeugden 1552; 7 stuks Planeten 1529, noch 7 stuks Planeten 1533; de Historien van *Amnon* en *Thamar*, 7 stukken 1540; 14 stuks Zinnebeelden 1549; 6 stuks *Adam* en *Eva* 1540; 8 stuks Dodendans 1541; 5 stuks van den Rijken-man en *Lazarus* 1554; 4 stuks de Man, die onder de Moordenaars gevallen was 1554; 4 stuks de Historien van *Loth* 1555; de Historie van *Susanna* 1555; 4 stuks Evangelisten 1539; 6 Lieve-Vrouwtjens 1527, 1553, 1564. Noch eenige Portretten, als *Albertus van der Helle* 1538; *Luther* 1540; *Melanchton* 1540; *Jan van Leiden* en *Bernhard Knipperdolling* 1540; *Willem* Hertog van *Cleef* 1540; en veel anderen in menigte, zo dat zij te zamen wel op 400 stuks geschat worden.

Door zijne kunstige Tekeningen verkreeg hij zeer veel achting. In zijne schikkingen of *ordinantien* was hij onnavolgbaar. De Zweedsche Gezant *Spiering* bij de *Staten Generaal* kocht tot een hogen prijs een Boekje of verzameling van 100 of daar omtrend blaadjens, in 't welk deze vermaarde Meester zo veele Tekeningen van zijne hand gemaakt had, zegt *Sandrart Acad. Pict. P.* 2. *L.* 1.

On-

JAN SWART OF SWART JAN en anderen.

Nooit waren de Noordelijke Gewesten dezer Nederlanden zo bevrozen en verdord, of 'er is in *Groningen* tot vergroting van zijnen roem een heerlijke spruit en bloem onzer Kunst ontloken, van zo deugdzamen reuk en kracht, en van zo veel waarde, dat ik van een laakbaar verzuim te beschuldigen zoude zijn, wanneer ik haren lieflijken geur niet trachtte te verbreiden. Deze was de roem-

Onder zijne afbeelding bij *van Mander* (vorigen druk) vindt men dusdanig vers:

Vestphalus incultus, non, ALDEGRAVIUS *hic est,*
Regum & Doctorum clarus imaginibus.
Sartorem Regem pinxit bene, Vestphaliam *qui*
Subtili filo strinxerat ingenii.

't Welk zo veel wil zeggen als:

Zie hier een Lompaart: neen: een Kunstnaar uit *Westfalen*,
Door Vorsten-beelden en Geleerden wel bekend;
Die *Jan van Leiden* deed zo heerlijk in zijn prent
Als Snijder-Koning en gelijk een Zots-kap pralen,
Die 't arme *Munster* had te schendig zaamgenaaid
Maar zig als Dweeper zag op 't laatst te vuil bekaaid.

Deze *Jan van Leiden* of *Jan Bokelszoon* was een Kleermaker van *Leiden*, en met een hoop geestdrijvende Herdopers binnen *Munster* gekomen in 't jaar 1534, daar zij 't door geweld Meester zijnde geworden, eerst eenen *Jan Matthijssen* van *Haarlem* en na dezen aan *Jan van Leiden* 't bewind opdroegen, die zich den tijtel van Koning aanmatigde, eene Kroon en andere Vorstlijke sieraadjen droeg; doch na dat de Stad door den Bisschop weder bemagtigd was, werd hij met *Knipperdolling* en *Kregting* in Louwmaand 1536 door 't knijpen van gloejende tangen ter dood gebragt.

roemwaardige JAN SWART, door de wandeling genaamd SWART JAN, de Kroon onzer Schilderkunſt, geboren te *Groningen*, en die eenige jaren te *Gouda* gewoond heeft, naamlijk ten tijde *Joän Schoorl* uit *Italië* kwam, 't geen omtrend het jaar 1522 of 1523 was. In de Landſchappen, Naakten en Beelden volgde hij de manier van *Schoorl*. Naar *Italië* gereisd zijnde, woonde hij eenigen tijd te *Venetië*, en bragt, gelijk *Schoorl*, een andere manier hier te lande, verſchillende van de onbevallige, die tot dien tijd in gebruik was, en meer naar de *Italiaanſche* wijze zweemende.

Offchoon ik geenen zijner werken weet aan te wijzen, ſtrekken nochtans ten blijke van de kracht en deugd zijner kunſt verſcheiden van zijne houtſneêprenten, inzonderheid eenige *Turken* te paard, met bogen en pijlkokers, zeer aartig en geeſtig uitgevoerd, en eene Prediking van *Chriſtus* in het Scheepje, met toeluiſterend volk, en op den voorgrond een mannetje van achter te zien, met noch ander gezelſchap, insgelijks fraai bewerkt (*).

JAN SWART had een' Leerling, genaamd ADRIAAN PIETERZ. CRABETH, wiens Vader men *Kreupele Pieter* noemde, en die de Kunſt zo ſpoedig leerde, dat hij, noch jong zijnde, zijn Meeſter voorbij ſtreefde. Eene reize naar *Vrankrijk* gedaan hebbende, overleed hij, na een kort verblijf in dat Koningrijk, binnen de ſtad *Autun*, tot jammer van de Kunſt (†).

Ook

(†) De afbeelding van JAN SWART vindt men in de Plaat P. n. I.

(†) De Kunſtminnaar, van wien wij op veele plaatzen eenige merkwaardigheden onder den naam van *medegedeelde Berichten of Bijzonderheden* den Lezer opgeven, is van ge-

P

Ook heeft weleër gebloeid een zeer kunstig Portret-schilder, genaamd KORNELIS, geboren te *Gouda*, Leerling van *Heemskerk*. Hij haatte in zijne jeugd de dronkenschap, doch veranderde door zijne verkeering aan de Hoven zo zeer van levenswijze, dat zelfs groote dronkaarts hem schuwden, weshalven hij t'eenemaal aan 't vervallen raakte en een brodder werd; voor welke schadelijke voorbeelden de Jeugd zich zorgvuldig te hoeden heeft.

Een ander deftig Portret-schilder, genaamd HANS BAMESBIER, een Hoogduitscher, en Leerling van *Lambert Lombardus*, werd, mede door den drank, in zijn ouderdom zeer slecht, en overleed echter bin-

gedachten, dat deze ADRIAAN PIETERZ CRABETH dezelve moet zijn met WOUTER CRABETH, genoeg bekend; dat het een enkele misslag in den naam is, en dat hij na 't jaar 1566 naar *Vrankrijk* vertrokken is: Zekerlijk daaröm, om dat zijn laatste glas tot *Gouda* geschilderd, en den Tempel-roof van *Heliodorus* verbeeldende van dat zelve jaar is. Doch ik zoude met den Heer *Almeloveen*, bij *Houbr.* in zijn *Schoub.* bl. 27. aangehaald, liever van gevoelen zijn, dat *Claudius* anders *Kreupele Pieter* niet alleen Vader van den ADRIAAN bij *van Mander* vermeld, maer ook van DIRK en WOUTER geweest zij, voor eerst om dat (gelijk de Heer *Almeloveen* zegt) de twee laatsten, zo wel als *Adriaan*, *Pieterszoonen* genoemd worden; ten anderen om dat de tijdrekening van alle drie gelijk uitkomt; immers is het niet onwaarschijnlijk te denken, dat deze ADRIAAN de oudste broeder geweest zij, die vroeg naar *Vrankrijk* kan gegaan zijn en daar overleden, terwijl zijne broeders DIRK en WOUTER zig hier te Lande bleeven ophouden en de vermaardste Kerkglazen van *Gouda* geschilderd hebben; ook weet ik niet, dat men ergens van WOUTERS reize en dood naar en in *Vrankrijk* leest, maar wel, dat hij beroerd werd in zijn ouderdom, Zie *Houbr.* bl. 28 en 29.

Van dezen DIRK en WOUTER CRABETH zullen wij iet melden, onder het leven van *Korn. Ketel*, waarïn *van Mander* van den eersten gewaagt.

binnen *Amſterdam*, daar hij woonde, in den hogen ouderdom van bijna 100 jaren.

Voorts was 'er eene SIMON JACOBSZ van *Gouda*, Leerling van *Karel van Iperen*, [van wien hierna gesproken zal worden,] een fraai Portret-ſchilder, van wien een zeer ſtout en kloek behandeld Portret verbeeldende den Glasſchilder WILLEM TIJBOUT (*), te *Haarlem* gezien wordt, in welke ſtad hij in 't beleg ſneuvelde.

Noch is te *Gouda* geboren eene KORNELIS DE VISSCHER een goed Portret-ſchilder, die ſomtijds niet wel bij zinnen was, en van wien veel te verhalen zoude wezen. Deze werd, te water van *Hamburg* komende, onder weg door de dood verraſt (†).

FRANS

(*) Deze WILLEM TIJBOUT te *Haarlem* geboren in 't jaar 1526, was een kunſtig Glasſchilder. In die zelve ſtad, in 't Weſt-einde van de groote Kerk was van hem het groote glas en verbeeldde, hoe die van *Haarlem* met hunl. ſtads Wapen veréërd worden. Het was fraai getekend en geördineerd, en met heerlijke doorſchijnende kleuren geſchilderd; Doch tot jammer van de Kunſt is het weggenomen en een groot Orgel daar ter plaatſe geſteld. In 't jaar 1547 heeft hij in *St. Jans*-kerk te *Gouda* in een groot glas de Overwinning van *Damiate* geſchilderd, dat daar noch te zien is; Noch zijn van hem, te *Leiden* op den Doele in de glazen alle de Graven van *Holland*, ſtaande Beelden. Op meer andere plaatzen zijn van zijne geſchilderde glazen te zien. Hij is overleden op den 24 van Wiede- of Zomermaand 1599, oud 73. jaren. *Medeged. Berichten.* Meer van hem kan men vinden bij *Houbr.* Schoub. 1 D. bl. 31.

(†) Zijne afbeelding is te zien in de plaat Q. n. 1. Onder zijn Portret bij *van Mander* (vorigen druk) leeſt men dit vers:

Poſtremos inter non eſt VISCHERUS *habendus*,
Auſtriaci, *Auriaci clarus imaginibus.*
Principis exemplar cum quaerant undique veſtrum
Pictores: Magno magnus es Auriaco.

Dat

2
Q
3

o

FRANS MINNEBROER en anderen.

Hier voor van eenige Schilders van *Gouda* melding gemaakt hebbende, gae ik over tot eenige oude Schilders van *Mechelen*, in welke ſtad omtrent den jare 1539 of 1540 bloeide eene FRANS MINNEBROER, een deftig Schilder in olieverw. Van dezen was in de Lieve-Vrouwe-kerk binnen die ſtad eene Vlucht van de Heilige *Familie* door eene wildernis naar Egipten, en de beelden en boomen in dat ſtuk uitmuntend; en buiten *Mechelen* in de Kerk van onze Lieve-Vrouw van *Hanswijk* een Tafereel, verbeeldende hiſtoriën van *Maria*, als des Engels Groet en het Bezoek van *Maria* aan *Elizabeth*, in welk ſtuk de beelden, gronden en boomen mede zeer kunſtig behandeld waren.

Hij had een diſcipel, geheeten FRANS VERBEEK, mede van *Mechelen*, die op de manier van *Jeronimus Bos* in waterverw fraai arbeidde. Van hem was in die Stad een *Sint Chriſtoffel* met veel gewoel, en in de *Katharijne*-kerk aldaar een Tafereel, verbeeldende de gelijkenis van de Wijngaardeniers, in den Wijngaard arbeidende, waarin zeldzame ſpoken de dorre ranken bonden, alles zeer ſierlijk en wel behandeld. Ook zag men van hem

Dat is:

Men hoeft U, VISSCHER, niet bij 't ſlechtſte ſlach te boeken,
U door *Oranje* 's beeld en *Ooſtenrijk* 's vermaard,
Terwijl de Schilders ſteeds uw 's Prinſen beeldnis zoeken,
Blijkt dat *Oranje* 's beeld u eer en achting baart.

Uit dit Vers ſchijnt het, dat hij Prins *Willem* den I. en *Don Jan van Ooſtenrijk* hebbe geportretteerd, die denklijk dan van of naar hem in prent zullen uitgekomen zijn.

hem een Winter, zonder ſneeuw of ijs, met ontbladerde boomen, en de huizen als in eenen miſt zeer natuurlijk verſcholen. Veele koddige Boerenbruiloften en dergelijke ſnakerijen worden van hem gezien.

Binnen *Mechelen* was ook een zeer goed Schilder, geheeten VINCENT GELDERSMAN, van wien men in olieverw eene *Leda* zag halfs lijfs met heur twee Eiëren; eene *Suſanna*; eene *Kleopatra* met de ſlang, en andere dergelijke fraaije en bevallig bearbeidde ſtukken, en naar dezelven alömme een meenigte Kopijen ziet; ook werd te *Mechelen* in de kerk van *St. Romboud* in de Ridder-kapelle van dezen VINCENT eene Afneming van 't Kruis gevonden, waarïn *Maria Magdalena*, de voeten van *Chriſtus* waſſchende, en andere Omſtanders zeer aandoenende verbeeld werden.

Voorts waren in de zelfde kapel eenige Bijbelgeſchiedeniſſen van *Kaleb* en *Joſua* en dergelijken, geſchilderd door een kunſtigen Hoogduitſchen Schilder, geheten HANS HOGENBERG, die zich mede te *Mechelen* opgehouden heeft, en aldaar omtrend den jare 1544 overleden is. Van dezen is de bij veelen bekende Rolle van 's Keizers Inhalinge te *Bologne*.

Noch was te *Mechelen* eene FRANS CRABBE, en van hem in de Minderbroeders-kerk het hoog Outer in waterverw zeer fraai met het Lijden van *Chriſtus* beſchilderd. Het binnenſtuk verbeeldde den Zaligmaker aan het Kruis, en op de deuren, in verſcheiden perken verdeeld, zag men veele fraaje troniën in de manier van *Quinten Matſijs*. Hij was een rijk man, en is omtrend in den jare 1548 overleden. Zijne Werken waren meeſt in den ſmaak van *Lukas van Leiden*.

KLAAS

KLAAS ROGIER was mede een goed Landschapschilder, en na hem volgde eene HANS KAIJNOOT, *den Doven* gebijnaamd, die hem noch overtrof. Deze volgde de manier van *Joachim Patenier* en was omtrend den jare 1550 een discipel van *Mathijs Cock* van *Antwerpen*, van wien ik hierna spreken zal.

KORNELIS ENGELRAMS, van *Mechelen*, heeft in de *St. Rombouds* kerk binnen die stad in verscheiden perken de Werken der Barmhartigheid afgemaald; gelijk ook het onderscheid tusschen de ware armen en de schaamteloze bedelaars met hunne lieren en ander speel of bedeltuig, allen in waterverw en op doek. In de *St. Katharina*-kerk werd van hem gezien een groot Tafereel op doek, verbeeldende de Bekeering van *Paulus* met taamlijk groote beelden, 't welk zeer fraai was, doch nu meerendeels vergaan is. In eene kamer in het Kasteel van *Antwerpen* maalde hij voor den Prins van *Oranje* naar de *ordinantie* van *Lucas de Heere* in waterverw de historie van *David*, waarin *Hans Fredeman de Vries*, [van wien hierna] de Gebouwen, Friesen, Termen en Wapenen mede in waterverw schilderde. KORNELIS, van wien veele werken naar *Duitschland* en *Hamburg* vervoerd werden, overleed in den jare 1583, oud zijnde omtrent 56 jaren.

Ook heeft te *Mechelen* gebloeid, zekere MARKUS WILLEMS, Leerling van *Michiel Coxie*, [van wien mede hierna breder] die aldaar veele fraaje werken gemaakt heeft, als onder anderen in de kerk van *St. Romboud* een Tafereel, verbeeldende de Onthoofding van *Joännes*, wiens hoofd de beul voorwaard in 't verkort uitstak, zulks het buiten het Tafereel scheen uit te komen, terwijl van onder

der

der slechts een weinig van den arm gezien werd. Van hem zag men ook levensgrootte de onthoofding van *Holofernes* door *Judith*, zeer aartig en wel uitgevoerd. Tot de blijde Inhaling van den Koning *Filips* maakte hij in den jare 1549 te *Mechelen* een *Ark Triomfaal* en daarïn de historie van *Dido*, daar zij de Ossehuid in stukken snijd en dergelijken, tekende ook veel voor Glas-schilders, Tapijtwevers en Schilders. Hij was een goedäartig man, en aan ieder behulpzaam, die zijn' bijstand in het tekenen nodig had, en overleed in den jare 1561.

Jaques de Poindre, Leerling van den bovengenoemden *Markus*, wiens zuster hij getrouwd had, was ook een goed Meester, inzonderheid in Portretten. Van hem was een Outerstuk, verbeeldende de kruissing van *Christus*, waar in veele Portretten kwamen. Jaques op een zekeren tijd een Engelschen Kapitein genaamd *Pieter Andries*, een grooten Bohámaker geportretteerd hebbende, liet deze hem dat portret houden, zonder het te betalen, waaröm onze Schilder, uit spijt met waterverw voor de tronie eene tralie schilderde, als zat de Kapitein in de Gevangenis, en stelde het dus ten toon. De Hopman, dit verstaande kwam met verstoord gelaat Jaques schamper afvragen, wat schelm hij was, die bestaan had, zulks te doen? waaröp deze antwoordde, dat hij zo lang gevangen moest blijven zitten, tot hij voldaan zoude hebben. De Kapitein den Schilder eindelijk genoegen gegeven hebbende, begeerde de tralie te zien wegnemen, 't geen deze welhaast met eene spongie deed. Na veele goede portrettten te hebben geschilderd, vertrok hij naar *Denmarken*, alwaar hij omtrend den jare 1570 overleed.

Gre-

Gregorius Beerings, in de *Schaar*, mede een *Mechelenaar*, in *Italie* geweest zijnde, schilderde zeer aartig en bevallig, in waterverw, ruïnen en Antieke Gebouwen: Gedurende zijn verblijf te *Rome* zijn geld hebbende doorgebragt, schilderde hij, om spoedig weder aan ander te geraken, op een stuks doeks, den Zondvloed, waarïn niets dan een regenächtige lucht, veel water en de Ark zonder eenige beelden gezien werden. Gevraagd zijnde, wat die verbeelding beduiden wilde? antwoordde hij: *den Zondvloed*, en op de vraag, waar dan de menschen waren? hervattede hij: *zij zijn allen verdronken of in de Ark, en als 't water afgelopen is, zal menze zien.* Van dat Tafereel begeerde schier ieder ééne kopij te hebben, en vermids die vaardig van de hand vlogen, geraakte zijn buidel welhaast weder vol geld, zo dat dit voor hem een goede *fonds* was. Hij overleed te *Mechelen* in den jare 1570.

Dus verre heb ik een reeks van de uitmuntendste Schilders van *Mechelen* bijëen gevoegd, behalven Michiel Coxie en Hans Bol, waarvan hierna omstandiger gesproken zal worden. Wegens de hier voor aangehaalden heb ik de tijdörde zo zeer niet willen in acht neemen; als wel eenige Vermaarden, die niet moesten verzweegen worden, ten minsten met name getracht bekend te maken, en wat van hunne levens-bijzonderheden ter mijner kennisse was gekomen.

JAN MOSTERT.

Zo als in de Schilderkunst weleer 't Landschap *Sicyonie* (*) bij de *Grieken*, en sedert *Florence* en *Rome* bij de *Italianen*, berucht plegen te zijn, is van ouds in *Holland* de oude heerlijke Stad *Haarlem* beroemd geweest, wegens de wakkere Geesten, die zij in onze Kunst heeft voortgebragt. Uit een vermaard geslacht binnen die Stad is gesproten JAN MOSTERT, die, noch jong zijnde, de Schilderkunst, waartoe hem de Natuur aanporde, geleerd heeft bij eenen JACOB VAN HAARLEM, een redelijk goed Schilder, van wien de Dragers-Outer (†), in de Grote Kerk te *Haarlem* geschilderd was.

(*) *Sicyonie* was een Landschap in het vermaerde Schiereiland van *Peloponnesus* gelegen. De Hoofdstad van *Sicyonie* was *Sicyon*, waarvan zekerlijk het Land zijn naam heeft gekregen; 't was 'er omstreeks vruchtbaar in olie, de inwoners waren zeer op den uiterlijken praal en de netheid der klederen gesteld. Van hunne welriekende zalven maakt *Lucret:* lib. 4. de Rer. Nat. pag. 57. edit. Paris. gewag. *Unguenta & pulchra in pedibus Sicyonia rident*; men bewerkte daar ook 't marmer en verscheiden metalen; de eerste Beeldhouwers in marmer zijn geweest *Diopenus* en *Scilesis*.

(†) Te weten het Outer van de Koorn-dragers. Dit stuk schijnt naderhand (mogelijk ten tijde van de Beeldstorming) overgebragt te zijn in de Gildekamer van deze Lieden, want daar noch heden te zien is een Outerstuk, waar in zijn Portret komt, fraai naar dien vroegen tijd geschilderd; de deuren, die door *Rijk Aertsz met de Stelt* geschilderd waren, zijn niet te vinden, maar daar aan zijn andere lompe onbeschilderden in de plaats gemaakt. 't Stuk verbeeld *Christus* aan 't Kruis tusschen de 2. Moordenaars; op den voorgrond ter rechterzijde zijn de *Marien*; aan de linkerzijde de krijgsknechten om de klederen dobbelende; de Moe-

was. Een der Vooröuderen van onzen Jan, van wien Hij en zijn Geslacht den naam van Mostert geërfd hebben, was met den Keizer *Fredrik* en den Graaf *Floris* ter Kruisvaarte naar het Heilig Land, en bij het inneemen van *Damiate* voortijds *Pelusia* tegenwoordig geweest, en had, toen men in de Stad noch met den Vijand schermutselde, drie Zwaarden bij de hechten afgeslagen, waarom hij gezegd werd *zo sterk als Mostert* te wezen. Hier van bekwam hij den naam van *Mostert* en om die daad van den Keizer en den Graaf voor hem en zijn Geslacht drie gulden Zwaarden-hechten op een rood veld ten wapen (*). Onze Schilder, die niet

Moeder des Heeren schijnt van droefheid bezweken en in zwijm te liggen, wordende ondersteund door iemand, en deeze is de afbeelding van den Schilder. Verder zijn op den berg verscheiden kruissen, galgen enz. als mede geraamtens, beenderen en doodshoofden op den grond; In 't verschiet is de Stad *Jerusalem*; eindelijk veel volk te voet en te peerd. Het stuk is van boven met hoeken uitgehouwen, verbeeldende eenige Zakkedragers aartig in hun werk bezig zijnde. De volle naam van den Schilder is Jacob Janszen van Haarlem; men zie zijne afbeelding in de Plaat P. No. 2.

(*) De bijzonderheden van dit Verhaal zijn bezwaarlijk met de Historie overëen te brengen, en schijnen veeléer met dezelve te strijden. Wel is waar, dat de Keizer *Fredrik* de I., en de Graaf *Floris* de III. van *Holland* met hem, in den jare 1189 tot het herwinnen van het Heilig Land ter Kruisvaarte togen; doch het is tevens waar, dat de Keizer *Fredrik* in den jare 1190 in *Sicilië*, en de Graaf *Floris* kort 'er na te *Antiochië* in *Syrië* overleden zijn, beiden zonder *Damiate* in Egipte gezien te hebben, welke Stad ook sedert en bij een nieuwe en nadere Kruisvaart, die de Graaf *Willem* de I. van *Holland* bijwoonde, in den jare 1219 bemagtigd werd; weshalven een der Vooröuderen van Mostert over zijn betoonden heldenmoed te *Damiate* door den Kei-

niet alleen een kunſtig Meeſter, maar ook edelaartig van zeden, vriendlijk van omgang, fraai van leeſt, welſprekend, mild en beleefd was, werd bij den Adel des Lands, ja bij groot en klein hoog geächt, in waarde gehouden, ontzien en bemind, en geraakte als Schilder in dienſt van de Landvoogdeſſe Vrouwe *Margareta*, Zuſter van den Hertog *Philips*, de eerſte van dien naam, Koning van Spanje, en Vader van den Keizer *Karel* den V. In dien dienſt agttien jaren volhardende, en zich bevindende alomme, waar die Prinſes haar Hof hield, ſchilderde hij verſcheiden ſtukken en portretteerde veele groote Heeren en Vrouwen; want hij de gelijkeniſſen zo natuurlijk trof, dat de uitgebeeldde Perſonen levendig en tegenwoordig ſcheenen te zijn. Eindelijk metter woon weder te *Haarlem* gekomen zijnde, werd hij door alle de Heeren der Orde [van 't Gulden Vlies] en anderen gemeenzaamlijk bezocht. De Graaf van *Buuren* onder anderen op eenen zekeren tijd 's avonds in de Stad gekomen zijnde en zijn intrek in de Herberg *het Zand* op de Markt genomen hebbende, kwam hem des anderdaags met eenige Graven en Heeren op zijn Schilder-vertrek verraſſen. MOSTERT beleefdlijk opſtaande, gebood de Graaf hem te blijven zitten en met zijn werk voort te varen; doch hij zijn *palet* en penſeelen nederleggende, vertoonde den Graaf al zijn werk zo begonnen als volwrocht, en gelaſtte zijne diſcipelen, hem te helpen, den Heeren

Keizer *Fredrik* en den Graaf *Floris* met geen wapen beſchonken kan zijn; behalven dat het onwaarſchijnlijk is, dat de Voorvader van *Moſtert* die beide onderſcheiden Kruisvaarten bijgewoond zoude hebben. Zie de *Vaderlandſche Hiſtorie* II. Deel *bladz.* 273 en 342.

ren een ontbijt voor te zetten, maar de Graaf zelf in de ſchapraai of etenskaſt gaande, ſneed en ontbeet van 't geen hij voor de hand vond, zo deeden ook de andere Heeren, die onderling eene kan bier dronken; waarna iet anders aangerecht werd; doch 's middags moeſt hij dat gezelſchap vergaſten, midden onder hun ter tafel zitten en goede *cier* maken.

Zijne Werken hebben ten ſieraad van verſcheiden Kerken en Huizen verſtrekt. Bij de *Jacobijnen* te *Haarlem* waren van hem eenige Tafereelen, Outerſtukken, Voeten van Outers en onder anderen een Kersnacht, waarvan met veel lof geſproken is geworden. Thands wordt nergens zo veel van zijn werk gezien, als te *Haarlem* bij zijn Zoons Zoon, den Heer *Nicolaas Suiker*, Schout van die Stad; naamlijk een redelijk groot ſtuk in de hoogte, zijnde een *Ecce Homo* levens-grootte en meer dan halve beelden, waarin komen eenige portretten, 't zij uit het geheugen of naar 't leven geſchilderd, en onder anderen dat van een toen wel bekenden Diefleider, geheten *Pier Muis*, die 'er met zijn mislijke tronie, ſnood voorkomen en beplaaſterd hoofd in te zien is, en *Chriſtus* gevangen ſchijnt te houden; een wel geördineerd Banket der Goden, die over het werpen van den twiſt-appel door Tweedracht zeer ontroerd ſchijnen, terwijl *Mars* zijn Zwaard trekt; een Weſtindiſch Landſchap met veele naakte beelden, een vreemde klip met volk daar op, en zeldzaam gebouwde huizen en hutten, doch 't geen onvolwrocht gebleven is; de portretten van de Gravinne, Vrouwe *Jacoba* van Beiëren en haren laatſten Man, den Heere *Frank* van *Borſſelen*, zeer wel behandeld, en met oude vreemde hulſels en kledingen opgetooid. Voorts

zijn eigen en door hem zelf geſchilderd zeer natuurlijk en wel gelijkend Portret, ſchier zijn laatſte werk, waarin hij zich genoegzaam van vooren met gevouwen handen verbeeld heeft. Voor hem ligt een *Paternoſter* en achter hem ziet men een natuurlijk Landſchap. Boven wordt *Chriſtus* als Rechter op de Wolken zittende, vertoond, en MOSTERT naakt voor hem geknield liggende, terwijl aan de eene zijde de Duivel uit een lange rol hem beſchuldigt, en aan de andere zijde een geknield liggende Engel voor hem bidt.

Jacob Ravart te *Amſterdam* pleeg weleer van hem te bezitten eene *Familie* van *Ste. Anna*, die zeer geprezen werd, en bij den Heer *Floris Schoterboſch*, in *'s Hage* vindt men een *Abraham*, *Sara*, *Hagar* en *Ismaël* levensgrootte, meer dan half-lijfs, en zodanig op eene oude wijze gekleed en opgetooid, dat men zeggen zoude, dat zij in die tijden dus gehuld en gekleed geweeſt waren. De Schilder *Jan Klaasz.*, Discipel van *Kornelis Kornelisz.* bezit van onzen MOSTERT een groot ſtuk verbeeldende *St. Chriſtoffel* in een Landſchap; en in het Prinſenhof te *Haarlem* wordt van hem een Landſchap met eenen *St. Hubert* gezien, waaruit blijkt, hoe zeer de oude Schilders de natuur en het leven beſtudeerd hebben. In den grooten brand van *Haarlem* zijn veelen der werken van MOSTERT verlooren gegaan; want zijn huis, met al wat 'er van hem in overig gebleven was, door de vlammen verteerde.

Marten Heemskerk getuigde van hem, dat hij alle oude Meeſters, die hij gekend had, overtrof; ook wordt verhaald, dat *Jan Mabuſe* zijne hulp zoude hebben verzocht in 't beſchilderen van de Abdije te *Middelburg*, doch 't geen hij, als in

dienſt

dienst van eene zo groote Prinses zijnde, geweigerd hadde.

In de *Familie* van onzen MOSTERT (*), die in den jare 1555, of 1556, te *Haarlem* in een hoogen ouderdom overleden is, berust noch zeker geschrift, waarbij de zo evengemelde Vorstin, hem tot haren Edelman benoemt.

ADRIAAN DE WEERDT.

Door geenzins onërvarenen in onze Kunst heb ik wel eens horen beweeren, dat het jongen lieden, die de volmaaktheid in de Schilderkunst pogen te bereiken, te raden zoude zijn, de behandeling te volgen van een' uit de beste Meesters, en wel zulk eenen die hun het meest behaagde, om dat men, door veelen te volgen, ligt in verwarring kan geraken, 't geen ik aan zijne plaats en onbeslist late; echter heeft men daarvan een voorbeeld in ADRIAAN DE WEERDT van *Brussel*, die in 't laatst geheel en alleen tot de manier van *Parmens* overging, en dezelve met al zijn vermogen trachtte te volgen. In zijne jeugd had hij geleerd bij CHRISTIAAN VAN DEN QUEEBORN (†), een goed Landschap-schilder,

(*) Hij is geboren te *Haarlem* in den jare 1474 en dus ten minsten 81 jaren oud geworden.

(†) Men zie zijn Portret in de plaats Q. n. 2. In *van Manders* vorige uitgave vindt men daar onder dit versje:

Rura, lacus, Silvas, montes Vallesque, recessus
Et fontes, pontes, & maria & fluvios,
Omnia grata oculis, vario quæ picta colore,
Docta manus pingit, fingit at ingenium.

der, wonende bij de Beurs te *Antwerpen*, en Vader van Meester *Daniel*, Schilder van den Prins van *Oranje* in 's *Hage*.

Onze de Weerdt naar *Brussel* zijnde terug gekeerd, besteedde aldaar in afgetogenheid veel vlijt en arbeid om te leeren. Gantsche zomers oefende hij zich in zijne eenzaamheid in de Kunst in een huisje, 't geen zijne Ouders op eene afgelegen plaats aan de Stads-vest hadden, vermijdde het gezelschap en de losbandigheid van jonge lieden, en gewende zich aan het Landschap op de wijze van *Frans Mostert*. Naar Italië gereisd zijnde, oefende hij zich in den aart en de behandeling van *Parmens*, gelijk boven gezegd is, en was, wederkeerende, t'eenemaal van manier veranderd.

Na zijne terugkomst vertrok hij in den jare 1566, ter vermijding van de Nederlandsche beroertens, met zijne Moeder naar *Keulen*, en gaf aldaar verscheiden prenten in 't licht, als de Opwekking van *Lazarus*; de Historie van *Ruth*; waarin men eenige fraaije gronden ziet; het Vrouwen-leven; een Kersnacht en dergelijke geschiedenissen; als mede eenige zinbeelden van *Koornhert*, de *vier geestlijke Jagten* geheten, waarin de een de gierigheid, de andere de onkuisheid, de derde iet anders, en de vierde de Godsvrucht najaagt, alle welke prenten in de manier van *Francesco Mazzola* van *Parma* gesneden zijn. De Weerdt stierf vrij jong te *Keulen*.

Van

Dus vertaald konnende worden:

Naar eigen vinding schetst zijn Kunst-penseel ons 't Veld
Met bosch en berg en dal; ginds bruggen, poelen, stroomen
Of bronnen, hutten, zeên bekoorlijk neergesteld,
Zo schoon van kleur, dat oog en hart wordt ingenomen.

Van dezen Bruſſelſchen Schilder gewag gemaakt hebbende, zal ik de gelegenheid waarnemen, om hier ter plaatſe noch aan eenige oude en latere Schilders van *Bruſſel* te gedenken; als onder de ouden aan een goed Meeſter, geheten WILLEM TONS, die in het ſchilderen met waterverw uitmuntte en in patronen met allerleije boomen, kruiden, dieren, vogelen enz. naar het leven. Deze *Willem* had een Zoon, genaamd HANS, die ook in Italië geweeſt is, en mede fraai in waterverw ſchildert; gelijk ook noch een anderen Zoon, geheten GUILLIAM, welke in olieverw Beeldjens, Bordeeltjens en ſoortgelijke dingen afmaalde, en zich thans (1604) noch in Italië zoude bevinden. Ook bevond zich ten mijnen tijde te *Rome* een uitmuntend fraai jong Schilder, HANS SPEEKAART genaamd, van *Bruſſel* geboortig en Zoon van een Borduurwerker. Hij tekende en ſchilderde zeer aartig. Op zijne terugkomſt naar Nederland te *Florence* krank wordende, keerde hij weder naar Rome, en overleed aldaar omtrend den jare 1577.

HENDRIK EN MARTEN VAN CLEEF.

De Schilderkunſt heeft geen gering ſieraad verkregen door den naam en het Geſlacht van *Van Cleef*; want zich verſcheiden goede Meeſters van dien naam te *Antwerpen* bevonden hebben, en onder anderen twee Gebroeders HENDRIK en MARTEN VAN CLEEF. HENDRIK verkoos het Landſchap, begaf zich naar *Italie* en andere landen, en tekende veele gezichten en andere dingen naar het leven, die hij ſedert in zijne werken te pas bragt. Nochtans had hij alle de plaatſen niet bezocht, waarvan hij de Gezichten, Ruïnen en Oudheden

in tekening had, (zij worden gedeeltlijk in prent gezien) maar had veelen van dezelven bekomen van zekeren *Ooſterling*, geheten MELCHIOR LORCH (*), die langen tijd te *Konſtantinopel* gewoond had. HENDRIK was zeer bekwaam in het teekenen naar het leven, gelijk hij ook in het ſchilderen uitmuntte. Meeſt alle de verſchieten ſchilderde hij zo eigenlijk in de manier van *Frans Floris*, dat zij van dien Meeſter zelven ſcheenen te zijn. In den jare 1533 kwam hij te *Antwerpen* in 't Schilders Gild; doch wanneer hij overleden zij, heb ik niet te weten konnen komen (†).

MAR-

(*) MELCHIOR LORCH of LORICH was geboren te *Flensburg*, heeft lang in *Konſtantinopel* zig opgehouden, en ſneed fraai in koper in den ſmaak van *Sebald Beham*. Van hem is in 't koper het Portret van *Alb. Durer* gejaarmerkt 1550; eene Mol op den voorgrond en in 't verſchiet eene Stad 1547; een Man met een' doedelzak, wien bijën om het hoofd vliegen 1547, en veel meer anderen. In hout ſneed hij mede zeer fraai, waarvan voor handen zijn: Zijn Portret als eene *Medaille* in een groote prent 1575; een weergâe zijn Wapens en devijs; eene *Chriſtus*-tronie; 68 ſtuks *Arabiſche* hiſtorien; 120 ſtuks *Turkſche* dragten enz. van de jaren 1570 tot 1582. zijnde allen fraaje houtſneêprenten. Hij was een zeer kundig groot Tekenaar, rijk van vinding, goed van ordinantien. Zijne tekeningen worden om derzelver fraaiheid van de Liefhebbers met veel achting bewaard. *Filip Galle* heeft veelen zijner tekeningen zo zinbeelden als anderen in 't koper gebragt. Andere Plaatſnijders hebben ook veel naar zijn werk geſneden. *Uit medeged. berichten.* Zijn Portret is in de plaat R. n. 3.

(†) HENDRIK VAN CLEEF is aan het Zijdewee of *Pleuris* overleden in den jare 1589. *Uit medeged. berichten.* Zijn Portret kan op de plaat R. n. 2. gezien worden. Onder zijne afbeelding in den vorigen druk van *van Mander* leeſt men dit vers:

Ur-

4
F
M
1575
2
3
R

Marten, die in 1551 te *Antwerpen* in 't Gild kwam, was een Leerling van *Frans Floris*, en in het eerſt aan groote dingen gewend, maar verkoos ſedert het klein, en ſchilderde op die wijze veele aärtige ſtukken, waarvan noch veelen bij de Liefhebbers gevonden worden, met eenige anderen, waarin zijn broeder Hendrik de gronden en verſchieten geſchilderd heeft. *Gillis van Koningslo* en andere fraaije Landſchap-ſchilders hebben hem tot het ſtoffeeren hunner Landſchappen veel gebruikt. Marten, die nooit buiten 's Lands gereisd heeft, werd zeer door de Jicht gemarteld, en overleed in den ouderdom van ontrent 50 jaren. Hendrik en Marten hadden noch een' Broeder, geheten Willem, een goed Schilder van groote Beelden; doch die reeds voorlang overleden is. De Zoonen van

Urbes atque Arces, Montes Terrasque jacenteis
Et Valles, Pontes, Flumina, Rura, Lacus
Atque Caſas humiles, tum tecta ſuperba Domorum
Quæ pinxit, recreänt mirificè hæc oculos.

't Geen wij dus vertalen:

Van Cleef, 't zij hij verkoos om akkers, bergen, dalen,
Kaſteelen, Steden, bron of poel en ſtroom te malen,
't Zij groenen beemd en hut, des Landmans erf en woon,
Of Vorſtelijk Paleis; 't was alles wonder ſchoon.

Voorts zegt ook *van Mander* in zijn aanhangſel, dat hij naderhand is te weten gekomen, dat hij (*Hendrik*) geſtorven is in 't jaar 1589; maar ſchrijft de oorzaak van zijne dood toe aan de *Artijcke*, 't welk Jicht of *Podagra* betekent. Wij konnen dit niet beſliſſen; of hij moeſte zich vergiſt hebben in den naam, ſtellende Hendrik in plaats van Marten; want van dezen zegt hij boven zelf, dat hij door de Jicht zeer gemarteld werd, en dit is zelfs zeer waarſchijnelijk.

van MARTEN zijn geweest GILLIS, MARTEN, JORIS en KLAAS, die alle goede Schilders waren, of noch zijn. MARTEN begaf zich uit *Spanje* naar de *Indiën*. JORIS en GILLIS zijn reeds overleden. JORIS had een goed begin in kleine Beelden gemaakt; doch is, aan *Venus* te veel geöfferd hebbende, jong overleden. KLAAS woont noch te *Antwerpen*.

ANTONIS MORO.

Gemeenlijk wordt de mensch door twee zaken, naamlijk de Eere en het Gewin, tot het leeren en oefenen der Kunsten bewogen. Wanneer de fiere jeugd gevoeld de Natuur te baat te hebben, en eenig voorbeeld van een uitmuntenden Kunstenaar ziet, die, tot een hogen trap van eere geklommen, bij de Grooten geächt en in waarde gehouden wordt, verkrijgt en gevoeld zij eene aanprikkeling en vurigen naijver, om aan zodanig een uitmuntend Man gelijk te worden en hem te evenären. Dit gebeurde aan den kunstigen [*Utrechtschen*] Schilder, ANTONIS MORO, die, zodanig een voorganger in den vermaarden Schilder en Kanunnik *Joän Schoorl* ziende, zich als een Leerling onder zijn onderwijs begaf en zich bevlijtigde, om een goed Meester te worden, 't geen hem dermaten gelukte, dat hij, inzonderheid in het portretteeren naar het leven, uitgemunt heeft. In den jare 1552 aan het Hof van *Madrid* zijnde, (want hij door den Kardinaal *de Granvelle* in dienst van Keizer *Karel* den V geraakt was) portretteerde hij den Koning *Filips*, en werd door den Keizer naar *Portugal* gezonden, alwaar hij de *Infante* van *Portugal*, Bruid van den Koning *Filips*, portretteerde, gelijk ook *Joännes*, Koning van *Portugal*, en de Koningin, jongste

Zus-

Zuster ' s Keizers, voor welke drie Portretten hij zes honderd dukaten en daarenboven heerlijke geschenken bekwam. Het Koningrijk *Portugal*, waarin hij deftig onderhouden en onthaald werd, beschonk hem met een goudene keten van duizend guldens. Voor ieder Portret van veele Personen van Adel, die hij daar te Lande naar het leven afmaalde, bekwam hij honderd ducaten, of naar een ieders vermogen, ook van zommigen een goudene keten.

Na aan het Hof van den Keizer verscheide Tafereelen geschilderd te hebben, zond die Vorst hem naar Engeland tot het portretteeren van de Koningin *Maria*, tweede Gemalin van den Koning *Filips*, waarvoor hem een goudene keten, honderd ponden *Sterlings* en noch honderd gelijke ponden Jaar-renten of Wedde geschonken werden. Het Portret van de gezegde Koningin, die een zeer schoone Vrouw was, kopieerde hij verscheidenmalen, en gaf van die Kopijen aan groote Heeren, aan die der Orde, aan *Granvelle* en ook aan den Keizer eene ten geschenk, welke laatste hem twee honderd gulden gaf. Doch van anderen wordt verhaald, dat Moro een dier Portretten aan den Kardinaal *Granvelle* naar *Brussel* gebragt, en deze hem naar den Keizer gezonden hebbende, om het dien Vorst aan te bieden, zijne Keizerlijke Majesteit zeide: *Ik heb geen huishouden en alles aan mijn Zoon overgegeven*; dat dus Moro niets opdoende zulks den Kardinaal bericht, maar deze hem gezegd had: *Laat mij begaan*; dat *Granvelle* vervolgends zich naar den Keizer begeven, dat Portret zeer geprezen, de schoonheid van de Koningin hoog geroemd en den Vorst gevraagd had, wat hij

'er

'er den Schilder voor hadde veréerd; dat *Karel* hebbende geäntwoord *niets*, en begeerd te weten, wat hij hem behoorde te geven, *Granvelle* had geäntwoord *duizend gulden*, of *drie honderd ducaten*, en dat de Keizer den Kardinaal vervolgends had gelast, het met den Schilder te schikken; welk geval anderhalf jaar, na dat hij uit *Spanje* gekomen was, geschied zoude zijn.

Na het sluiten van den Vrede tusschen de Koningen van *Spanje* en *Vrankrijk*, vertrok Moro weder met den Koning naar *Spanje*, en was aan het Hof van dien Vorst en met de Grooten, wier veelen hij portretteerde, zeer gemeenzaam; ja werd 'er zo vrij, dat de Koning Moro eens met de hand op den schouder kloppende, deze uit boerte dien Vorst weder den maalstok op den schouder lei; een stout bestaan, vermids het zorglijk is, den Leeuw aan te randen. Die gemeenzaamheid zoude den Schilder duur gestaan hebben, zo een aanzienlijk *Spaansch* Edelman hem uit vriendschap en liefde niet gewaarschouwd hadde; want die van de *Inquisitie* zeer nijdig begonnen te worden en Moro te verdenken, dat hij welligt den Koning wegens de Nederlandsche zaken te kundig zoude maken; weshalven zij gezind waren, de handen aan hem te slaan, 't geen hij ontweek, door behendig onder een versierd voorwendsel en belofte van wederkomste verlof te verzoeken, om eene reize naar de *Nederlanden* te doen, 't welk hem ingewilligt werd. De Koning, Moro en zijner Kunst zeer genegen, ontbood hem sedert verscheiden-malen door brieven in *Spanje* terug, weswegens hij zich best mooglijk verschoonde, of zulks vertraagde, tot dat de Hertog van *Alba*, in *Nederland* zijnde, de

brie-

brieven ophield, en Moro te *Brussel* in zijn' dienst gebruikte, tot het naar 't leven afmalen zijner Bijzitten of Speelmeisjens (*).

De Koning had de kinderen van Moro met heerlijke Geschenken en Bedieningen, als Kanunnikdijen en anderen, begiftigd. De Hertog van *Alba* op eenen zekeren tijd Moro naar zijne kinderen vragende, antwoordde hij, dat hij eene dochter had, wier man zeer geleerd en bekwaam was, waaröp de Hertog dezen het Ontfangerschap van *West-Vlaanderen* schonk, welk Ampt hem jaarlijks veel geld opbragt, zulks hij, die somtijds te *Brussel* kwam, een deftigen staat en veele paarden hield. Kortöm, Moro heeft met zijne Kunst het zeer verre gebragt, en men verhaald, dat toen de Hertog van *Alba* hem van *Utrecht* naar *Brussel* ontbood, hij zijne schilder-ezels verbrandde en veele dingen wegschonk.

Hij was een statig, eerlijk en welsprekend Man, had in zijne jongheid *Italië* en *Rome* bezocht, en heeft ook, behalven portretten, verscheiden andere stukken geschilderd, als eene Verrijzenis van *Christus* met twee Engelen; de beide Apostelen *Petrus* en *Paulus*, zeer fraai van tekening en *koloriet*; want hij, door het zonderling nabijkomen van het leven met zijne verwen, het gezicht wonderlijk wist te bedriegen; en meer anderen. Voor den Koning heeft hij mede eene *Danaë* van *Titiaan* en andere stukken wonderlijk wel gekopiëerd. Doch be-

(*) Hier uit blijkt onder anderen de kuische ingetogenheid van den Hertog, die, hoewel hij een noch levende Vrouw en mogelijk noch eene bijzit (bij wien hij zijn' Zoon *Ferdinand* had) in *Spanje* hadde, echter hier te lande verscheiden zulke Juffers tevens aanhield.

bezig zijnde met eene Besnijdenis van *Christus* voor Onze Lieve Vrouwe-Kerk te *Antwerpen* te schilderen, 't geen een heerlijk stuk werks geweest zoude zijn, overleed hij.

Dus veel heb ik met groote moeite van MORO bijëen gebragt, zonder van eenigen zijner kinderen, onäangezien mijn beleefd verzoek, eenig bericht te hebben konnen verkrijgen, vermids 't hun onverschillig scheen, of de gedachtenis van hunnen Vader in wezen bleef of niet, weshalven ik zijn' sterfdag niet heb konnen aantekenen, terwijl nochthans zijn naam in een eeuwig geheugen zal blijven (*). [Zijne afbeelding is in de plaat S. n. 1.]

(*) Onder zijn Portret in den vorigen druk staat het volgend Latijnsch vers:

Quæstus, nomen, honos, si munera magna petenda:
Voto respondent omnia, MORE, *tuo:*
Te coluit Cæsar, tum magnus Cæsaris hæres.
Multum, his Principibus te placuisse viris.

'tWelk wij dus vertalen:

Zich rijk, befaamd, geëerd, zich Ampten op zien dragen:
'tIs alles u gelukt, ô MORUS; wel bemind
Waart gij bij *Karel*, en niet min was u gezind
De groote *Flips*. 't Is veel aan Vorsten te behagen.

Voorts is onzen *Van Mander* naderhand bericht geworden, dat *Anthonis Moro* te *Antwerpen* overleden is in den ouderdom van 56 jaren, een jaar voor den dollen aanslag der Franschen op die Stad, gelijk hij in zijn Aanhangsel opgeeft. Dus is onze MORO gestorven in het jaar 1581; want de zogenoemde *Fransche furie* in 1582 is voorgevallen, en volgt met een', dat hij moet geboren zijn geweest in den jare 1525. of daar omtrend.

1
2
3
S

JAQUES DE BACKER.

Gemeenlijk worden de zulken beklaagd, die reeds vroeg uitmuntende Kunst-blijken gevende, dan, wanneer men van hun noch meer dingen verwachtede te zien, schielijk en onverhoeds uit dit leven gerukt worden. Gelijk dit in oude en latere tijden dikwerf gebeurde, is het ook voor eenige jaren geschied in de persoon van den vlijtigen en kunstigen JAQUES DE BAKKER, geboortig van *Antwerpen*, van waar zijn Vader, die mede (naar 't zeggen) een goed Schilder was, zich ter oorzake van een zogenaamd *Proces van Injuriën* naar *Vrankrijk* begaf, en aldaar overleden is. Onze JAQUES wordt ook somtijds geheten JAQUES VAN PALERMO, naar eenen *Antonis Palermo*, een Schilder, die ook koopmanschap in Schilderijen deed, bij wien onze JAQUES woonde, en die hem zo kort bij den arbeid hield, dat hij door zijne groote naarstigheid reeds zeer vroeg in de Kunst toenam, waar van *Palermo* veel voordeel trok; want deze veele stukken van JAQUES naar *Vrankrijk* zond, alwaar zij wel betaald werden. Niettemin vermaande zijn Meester hem gestadig, zijne dingen beter te maken, onder voorwendsel, dat zij niet aan den man wilden, weshalven de knecht, gelijk men zegt, paardenarbeid deed, om in de Kunst toe te nemen. Nimmermeer liet hij, zelfs op heilige dagen, den tijd verloren gaan, maar tekende, bootseerde en studeerde onöphoudelijk. Eindelijk ging hij woonen bij *Hendrik van Steenwijk*, en volhardde echter in zijne gewoone naarstigheid; doch, door dus te veel te zitten blokken, en aan zijn lighaam te weinig

beweginge te geven, werd hij ongezond. Eenigen meenen, dat hij aan eene Beroerte overleden zij; hoewel ik vertrouwe aan de Longzucht, of eenige inwendige aanwassing; want hij, zijn geheugen en verstand magtig, en stervende in de armen van de dochter van zijn' vorigen Leermeester *Palermo*, zijn vroegen dood beklaagd en gezegd zoude hebben: *ik arm mensch, moet ik zo vroeg sterven?* naamlijk in het dertigste jaar zijnes ouderdoms. Ofschoon zijn lijk geöpend is, heb ik niet konnen ervaren, waaräan men de oorzaak van zijn dood toegeschreven heeft.

Zijne Tafereelen, die alömme zeer gezocht en begeerd worden, versieren op veele plaatsen de kamers en *Kabinetten* der Liefhebberen. Bij den Heer *Melchior Wijntges* te *Middelburg* vindt men van hem drie fraaije stukken, als een *Adam* en *Eva*, eene *Charitas* of Liefdadigheid, en eene Kruissing van *Christus*. Ten huize van eenen *Sr. Oppenberg* heb ik ook van hem gezien drie stuks staande Beelden, half-leven, naamlijk *Venus*, *Juno* en *Pallas*, aartig verkozen, met eenig bijwerk van achter, en op den voorgrond liggen hare gereedschappen of wapenen, en kledingen, [dus dit stuk 't Oordeel van *Paris* schijnt] staande ook de dieren, die bij deeze 3 Godinnen behoren, daar bij. Kortom, hij was een der beste *Koloreerders*, die *Antwerpen* gehad heeft, en schilderde op een vleesächtige wijze, zonder zijne dingen met enkel wit, maar met vleesch-kleur te hogen; zulks hij een eeuwigen roem onder de Schilders verdiend heeft.

MATTHIJS EN JERONIMUS KOCK.

Antwerpen, 't geen in ons Nederland de Moederstad der Kunstenaren schijnt te wezen, gelijk *Florence* weleer in *Italië* was, heeft verscheiden vermaarde Lichten in onze Kunst voortgebragt, en tot Poorter en Burger gehad MATTHIJS KOCK, die een uitmuntend Meester in Landschappen geweest is. Hij was ook een der eersten, die de Landschappen op een betere manier en met meer veranderingen volgends de nieuwe *Italiäansche* of Antieke wijze begon te schilderen; ook was hij wonder rijk in vindingen en vruchtbaar in het *ordineeren* en t'zamen-groepen. Van JERONIMUS KOCK, zijn' Broeder, heb ik niet veel te zeggen; want deze de Kunst zelve verliet, zich met den Kunsthandel geneerde, en voor zich deed schilderen, plaatsnijden en etsen. Zelf was hij zeer aartig in Landschappen, en heeft verscheiden dingen geëtst; doch veelen naar de tekeningen van zijn' Broeder MATTHIJS, inzonderheid twaalf Landschapjens, die bij de Kunst-minnaars noch in achting zijn. JERONIMUS, die kinderloos was en eene *Hollandsche* Vrouw had, geheeten *Volk* of *Volkje*, werd door den tijd een gegoed man en kocht het eene huis bij het ander. Boertig van aart en een Rethorijker zijnde, zeide en schreef hij dikwerf voor een devijs: *Laat de Kock koken, om 's Volks wil.* Somtijds stelde hij voor zijne deur met *figuren* zonder letters *Houd die Kock in eere*, en dergelijken. Bij eenige dingen schreef hij op de oude Rethorijksche wijze:

Den Kock moet kosten om 't volckx wil van als/
D'een gebraden / en het ander gesoden :
Wie deze Cost niet mach / 't zy hardt oft mals/
't Wtspouwen en is hem niet verboden :
Maar om Kock oft volck niet te blaméren/
Verswyght de fauten / 't sal elder passéren.

Hij ſtorf ten tijde *Frans Floris* overleed , naamlijk in den jare 1570; doch MATTHIJS is veel vroeger geſtorven. Lampſonius ſpreekt tot den laatſtgenoemden dus :

Tu quoque, MATTHIA, *ſic pingere rura ſciebas,*
Ut tibi vix dederint tempora noſtra parem.
Ergo, quod artifices inter ſpectaris & ipſe,
Quos immortali Belgica laude colit,
Non in te pietas tantum fraterna, ſed arti
Efficit & merito laus tribuenda tibi.

'tWelk dus vertaald kan worden :

Matthijs, die keurig Veld- en Land-gezichten maalt,
Bij wien onze Eeuw maar ſchaars in Kunſt-verſtanden haalt :
Dat ge u in 't Neêrlands Koor der Schilders moogt vertoonen,
En uwen Schedel met onſterflijke eer ziet kroonen,
Zulks hebtge uw Broeders deugd te danken niet zo zeer,
Maar uw verdienſte en Kunſt, geeft u dien roem en eer.

['t Portret van MATTHIJS is te zien in de Plaat S. n. 2, en dat van JEROON n. 3.]

WIL-

WILLEM KEY.

Edelaärtige Geesten, van de Natuur zodanig begaafd, dat zij door heerlijke en vernuftige Kunsten de verwondering hunner mede-menschen zijn, geraken in te grooter achting en aanzien, als zij zich tevens eerlijk en deugdzaam, en jegens een ieder vriendlijk en beleefd gedragen. Dus geäart was de vermaarde *Bredásche* Schilder WILLEM KEY, een Man van een statige houding, ook zeer deftig en net in zijne kleeding, wonende in het beste gedeelte van *Antwerpen*, bij de Beurs, in een groot fraai huis, 't geen veeléer naar dat van een' Raadsheer, dan van een' Kunstenaar geleek. Hij was geboortig van *Breda*, en een mede-leerling van *Frans Floris* bij *Lambert Lombardus* van *Luik*; kwam in den jare 1540 in 't Schilders-Gild of Broederschap te *Antwerpen*; ook was hij, offschoon een vermogend en rijk Man, geen Verkwister noch Spilpenning, maar steeds vlijtig aan den arbeid en om geld te winnen, en in de gezelschappen zijner mede-kunstgenoten altoos zedig en ingetogen.

Van zijne hand was weléer op het Stadhuis te *Antwerpen* een zeer heerlijk stuk, onzen Schilder aanbesteld door den *Thesaurier*, *Christoffel Pruim*, waarïn hij de Stads-regeering levens-grootte geportretteerd, en *Christus* met Engelen en ander bijwerk in de hoogte verbeeld had. Dat stuk ging te niet, toen het baldadig *Spaansch* krijgsvolk in den jare 1576 dat heerlijk Gebouw in den brand staken. In Onze Lieve Vrouwe-Kerk hadt KEY het Kramers-Outer geschilderd, verbeeldende den Zaligmaker, de belastten en beladenen tot zich roepende, zinspelende op de woorden van *Jesaias* LV.

vers 1: *ô Alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij die geen geld hebt, komt, koopt en etet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs wijn en melk;* welk stuk, waarin veele Kramers gezien werden, in de Beeldstorming (*) vernield is? Ook was in de zelfde Kerk van hem een Triomf van *Christus*, zeer heerlijk uitgevoerd.

KEY, zeer gelukkig en bedreven in het treffen der gelijkenissen, was boven anderen te prijzen in het verdrijven en bewerken zijner tafereelen, en in 'er een bevallige molligheid aan te geven, en, offschoon min vlug of geestig, dan *Frans Floris*, was hij door zijn goed verstand en oordeel geenzins slecht in zijne *ordinantien.* Hij had altoos veel werk, en werd wel beloond. Den Kardinaal *de Granvelle* heeft hij in zijn Kardinaals gewaad, geportretteerd, waar voor hem die Prelaat ongeëischt veertig Rijksdalers gaf.

Na veele Werken en Portretten geschilderd te hebben, portretteerde hij ook eindelijk den Hertog van *Alba.* Hier mede bezig, en, zich gelatende geene vreemde talen te kennen, verstond hij uit eenige redenen tusschen den Hertog van *Alba* en een Lid van den Bloed-raad, dat het doodvonnis over den Graaf van *Egmond* en andere Heeren geveld was, 't geen hem, uit liefde voor 's Lands Edelen, zo zeer ter harte gegaan zoude zijn, dat hij, t' huis komende, krank werd en ten zelfden dage van het onthalzen van de Graven van *Egmond* en *Hoorn* overleed, naamlijk den vijfden van

(*) In den jare 1566. werd deeze prachtige Kerk door omtrend 100 stuks knapen, geholpen van hoeren en jongens, in weinige uuren geplonderd en geschonden.

van Zomermaand in den jare 1568, daags voor Pinxteren (*). Sommigen willen, dat hij eenige dagen te voren bereids overleden zoude zijn, en de oorzaak van zijn dood aan niemand geopenbaard hebben, dan alleen aan een vertrouwd vriend, op wiens

(*) Het verhaal strijdt noch met de onmogelijkheid, noch met de waarschijnelijkheid; 't is bekend hoe groot de achting van de Nederlanders was, voornamelijk voor den Grave van *Egmond*, en in welken rouw en neerslagtigheid zijn geweldige dood hen dompelde. Dit getuigen onze Historie-schrijvers; maar zeer aanmerkelijk is daaromtrend het getuigenis van den *Spaanschen* Leven-beschrijver van den Hertog van *Alba*, in 1730 in 't Nederduitsch vertaald uitgekomen, daar hij 2. D. bl. 260. zich dus uitlaat: „ Allen, „ die bij dat droevig schouwspel tegenwoordig waren, „ scheenen met de uiterste droefheid en beklag aangedaan: „ als men ze aanschouwde, zou men gezegd hebben, dat „ hunlieder hoofd door denzelven slag, die op den hals „ van den Graaf stond te vallen, afgehouwen zoude wor„ den. Op dat eigen oogenblik, dat zijn waarde hoofd „ van 't lichaam gescheiden werd, rees 'er een geschreeuw „ op, 't welk de gansche Stad vervulde, en beäntwoord „ werd met een naar gehuil van die geenen, die in hunne „ huizen waren gebleven; met het vallen van het hoofd „ van *Egmond* docht hun, dat van gansch Nederland en al„ le zijne verwachting te zien vallen. De naasten aan het „ schavot verdrongen elkaâr. Doopende in het bloed van „ den ongelukkigen Graaf hunne neusdoeken, waren „ 'er zelfs, die, 't geen van 't schavot afdroop, opslorpten „ enz." Den *Spaanschen* krijgsknechten zelven werden, door het naar schouwspel, toen men de hoofden der beider Graven op staken ten toon stelde, en als door wederkaatsing van der Nederlanderen geschrei, de tranen uit de oogen geperst. Zie ook Bor in zijn 4. B. fol. 172. a. Uitg. 1621. Het vonnis werd op den 5. van Zomermaand uitgevoerd. Dus kan onze *Key* van schrik op het hooren van dit vonnis ziek geworden zijn, en de algemeene en luidbare ontroering op den dag van de uitvoering zijn' dood verhaast hebben.

wiens geheimhouding hij zich verlaten konde. Anderen zeggen, dat het wreed gezicht van *Duc d'Alba* hem een' ſchrik op 't lijf gejaagd en zijne ziekte en dood veroorzaakt hadde; 't welk ik echter achte verſierd te wezen. *Lampſonius* ſpreekt van hem dus:

Quas hominum facies, ut eos te cernere credas,
Expreſſit CAIJ *pingere docta manus,*
(Si tamen excipias unum, me judice, Morum,)
Culpari Belgæ nullius arte timent.

't Welk dus te vertalen is:

Wat wezens-trekken maalde ons KEIJ niet op het doek:
Men ſtaat in twijffel, of de ſtomme Beelden leven;
Stel *Morus* buiten, *Keij* valt ze allen veel te kloek,
Hij hoeft voor niemand van ons Neêrland 't op te geven.

[Zie zijn Portret in de Plaat U. n. 1.]

PIETER BREUGEL.

Wonder wel heeft de Natuur haren Man aangetroffen, om weder van hem heerlijk getroffen te worden, toen zij in een onbekend dorp in *Braband* onder de boeren, en om de boeren met het penſeel na te bootſen, onzen geeſtigen en koddigen PIETER BREUGEL uitpikte en tot de Schilderkunſt verkoos. Deze roem van *Nederland* werd geboren in een dorp niet verre van *Breda*, genaamd

Breu-

Breugel, welken naam hij ook aangenomen heeft en zijne nakoomelingen na hem gevoerd hebben.

Breugel leerde de Kunst bij *Pieter Koek, van Aalst*, wiens dochter, van hem, toen zij noch klein was, dikwils op den arm gedragen, in later tijd zijne huisvrouw geworden is. Van *Pieter Koek* vertrekkende, ging hij werken bij *Jeronimus Koek* en reisde vervolgends naar *Vrankrijk*, en van daar naar *Italië*. Hij had de behandeling van *Jeronimus Bos* bestudeerd, en maålde ook veele zodanige spokerijen en drolligheden af, waaröm hij door veelen *Pier den drol* geheten werd. Weinige stukken vindt men van hem, die van den beschouwer zonder lachen konnen worden gezien, of die de stemmigsten en stuursten niet ten minsten doen meesmuilen en grimlagchen. In zijne reizen schetste hij veele Gezichten naar het leven af, zulks men zeide, dat hij, in de *Alpen* zijnde, alle de bergen en rotzen ingezwolgen, en, t'huis gekomen, dezelven weder op doeken en panneelen uitgebraakt hadde; want hij die en andere dingen der Natuur zeer eigenlijk konde nabootsen.

Hij verkoos en nam zijne woning te *Antwerpen*, alwaar hij in den jare 1551 in het Gild of de Schilders-kamer kwam. Veel arbeidde hij voor een' Koopman, gehéten *Hans Frankert*, een hupsch man, die gaarne bij Breugel en daaglijks zeer gemeenzaam met hem was. Met dezen *Frankert* ging Breugel dikwils buiten bij de boeren ter kermis en bruiloft, verkleed in boeren-gewaad, wanneer zij ook onder schijn van aan de bruid of den bruidegom vermaagschapt te wezen, giften en geschenken deeden. Bij zodanige gelegenheden schepte Breugel vermaak, het boeren-bedrijf in eeten, drinken, dansen, springen, vrijäadjen en andere

boerterijen te beschouwen, alle welke dingen hij vervolgends zo in water- als olieverw, (welke beiden hij zeer uitnemend konde behandelen) kluchtig en aartig wist na te bootsen. De Boeren en Boerinnen kleedde hij zeer eigenlijk en verbeeldde het dom en onäbel bedrijf der huislieden in hun gaan, staan, of andere bewegingen ongemeen natuurlijk. Hij was wonder vast in zijne standen, en behandelde de pen zeer zuiver en aartig in het tekenen van gezichtjens naar het leven.

Toen hij noch te *Antwerpen* woonde, hield hij huis met eene dienstmaagd, of meisje, 't geen hij ook getrouwd zoude hebben, zo hare leugenächtige geäartheid hem geen' afkeer voor haar hadde doen opvatten. Om dan van haar ontslagen te geraken, had hij met haar een verding gemaakt, dat hij alle hare leugenen op een' kerfstok zoude kerven, waartoe hij een redelijk langen maakte, en dat, zo die stok door den tijd vol wierd, van het Huwelijk niets worden zoude, gelijk ook eerlange geschiedde. Eindelijk verliefde hij op de dochter van de Weduwe van *Pieter Koek*, die met hare Moeder te *Brussel* woonde, en welke hij, (gelijk reeds gezegd is,) dikwils op den arm gedragen had, en trouwde met haar, onder beding dat hij *Antwerpen* zoude verlaten en te *Brussel* komen wonen, om dus het vorige meisje te eerder uit zijne zinnen te stellen, gelijk hij ook deed.

Breugel was een stil en geschikt man, niet zeer spraakzaam, maar ongemeen grappig in gezelschappen, vervarende de lieden, of zijn eigen volk, niet zelden met eenig gespook of vreemd gedruis, door hem verwekt.

Eenigen zijner voornaamste werken zijn thands bij den Keizer, naamlijk een groot stuk, verbeel-

dende den Torenbouw van *Babel*, met veel gewoel; het zelfde onderwerp noch eens, hoewel kleiner; twee ſtukken, zijnde Kruisdragingen, zeer natuurlijk afgemaald, doch waarin eenige ſnakerijen komen. Voorts een Kindermoord, vol werk, in welk ſtuk een gantſche *familie* den moord van een boeren kind, door een der bloeddorſtige krijgsknechten ter dood gevat, verbeeld wordt te verbidden, en de rouw en doodſchrik van de moeder zeer natuurlijk afgebeeld is; en eindelijk eene *Paulus* bekeering, met ongemeen aartige rotſen. Onmooglijk ware het op te noemen, wat ſpokerijen, helſche vertoningen, boeren-gezelſchappen en andere onderwerpen onze BREUGEL geſchilderd heeft. Onder anderen heeft hij ook afgemaald eene Verzoeking van onzen Zaligmaker, dusdanig verbeeld, dat men van boven als van de *Alpen* op ſommige plaatſen door drijvende wolken op ſteden en landen nederziet; voorts een booze *Griet*, die een' roof voor de hel weghaalt, 'er zeer verwilderd uitziet, en vreemd opgetooid is; welke ſtukken met veele anderen ik vertrouwe in 's Keizers *Kabinet* te beruſten.

De Kunſtlievende Heer *Herman Pelgrims*, te *Amſterdam*, bezit van onzen BREUGEL eene Boeren-bruiloft in olieverw, zeer aartig behandeld, en waarin hij de boeren-troniën en naakten als van de Zon verbrand, geel, bruin en onzienlijk van huid, den Stedelingen geenzins gelijk, afgebeeld heeft; ook heeft hij een' Strijd tuſſchen de Vaſten en den Vaſten-avond geſchilderd; in een ander ſtuk het gebruik van hulpmiddelen tegen den dood verbeeld en in noch een ander de Kinderſpelen afgemaald. Onder den kunſtminnenden Heer *Willem Jacobſz*, te *Amſterdam* bij de Nieuwe Kerk, be-

beruſten van hem op groote doeken in water-verw twee uitmuntende ſtukken, verbeeldende het een eene Boeren-kermis en het ander eene Boeren-bruiloft, met veele potſige ſnakerijen, en de eigen bedrijven en gebaarden der Boeren. In het laatſtgenoemde, waarin de Bruid begiftigd wordt, ziet men een ouden boer met een' buidel aan den hals, die bezig is, het geld in zijne hand af te paſſen. Niet lang voor den dood van BREUGEL had de Regeering der Stad *Bruſſel* hem eenige ſtukken aanbeſteed, waarin hij het delven van de *Brugſche* vaart naar *Antwerpen* verbeeld zoude hebben; doch welken door zijn overlijden achterwegen gebleven zijn.

Veelen zijner vreemde en kluchtige verbeeldingen worden in prent gezien (*). Hij zoude een groote menigte net en zuiver behandelde tekeningen met eenige Schriften, 'er toe betreklijk, nagelaten hebben, zo hij dezelven niet gedeeltelijk, als te ſchamper en ſtekelig, op zijn doodbed door zijne Huisvrouw hadde doen verbranden, uit vreeze,

(*) Zo in hout geſneden, als in koper geëtſt. In houtſneê ziet men van hem eene prent, waarin de hiſtorie van *Ourſon* en *Valentijn* verbeeld wordt, en in koper eenige Rijngezichten tuſſchen de Alpiſche Gebergtens, door hem in den jare 1553 te *Rome* zeer fraai geëtſt. Door andere voorname Plaatſnijders, als *Hieronimus Kock*, *P. Mandere*, *P. Perret*, *Philip*, *Jan* en *Theodoor Galle* en anderen zijn veele prenten naar zijne tekeningen in koper geſneeden, als veertien groote Landſchappen door *H. Kock*; twee Rijngezichten door *Kornelis Kort*; het Vrouwtje in overſpel door *P. Perret*; voorts het Sterfbed van *Maria*; de vette en magere Keuken; de zeven Deugden en zeven Ondeugden, de Keiſnijder, de tentatie van *St. Antoni*, eenige Boeren-bruiloften, Spokerijen en veel meer andere vreemde en kluchtige onderwerpen.

ze, dat deeze na zijn' dood daar door welligt in ongelegenheden zoude hebben konnen geraken. BREUGEL liet zijner Vrouwe bij *Testament* een stuk, verbeeldende een' Exter, zittende op de galg, als wilde hij door den exter de klapächtige tongen verstaan hebben, die hij der galge toeëigende; ook had hij het doorbreken van de Waarheid verbeeld, 't welk, naar zijn eigen zeggen, 't beste zijner Werken zoude wezen (*).

Hij liet twee Zoonen na, die mede goede Schilders zijn. De eene, PIETER gehéten, leerde bij *Gillis van Koningslo*, en kopiëert zeer aartig veéle dingen van zijn' Vader (†). De andere, JAN genaamd (§), die bij zijne Grootmoeder, de weduwe

(*) In 't *Kabinet* van den Hertog van *Orleans* te *Parijs* worden noch drie stukken van PIETER BREUGEL, *den Ouden*, gevonden, alle op koper geschilderd, verbeeldende het een, een bergächtig Landschap; het ander, een Katten-muziek, 't geen door eene kat, op de trompet blazende, *geäccompagneerd* wordt, en het derde mede een Landschap, vol gedekte en opene *Hollandsche* Wagens. Zie *Description des tableaux du Palais Roijal*, *pag.* 390 & 391. Ook berust in de Kunstgaanderij van den Keurvorst van de *Paltz* te *Dusseldorp* van den ouden PIETER BREUGEL eene Prediking van *Joännes* in de Woestijn, met veele *figuren*. Zie **Specification derer gemahlden in der Galerie zu Dusseldorf** n. 63.

(†) Zijn Portret zie in de Plaat N. N. n. 2.

(§) Allermeest bekend met den bijnaam van den *Fluweelen* BREUGEL, was een ongemeen kunstig Bloem- en Landschap-schilder. Zijne Landschappen bestaan meerendeels in Rijn- of Landgezichten, met molens, karren, schuiten, wagens, veel volk en ander gewoel gestoffeerd. De beeldjens, paarden, het veê enz. zijn zeer fraai getekend en net en zindelijk uitgevoerd. Bij schaars voorkomende gelegenheden worden de stukken van JAN BREUGEL door de Kunstminnaren tot zeer hooge prijzen betaald. In de Kunst-*kabi-*

we van *Pieter Koek van Aalst* wonende, de behandeling der waterverw aldaar heeft geleerd, leerde sedert de behandeling der olie-verw bij eenen Pieter Goekindt, ten wiens huize verscheiden fraaije dingen te zien waren; vertrok van daar naar *Keulen* en vervolgends naar *Italië*, en is, door het Schilderen van Landschapjens met kleine Beeldjens, waarvan hij eene ongemeen fraaije behandeling heeft, zeer beroemd geworden.

Lampsonius spreekt onzen Pieter Breugel, [wiens Portret in de Plaat T. n. 1. gezien wordt] dus aan:

Quis novus hic Hieronimus *Orbi*
Boschius, *ingeniosa Magistri*
Somnia peniculoque Stiloque
Tanta imitarier arte peritus,
Ut superet tamen interim & illum?
Macte animo, Petre, *mactus ut arte;*
Namque tuo, veterisque Magistri
Ridiculo, salibusque referto
In graphices genere inclita laudum
Præmia ubique, & ab omnibus ullo
Artifice haud leviora mereris.

Dat is:

Vergis ik mij, of is *Jeroen* weêrom gekomen?
Neen: 't is een ander, wiens penseel
En hand zijns Meesters geest en snakerige droomen
Volgeestig nabootst op 't paneel,

Ja

binetten der Vorsten en vermogende Liefhebberen ontbreken zijne tafereelen niet. Jan Breugel, wiens afbeeldsel in de Plaat N. N. n. 3. gezien wordt, overleed in den jare 1642. Zie voorts Houbraken *Schoub. der Nederl. Konstschilders en Schilderessen* I. Deel, bladz. 85.

T

Ja zelfs te boven streeft. Uw vinding-rijke greepen,
ô PIETER, staan der wereld aan,
Uw geest, door 's Meesters geest op boert en klucht geslepen,
Bevlijtig' zich staag voort te gaan:
Zo wordt geen minder roem dan andren u gegeven,
Zo hoort ge uw' naam alöm op aller tongen leven.

JOAN SCHOORL.

't Is bekend, hoe voortijds *Rome*, 't Hoofd der Steden, in zijn' bloei niet alléen in volkrijkheid pleeg uit te munten, maar ook versierd te wezen met kunstige gevaartens van marmer en koper, dat door het schrander Vernuft, naar de allerschoonste en uitgekozene voorwerpen, in lighamen van menschen en dieren als vervormd was: Ook weet men, dat de dolle Krijg die zo zeer beroemde Stad niet zelden aangetast, overhoop geworpen, en, als 't ware, met voeten vertreden heeft; doch toen *Rome* eindelijk onder de vrédige Heerschappijë der Pausen in een beteren toestand begon te geraken, zijn eenigen dier schoone marmeren en metalen Beelden als uit de duisternis weder te voorschijn en in 't licht gekomen, hebben onzer Schilderkunst een groot licht bijgezet, en den Oefenaren dier Kunst de oogen geöpend, om het slechte van het schoone te onderscheiden, en het allerschoonst in het Leven en de Natuur met opzicht tot de menschlijke en dierelijke lichamen te verkiezen. De Italiänen, dus verlicht, hebben vroeger den rechten aart en de welstandigheid der Beelden

den getroffen, dan wel de Nederlanders, die zich volgends een zekere door hun aangewende wijze van arbeiden, zonder beſchaafde kennis, bevlijtigden, om het gemeene leven te volgen, weshalven zij, om zo te ſpreken, genoegzaam in het duiſter, of met weinig licht zaten, tot dat JOAN VAN SCHOORL hun het ware wezen en de beſte manier onzer Kunſt uit *Italië* bragt en voor oogen ſtelde; en nadien hij de eerſte was, die dat Land bezocht had en daar door der Schilder-kunſt licht kwam bijzetten, werd hij door *Frans Floris* en anderen de *Lantaarn-drager* en *Straat-legger* onzer Kunſt in *Nederland* geheten.

JOAN werd geboren den eerſten van Oogſtmaand in den jare 1495 in het dorp *Schoorl* (*) nabij *Alkmaar* in *Noordholland*, 't welk, gelijk 't hem dien naam gegeven heeft, ook door hem in naam geraakt is. Zijne Ouders hem vroeg ontvallende, werd hij door zijne vrienden ter ſchole beſteld binnen *Alkmaar*, waar hij tot zijn veertiende jaar bleef en niet weinig in de Latijnſche tale toenam. Niettemin had hij een bijzondere genegenheid voor de Tekenkunſt en een groote neiging naar Schilderijen op doeken, panneelen of glas; ook ſneed hij, met het pennmes op witte hoornen inkt-potten, beeldniſſen van menſchen, dieren, kruiden en boomen, waaröm hij door zijne ſchoolmakkers zeer bemind en geprezen werd. De vrienden, dit ziende, voldeeden aan zijn begeeren, en beſtelden hem te *Haarlem* bij *Willem Kornelisz.*, een taamlijk goed Schilder naar dien tijd, die hem niet wilde aannee-
men,

(*) Anderhalf uur van *Alkmaar*, digt tegen de Duinen, gelegen.

men, dan onder een verband van drie jaaren, waarin de vrienden bewilligden, met schriftelijk beding, dat, zo *Schoorl* eerder van hem vertrok, zij een zekere somme voor denzelven betalen zouden, welk geschrift de Meester altoos bij zich in zijn zak droeg; en nadien de jongen hem veel gewin inbragt, zulks hij in het eerste jaar meer dan honderd guldens door desselfs arbeid genoot, zeide de Meester dikwerf, beschonken zijnde en uit vrees, dat dees hem verlaten zoude: *Jan, weet, dat ik u in mijn zak draag, en zo gij mij ontloopt, weet ik, wat mij met uwe vrienden te doen zal staan;* 't geen SCHOORL verdroot zo veelmaal te moeten hooren; waarom deze op een zekeren tijd, wanneer zijn Meester beschonken te bedde lag, zich van dat geschrift meester maakte, en het op een' winter-avond bij een sterken wind op de Houtbrug in kleine stukken scheurde en in 't water liet vliegen; echter gezind zijnde, bij zijn Meester te blijven, doch verblijd, dat deze hem thands niet meer met dat geschrift zoude tergen. Des zondags en op heilige dagen, 's namiddags, ging SCHOORL gemeenlijk buiten *Haarlem*, daar toen ter tijd een lustig Bosch was (*), en schetste 'er zeer aartig en luchtig de boomen met verwen af, op eene wijze gansch onderscheiden van die van andere Schilders.

Zij-

(*) Aan dien kant van Holland schijnt toenmaals een uitgestrekt Bosch geweest te zijn. Zie H. JUN. *Batav.* cap. XIII. p. 294. PARS *Katwijksche Oudh.* bl. 285. Dit Bosch of Hout is in den jare 1573 bij de belegering van *Haarlem* t'eenemaal uitgeroeid. Doch in 't jaar 1585 werd men van zin, een nieuw Hout aan te leggen, 't geen ook werkstellig is gemaakt. SCHREVEL. in zijn *Haarl.* 1. B. bl. 34. In deze eeuw is dit Hout noch met een stuk Lands vergroot.

Zijnen driejarigen tijd voldaan hebbende, nam hij affcheid van zijn' Meeſter, en begaf zich naar *Amſterdam* bij een deftig en vermaard Meeſter, *Jacob Cornelisz* genaamd, die een goed Tekenaar, Schilder en zuiver in zijne verwen was, en waarvan hier voren [bladz. 52. enz.] geſproken is. Deze Meeſter hield SCHOORL in groote waarde, achtte hem als zijn eigen Zoon, gaf hem om zijn geeſtigen en vaardigen arbeid jaarlijks geld toe, en vergunde hem, buiten tijds eenige ſtukken voor zich zelven te ſchilderen, weshalven hij hier een ſtuiver gelds overwon. *Jacob Kornelisz* nu had een dochtertje van twaalf jaren, een fraai Meisje, waaräan de Natuur haar uiterſte vermogen te koſten gelegd ſcheen te hebben, om haar met alle fraaiheid van geſtalte, ſchoonheid en vriendlijke lieftalligheid te beſchenken, invoegen zij SCHOORL's hart zodanig won, dat hij, onäangezien hare noch tedere jongheid, altoos ſedert hij met veel erkentenis affcheid genomen had van zijn Meeſter, alömme waar hij reisde, voor haar een tedere genegenheid behield, en hoopte, ten eenigen tijde zijne liefde door den band des huuwlijks met haar te beveſtigen.

Ten dien tijde was *Joän de Mabuſe* in den dienſt van *Philips van Burgundië*, Biſſchop van *Utrecht*, waarom SCHOORL uit aanmerking van den roem van *Mabuſe* zich naar *Utrecht* begaf, om bij hem te leeren, doch 'er niet lang bleef, want hij om het ongeregeld leven van dezen, en zijn geſtadig lopen in herbergen, drinken en vechten, dikwils voor hem 't gelag betalen moeſt, en daarënboven niet zelden in levensgevaar geraakte, zonder eenig nut uit zijn verder verblijf te verwachten te hebben. Des vertrok hij naar *Keulen*, en van daar

naar

naar *Spiers*, alwaar hij een Geestlijk man aantrof, zeer ervaren in de Bouwkunde en de verkortingen, bij wien hij zich tot het leeren dier Kunsten een tijd lang ophield, en voor wien hij ter vergelding eenige stukken schilderde. Van *Spiers* naar *Straatsburg* en van daar naar *Bazel* reizende, bezocht hij alömme de Schilders, die hem vriendlijk ontfingen, en om zijn vaardigen arbeid wel onthaalden en beloonden; want hij in eene week meer, dan dikwils anderen in eene maand, verrichtte. Nochtans hield hij zich nergens lang op.

Te *Neurenburg* gekomen zijnde, bleef hij aldaar eenigen tijd, om bij den kunstrijken *Albert Durer* te leeren; doch nadien ten dien tijde *Luther* zijne Leere begon te verbreiden, en *Albert Durer* 'er eenigzins het oor aan leende, vertrok SCHOORL naar *Styer* in *Karinthië* en arbeidde 'er voor de meeste Heeren, die veel behagen in zijne Werken schepten. Aldaar woonde hij bij een' Baron, een groot Liefhebber der Schilder-kunst, die hem, behalven een goed onthaal en beloning, zijne eigene dochter ten Huuwlijk aanbood: Waarlijk eene groote zaak voor hem en die hem treflijk te stade gekomen zoude hebben, zo de God der liefde het Amsterdamsch Meisje niet zo sterk in zijn hart geprent hadde, dat hij alleen bedacht was, meer en meer tot de volmaaktheid in de Kunst te geraken, om eindelijk zijn verlangen te voldoen, door 't welk vuurig te bejagen hij zo sterk vorderde, dat in hem het spreekwoord bewaarheid werd, dat de Liefde Kunsten doet leeren.

Van *Styer* vertrok SCHOORL naar *Venetië*, en geraakte aldaar in kennis met eenige *Antwerpsche* Schilders, en met eenen *Daniel van Bamberg*, een Liefhebber der Schilder-kunst. Ondertusschen

wilde het geval, dat uit verscheiden Landen eenige Personen te *Venetië* kwamen, die gezind waren, eene reize naar het *Heilig Land* en *Jerusalem* te doen, en onder dezelven een *Beggijnen Pater* van *Gouda* in *Holland*, een zeer geschikt Man en groot Beminnaar der Schilderkunde, door wiens aanporring onze SCHOORL in den ouderdom van omtrend vijf en twintig jaren met al zijn schilder-gereedschap naar Jerusalem vertrok. Te scheep bleef hij niet ledig, maar portretteerde eenige Personen naar het leven, hield in een boekje aantekening van zijne ontmoetingen, en tekende ook onder weg in *Kandia*, *Ciprus* en elders eenige fraaije Landschappen, Gezichten, Steden, Kasteelen en Gebergtens naar het leven.

Te Jerusalem maakte hij kennis met den Gardiäan van het Klooster te *Siön*, die aldaar bij de Joden en Turken in groot aanzien is. Met den gemelden Pater doorreisde hij het omliggende Land en langs de *Jordane*, schetste met de pen die Landstreek en haare ligging naar het leven af, en maalde, in *Nederland* te rug gekomen zijnde, naar die schets een fraaie schilderij af, verbeeldende den Togt der Kinderen *Israëls*, onder het geleide van *Josuä* droogvoets door de bovengenoemde Rivier. Gaarne had de Gardiaan hem een jaar bij zich behouden, doch 't geen hem door den bovengenoemden Beggijnen Pater, ontraden en afgebeden werd. Echter beloofde SCHOORL den Gardiäan, te scheep voor hem een tafereel te zullen schilderen, gelijk hij deed, en 't zelve van *Venetië* naar *Jerusalem* zond, alwaar het noch heden ten dage gezien wordt ter plaatse, waar de Zaligmaker geboren is, volgends het getuigenis van veelen, die derwaard gereisd en het gezien hebben. Het verbeeldt *St.*

Tho-

Thomas, zijn' vinger in de zijde van den Zaligmaker ſtekende. Ook had hij de Stad *Jeruſalem* afgetekend en van die tekening in zijne Werken gebruik gemaakt, als bij het afbeelden van het rijden van *Chriſtus* van den *Olijfberg* naar *Jeruſalem*, de Prediking van den Zaligmaker op dien berg, en meer andere geſchiedeniſſen. Voorts tekende hij het heilig Graf, en maalde, hier te Lande gekomen zijnde, zijn eigen Portret met die van eenige Jeruſalemſche Ridders, of Reizigers, in olijëverw op een langwerpig Tafereel, 't welk noch te *Haarlem* in het *Jakobijnen* Klooſter, of het Prinſen-Hof, bewaard wordt.

Ten tijde SCHOORL in den jare 1520, twee jaren voor dat de Turken de Stad *Rhodus* verövereden, van Jeruſalem te rug kwam, werd hij te *Rhodus* door den Grootmeeſter der Duitſche Orde, die thands haar verblijf te *Malta* houdt, zeer wel onthaald, en ſchilderde 'er de Stads gelegenheid en ligging. Te *Venetië* gekomen en eenigen tijd aldaar verbleven hebbende, vertrok hij naar verſcheiden andere Plaatſen van *Italië* en onder anderen naar *Rome*, alwaar hij naarſtig de Antieken beſtudeerde, en de ſchilderijen van *Raphaël* en *Michel Angelo*, die toen berucht begonnen te worden, met die van andere Meeſters kopieerde.

Omtrend dien tijd werd *Adrianus* de VI. van *Utrecht* geboortig, terwijl hij zich als Kardinaal in *Spanje* bevond, tot Paus verkozen. Deze te *Rome* gekomen zijnde, geraakte SCHOORL in kennis bij dien Oppervoogd, welke hem over het gantſch *Belvedere* ſtelde. Hier ſchilderde hij eenige ſtukken voor den Paus, dien hij ook portretteerde, welk Portret noch te *Leuven* gezien wordt in het Kollegie, door dien Paus geſticht; na wiens over-

lijden (want hij den Stoel slechts een jaar en vijf en dertig weken bezat) SCHOORL zijn' tijd in het schilderen van verscheiden stukken en het naarstig studeeren besteed hebbende, naar Nederland keerde.

Te *Utrecht* komende, verstond hij tot zijne smerte, dat de dochter van zijn' Meester met een' Goudsmit te *Amsterdam* getrouwd, en dus door zijn te lang vertoeven de hoop op zijn geluk verijdeld was; des hij te *Utrecht* bleef bij een Dekan van *Oudmunster*, genaamd *Lokhorst*, een Heer van veel aanzien en een groot Kunst-minnaar. Voor dezen schilderde hij verscheiden stukken in olie- en waterverw, en onder anderen een *Palm-zondag*, zijnde het hier voren genoemd Tafereel, verbeeldende het Rijden van *Christus* op een ezelinne-veulen naar *Jerusalem*. In dat stuk, waaräan twee deuren waren, en 't geen tot een Gedenk-Tafereel door de Vrienden van den Dekan in de Doms-kerk te *Utrecht* gesteld was, had SCHOORL de Stad Jerusalem verbeeld, met veel gewoel van Joden en kinderen, die hunne klederen en de takken der boomen langs den weg spreidden.

Omtrend dien tijd ontstond een oproer binnen *Utrecht* tusschen de Bisschops-gezinden en hen, die de zijde van den Hertog van *Gelder* hielden; weshalven SCHOORL zich, om die onlusten te vermijden, naar *Haarlem* begaf, alwaar hij door *Simon Saan*, Kommandeur der Orde van *St. Jan*, een groot begunstiger der Kunstenaaren, wel ontfangen werd. Voor dien Heer schilderde hij eenige stukken, welken gedeeltlijk noch binnen die Stad te zien zijn, met name den doop van *Joännes*, een zeer fraai stuk, waarïn eenige aartige Vrouwtjens gezien worden, met bevallige troniën,

naar

naar de wijze van *Raphaël*, opziende naar den Hemel en het nederdalen van den H. Geest, en voorts in het verschiet een Landschap met naakte Beeldjens. SCHOORL hier sterk aangezocht wordende, om discipelen aan te nemen, huurde een huis te *Haarlem*, en schilderde 'er eenige groote Stukken, onder anderen het hoog Outer-stuk voor de Oudekerk te *Amsterdam*, verbeeldende *Christus* aan 't Kruis, 't geen ongemeen geprézen werd, en van welke *inventie* men noch een Tafereel van hem te *Amsterdam* ziet.

De roem van SCHOORL bragt te weeg, dat die van het Kapittel van *Ste. Marie* te *Utrecht*, wier Kerk door den Roomsch Keizer *Hendrik* den IV. gesticht is, hem tot het schilderen van het hoog Outer derwaard ontboden. Aan dat Outer, welks binnenste gebeeldhouwd was, schilderde hij vier deuren, ter beloning van 't welk hem de eerstopenvallende *prébende* in dat Kapittel toegezegd en door hem aangenomen werd. Op eene dier deuren verbeeldde hij levens-grootte eene zittende *Maria* met het Kindje en *Joseph*, en op de andere den Keizer geknield met den Bisschop *Koenraad*, die op bevel des Keizers die Kerk op het prachtigst had doen versieren, en een fraai Landschap in 't verschiet. De andere twee deuren bleeven eenige jaren onder handen; binnen welken tijd hij in waterverw op een doek zo groot, als de beide deuren, de Offerhande van *Abraham* vervaardigd heeft met een zeer aartig Landschap in 't verschiet, om in plaats van de twee beste deuren gesteld te worden, doch welk doek de Koning *Filips* in den jare 1549, ten tijde hij de hulde hier te Lande ontfangen had, te *Utrecht* deed kopen, en met meer andere stukken van SCHOORL naar *Spanje* voeren. Te

bejammeren is 't, dat de gekruiste *Christus* te *Amsterdam*; de fraaije deuren in de *Ste. Marie-kerk* te *Utrecht*, en een heerlijk Outer-tafereel te *Gouda*, door hem in zijn besten tijd geschilderd, in den jare 1566 door het onzinnig gemeen verbroken en met veel meer andere fraaije dingen verbrand zijn.

De Abdij *Marchienen* (*) in *Artois* praalt noch met drie heerlijke stukken van SCHOORL, als een Outerstuk, waarin *St. Laurens* op den rooster liggende verbeeld wordt; een uitmuntend tafereel met twee deuren, verbeeldende de elf duizend Maagden, en een groot Outerstuk met zes deuren, in 't welk de steeniging van *Stephanus* afgemaald is. Ook staat van hem te *Atrecht* of *Arras* in de Abdijë van *St. Waast* in den Omgang (of *trans*) achter het Koor in eene Kapel een Outerstuk met twee deuren, verbeeldende insgelijks den gekruisten *Christus*; en in *Vriesland* in eene Abdij, geheten *Grootouwer*, schilderde hij een groot Outerstuk met deuren en levens-groote Beelden, verbeeldende het Nachtmaal, waarin hij de troniën mede naar 't leven afmaalde. In *Mechelen* schilderde SCHOORL voor een' Bankier op *Rome*, geheten *Willem Pieters*, met wien hij te *Rome* gemeenzaam verkeerd had, veele fraaije stukken. Voorts heeft hij op het Kasteel te *Breda* voor den Graaf *Hendrik van Nassau* en *René de Chalons*, Prins van *Oranje*, verscheiden werken geschilderd. Bij den

(*) Ik vinde dit *Marchienen* niet onder de 19 voorname Abdijen van *Artois*; of hij moest zien op het tegenwoordig *Auchi les Moines*; mogelijk is hij in de Provincie vergist, en meent *Marche en Famine*, een Steedje in 't Graafschap *La Roche*, in 't Hertogdom *Luxemburg*, of *Merscheit*, een dorp niet verre van *Vianden* in 't zelve Hertogdom.

den Heer *Geert Willemsz. Schoterbosch*, te *Haarlem*, wordt van hem een uitmuntend stukje gezien, waarin *Maria* den *Christus* aan *Simeön* in den tempel overgeeft, met een heerlijk Gebouw, een sierlijk gewelf, gouden sieraadjen en aartige en bevallige Beeldjens; ook plag men weleer op den muur in de Groote Houtpoort te *Haarlem* een stuk van zijn hand te zien; doch 't geen thands vergaan is.

Toen SCHOORL allereerst uit Italië was gekomen, werd hem van wegen den Koning *François*, den Eersten van *Vrankrijk*, schriftlijk en onder belofte van groote beloningen aangeboden, in den dienst van dien Vorst te treden, welke aanbieding hij, geen Hofdienst begeerende, beleefdlijk afsloeg. Den Koning *Gustaaf* [den I. bijgenaamd *Erikson*] van *Zweden* prees hij een Bouw-kunstenaar aan, en zond hem teffens een *Marie*-beeld, waarin de Vorst veel behagen schepte, die hem ter vergeldinge een Koninglijk geschenk zond, naamlijk een fraaije Ring, een Mantel of gestel van Sabel, of Martervellen, eene Ysslede, door zijne Zweedsche Majesteit zelve gebruikt, met al het tuig tot een paard behorende, en eene Zweedsche Kaas, wegende 200 ponden, doch alle welke geschenken hem niet ter hand kwamen, maar alleen de brief door den Koning zelven ondertekend, waarvan het zegel was afgesneden.

SCHOORL, die met alle de groote Heeren van Nederland gemeenzaam verkeerde en hun zeer aangenaam was, oefende de *Muziek* en de Dichtkunde, dichtede veele fraaije Spelen van zinnen, *Batementen*, *Refereinen* (*) en liederen, was ongemeen

(*) *Batementen* of *Farces* zijn spelen van tijdkorting, of,

meen behendig in het schieten met den handboog, zeer bedreven in de Talen, als de Latijnsche, Italiaansche, Fransche en Hoogduitsche, mild en vrolijk van Geest, doch in het laatst van zijn leven jichtig en graveelig, 't geen zijnen ouderdom niet weinig vervroegde. *Antonio Moro*, Schilder van den Koning *Filips* van *Spanje*, die in zijne jeugd Leerling van SCHOORL geweest was, en hem altoos bemind had, portretteerde hem in den jare 1560, omtrend twee jaren voor zijn' dood, die den 6. van wintermaand des jaars 1562, toen hij reeds 67 jaren bereikt had, volgde, [naar welk afbeeldsel zijn Portret in de Plaat K. n. 4. gevolgd is.]

Onder dat afbeeldsel leest men:

Addidit hic arti decus, huic ars ipsa decorem,
Quo moriente, mori est hæc quoque visa sibi.

Ant. Morus PHIL. *Hisp. Regis Pictor Jo. Schorelio, Pict. F.* Ao. M. D. LX.

't Welk zo veel wil zeggen als:

Hij was de glans der Kunst, de Kunst zijn glans en leven,
Hij stervend, dacht de Kunst met hem den geest te geven.

Antonis Morus Schilder van *Filips*, Koning van *Spanje*, heeft dit gemaakt voor *Joän Schoorl* Schilder, in 't jaar 1560.

NB.

of kluchten; *Refereinen* zijn Vertellingen, Historiëtjens in Liederen; woorden bij de oude Rethorijkers gemeen.

NB. 't Versje boven dit onderschrift schijnt eerst in 1562 of na zijn dood gemaakt te zijn.

[Zijn Grafschrift is:]

D. O. M.

Jo. Schorelio, *Pictorum sui seculi facilè principi, qui post edita artis suæ monumenta quam plurima, maturo decedens senio, magnum sui reliquit desiderium. Vixit annos 67, menses 4, dies* 6. *Obiit a nato Christo*, Ao. 1562, 6. Decembris.

Of

Aan den Allerhoogsten zij dit toegewijd.

Ter eere van *Joän Schoorl*, onberoemd den voortreffelijksten Schilder van zijne eeuw, die na dat hij zeer veele [gedenktekenen of] blijken zijner Kunst gegeven had, in een tamelijken ouderdom overleden zijnde, met veel achting en smertelijk aandenken in 't graf gedaald is. Hij leefde 67 jaren, 4 maanden en 6 dagen; storf in 't jaar na de geboorte van *Christus* 1562. op den 6. van Wintermaand.

Lampsonius doet hem in zijn *vers* dus spreken:

Primus ego egregios picturâ invisere Romam
Exemplo docuisse meo per secula Belgas
Cuncta ferar; neque enim justi dignandus honore
Artificis, qui non graphidas pigmentaque mille
Consumsit, tabulasque scholâ depinxit [*in*] *illa.*

Dat

Dat is :

Mijn Voorbeeld moet altoos mijn' Landgenoten
leeren ,
Dat *Rome* 't Land is , daar de Schilder moet verkeeren ,
Zo hij op 't vatten van de rechte Kunst - greep
ziet ;
Als hij in deze School geen duizenden penseelen
En verwen heeft verspild , geen aantal Tafereelen
Geschilderd , hij verdient den naam van *Schilder*
niet.

[AART KLAASZOON] OF AARTGEN VAN LEIDEN.

Offchoon de Kunst, geöefend door een Kunstig Schilder , die zich zelven gering acht en weinig waardeert , bij de Kunst - kenners echter niet minder gekeurd wordt , draagt het onkundig gemeen nochtans zodanig een' Kunstenaar en zijn werk weinige achting toe , gelijk gebleken en waar bevonden is in AART KLAASZOON, Schilder van Leiden, die , alhoewel kloek van persoon , echter gemeenlijk AARTGEN of AARTJE genaamd werd. Hij zag het eerste licht te *Leiden* in den jare 1498 , weshalven zijn Vader, die een Voller was, hem altijd zijn' ouderdom deed gedenken bij 't Gulden of Jubel - jaar 1500; dikwils verhalende , dat AARTJE twee jaren ouder was , dan toen hij naamlijk de Vader, zijn beloofde Roomsche bedevaart deed.

Tot zijn agttiende jaar gebruikte de Vader hem in de Vollerij , waarom hij ook AARTJE DE VOLLER geheten werd ; doch nadien de Natuur hem

tot

tot de Schilderkunst aandreef, werd hij in den jare 1516 besteld bij *Kornelis Engelbertsz.*, door wiens onderwijs hij zo spoedig in de Kunst vorderde, dat hij ondernam, zelf verscheiden stukken zo in olie- als waterverw te schilderen, hoewel zelden of nooit ongewijde of zedelijke zinbeeldige onderwerpen, maar meest Historiën uit het Oud en Nieuw Verbond, waaruit hij ook menigmaal zijnen Leerlingen vermaningen en lessen gaf, gewoon zijnde met dezelven gemeenzaam en vriendlijk te verkeeren, en hen met veel lust te onderwijzen. Offschoon geen dronkäart, was hij gewoon, des maandags weinig of zelden te arbeiden, maar zich dan met zijne Leerlingen in de herbergen vrolijk te maken.

Van Nature was hij zeer blode, en achtte een ander veel en zich zelven weinig. Allereërst tekende hij in de manier van zijn' Meester, *Kornelis Engelbertsz*; maar na het zien van eenige dingen van *Schoorl*, verkoos hij de manier van dezen, en ook die der *Heemskerken*, inzonderheid in de Gebouwen, waarin hij zeer verre gevorderd is, behoudende nochtans altijd zijne eigene en natuurlijke verkiezing, naamlijk eene eenigzins slordige en onbevallige wijze van schilderen, alhoewel zijne dingen niettemin zeer fraai en geestig *geördineerd* waren, weshalven de *ordinantie* zijne Tafereelen grootsch, en der Kunst-kenneren achting waardig maakte, 't geen *Frans Floris* van *Antwerpen* bewoog een uitstap naar *Leiden* te doen, toen hij naar *Delft* ontboden was, om in de Kruis-kapel der Kerke aldaar een *Christus* aan het Kruis te schilderen, en de plaats 'er toe kwam bezichtigen. Te *Leiden* zijnde gekomen, om Aartje te bezoeken, en naar zijne woonplaats vernemende, bevond hij, dat die Schilder een slecht vervallen huisje nabij de

Stads

Stads Vesten aan de Zijd-gragt bewoonde. 'Er binnen tredende en verstaande, dat Aartje uitgegaan was, verzocht hij, desselfs Schilder-kamer en werk te zien, vermids hij hieröm, gelijk mede om hem te bezoeken zo verre reis gedaan had, 't geen gereedelijk aan *Floris* vergund werd. Boven op een zoldertje onder het dak komende, nam hij eene houtskool van de Discipels, die aldaar zaten te tekenen, en schetste op de witte lage en smalle muur een' ossekop met de beeldnis van *St. Lucas* en het Wapen der Schilders, zo verre de enge omtrek van den muur gehengen wilde, welke schets noch lang en tot zij eindelijk door den tijd te niet ging, in waarde gehouden is. *Frans* vervolgends naar zijne Herberg gekeerd en Aartje t'huis gekomen zijnde, werd dezen geboodschapt, dat een Vreemdeling, die hem wenschte te spreken, verzocht had, op zijne kamer te komen, en in zijn afwezen, doch ten bijzijn van zijne Discipels, de bovengenoemde schets had getekend, zonder dat hun nochtans bekend was, wie hij geweest mogte zijn. Aartje boven komende en de schets ziende, zeide straks: *het is Frans Floris geweest*, en werd beschaamd, niet weetende wat te denken, dat zodanig een Meester hem kwam bezoeken, en durfde ook, door *Frans* in zijne herberg ontboden, hem niet gaan zien, oordeelende desselfs gezelschap onwaardig te wezen. Als zij eindelijk bijëen gebragt waren, verzocht *Frans*, dat Aartje zich met hem naar *Antwerpen* wilde begeven, onder belofte van te weeg te zullen brengen, dat zijn werk beter betaald wierde, en hij, die zo kommerlijk om den broode arbeidde, als een Heer zoude konnen leven, waaröp Aartje antwoordde, dat hij in zijne geringheid geen minder genoegen

schep-

ſchepte, dan een ander in zijne pracht, en een Koning zijn Koningrijk niet benijdde, bij zo verre hij zijn arm hutje in ruſt en vrede mogt bewonen; dus AARTJE te *Leiden* bleef, en *Frans Floris* weder naar *Antwerpen* liet vertrekken.

Betreffende de werken van AARTJE, dezelven zijn den anderen in deugd zeer ongelijk, en doorgaands meer geeſtig, dan beſtudeerd, invoegen men, bijzonder in zijne groote Tafereelen, niet zelden de beelden te lang en ſomtijds eenige onregelmatigheid in de *proportiën* of evenmaaten vindt, alhoewel zijne ſtukken, gelijk gezegd is, aartig *geördineerd* zijn, weshalven *Frans* denzelven gaarne overreed had om met hem naar *Antwerpen* te gaan, op dat hij ten dien opzichte eenige hulp van hem erlangen mogt. Hij tekende buitengemeen veel voor de Glas-ſchilders en anderen, van welke dingen binnen Leiden noch veele honderden voor handen zijn. Voor eene uitvoerige en doorwrochte tekening op een geheel vel papier genoot hij zeven grooten, waaruit ligtlijk te bevroeden is, wat vette ſoppen hij opdiſſchen konde. Bij den Heer *Jan Gerritsz. Buiteweg*, te *Leiden*, vindt men noch drie voortreflijke ſtukken van AARTJE, die in ſchoonheid van verwe boven zijne anderen uitmunten, ook wel geſchilderd en naar den eiſch der Hiſtoriën behandeld zijn, naamlijk het eerſte een gekruiſten *Chriſtus* met de twee Moordenaars, ſtaande *Maria* met andere vrouwen en de Diſcipelen van den Zaligmaker zeer verſlagen onder het Kruis, 't geen door *Magdalena* omärmd wordt; het ander de kruisdraging, gevolgd door *Maria*, andere vrouwen, eenige Diſcipelen en een grooten trein volks, en het derde de Offerhande van *Abraham* die zijn' Zoon *Iſaäk*, met het hout beladen, ten offer uitleid,

wel-

welke offering in 't verschiet gezien wordt. De Weduwe van wijlen den Heer *Joän van Wissenaar*, in leven Burgemeester en Rentmeester van des gemeenen Lands middelen te *Leiden*, bezit een Kersnacht van AARTJE, zeer wel *geördineerd*, en die, offschoon eenigzins flordiger geschilderd, noch wel onder zijne beste werken geteld mag worden; ook vindt men ten huize van *Joän Adriaansz. Knotter* van hem eenige Waterverwen op doek, en onder anderen eene *Maria* met zingende Engelen, en bij *Jan Dirksz. van Montfoort*, een Tafereel, verbeeldende het Laatste Oordeel, op welks deuren de beeldenissen van *Dirk Jacobsz. van Montfoort* afgemaald zijn. Onder *H. Goltzius* te *Haarlem* berust van AARTJE eene Rode Zee in olie-verw, welk stuk, hoewel zeer beschadigd, in verscheidenheid van kledingen, hoofdversierselen, mutsen, tulbanden en hulsels uitmuntend is; gezwegen veele andere stukken, die elders van hem gezien worden.

Als hem eenig werk besteed werd, handelde hij met de lieden in de herbergen over het loon, en kwam, als dat gezelschap gescheiden was, nooit t'huis, maar zocht weder ander, en ging dus 's nachts langs de straten zwieren een zwerven, speelende op een Duitsche fluit, die hij altoos bij zich had, zonder, hoe duister het ook wezen mogt, eenig gevaar te duchten, 't geen te weeg bragt, dat hij, dus speelende, twee of driemaal in het water viel. Wanneer hij geen gezelschap konde aantreffen, had hij een zekere plaats daar hij dien nacht ging slapen, vermids het omtrend zijn huis onder de Vollers onveilig was, waarvan hij de proef eens gehad had; want op eenen zekeren tijd uit de herberg naar zijn huis bij de Vollerij keerende, en

zijn

zijn water makende, werd hem door een beschonken onverlaat van achteren met een opsteker eene snede in de wang toegebragt, gelijk die moedwillige losbol gezworen had den eersten te zullen doen, welke hem ontmoeten zoude. AARTJE omziende, en zeggende, *wie doet mij dat?* kende de beschonken karel zijne stem, bad hem om vergeevenis, die AARTJE hem straks inwilligde, en bragt, eenigzins nuchteren geworden zijnde, den gekwetsten bij een' Wondheeler, die hem verbond, en sedert schroomde AARTJE altoos, dien weg bij ontijden te gaan. Doch op eenen anderen tijd, na den middag, met een rijk burger van *Leiden*, genaamd *Quirink Klaasz.*, uitgegaan zijnde, om eenig geld te ontfangen voor zijn laatste stuk werks, verbeeldende *Salomons* Eerste Recht, 't welk thands noch binnen *Delft* hangt, en zij 's avonds laat scheidende, meende AARTJE weder als naar gewoonte straat op, straat neêr te gaan dwijlen, en trok, zijn gevoeg moetende doen, zijn tabbaard uit, hing denzelven op den muur of borst-weering van de Vollersgraft, en wilde, na dat hij zich ontlast had, weder naar zijn' tabbaard keeren, doch tastte mis, trad bezijden den muur, ter plaatse in denzelven tot het putten van water eene opening was, en vallende in de graft verdronk hij in den jare 1564, oud 66 jaren. [Zijn afbeeldsel wordt gevonden in de Plaat L. n. 3.]

JOACHIM BEUKELAAR.

Een' eerſtbeginnenden in onze Kunſt ſtrekt het tot geen gering voordeel, wanneer zijne natuurlijke neiging het geluk heeft, eene bekwame gelegenheid en middel tot eenig aanlokkend Voorbeeld, gepaard met een goed gezet en verſtandig onderwijs, te vinden, gelijk den welſchilderenden Joachim Beukelaar van *Antwerpen* wedervaren is, die, daar hij van natuure tot de Kunſt genegen was, ook het geluk had, dat zijne Moeije de huisvrouw werd van den uitmuntenden Schilder *Pieter Aartſen*, gebijnaamd *Lange Pier*, welke hem tot de volkomenheid in de Schilderkunſt een handleider en wegwijzer was. In den beginne konde hij bezwaarlijk tot het wel *koloreeren* geraken, tot dat zijn Oom *Pieter* hem aan het ſchilderen van vruchten, fruiten, vleeſch, vogelen, viſſchen en dergelijke voorwerpen deed gewennen, door welk veel te doen hij zo vaſt in de tempering der verwen werd, dat hij ten dien opzichte een der uitmuntendſte Meeſters geworden is, die zeer vaardig, ſchier zonder moeite en met een groote bevalligheid ſchilderde. Doch, gelijk doorgaands in de wereld de dingen, die gemaklijk te bekomen zijn, gering geächt, en in het tegendeel de ſchaars te verkrijgene gretig gezocht worden, ging het even ook met de kunſtige ſtukken van Beukelaar; want die hij in zijn leven voor een gering loon ſchilderde, na zijn dood en thands zo hoog gewaardeerd zijn, dat men voor dezelven niet zelden twaalfmaal hooger prijs, dan den inkoop, met luſt ziet betalen.

On-

Onze Joachim verkoos allermeest het schilderen van Keuken-stukken, en maalde voor den Muntmeester te *Antwerpen* een uitmuntend stuk, 't welk hem tot een zeer soberen prijs was aanbesteed. Nietemin verzwaarde en vermeerderde die Muntmeester het werk niet weinig, door het gestadig aanbrengen van nieuwe voorwerpen, om 'er die naar het leven in te schilderen, zo dat het stuk eindelijk van allerlei gevogelte, visch, vleesch, fruiten en vruchten vol en opgepropt geraakte, en de Schilder 'er zijn kaas en brood niet mede konde winnen. In de Lieve Vrouwe-kerk te *Antwerpen* vond men weleer van onzen Beukelaar eene Inrijding van *Christus* binnen *Jerusalem* zeer kunstig geschilderd, doch welke in de tweede Beeldstorming vernield is. De Heer *Sion Luz* te *Amsterdam* bezit van hem twee heerlijke stukken, verbeeldende het een eene Fruit- en het ander een Vismarkt, vol allerlei aartig behandelde voorwerpen naar het leven, en met eenige Keuken-meiden en andere Beelden gestoffeerd, die zeer natuurlijk en wel *gekoloreerd* zijn. Onder *Melchiör Wijntges*, Munt-meester te *Middelburg*, berust mede een zeer fraaije Keuken met levens-groote Beelden en eene Inrijding van den Zaligmaker binnen *Jerusalem*, met wit en zwart. Bij *Jacob Rauwaart* te *Amsterdam* heb ik van Beukelaar een kleinächtig stuk gezien, verbeeldende een aartige markt, en in 't verschiet een *Ecce Homo*, zeer wel behandeld; en *Hans Verlaan*, Koopman niet verre van de Kraan te *Haarlem*, bezit mede van hem twee groote stukken met levens-groote beelden, in welker eerste de vier Evangelisten, en in 't ander de *familie* van *Ste. Anna* verbeeld zijn. Doch alle de verdere plaatsen te noemen, waarin zijne kunstige

tafereelen verstrooid zijn, ware mij ondoenlijk, zo wel als de voortreflijkheid zijner Werken naar verdiensten te roemen.

Ondertusschen is te beklagen, dat zulk een Meester voor een zo gering loon, als gezegd is, geärbeid heeft, en door zich zelven te laag te houden, of anderzins, in een geringe achting was; want hij hier en daar in dag-huuren arbeidde, als bij *Antonio Moro* tot het schilderen der klederen voor Portretten en voor anderen om een gulden of daalder daags. Voor vijf of zes ponden maakte hij groote fraaije stukken. Het bovengenoemde *Ecce Homo* zoude thands in het *Kabinet* van den Keizer berusten, en is door den gemelden *Jacob Rauwaart*, zo ik mij niet bedriege, verkocht aan den Graaf *Van der Lippe* met noch eene Fruit-markt van Beukelaar, met de vier Uiterstens van *Heemskerk* en een Zondvloed van den zelven, waarin veele ongemeen zuiver behandelde naakte Mannen- en Vrouwen-beelden kwamen, met kindertjens drijvende op het water, in wien de onnozelheid der jeugd wel verbeeld was, nadien sommigen hun speeltuig, of poppen, in hunne bestorven handen of armen poogden te behouden en andere hartstogten meer, als mede een strijd van *Perseus*, daar 't Volk in steen veranderd wordt; deze allen (zeg ik) voor omtrend duizend ponden Vlaams, hoewel die uitmuntende stukken meerder waardig waren. Joachim Beukelaar is te *Antwerpen* in den ouderdom van maar omtrend veertig jaren overleden, ten tijde hij voor den Krijgs-Oversten, *Vitelli* genaamd, schilderde, toen de Hertog van *Alba* het laatst in de *Nederlanden* was. Kort voor zijn overlijden beklaagde hij zich, zegt men, dat hij gedurende zijn leven, voor een te geringen loon geärbeid

beid had. [Zijne afbeelding is in de Plaat T. n. 2.] Onder die, in den vorigen druk van *Van Mander*, leest men dit Latijnsch vers:

Hic tenui pinxit pretio, dum vita manebat,
Ast tabulis pictis gloria non tenuis.
Cujus post mortem colimus tabulasque, culinas:
Nec mirum: multis docta culina placet.

Dat is:

Gij wrocht voor luttel loon, ô BEUKLAAR bij u leven,
Doch wordt nu na uw' dood uw Werk zijn roem gegeven;
Uw Kunst en Keukens zijn gewild. Geen wonder: want
Bij veelen hoort omtrend de Keuken groot verstand.

FRANS FLORIS.

De *Italiaansche* Schilders, bijzonder die der geringste soorte, werken, om kwanswijs poezeläch-tig te schilderen, het binnen-werk hunner Naakten niet genoeg uit, hebbende dien gemaklijken weg verkozen, om het hoofd niet te breken met het betrachten der *Muskelen* of spieren en het bestudéren van het leven, weshalven zij aan de welstandigheid der Kunst niet zelden te kort doen, gelijk zulks door onze *Nederlanders* van den andren kant geschied, wanneer veelen hunne Beelden te schraal, rank en dor maken, bij welke schrapelheid nochthands de kennis der spieren, zenuwen en aderen vereischt wordt. De Beelden van den grooten *Buo-*

narotti vindt men in 't binnen-werk wel gemuskeld te zijn, en echter omvangen van een lijvigen en schoonen omtrek, 't welk een zeer verstandige handelwijs is, gelijk zodanig een uitmuntend Meester, naar de hoogste schoonheid streevende, door lange ervarenheid bevonden had te behoren. De Antieken namen in de eigenschap der Beelden eene verscheidenheid naar de trappen des ouderdoms in acht, gelijk blijkt, wanneer men nevens eenen jongen tengeren *Antino*, en een meer bejaarden lijvigen [en wel gespierden] *Hercules*, een ouden dorren *Laöchon* beschouwt, waarmede zij te kennen wilden geven, dat in eene historie zodanig eene verscheidenheid van eigenschappen naar vereïsch van het werk in acht genomen behoort te worden. Niettemin wordt de Antieke *Laöchon* om zijne schrapelheid door eenigen gelaakt, misschien uit onkunde, en door het niet gadeslaan van de gesteldheid der oude lieden, wier lighamen door het missen der levensgeesten en natuurlijke vochten ranker worden en vermageren. Die schraalheid hebben eenigen in de Beelden van FRANS FLORIS, de eer onzer Kunst hier te lande, gelaakt, en onder dezen eenige Italiänen, oordeelende dus naar de prenten, welken doorgaands aan de schilderijen niet zeer gelijken, en niet zelden een goeden rok uitgetrokken hebben. *Vasari*, van FRANS FLORIS schrijvende, zegt: *Deze wordt gehouden zeer uitmuntend te wezen, en heeft in alle dingen, zijne Kunst betreffende, op zodanig eene wijze geärbeid, dat niemand, volgends het zeggen der Nederlanderen, de hartstogten, als droefheid, blijdschap en andere gemoeds-bewegingen met zeer fraaije vindingen beter, dan hij, afgebeeld heeft; weshalven zy hem, by vergelijking, den Vlaamschen* Raphaël d'Urbino

noe-

noemen, alhoewel de van hem uitgaande prenten zulks zo zeer niet toonen; want de Plaatſnijder, hoe bekwaam een Meeſter hij zij, nooit op ſtukken na, het werk, de tekening en de manier van hem, die het getekend heeft, achterhaalt. Dus verre het getuigenis van *Vaſari* omtrend FRANS FLORIS, die maar konde oordeelen, (gelijk gezegd is), naar de prenten, die meerendeels naar de tekeningen, door zijne Diſcipelen of anderen naar zijne ſchilderijën gemaakt, geſneden zijn; want ik vertrouwe, dat zo die Schrijver de *fikſe* en kloeke penſeel-ſtreken, en de ſtoute behandeling van FRANS gezien had, hij, (ten ware door afgunſt jegens de Vreemdlingen misleid) den lof van FRANS veel hooger verheven zoude hebben.

Onze FRANS FLORIS ſtamde af van zekeren eerlijken Burger van *Antwerpen*, gehéten *Jan de Vriend*, toegenaamd *Floris*, een verſtandig man, die zeer veel in Erf-ſcheidingen of Boedel-ſchiften gebruikt werd, en in den jare 1400 (*) overleed. Deze liet twee Zoonen na, den eenen geheeten *Kornelis*, en den anderen *Klaudius*. *Klaudius Floris* was een uitmuntend Beeldhouwer, die veele deftige werken te *Antwerpen* gemaakt heeft, welken gedeeltlijk aldaar noch gezien konnen worden. *Kornelis*, die een Steenhouwer en de Vader was van onzen FRANS DE VRIEND, gemeenlijk FRANS FLORIS genaamd, overleed in den jare 1540. De gemelde *Kornelis*, Vader van onzen FRANS, had vier zoonen, waar van elk in de Teken-kunſt tot ver-

(*) Dit moet denkelijk 1500 zijn, want is hij in 1400 geſtorven en zijn Zoon *Kornelis* in 1540, zo moeſt deze, zelfs na zijn Vaders dood geboren, den leeftijd van 140 jaren omtrend bereikt hebben, dat ongerijmd is te denken.

verschillende eindens uitmuntte. *Kornelis* was een voortreflijk Beeldhouwer en Bouwmeester, onze FRANS zelf een uitmuntend Schilder; *Jaques* een goed Glas-schilder, en *Jan Floris* een zeer vermaard Plateel-bakker, die nooit in de *Nederlanden* zijn weêrgaê had, en uit aanmerking van zijne Kunst in den dienst van *Filips* Koning van *Spanje* aangenomen werd, in welk Koningrijk hij jong overleden is. FRANS bezat noch van dezen zijnen broeder veel aardewerk, of porcelein, zeer geestig met aartige historietjens en beeldjens beschilderd. *Kornelis* heeft veele heerlijke gestichten binnen *Antwerpen* gebouwd, als het Stadhuis een Koninglijk gebouw, het Oosters-huis en meer anderen, en is in den jare 1575 overleden.

FRANS, door Natuur voorgeschikt, om in de Schilderkunst anderen te overtreffen, oefende in den beginne de Beeldhouwkunde, en hieuw veelál beelden op koperen zarken in de Kerken; doch begaf zich, oud omtrend twintig jaren, metter woon naar *Luik*, en werd een Leerling van den toen zeer vermaarden *Lambert Lombardus*, Schilder binnen die Stad, wiens manier van schilderen hij in 't eerst bestipt volgde, en zijn levenlang ook, ten minsten gedeeltelijk, heeft blijven volgen, gelijk uit hun beider werken blijkt. Ook schijnt zulks door de volgende vertelling bevestigd te worden; naamlijk, dat *Lambert* op een zekeren tijd zijnen Discipel te *Antwerpen* komende bezoeken, onder het goede *cier* maken uit het gezelschap was geslopen, en zich naar den schilder-winkel van FRANS, daar goede knechts op waren, had begeven, en met deze Leerlingen over de Kunst en hunnen Meester in gesprek geraakt was, bij welke gelegenheid hij onder anderen gezegd zoude hebben,

dat

dat hun Meeſter van jongs af een *olijke dief* was geweeſt ; dat de Diſcipelen hunnen geliefden Meeſter dus hoorende uitſchelden en laſteren, begonnen hadden te morren en in toorn te ontſteken tegen *Lambert*, die hun onbekend was, dien ze ook welhaaſt op het lijf gevallen zouden hebben, zo hij hun niet eindelijk zijne meening ontvouwd had, met te zeggen, dat FRANS, zijn gewezen Diſcipel, hem de Kunſt had afgekeeken en ontſtolen; (gelijk *Apollodorus* in een zeker Lofdicht zegt, dat hem de Schilder-kunſt was ontſtolen, en dat *Zeuxis* die bij zich droeg) dat *Lambert*, vervolgends weder bij het gezelſchap zijnde gekomen, aan FRANS had gevraagd, wat volk hij op zijn' winkel had; want dat zij hem bijna den rug hadden geſmeerd, voorts het gebeurde verhaalende, waaröm zeer gelachen werd, en de Leerlingen om hunne zucht en genegenheid voor hunnen Meeſter geprezen.

FRANS, op de Kunſt verliefd, reisde naar *Italië*, en beſteedde te *Rome* zijn tijd zeer vlijtig aan het tekenen van alles, waarin zijn geeſt behagen ſchepte, inzonderheid met roode aarde verſcheiden Naakten uit het Oordeel en gewelf-ſtuk van *Michel Angelo* en naar de Antieken, welke tekeningen zeer kloek *geärſeert* en behandeld waren, gelijk ik verſcheiden overdrukken van dezelven gezien heb, door eenigen zijner Diſcipelen, die dezelven zo behendig als onbehoorlijk hadden weten in handen te bekomen, overgedrukt, welken door overhandreiking hier en daar gezien zijn geworden.

Nadat FRANS in de *Nederlanden* terug gekomen was, werd hij door zijne Kunſt, waaröver zich meenig Kunſt-oefenaar en kenner verwonderde, welhaaſt voor een groot Meeſter bekend, bijzon-

der toen 'er van zijne werken, gelijk zij waardig waren, in openbare plaatsen kwamen. In den beginne, wanneer hij begon te toonen, welk een Schilder hij was, en welken geest hij bezat, besteedde hij niet alleen groote naarstigheid in de Kunst door zijne hand, maar gaf ook blijken van zijne schranderheid en oordeel door zijne tong, met over alle zaken, 't zij Geestlijke, Wijsgeerige, Dichtkundige of andere, te redenkavelen. Doch zo dra de Rijkdom en Overvloed door zijne welbeloonde Kerk-werken bij hem intrek namen, vermids hij door Vorsten en groote Heeren bevorderd en door sommigen verlokt en verleid werd, verviel ons *Nederlandsch* sieraad tot tijdverkwisting en sloeg vervolgends tot dronkenschap over, invoegen men hem, tot nadeel van de Kunst en van zijn edelen geest, voor zo groot een dronkäart als Schilder hield. Hier over werd hij door eenigen berispt, en onder anderen door den Dichter *Dirk Volkertsz Koornhart*, die hem een brief zond, in dichtmaat vervat, en bij wijze van een' droom ontworpen, als of *Albert Durer* hem in de gedaante van een oud man was verscheenen, de Kunst van Frans hoog geroemd, doch zijn levengedrag vinnig doorgestreken had, besluitende dezen brief met te zeggen: *zo al niet waar mogt wezen, dat ik het gedroomd heb, zo houd echter voor waarächtig, dat het u wel dapper gezegd is.* Tot mijn leetwezen zal ik hier eenige staalen zijner overdadigheid verhalen, die ik hoop en wensche, dat veelëer door die van onze Kunst gelaakt en voor vreemd gehouden, dan geroemd en gevolgd zullen worden, en dat de jeugd, hoe vermogend ook, hierïn geen roem zal trachten te behalen; want, offschoon bij ons *Duitschen* [of *Nederlanders*] in 't gemeen het over-

overmatig drinken ten onrechte geduld, of als geen zondig en schandelijk misbruik aangemerkt, ja het vermogen van veel te konnen drinken op eenige plaatsen tot eere strekt, wordt nochtands die nutteloozе Kunst bij andere vernuftige Volken voor de snoodste schande der wereld, ja voor een meer dan beestächtigheid of onredelijke en onnatuurlijke zonde gehouden, en gelijk een waare Moeder van alle moedwilligheden en ondeugden met afgrijzen verfoeid en geschuwd.

FRANS dan, door zijne Kunst vermogend geworden, en in veel aanzien bij de Grooten des Lands, naamlijk de Ridders van het Gulden Vlies, den Prins van *Oranje*, de Graven van *Egmond* en van *Hoorn* en anderen geraakt zijnde, was met hun zeer gemeenzaam, en kwamen die Personaadjen niet zelden ten zijnen huize wijn drinken en werden ook wel vergast. Juffrouw *Klara Floris*, Echtgenote van onzen Puik-schilder, die, als haar de poppen in 't hoofd kwamen, woest, stout en onbeschaafd was, gedroeg zich jegens die Heeren zeer onbeleefd, en ontzag niemand; invoege zij geene zwarigheid maakte de Gravinnen van *Egmond*, van *Hoorn* en anderen zo schamper te bejegenen, als of zij hare meiden of dienstboden voor zich had, 't geen haren beleefden goeden man niet zelden bitter griefde, en zijnen edelmoedigen geest zo zeer vermoeide, dat zij, (zegt men) door hare hardnekkigheid en kwaadäartigheid de voornaamste oorzaak van zijn ruuw leven en verderf geweest is. Want, toen zij in de grootste weelde zat, en op de *Meere* een schoon vrij-ëigen huis-bewoonde, zeide zij dikwils, om dat de Keuken een weinig rookte, dat zij haar leven in zulk een rooknest niet wilde eindigen, 't geen te weeg bragt, dat FRANS een

stuk

ſtuk Weîland in de Gaſthuis-beemde kocht, waarop hij een zeer heerlijke woning bouwde, en daartoe *Kornelis*, zijn' Broeder, tot Bouwmeeſter gebruikte. De poorten en pilaſters van dat huis of liever Paleis, waren van graauwen Arduinſteen, naar de Antieke Bouwörde gewrocht, zulks dat in die timmering niet alleen het ander huis, al zijn gereed geld en vijf duizend guldens, die hij op de bank tot de ſchetſen geplaatſt had, verſmolten, maar hij ook verplicht was, penningen op te nemen; waarbij noch ten ergſte kwam, dat hij niet alleen zijn eigen werk verzuimde en daaglijks goede *cier* maakte, maar ook mede de werk- en opperlieden deed aanzitten en van hun werk af hield, waar door de inkomſten verminderden, de ſchulden vermeerderden, de dagloonen opliepen, en het werk weinig vorderde; dus 'er de verkens, gelijk men zegt, in het koorn liepen. FRANS was te goed, of te achtteloos, en had te veel tafelbezems, of panlikkers, die hem alles hielpen door de billen lappen, waaröm Juffrouw *Klara*, zijne huisvrouw, en *Jaques Floris*, zijn Broeder, niet zelden onëens werden; want deze was zeer boertig en kortswijlig, ook nimmer de laatſte in 't komen, noch de eerſte in 't gaan, des, al wat *Klara* zeggen mogt, hij zette het koel ter liefde van den beker bij zich ter neder, als of het hem geenzins raakte; zelfs ſchold Juffrouw *Floris* hem wel eens voor een ſchelm, en zeide niet zelden: *Wat doet gij hier wederöm? Gij helpt ons uitzuipen, en komt maar uw ledige darmen vullen; ik verſta niet, dat gij voortaan uwe voeten over mijn dorpel zet*, en diergelijke zoetigheden meer; doch hij, die dit om den ſmul, of veel liever om het nat, met een goede *gratie* konde verkroppen, keerde alles ten besten,

ten, zeggende met een lachenden mond: *Waarlijk Zuster, die u niet kende, zoude immers moeten denken, dat gij mij niet wel zetten mogt; maar ik, die u kenne, weet, wat gij met die woorden zeggen wilt. Andere botmuilen konnen ze zo niet verstaan; maar ik zalze u uitleggen. Ze willen in 't Grieksch zeggen: Lieve Broeder, waaröm komt gij ons dus zelden bezoeken: Wij belijden openlijk, dat wij zonder u niet konnen leven, noch ons vrolijk maken, daaröm kom daaglijks bij ons; want uw gezelschap is ons ten hoogsten aangenaam; ook weet ik, Zuster, dat gij, zo ik zelf u niet kwam helpen, man en maagd om mij zenden zoud, en kwaad worden, wanneer ik niet kwam;* en als zij daaröp weer schreeuwde: *Blijf maar achter en beproef het eens, schelm; ik wenschte, dat ik woorden vinden konde, om u uwe spillen te doen pakken en nooit weder te komen*, ging hij voort: *Dat is weder in 't Grieksch te zeggen, dat ik blijven moet en alle dagen komen; ja dat de dag te kort valt, om u met mijn gezelschap te vermaken, en daaröm den nacht 'er aan moet knopen; ik begrijp wel, lieve Zuster, dat ik, door dag en nacht hier te zitten, u de grootste vriendschap doe.* Kortöm, wist Juffrouw *Floris* met haar Duitsch spreken een spijker, *Jaques Floris* wist met zijn Grieksch een gat; invoegen het gezelschap zich van lachen niet onthouden konde, en zelf ook niet Juffrouw *Floris*, die daar bij van den lik zo min als *Jaques* vijs was. Om die wanschiklijke en ongeregelde huishouding geraakte de goede Floris in opspraak, en werd niet zelden de zaak met leugens vergroot. Dikwils beklaagde hij zeer hartlijk zijn' verspilden tijd, en dat hij op den doolweg geraakt was; en vermaande zijne Kinderen en Discipelen tot naarstigheid, en om den Heere te bidden, hen tot leer-

leergierigheid te bewerken; want offchoon ik, (zeide hij) in mijne hooge jaren achtloos geworden ben, heb ik echter in mijne jeugd meenigmaal God gebeden, dat hij mij, ware het mij zalig, een leerzaam hart gave; ook klaagde hij, dat het hem door zijn verzuim en nalatigheid tegengelopen was, en hij, aleer de bovengenoemde timmering een begin nam, jaarlijks meer dan duizend guldens (ten dien tijde een aanzienlijke somme) overgewonnen had, daar hij nu in tegendeel met zwaare schulden beladen was; welken hij echter met zijn schilderen ligtlijk zoude hebben konnen te boven komen, indien hij door de gewoonte, zo 't schijnt, niet te verre verzeild geraakt ware, en het gezelschap der drink-broederen maar hadde konnen verlaten, die zeer gaarne bij hem waren.

Nadien *Floris* dan voor een sterk drinker vermaard was; waar van eenige zuipers en zwelgers afgunstig waren, gebeurde het op een zekeren tijd, dat zes wakkere drink-broeders, die overäl elders den boventoon hadden, van *Brussel*, te *Antwerpen* kwamen, alleen om hunne Kunst tegen hem te beproeven, en met hem in het wed-perk te treden, waarin hij zich zo wel kweet, dat drie van dezelven, reeds ter halver maaltijd, de vlag moesten strijken. Twee der drie anderen, die het langer tegen hem uithielden, begonnen door de langdurigheid van den strijd te lisptongen, waardoor de moed van FLORIS zodanig aanwakkerde, dat hij hun door een grooten handhouwer, of wakkeren Frankforder beker, onder de tafel deed zijgen, waarna de laatste, die het langst stand hield, eindelijk FRANS voor zijn' Meester moest erkennen; want als deze hem in het scheiden uit de herberg naar buiten op de plaats geleidde, alwaar zijn

paard

paard ſtond en zich vijf of zes Diſcipelen ongedekt bevonden, deed hij (FRANS) noch een kan Rijnwijn tappen, die hij in de hand nam, en, ten blijke van zijn groote Zwelg-kunſt, op één been ſtaande, zijnen Kampiöen in eenen teug toebragt, waarna hij op zijn' ſchimmel ſteeg, en 's nachts als Overwinnaar naar huis reed. Op eenen anderen tijd zich bevindende in het gezelſchap der Hoofdmannen en die van het Gild der Lakenbereiders te *Antwerpen*, beſtaande uit dertig perſonen, bragten dezen hem alle toe en hij hun, zulks hij, hoe ongelooflijk het ſchijnen mag, zeſtigmaal tegen hen tweemaal dronk, gelijk hij zelf 's avonds te bedde gaande verhaalde, in de tegenwoordigheid van zijne Diſcipelen, die gewoon waren, zich in zijne ſlaap-kamer, welke met goud-leer behangen was, te laten vinden, om hem een goeden nacht te wenſchen, en waarin altoos twee van hun bleeven, om hem te helpen ontkleden, en zijne ſchoenen en kouſſen uit te trekken.

Altoos had hij groote en voortreflijke Werken, zo Outer-ſtukken als anderen, onder handen. Onder dezen verdiend inzonderheid gedacht te worden aan het Schermers, of het *St. Michiels* Outerſtuk, in Onze Lieve Vrouwe Kerk te *Antwerpen*, verbeeldende den Val van *Lucifer*, welk wonderlijk fraai geordineerd, kunſtig en wel geſchilderd tafereel alle Kunſtenaars en Kunſt-kenners verwonderd doet ſtaan en met verbaaſtheid aandoet. Het zeldzaam getuimel en onderëen vallen van verſcheiden naakte beelden der booze Geeſten, waarin een uitnemende kundigheid van de zenuwen en muskelen of ſpieren doorſtraalde, gaven blijken van eene groote oplettendheid en van veel verſtand, en de koppen van een draak met zeven hoofden,

in dat tafereel te pas gebragt, zijn zeer natuurlijk verbeeld en verwekken ijzing door hunne vreeslijke blikken. Op eene der deuren van dat stuk is de Hoofdman van het Schermers-gild afgemaald, met een slagzwaard in de hand, overschaduwd door een bruine wolk, die 'er een fraaije schaduw in te weeg bragt; ook was weleer in de zelfde Kerk te zien het hoog-Outer-stuk, door onzen FRANS op een grooten tijkdoek geschilderd, verbeeldende de Hemelvaart van *Maria*, waarin de kleding der vliegende Engelen zeer fraai geplooid was, doch welk heerlijk, rijk *geördineerd* en wel geschilderd stuk, tot jammer van de Kunst, in de onzinnige Beeld-storming aan stukken gescheurd is; hoewel eenigen meenen, dat het noch in het *Escuriaal* in *Spanje* bewaard en in groote waarde gehouden zoude worden. Noch zag men van hem in de zo evengemelde Kerk een zeer fraai Outer-stuk op doek, zijnde een Kersnacht; te *Brussel* mede een Outer-stuk, verbeeldende het Laatste Oordeel, waarin veele fraaije en kunstige Naakten gezien werden; voorts te *Gent* achter in de *St. Jans* Kerk in de Kapel van den Abt van *St. Bavo* (*) vier dub-

(*) *St. Bavo* en *St. Amand* zijn de twee Bescherm-heiligen van de *Gentenaars*, de eerste was een vermogend Edelman, en de andere een Bisschop van *Tongeren*; zij beiden (zegt men) hebben in de 7. Eeuw het Evangelie aan de *Gentenaars* gepredikt. Uit de goederen van *Bavo* richteden zij te zamen verscheiden Kerken en Kloosters op, tot dat *Bavo* te *Gent* in den jare 630 overleed. De Hoofd-kerk der Stad is aan hem in 941 gewijd, en werd door *Paulus* V. in 1559 tot een Bisschoppelijke verheven. Voorts heeft men tot *Gent* wel een Abt van *St. Pieter* en *Bandelo*, en noch eene Abdij van *Drongen* even buiten de Stad, waar van de eerste Recht-gebied (wereldlijk) heeft over een groot

dubbele deuren, aan onzen FRANS door den Abt *Lucas* aanbesteld, verbeeldende van binnen de historie van *St. Lucas*, en van buiten eene zittende *Maria* met het kind op haar' schoot, en een Engel bij haar, wordende door een licht van boven bestraald. Aan de andere zijde werd de bovengenoemde Abt, naar het leven geschilderd, knielende gezien, gekleed in zijn plechtgewaad, met zijn' Mijter bij zich en nevens dien geestlijken een grooten fraaijen waterhond, zo natuurlijk verbeeld, dat de honden 'er aan kwamen rieken, gelijk ik zelf gezien heb; want wij die deuren bij *Lucas de Heere* op onzen schilder-winkel hadden, alwaar zij voor den Beelden-storm bewaard waren; en ons daaglijks tot onze leering dienden. Het Portret van den gemelden Abt, die een volle, deftige en bejaarde tronie had, was zo wel getroffen, dat het ten bewijze strekte, dat FLORIS de beste Portret-schilder was, die men vinden konde. In de historie van *St. Lucas* had hij dien Heilig verbeeld, als bezig zijn Evangelie uit den mond van *Maria* op te schrijven; en in een ander perk, als hield hij zich onledig met zijne schriften tegens die der andere Evangelisten te vergelijken. In een derde afdeeling scheen dezelve Euangelist *Maria*, met het Kind op haar' schoot, af te malen, waarin hij alles verwonderlijk aartig *geördineerd* en vol uitnemende, zo oude als jonge troniën en geestige ossenkoppen geschilderd had. De Prediking van

groot gedeelte der Stad, en waar van de Kerk in 1718 prachtig herbouwd is, maar ik heb geene Abdij van *St. Bavo* konnen naspeuren, waar van de hier genoemde Abt zijn naam zou dragen. De *St. Baafs*-kerk wordt ook *St. Jans*-kerk genoemd.

van *St. Lucas* had hij op een ander Tafereel verbeeld en daarin eenige toeluisterende Vrouwen met fraaije hulsels te pas gebragt, en in noch een ander stuk het gevangen-nemen van den gezegden Heilig, die in 't verschiet aan een Willigen-boom gehangen wordt, voorts eenen grooten *St. Macharis* en een' anderen Heilig, alles zo ongemeen geestig en kunstig behandeld, dat men, dit ziende, zich 'er over verwonderen moet, inzonderheid, wanneer men tevens zijne groote vaardigheid hoort roemen, en wat hij op eenen dag af konde doen; want uit zijne troniën en naakten zoude schijnen, dat daaräan veel tijd en arbeid besteed was, inzonderheid, wanneer men dezelven op een geringen afstand beschouwt, nadien zich dan dingen openbaren, die van nabij niets schijnen, of ook niet zijn. Zijne manier van hair-schilderen was mede wonderlijk, en zijne diepsels, hoogsels en rondingen nam hij ongemeen wel in acht, en schilderde zeer poezelächtig.

Van zijne vaardigheid gaf hij doorslaande blijken, ten tijde de Keizer *Karel* zijne zegepralende intrede binnen *Antwerpen* zoude doen; want hij, tot het schilderen der sieraadjen gebruikt wordende, gedurende vijf volle weeken daaglijks zeven naakte beelden schilderde, hebbende van elk beeld een pond Vl:, en daar aan dag voor dag slechts zeven uuren arbeidde; en wanneer hij voor zijne Discipelen schilderde, betaalden zij hem agttien of twintig guldens 's daags. Offchoon hij nu gewoon was, lang te slapen, niet voor 's morgens ten negen uuren aan het werk te gaan, en 's avonds ten zeven uuren uit te scheiden, heeft hij nochtans zeer veele fraaije Werken aan 't licht gebragt. Toen de Koning *Filips* te *Antwerpen* kwam, schilderde

FLO-

FLORIS in eenen dag op een groot doek eene Zegepraal, waarin hij eenige gebonden liggende gevangenen en veel Antiek krijgstuig te pas bragt; welke wonderlijk fraaije ordinantie, door hem in koper geëtst, het licht ziet. Ongemeen geestig was hij in allerlei bijwerk, 't zij aloude gesneden of gevlochten gestoeltens, zeldzame vaten, hulsels, tooisels, schoenen, laarzen, helmen en dergelijken. Zijn huis had hij uitwendig bemaald met de zinbeeldige beeldenissen der Schilder-kunde en van de andere Vrijë Kunsten in koper-geel en als koper geschilderd. De laatsten zijner Werken, die hij onder handen had, toen hij overleed, waren voor den Groot-priör van *Spanje* geschikt, en bestonden onder anderen inzonderheid in een Gekruisten *Christus* en de Opstanding van den Zaligmaker; ijder zeven en twintig voeten hoog, welke heerlijke stukken voor zijn dood t'eenemaal afgeschilderd waren; doch andere historiën op de deuren waren slechts aangelegd en gedoodverwd, en werden sederd door *Frans Pourbus*, *Krispiaan van den Broeke* en anderen opgemaakt.

Van zijne Werken, die door de Kunst-lievenden in groote waarde gehouden en door de voornaamste Schilders zelven gaarne gezien en hoog geächt werden, vindt men te *Middelburg*, bij *Melchiör Wijntgens* een uitmuntend stuk, verbeeldende de negen slapende *Musen* of Zang-godinnen; ook heb ik van hem in de gemelde Stad op een grooten doek vol naakte Beelden een zeer fraaie Zeebruiloft of banket gezien. De Kunst-lievende *Jan van Endt*, te *Amsterdam* op den Dam, bezit van hem een wonder heerlijk Tafereel, verbeeldende *Christus*, de kinderen tot zich roepende, in welk stuk veele fraaije troniën, aartige opschortingen

en bindselen van Vrouwen-klederen, poezelige Kindertjens en dergelijke dingen te zien zijn; voorts een ander uitmuntend behandeld Tafereel, waarin *Adam* en *Eva* na hunne uitdrijving uit het Paradijs verbeeld zijn, en eene Beweening van *Abel*. Weleer waren door FRANS te *Antwerpen* bij den Kunstminnaar, *Klaas Jongeling*, in zijn nieuw gebouw in *Markgraven-Leijë*, in eene kamer, geheten *de kamer van Herkules*, zo ik meen, in tien stukken, de Daaden van *Herkules* verbeeld, en in een andere kamer, die *der Zeven Vrijë Kunsten* genaamd, de gezegde Kunsten afgemaald. Van alle die tafereelen, welken zeer heerlijk geschilderd, uitnemend fraai *geördineerd*, vol naakte Beelden en met veele aartige kledingen versierd waren, worden de prenten, door *Kornelis Kort* in koper gesneden, en door SIMON JANSZ. KIES, van *Amsterdam*, Discipel van *Heemskerk* en FLORIS, naar de Schilderijën getekend, gezien; doch waar die stukken gebleven zijn, weet ik niet aan te wijzen; dit is ondertusschen zeker, dat de veele Tafereelen van FLORIS, zo in *Spanje* als andere landen verstrooid, alömme de uitnemendheid zijner Kunst doen gedenken en waardeeren.

De Schilder-lust van onzen FRANS was zo groot, dat hij, dikwils half of iet meer beschonken te huis komende, hand aan de penseelen sloeg, en veel werks afdeede, waarin zijn geest dan allermeest uitblonk; zeggende niet zelden: *Als ik werk, leef ik; maar als ik speelen gaa, sterf ik*, 't geen te wenschen ware, dat wij van de hedendaagsche Schilder-jeugd mede hoorden zeggen en in der daad en naar waarheid zagen navolgen. In den jare 1539 kwam FRANS in het Schilders-gild, overleed in den jare 1570, oud in de vijftig ja-

ren,

ren, en werd op *St. Franciscus* dag eerlijk begraven. Hij liet eenige Zoonen na, die de Kunſt oefenden. Een van dezelven, geheten BAPTISTA FLORIS, werd door de Spanjaarden te *Bruſſel* deerlijk omgebragt. Een andere, FRANS, bevindt zich te *Rome*, en behaalt veel roem door het ſchilderen van kleine ſtukjens.

Aanmerklijk is het groot getal goede Diſcipelen, door onzen FRANS FLORIS in de Kunſt onderwezen, en waarïn hij alle de Nederlandſche Schilders overtroffen heeft; zulks veelen der beſte Meeſters in alle de Koningrijken en Landen van het Chriſtendom zijne Leerlingen geweeſt zijn. Hier over heb ik wel eens geſproken met FRANS MENTON (*), van *Alkmaar*, zijn Diſcipel, en over de oorzaak, waaröm de beſte Meeſters thands zo weinig goede Diſcipelen voortbrengen; waaröp hij mij antwoordde, dat zulks toe te ſchrijven was aan de veele groote Werken, die *Frans* geſtadig onder handen had, en hij door zijne Leerlingen in dood-verw deed brengen, naar de voorwerpen, door hem met krijt getekend, zeggende: *brengt daar en daar zodanige troniën te pas*, welken hij hun aanwees, en waarvan hij altoos een goed gedeelte op panneelen bij zich had. Hier door verkregen zij eene zo ſtoute behandeling, dat zij zelven ondernamen, het een en ander te *ordineeren*, aan te leggen, en uit den geeſt op te ſchilderen; behalven noch, dat meeſt alle de vlugſte Geeſten, die reeds bij anderen geleerd hadden en lang aan de Kunſt geweeſt waren, dan

(*) Deze FRANS MENTON is ook te *Alkmaar* overleden op den 24. van Louwmaand 1615, en aldaar in de Groote Kerk begraven. *Uit Mededed. bijzonderh:* Zie ook bl. 231.

dan noch bij hem kwamen. Eenigen der oudste Discipelen van FRANS op eenen zekeren tijd onderling koutende, berekenden meer dan honderd en twintig Schilders, die allen zijne Leerlingen geweest zijn, en waarvan ik eenigen noemen zal, naamlijk:

BENJAMIN SAMMELING, een hoog bejaarde vrijër, in den jare 1520 te *Gent* geboren en thands (in den jare 1604) noch in leven, in zijn' tijd een goed *Kolorist*, gelijk onder anderen blijkt uit de historiën aan de Dokzaal, in de *St. Jans*-kerk te *Gent* door hem naar de tekeningen van *Lucas de Heere* geschilderd; ook was hij een goed Portretschilder.

KRISPIAAN VAN DEN BROEKE, van *Antwerpen*, die in *Holland* overleden is, was vernuftig in *inventiën*, fraai in naakte Beelden en een kundig Bouw-meester, van wien op veele plaatsen bij de Liefhebbers noch verscheiden Werken gezien worden. Geen ander bericht heb ik, wegens onwilligheid van hun, die 'er om verzocht waren, konnen bekomen (*). Jo-

(*) Zijn Portret is te vinden in de Plaat BB. n. 2. Onder zijn Afbeeldsel, dat in den vorigen druk van *Van Mander* gevonden wordt, is het volgende Latijnsch *vers*:

Inventor felix habitus, pictorque peritus
Tectonices, laudas quem, ingeniose faber.
Corpora pingebat magnis expressa figuris
Ad vivum, quorum tegmina nulla vides.

't Welk dus kan vertaald worden:

Dat Bouwliên, Kunstenaar, verdienden lof u geven
Wiens vindingrijke geest gekend wordt uit uw werk,
Wiens keurelijk penseel zo treffelijk en sterk
Natuur volgt dat men haar meent naakt te zien en 't leven.

JORIS VAN GENT, die Schilder van den Koning van *Spanje* en van de Koningin van *Vrankrijk* werd.

Dezen waren ook zijne Leerlingen: MARTEN en HENDRIK VAN CLEEF. LUCAS DE HEERE. ANTONI BLOKLAND. THOMAS VAN ZIERIKZEE. SIMON VAN AMSTERDAM. IZAAC KLAASZ. KLOECK, Tekenaar en Schilder te *Leiden.*

Gelijk mede FRANS MENTON, van *Alkmaar*, of aldaar noch woonächtig, een verſtandig man, een goed Meeſter in de Kunſt, een bekwaam Tekenaar en Plaatſnijder, en een ervaren Portret-ſchilder, die door zijn goed onderwijs ook goede Diſcipelen gemaakt heeft.

Voorts GEORGE BOBA, goed Schilder en Tekenaar, en de uitmuntende FRANS POURBUS van *Brugge.*

JEROON FRANKEN, van *Herenthals*, een zeer goed Meeſter, thands wonende te *Parijs* in de Voorſtad *St. Germain*, van wien veele fraaije Werken en Portretten naar het leven gezien worden. FRANS FRANKEN, Broeder van den laatſtgenoemden, een goed en deftig Meeſter, die in den jare 1561 te *Antwerpen* in het Schilders-gild kwam en redelijk jong overleden is. AMBROSIUS FRANKEN, derde Broeder, thands noch wonende te *Antwerpen*, een voortreflijk Meeſter in *Ordinantiën* en Beelden, en een kloek Schilder, dien ik in mijne jeugd, en toen ik bij *Pieter Vlerick* woonde, binnen *Doornik* gekend heb, ten tijde hij aldaar bij den Bisſchop woonde. Ik zoude van deeze Broeders omſtandig geſchreven hebben, hadde men mij van *Antwerpen*, daar ik naar hen vernomen heb, met goedwilligheid bericht gezonden; doch men heeft

daar de moeite van behoorlijk onderzoek niet willen doen.

JOOST DE BEER, van *Utrecht*, die bij den Provinciaal van den gemelden *Doornikschen* Bisschop gewoond heeft en binnen *Utrecht* overleden is.

HANS DE MAJER, van *Herenthals*, en APERT FRANSEN, van *Delft*, die de Kunst niet oefend; doch niettemin een beminnaar van dezelve is, hebbende zijne dingen in eene zeer schoone orde, en maakt tevens dagelijks de Kopij van *Bacchus*, of den Wijn, waarin de Lieden zo groot behagen hebben als in het *Origineel* zelf (*).

LOUIS VAN BRUSSEL, een treflijk Schilder, Luitspeler en Harpslager. THOMAS VAN KEULEN. DE STOMME VAN NYMEGEN. HANS DAALMANS, van *Antwerpen*. EVERT VAN AMERSFOORT.

HER-

(*) De woorden van *Van Mander* zijn eigenlijk deze: *en is een Conterfeiter van Bacchus, of den Godt en Mensch verblijdenden wijn, welken hij daaglijks nacopiëert, daar menig hem meae vermaakt, en zo goed behagen in heeft, als in het principaal.* 't Is duister, wat 'er de Schrijver mede zeggen wille; doch ik twijffele niet, of hij (volgends zijn' gewoonen bloemrijken schrijftrant) wil aanduiden, dat deze APERT FRANSSEN van *Delft*, die eigenlijk geen Schilder van kostwinning was, een Bierbrouwer geweest is. Men zal 't met mij eens zijn, zo men hier mede vergelijke de volgende woorden uit Zijne Opdracht van dit Werk aan *Jan Matthijsz Ban* en *Kornelis Gerritsz Vlasman*: —— *daarenboven beleefdelijk schenkt van UE Kunst, te weten den nagebootsten* Bacchus, *of den God zelf: gelijk uwer E. beijde eerlijke Voorders* (Vooröuders) *van outs hebben over menigen tijd gepleegt deze nutbaar oeffeninge en Kunst, die van den Krijgsheld en eersten Bierbrouwer* Baccho *oft* Dionijso (*zo men hem noemen wil*) *gevonden en voortgekomen is, onder den volcken, daar het onbequaam was wijn te teelen* enz.

Herman van der Mast, geboortig van *Brielle* en thands wonende te *Delft*. Deze ging na den dood van Frans Floris, zijn Meeſter, wonen bij *Frans Franken*, bij wien hij kopiëerde een Kruisdrager van Floris, die de eene hand op een witächtig Kruis hield; en vermids toen op het Kruis van het *Origineel* een beeſt of ſpin met lange pooten kwam zitten, bootſte hij dat diertje na op zijne Kopij, en nam de ſchaduwe 'er van en voorts alles naauwkeurig in acht. De Meeſter, boven komende, zeide: *ik zie wel, dat gij niet te naarſtig geärbeid hebt; want de ſpinnen uw werk beſch* . . . . ., en wilde het diertje met zijn hoed wegjagen; doch werd, ziende dat het geſchilderd was, verlegen, en gebood, dat men het zoude laten ſtaan en niet wegvegen. Herman dit zijn medegezel *Gheldorp* des anderdaags vertonende, vertelde hem tevens het voorgevallene met zijn Meeſter, en roemde, uit boerte, dat *Zeuxis* de Vogelen, doch hij zijn' eigen Meeſter, bedrogen had. Van der Mast begaf zich naar *Parijs*, en woonde twee jaaren bij den Aartsbiſſchop van *Bourges*, bij wien hij een *St. Sebaſtiaan* ſchilderde, en in dat ſtuk den Muilëzel van den Aartsbiſſchop te pas bragt, met allerlei betredene en onbetredene Kruiden, zo beſtipt naar het leven gevolgd, dat het een en ander door veelen en ook door 's Konings Lijf-ärts gekend werd. Dat ſtuk bragt te weeg, dat de Heer *de la Queſte*, Ridder, Preſident en Procureur Generaal van den Koning van *Vrankrijk*, hem van den Aartsbiſſchop verzocht: bij dezen Heer bleef hij zeven jaaren, en genoot, gedurende dien tijd, een goed onthaal en veel vriendſchap. Vier jaaren was hij *Escuier*, dat is, Schild-knaap [of Lei-jonker] van de Gemalin van den gemelden

Heer *de la Queſte*, die eene der Staat-*dames* van de Koningin was, weshalven hij haar alömme in haare koets verzelde. Op eenen Vaſten-ävond gaf de Koningin, Moeder van den Koning, zelf hem het Rapier, en wilde, dat hij het ten teken van Adeldom in de tegenwoordigheid van de zo evengemelde *Dame*, ten verzoeke van welke die gifte geſchiedde, en andere edele Heeren en Vrouwen dragen zoude; doch die weelde was oorzaak, dat hij in de Kunſt weinig vorderde, daar hij in het tegendeel, zo in het Portretteeren als anderzins, veel verder gekomen zoude zijn, wanneer hij in zijne vorige naarſtigheid had blijven volharden.

Damiaan van Gouda was mede een Diſcipel van Frans Floris, en werd een Archer [of Lijftrawant] van den Koning van *Spanje*.

Voorts Jeroon van Vissenaken. Steven Kronenbergh, uit *'s Gravenhage*, en Dirk van der Laan, van *Haarlem*, welke laatſtgenoemde zeer fraai in 't klein ſchildert.

Veel meer anderen, die in *Spanje* en elders verſtrooid en goede Meeſters zijn, laat ik der Kunſte en het goed geruchte bevolen. [De beeldnis van Frans Floris wordt gezien in de Plaat U. n. 2.] Lampſonius hem aanſprekende zegt:

Si pictor quantum natura, Flore, *valebas*,
Tantum adjunxiſſes artis & ipſe tibi,
Dum tibi multa libet potius, quam pingere multum,
Nec mora te limæ juſta, laborque juvat:
Cedite, clamarem, pictores, omnibus oris
Quos vel avi, noſtri vel genuere patres.

Welk op deezen zin uitkomt:

Natuur had Kunſt en Geeſt in u ô Floor gelegt,
Zo gij aan Vlijt die gaaf op woeker hadt gegeven,
En

1
2
V
Jan Ladmiral

En minder ſtukken maar wat eeler 't werk berecht,
Waaröp uw fijne ſchaaf was met geduld gebleven,
U naam werd wis aan 't hoofd der Schilders-roll' geſteld
'K zou roepen: Schilders, wijkt voor deezen Schilderheld.

En *Lucas de Heere* zijn zeer toegedaane en trouwhartige Leerling, had op hem gemaakt een Lofdicht, hier op uitkomende:

Apelles naam, die door alle eeuwen wijd en zijd
In achting was, zal men voortäan min hooren noemen;
Hij zeg niet meer, die nu een' Schilder hoog wil roemen:
'T is een Apel; maar: *'t is een* FLORIS *van zijn' tijd.*

PIETER AARTSEN anders LANGE PIER.

Onbegrijplijk en zeldzaam is 't, dat de Natuur ſomtijds heimlijk in de jeugd buiten kennis en zelfs tegen den wil der Ouderen eene geneigdheid en begeerte verwekt tot het oefenen van de eene of andere Kunſt, die niet zelden tot nut en voordeel dier jonge lieden ſtrekt, gelijk gebleken is in PIETER AARTSEN, uitmuntend Schilder van *Amſterdam*, om zijne lange en rijzige geſtalte doorgaands LANGE PIER genaamd, welken naam hem ook de *Italiänen*, bij wien hij, ter oorzaak zijner verdienſten, beroemd geworden is, geven, hem noemende *Pietro Longo*, 't geen zijn Geſlacht niet kwalijk tot een toe- of Geſlacht-naam voegen zoude. PIETER AARTSEN dan, werd geboren te *Amſterdam* in den jare 1519. Zijne Ouders, die uit de *Purmer* herkomſtig waren, woonden te *Amſterdam*. Zijn Vader, een Kouſſen-wever, wilde PIETER zijnen Zoon in dat beroep opbrengen, waartegen zich

noch-

nochtans de Moeder kantte, die begeerde, dat de lust en neiging van haren Zoon tot de Kunst niet uitgedoofd zoude worden, zeggende: *Al zoude ik het geld met spinnen moeten winnen, zal hij leeren Schilderen.* Des werd PIER besteld bij eenen ALLARD KLAASZEN, ten dien tijde een der beste Schilders te *Amsterdam*, van wien op den Doele binnen die Stad noch eenige Portretten te zien zijn (*). PIER gewendde zich, van jongs af, aan eene vaste en stoute behandeling en om alles kloek aan te tasten, waardoor hij een grooten roem in de Kunst verkreeg.

In den ouderdom van zeventien of agttien jaaren, en [omtrend het jaar 1536 of 1537.] toen van het huis te *Bossu* in *Henegouwen* veel gesproken werd, begaf PIER zich, voorzien van een' Gunstbrief, of Aanbeveeling van den Schout van *Amsterdam*, derwaard, om 'er de voortreflijke Schilderijën van verscheiden Meesters te zien, en vertrok van daar naar *Antwerpen*, alwaar hij zich vervoegde bij eenen *Jan Mandijn*, een *Waal*, van welken naam ik vertrouwe dat 'er twee geweest zijn, naamlijk noch een te *Haarlem*, [van wien wij boven gewag gemaakt hebben *bl.* 43.] die in de manier van *Jeronimus Bos* zeer grappige voorwerpen geschilderd heeft, en van de Stad *Antwerpen*, gedurende zijn leven, een zeker jaar-geld trok.

Eindelijk huwde hij in de laatstgemelde Stad en

(*) Deze *Allard Klaaszen* heeft in 't koper gesneden in een *Gottischen* smaak, doch heel net; van hem is noch voor handen eene prent, daar de Moorman door *Philippus* gedoopt wordt, in 1524, mitsgaders eenige prentjens Doodendans enz. Hij merkte zijne prenten met eene *Gottische* A met een kleine c tusschen dezelve. Zijn Portret is te zien in de Plaat V. n. 1.

en kwam 'er in den jare 1533 in 't Schilders-gild. Zijne verkiezing bepaalde zich inzonderheid tot het schilderen van Keukens en allerleië keuken-behoeftens en spijzen, die hij zo eigenäartig en in derzelver eigene kleuren naar het leven afbeeldde, dat de voorwerpen natuurlijk scheenen te zijn, door 't welk veel te doen hij in het mengen en temperen der verwen de kundigste Meester werd, die ooit gevonden is. Voorts was hij een Man, die zich zelven weinig achtte, en 'er zeer eenvouwig en boersch uitzag, weshalven hij geen aanzien verkregen zoude hebben, zo zijne groote Kunst en heerlijke Werken hem dat zelve niet aangebragt hadden.

Van hem was geschilderd eene Keuken, die sedert door *Sr. Ravart* te *Amsterdam* gekocht werd, waarin hij zijn tweeden Zoon, toen een klein kind, genaamd *Aart Pietersz*, thands noch in leven, gebragt heeft, en onder anderen ook een gevilde ossekop komt, zo als de Slagters dien toemaken, welk Tafereel de oorzaak was, dat hem het schilderen van het Hoog-Outerstuk in de Oude of Lieve-vrouwe-kerk te *Amsterdam* aanbesteed werd. Toen Pieter ter plaatse gekomen was, alwaar de Heeren met hem zouden spreken, en hij bij den haard zat, werd naar den Meester gevraagd, waarvoor men hem geenzins kende, onder anderen door den Burgemeester *Joost Buik*, een zeer deftig man, (die van Stadswegen den Koning *Filips* van *Spanje* in het bezweeren van het beschermen van 's Lands Wetten en Vrijheden den Eed afgenomen had) wien men toen den Schilder, Zoon van den Koussen-weever *Aart Pietersz.*, aanwees, waaröp de Burgemeester hem aansprak en zeide: *Zo gij een zo goed Schilder zijt, als uw Vader een*

Kous-

Koussen-wever geweest is, zijt gij een groot Kunstenaar; want sedert uw Vaders dood heb ik nooit iemand gevonden, met wien ik zo wel gediend was. Het binnen-panneel van dat Outerstuk verbeeldde het sterfbed van *Maria*, waartoe het binnenste der deuren mede betreklijk was, die van buiten met de drie Koningen bemaald waren. Dat heerlijk, ongemeen kunstig en zeer gloejend geschilderd Tafereel had, volgends de getuigenis van *Vasari*, twee duizend kroonen gekost.

Vervolgends werd onzen PIETER aanbesteed het Hoog-Outerstuk in de Nieuwe Kerk te *Amsterdam*, om 't welk te schilderen *Michiel Coxie* van *Mechelen* ontboden geweest was; doch die op het gezicht van het even te voren gemelde kunstig Werk en 't hooren van den geringen prijs, waarvoor het geschilderd was, met verbazing gezegd zou hebben: „ die het eene gemaakt heeft, zal het ander ook wel „ maken," en vervolgends weder was vertrokken. Het laatstgemelde Tafereel in de Nieuwe Kerk verbeeldde een' Kersnacht, en had vier deuren, waaröp van binnen de Boodschap des Engels aan *Maria*, de Besnijdenis van den Zaligmaker, de aanbidding van de drie Koningen, of dergelijke historiën, en van buiten de Onthoofding van *Ste. Katharina* geschilderd waren. Dat Tafereel, waarvan het *Karton* zo groot als het stuk zelf was, en noch te *Amsterdam* gezien wordt, was meesterlijk en stout aangetast en de naakte Beelden en veel ander bijwerk zo krachtig kort na de tekening in eens opgeschilderd, dat het op een betaamlijken afstand, (want het uit het oog gezien moest worden) een voortreflijke werking deed; weshalven men, mijn's erächtens, geen kloeker noch fikser penseel-streeken of behandeling konde aantreffen. Dat heerlijk

en

en prijswaardig Gedenkteken van een zo groot Meester is, tot jammer van de Kunst, door de woeste en schendige handen van onkundigen vernield, gelijk meer anderen zijner Werken wedervaren is, en onder dezen aan 't groot Outerstuk te *Warmenhuizen*, in *Noord-Holland*, door hem geschilderd, verbeeldende den gekruisten *Christus* en het breken der beenen van een der Moordenaaren, tot welke gebeurtenissen het binnenste der deuren mede betreklijk was; want ten tijde het doldriftig graauw in den jare 1566 aan het muiten geraakte en de Beelden en Schilderijën in de Kerken aanrandde, werd dat stuk, waar voor de Vrouw van *Zonneveld* te *Alkmaar* honderd ponden geboden had, toen men het uit de Kerk haalde, om aan die *Matrone* te leveren, door de onzinnige Boeren aangevallen en met bijlen in stukken geslagen (*).

In

(*) Onze VAN MANDER gedenkt te recht dezer Beeldstorminge hier en daar met betoning van veröntwaardiging, en als den Rooms-Katholijken Godsdienst toegedaan, is hem niet kwalijk te neemen, dat hij 'er zomwijlen tegen uitvaart. 't Was in zich zelven een hatelijk werk, dat bijzondere Personen zonder openbaar gezag, zich aanmatigden de Kerken of liever de Heiligdommen van den heerschenden Godsdienst te schenden. Doch een onzijdig Lezer behoort zo wel als een onzijdig Schrijver de zaak in hare omstandigheden te beschouwen, wanneer deze in een min hatelijk gezicht zich vertonen zal. En (om met zekeren Schrijver te spreken) 't was wel waar, dat men het Gemeen, 't geen zelden den tijd in Raadkamers doorbrengt, een geweldigen weg zag inslaan en niet eerder tot bedaren gebragt, dan toen allerwegen Altaren, Beelden, Schilderijen en andere Kerk-sieraadjen verbroken, geschonden of van hunne plaats geraakt waren, en 't prediken van den Hervormden Gods-dienst in het open veld, onder een' ongelooflijken toeloop, ingevoerd of toegelaten werd. Zulks was openbaar geweld,

wijl

In het *Karthuizer*-klooſter te *Delft* had PIETER AART-

wijl geene bijzondere perſonen recht hadden, om zich zelven, offſchoon hunne verzoeken al onverhoord bleeven, dus (zo zij meenden) recht te verſchaffen. Maar niet min zeker is het, dat geene Magt op aarde wettig recht heeft, om hen, die naar alle burgerlijke wetten onberispelijk leven, uit hoofde van zekere gevoelens, welker grond zij in de Heilige Schriften vinden en zulks bereid zijn aan te toonen, zo men ze ſlechts wille aanhoren, te verdoordeelen en ter dood te brengen. Meent men dan reden te hebben, om zich omtrend de woeſte Beeld-ſtorming, als gruwende van zulk eene wandaad, uit te laten, geen minder reden had weleer eene der Hervorminge toegedane Gemeente, om zich gevoelig te toonen over de wreedheid, door den Spaanſchen Landäard in de *Nederlanden* gepleegd, over het ſchenden der alöude Voorrechten en Handveſten, over het invoeren van gewetensdwang en het ombrengen van zo veele Zielen, ja van zulken, wien met grond niets konde ten laſt gelegd worden. Overheden, die door zulk eene handelwijze hunne onderdanen tot vertwijffeldheid en de daar uit, ten minſten bij de kleine Gemeente, ſpruitende woeſte wanhoop brengen, wien hebben zij de naare gevolgen daar van te wijten, dan zich zelven? De onëdele *Nederlandſche* Gemeente was voor een groot gedeelte, als menſchen die een gezond oordeel hadden, overtuigd van de misſlagen en nodige Hervorminge in 't ſtuk van den Gods-dienſt: hadde men, dit hun aantoonende, tevens niet nagelaten dezen onërvaren hoop de plichten van ingezetenen jegens hunne Overheid, ſchoon die haren plicht vergate, in te boezemen, de zaak ware zo ruw niet uitgevoerd. Zij, die nu in den Gods-dienſt beter meenden onderricht te zijn, hadden omtrend andere zaken zulke onderrichting niet; hunne ongeregelde opvoeding, zo eigen aan den lagen burgerſtaat, dreef hier in die algemeene verbittering boven, en was 't hun niet mogelijk hunne driften te beteugelen. 't Was dan in hun wel een doldriftig beſtaan, te breken de Beelden van *Jeſus Chriſtus* en der Heiligen, maar was 't niet eene oneindig grootere razerij en meer blinde ijver, dat beter opgevoeden, beter geleerden, om zaken van Geloof het Beeld van den levendigen God, wiens voorzorge en beſcher-

AARTSEN mede een gekruisten *Christus*, op de deuren van binnen een Kersnacht en de drie Koningen, en van buiten de vier Evangelisten geschilderd; gelijk ook het Hoog-outerstuk in de Nieuwe Kerk binnen de gemelde Stad, verbeeldende de drie Koningen, en op de deur een' *Ecce Homo* en andere geschiedenissen, behalven noch verscheiden Outerstukken te *Leuven*, *Diest* en op meer andere plaatsen, waarvan de Kartons ten getale van ontrent vijf en twintig noch voor handen zijn. Te *Amsterdam* worden van onzen PIETER verscheiden stukken gezien, als bij eenen *Jaques Walraven* een *Lazarus*, *Martha* en *Maria*, groote Beelden; in 't Hof van *Holland*, bij Meester *Klaas*, de *Emausgangers*, mede groote Beelden, zeer fraai geschilderd, en bij *Jan Pietersz. Reäel* insgelijks eenige stukken. Ook berust onder den Schilder *Kornelis Kornelisz.* te *Haarlem* van hem een *Lazarus*, *Martha* en *Maria*, en op de *Bakkenisse*-graft eene Kermis.

In kleine Beelden was PIETER AARTSEN min uitmuntend, dan in groote voorwerpen, waarin de kracht der Kunste gelegen is, en hierin betoonde hij een voortreflijk Meester te zijn. De Bouwkunde en het *Perspectief* verstond hij zeer wel, bragt in zijne Tafereelen niet zelden dieren en ande-

scherming hun toevertrouwd was, verbraken? datze zo veele duizenden van Zielen op eene barbaarsche wijze tot élendige en van 't hunne beroofde ballingen maakten, of wreedelijk van kant hielpen? en dit enkelijk, om dat hunne begrippen niet overëenkwamen met die van de Kerk, zo als die toenmaals gesteld was; schoon ze bereid waren aan te toonen, dat, God naar zijn woord en bevel te dienen, hun oogmerk was, en dit hunne eenige misdaad.

dere voorwerpen te pas, en kleedde zijne Beelden zeer vreemd, en op een grappige *Maskeraad*-ächtige wijze. Voor zijne stukken, waarvan veelen door *Jacob Raeuwaard* gekocht werden, begeerde hij slechts een geringen loon, en was niet zelden mistroostig, dat zijne Werken, die hij der wereld ter zijner gedachtenise meende na te laten, zo, als boven gezegd is, vernield werden, waaröver hij wel eens tot zijn eigen gevaar met alzulke Kunstvijanden in hooge woorden geraakte.

PIETER AARTSEN overleed te *Amsterdam*, den 2. van Zomermaand 1573, in den ouderdom van 66 jaren(*), nalatende drie Zoons, naamlijk PIETER PIETERSZ., AART PIETERSZ. en DIRK PIETERSZ., die mede de Kunst geöefend hebben. PIETER PIETERSZ., die een zeer goed Meester, een welsprekend, schrander en geleerd Man was, en in den jare 1603 te *Amsterdam* in den ouderdom van 62 jaren overleden is, een Zoon nalatende, die zijns Vaders voetstappen in de Kunst manlijk natreedt, volgde allerëerst de manier van zijnen Vader en Leermeester, doch begaf zich sedert, vermids ten zijnen tijde weinig groote Werken besteed werden, aan het portretteeren. Voor de Bakkers te Haarlem heeft hij

(*) Want de Schrijver vergist zich, als hij boven zegt, dat PIETER in 1519 geboren is; vermids hij in den jare 1507 ter wereld kwam. Zeker is 't, dat hij binnen die Stad overleden en 'er in de Oude-kerk, bezijden het Koor, begraven is. Op zijn graf liggen twee zarken, waarïn het volgend grafschrift gehouwen is:

De meester schilder Lange Pier
Met beij zijn Zonen schilders hier
Begraven lang en oud bejaard
Blijven nog al in konst vermaard. 1573.

hij in een fraai geördineerd stuk de drie Jongelingen in den gloeiënden oven geschilderd, en zoude wonder heerlijke dingen in de Wereld gebragt hebben, zo hij zich 'er op hadde willen toeleggen. AART PIETERSZ., een man thands van omtrend 54 jaren, is mede van jongs af zeer vlug en naarstig in het oefenen van de Kunst geweest, doch zowel als zijn zo evengemelden Broeder door het Portretschilderen, waarin hij uitmunt, afgetrokken van het malen van Historiën en *Ordinantiën*, tot welken zijn Geest altoos ongemeen bekwaam geweest is, en zijne geneigdheid zich uitstrekte. DIRK PIETERSZ., agt jaren jonger dan zijn Broeder *Aart*, was mede een Schilder en Discipel van zijnen Vader, en heeft zich naar *Fontainebleau* in *Vrankrijk* begeven, alwaar hij ten tijde van den laatsten oorlog ongelukkig is omgekomen (*).

[Van den ouden PIETER AARTSZEN is het Portret in de Plaat U. n. 3; dat van zijn' Zoon PIETER PIETERSEN in de Plaat AA. n. 2.]

(*) Onder de afbeelding van onzen LANGEN PIER in den vorigen druk staat dit *vers* te lezen:

Chromata mirantur docti, ductusque viriles
Et tabulas magnas, quas tua dextra dedit.
Corpore longus eras: & formans corpora longa
Tu, LONGE, *ostendis magna placere tibi.*

Dat is:

Uw vloeijend zacht penseel, uw mannelijke streeken
En grootsche stukken doen een Mensch verwonderd staan,
Lang waartge, groot was ook uw Beeld-werk; 't is gebleken,
Dat ook het grootsche alleen uw grooten Geest deed aan.

MARTEN HEEMSKERK.

Wij bevinden dikwils, dat onze voornaamste Puik-schilders hunne onbekende Geboorte-plaatsen in verscheiden Landen berucht gemaakt hebben, offchoon het niet zelden slechts eenige geringe Dorpen geweest zijn; want in welken hoek der meest-bekende Wereld is het Dorp *Heemskerk* in *Holland* niet berucht, om dat 'er de Kunstrijke Schilder MARTEN HEEMSKERK zijn' naam en oorsprong van had, en daar in den jare 1498 geboren is. Zijn Vader, geheten *Jacob Willemsz. van Veen*, was een Huis- of Bouwman. MARTEN, van jongs af tot de Schilder-kunst genegen, genoot daarïn allereêerst het onderwijs van *Kornelis Willemsz.* te *Haarlem*, Vader van *Lucas* en FLORIS (*), die bei-

(*) Daar is een Haarlemmer Schilder FLORIS VAN DYK geweest, die veele jaren in *Italië* verkeerd heeft. Te *Rome* zijnde in 't jaar 1600, schilderde hij voor den Paus Klement den VIII; doch verviel in een zware ziekte, te gelijk met *Josef Arpinas*, met wien hij in goede vriendschap leefde, helpende dien ook veel in 't schilderen. Zijne H. veel werk van hun makende, zond 'er zijn eigen Lijfärts naar toe, die hun beiden met een kostbare olie, waarvan de once veel gouden kroonen waardig was, het gansche lighaam besmeerde en bestreek. Door dezen balzem, die de *olie van den Groot-Hertog* genoemd werd, geraakte *Floris* weder tot vorige gezondheid, vertrok eenige jaren daar na naar zijne geboortestad *Haarlem*, en begaf zich daar aan 't schilderen van Bloemen, Vruchten, Tafels met toegerichte spijzen daar op, en andere soort van stil-leven, gelijk in dien tijd zulke schilderijen in den smaak kwamen. Hij overleed te *Haarlem* in 't jaar 1648. Wonder is 't, dat op dezen zo juist past, 't geen in 't *vers* onder de afbeelding, (in den vorigen druk van *Van Mander*) van eenen FLORENTIUS DIKIUS gezegd wordt, dus luidende:

FLO-

beide redelijk goede Schilders geweest zijn, en *Ita-*

FLORENTIUS DIKIUS HARLEMENSIS PICTOR.

DIKIUS *hic clarus vario vivóque colore,*
Qui folia & flores pinxit odoriferos,
Struxit & ad vivum lætas sine sanguine Mensas,
Quæ pascunt oculos deliciæ atque animum.

't Geen wij dus overbrengen:

VAN DIJK, zeer kunstig in gebloemte en sierlijk ooft,
't Geen oog en hart verkwikt, ja snoeplust kan verwekken,
Uw tafels weet gij zo met keur van spijs te dekken,
Dat ijder Man uw Kunst met vollen monde looft.

Dit Portret hoort zeer waarschijnelijk met zijn lofdicht bij dezen FLORIS, hier bij *Van Mander* als den Zoon van *Korn. Willemsz*, *Heemskerks* eersten Kunstmeester, opgegeven, te huis; doch hoe wonder het ook strooken mag, met het geen wij boven uit het aan ons *Medegedeeld bericht* van eenen *Floris van Dijk*, ook een Haarlemmer, opgegeven hebben, kan het echter bij geene mogelijkheid een en dezelfde man zijn geweest; want gesteld, dat de *Floris* van *Van Mander* eens 10 jaren jonger zij geweest, dan *Heemskerk*, die op zijn hoogst 20 jaren kan geweest zijn, toen hij Leerjongen werd, 't welk dan is geweest (volgens zijne geboorte in 't jaar 1498) in den jare 1518, zo zoude volgends deze vooronderstelling, die *Floris* in denzelven jare 1518 een kind van tien jaren zijn geweest, bij gevolg, toen hij in 1600 bij den Paus schilderde, reeds 92 jaar hebben bereikt, en, dat noch harder draaft, in den jare 1648, toen hij overleed, 140 jaar geteld hebben. Wij denken dan, dat de FLORIS, waar van wij hebben aangetekend, een Zoon of liever een Zoons Zoon van dien van *Van Mander* zal geweest zijn, die ook zal gereisd, en in den smaak van schilderen zijn' Vader of Grootvader, wiens naam hij droeg, opgevolgd hebben; te meer, om dat het ten zijnen tijde de heerschende smaak bij de Liefhebbers werd. Voor 't overige kan men den ouden FLORIS, bij *Van Mander* gemeld, ook hier in de Plaat YY. n. 3. zien, gevolgd naar 't Portret in den vorigen druk te vinden.

Italië, *Rome* en andere Plaatsen, bezocht hebben.

De oude *Jacob Willemsz.* vermoedelijk denkende, dat het schilderen niet veel om 't lijf had, nam MARTEN weder t'huis, om hem in den Land-bouw en het Boeren-werk te gebruiken, tot geen gering verdriet van dezen, dien het smertte, in zijn begonnen werk niet te mogen voortgaan; waaröm hij op eenen zekeren tijd, gémelijk van het koemelken en soortgelijken arbeid terug komende, met een' melk-ëmmer op het hoofd, denzelven genoegzaam moedwillig tegen den tak van een' boom stootte, zulks de melk 'er uit stortte, waaröver zijn Vader zich zo zeer verstoorde, dat hij hem met een stuk houts naliep, 't geen MARTEN deed besluiten, om den volgenden nacht zich van kant te houden, en in een' hooiberg te gaan slapen. 's Anderdaags verzorgde zijne Moeder hem een' knapzak en eenig reisgeld, waarmede hij noch den zelfden dag door *Haarlem* naar *Delft* reisde, zich aangaf bij zekeren *Jan Lucas*, bij wien hij zo groot eene vlijt met tekenen en schilderen aanwendde, dat hij welhaast in de Kunst kenlijk toenam; doch nadien ten dien tijde *Jan Schoorl*, ter oorzake van de nieuwe schilder-manier, door hem uit *Italië* gebragt, en waarin MARTEN veel behagen schepte, zeer berucht was, begaf hij zich naar *Haarlem* en bij dien Puik-schilder, door wiens onderwijs hij dezen zijnen Leermeester eindelijk in de Kunst achterhaalde, invoegen men hun beider Werken bezwaarlijk van elkander' onderscheiden konde, 't geen te weeg bragt, dat *Schoorl*, uit wangunst, (meende men) en opdat zijn Discipel hem zijn' roem niet betwisten mogt, den zelven zijn afscheid gaf.

Van daar ging MARTEN woonen ten huize van

Pie-

Pieter Jan Fopsen, weleer bewoond door *Kornelis van Berenstein*, en schilderde in het zelve verscheiden dingen, onder anderen een *Sol* en *Luna*, levensgrootte, aan de bedstede in eene achterkamer, en in een ander vertrek een *Adam* en *Eva*, beiden mede levensgrootte, en, zo men zegt, naakte Beelden naar het leven. De Vrouw van den gemelden *Pieter Jan Fopsen*, onzen MARTEN niet ongenegen, wilde niet, dat men hem slechts *Marten* noemde, maar zeide tot die naar hem vraagden, dat men hem, om zijne verdiensten, *Meester* MARTEN moest noemen. Van hier ging hij te huis bij eenen *Joost Kornelisz.*, Goudsmit, mede te *Haarlem*.

Onder de veele Tafereelen, door MARTEN geschilderd, behoort gesteld te worden het Outerstuk van *St. Lukas*, 't geen hij den Schilderen te *Haarlem*, als een afscheid, bij gelegenheid zijner reize naar *Rome*, vereerde. Dat stuk, verbeeldende *St. Lukas*, bezig met het schilderen van de Maagd *Maria* met het Kind op haar' schoot, is een uitmuntend Werk; de Beelden komen wonderlijk fraai uit en steken wel af, doch in de manier van *Schoorl*, en midsdien de dagingen eenigzins te scherp en te kantig afgesneden. De tronie van *Maria* is ongemeen bevallig, hare *aktie* deftig en het Kind zeer vriendlijk. Over den schoot der Moeder-maagd ligt een Indiaansch kleed van verscheiden kleuren, onverbeterlijk, aartig en behaaglijk geplooid. De *St. Lukas*, wiens tronie naar die van een' Bakker gevolgd is, is een zeer fraai Beeld, en vertoont zich als vlijtig bezig met het bestipt volgen van zijn voorwerp; schijnende de linker hand, waarin die Heilig het *Palet* houd, buiten het panneel uit te steken. Achter den *St. Lukas* staat een Dichter, im-

immers een Man, wiens hoofd met klim of eiloof omvlochten is, en die waarſchijnlijk MARTEN zelven ten dien tijde naar het leven verbeeldde; doch of hij daar mede te kennen heeft willen geven, dat hem het Schilderen en Dichten beide gemeen waren, en de Schilders met een' Poëtiſchen Geeſt bezield behooren te zijn; dan of hij 'er mede wilde beduiden, dat hij die hiſtorie zelve voor een verſierſel gehouden hebbe, weet ik niet. Voorts ziet men in dat Tafereel een fraai geſchilderden Engel, houdende een brandende fakkel in de hand. Mijn's erächtens vindt men in geen der Werken van MARTEN vriendlijker troniën, dan in dat ſtuk, waarïn ook veele vlakke muuren, en een Papegaai, boven in een kooi hangende, verbeeld zijn. Onder aan het Gebouw heeft hij een briefje geſchilderd, als ware het met waſch vaſtgehecht, waaröp de volgende regelen ſtaan:

Tot een memorij is deſe tafel gegeven
Van Marten Heemskerk / die 't heeft gewracht /
Ter eeren S. Lucas heeft hij 't bedreven
Dus gemeen geſellen heeft hij mede bedacht.
Wij mogen hem danken / bij dage / bij nacht /
Van zijn milde gifte / die hier ſtaat preſent:
Dus willen wij bidden / met alle onſe macht /
Dat Gods gratie hem wil zijn ontrent.
Anno Duijſt. Vc. XXXII. is 't volent.

Den 23. Meij.

Dat Tafereel, 't welk hij, oud zijnde 34 jaaren, gelijk uit het jaar zijner geboorte blijkt, geſchilderd heeft, wordt noch (gelijk het waardig is) door de Overheid der Stad *Haarlem* in de Zuid-kamer van het Prinſen-hof binnen die Stad bewaard, en door de aanſchouwers zeer geroemd.

MAR-

Marten lang belust geweest zijnde, om de Antieken en de groote Meesters in *Italië* te zien, begaf zich met brieven van aanbeveeling naar *Rome*, alwaar hij door dien weg zijn bestaan bij een' Kardinaal vond. Wel verre van zijn tijd met de Nederlanders in ongebondenheden te verspillen, bestudeerde hij de Antieken en de Werken van *Michel Angelo*, tekende vlijtig naar kunstige voorbeelden en schetste de *Ruïnen* en andere Zeldzaamheden af, welken overvloedig in die Stad gevonden worden, met welken arbeid hij zich gemeenlijk bij goed weêr onledig hield. Op eenen zekeren tijd tot die gewoone oefening uitgegaan zijnde, gebeurde het, dat een Italiäan, zijnde een zijner bekenden, buiten zijne kennis op zijne kamer gekomen zijnde, twee doeken van de raamen sneed, en die, benevens eenigen zijner Kunst-stukken uit zijne kisten met zich nam, 't geen Marten, t'huis gekomen zijnde, deerlijk smertte, waaröm hij, vermoeden tegens dien Italiäan opgevat hebbende, hem opzocht, en het ontroofde te rug bekwam; doch van een vreesächtigen aart zijnde, en eenig kwaad van dien Italiäan duchtende, week hij, na een verblijf van slechts drie jaren, uit *Rome*, en keerde met veele goede tekeningen en een' buidel overgewonnen geld naar *Nederland*.

Te *Dordrecht* gekomen zijnde met een' brief van een zekeren Jongman uit *Rome*, een' zijner goede bekenden, aan desselfs Vader, zijnde een Herbergier binnen die Stad in het huis, daar nu de Brouwerij van het *Anker* is, 't geen ten dien tijde een moordkuil was, waarïn reizende Kooplieden en anderen heimlijk vermoord werden, werd hij genodigd, des avonds in die herberg te blijven, hoewel een zeker Kunst-beminnaar, *Pieter Jakobsz.*,

hem gaarne bij zich behouden had; doch een schip aangetroffen hebbende, vertrok hij noch den zelven avond tot zijn groot geluk; want in dat huis, na dat de zaak openbaar geworden was, een groote kuil met doode lijken gevonden werd. Eene der dochteren van den moorddadigen Herbergier, welke naar *Venetië* geweken was, en daar bij den kunstigen Schilder, *Hans* of *Jan van Kalker*, een jongman, haar verblijf hield, werd voor de Regeering aldaar ontboden (*), aan welke zij de waarheid beleed, en verklaarde, zich gedwongen gevonden te hebben, dat moordenaars-huis te verlaten, om niet langer die gruwelen te zien, doch dat de natuur niet gehengd had, hare Ouders te beklappen, om welke reden zij dan ook ontslagen werd.

Heemskerk in zijn Vaderland terug gekomen zijnde, had zijne vorige schilder-wijze, die naar den trant van *Schoorl* was, nu veränderd, doch, naar het begrip der beste Schilders, niet verbeterd, behalven dat hij de dagingen thands meer rondde, en minder schraal en kantig afsneed. Een zijner Leerlingen hem berichtende, dat men zeide, dat hij weleer op de wijze van *Schoorl* beter schilderde, dan sedert hij uit *Rome* gekomen was, antwoordde hij: *Mijn Zoon, toen wist ik niet, wat ik maakte.* Dat onderscheid is te zien op de Zaal van het bovengenoemde Prinsen-hof aan de twee deuren van het Outer der Laken-drapiers, waaröp van binnen de Geboorte van *Christus* en de Aanbidding der drie Koningen met veel bijwerk deftig geschilderd zijn, bij welke gebeurtenissen hij, behal-

(*) Zo 't schijnt, op verzoek der Heeren van Dordrecht.

halven zijn eigen Portret, ook die van eenige geringe lieden te pas gebragt heeft. Buiten op die deuren is de Boodschap van den Engel aan *Maria* verbeeld, met zeer fraaije troniën naar het leven. De onderste slippen van het kleed van den Engel, die ongemeen vreemd en sierlijk getooid is, zijn purper-verwig, en geschilderd door *Jacob Rauwaart*, welke ten dien tijde bij hem woonde, gelijk ik hem wel eens heb hooren verhalen. Dat Werk toont, hoe groot een Meester HEEMSKERK geweest is, en hoe genegen tot sieraadjen, tegens het gemeen spreekwoord, 't welk hij veel in den mond had:

> Een ijder Schilder / die wil bedijen /
> Vermijde Cieraten en metselarijen.

Ook geeft het blijken van een ongemeene oplettendheid; want het schijnsel van den Engel, die op een gladden marmeren vloer verbeeld wordt te staan, zich bij terugkaatsing op dat marmer vertoont, als of hij op glad ijs stond.

MARTEN heeft veele groote Werken in Kerken geschilderd; als te *Amsterdam* in de Oude Kerk twee dubbele deuren van een Outerstuk, verbeeldende een gekruisten *Christus*, door *Schoorl* geschilderd, op welke deuren hij van binnen eenige gebeurtenissen uit het Lijden en de Verrijzenis van den Zaligmaker, en van buiten koper-geele *figuren* ongemeen fraai gemaald had; te *Alkmaar* in de Groote Kerk het Hoog-outerstuk, verbeeldende mede den Zaligmaker aan 't Kruis, van binnen op de deuren het Lijden van den Heiland, en buiten op dezelven de historie van *St. Laurens*; te *Delft* verscheiden tafeleeren, zo in de Oude als Nieuwe Kerk; in de

de Kerk van *St, Agatha* een Outerstuk, zijnde de drie Koningen, zodanig *geördineerd*, dat in het binnen-tafereel een Koning, en op ieder van de beide deuren mede een Koning gezien werden, en voorts buiten op die deuren in 't graauw de Slangenbijting verbeeld, voor welk uitmuntend Werk hij eene jaarlijksche Rente van honderd gulden genoot; want hij bijzonder bedacht was, veele lijfrenten te verkrijgen. In het Dorp *Eertswoude* [in de vier Noorder-koggen] in *Noord-Holland*, schilderde hij op de beide deuren van het Hoog-outer; 't welk gebeeldhouwd was, van binnen in verscheiden perken het Leven van *Christus*, en van buiten het Leven van *St. Bonifacius*. Het Hoog-outerstuk in de Kerk van *Medenblik* was mede van zijne kunstige hand. Voor den Heer van *Assendelft* beschilderde hij twee Outer-deuren met de Verrijzenis en de Hemelvaart van *Christus*; en in de Groote Kerk in *'s Hage* de Kapel van den zo evengenoemden Heer.

Onmooglijk ware het, alle de Outerstukken, Schilderijen, Graf-tafereelen en Portretten op te noemen, die door HEEMSKERK geschilderd zijn; want hij zeer naarstig was, gestadig arbeidde, en eene ongemeen vaardige handeling had. Onder anderen zijner kunstige Tafereelen behoort gesteld te worden een zeer uitmuntend redelijk groot stuk, vol werk, verbeeldende de vier Uitëindens des menschen, naamlijk den Dood, het Oordeel, het Eeuwig leven en de Hel, waarïn veele naakte Beelden en verscheiden aktien kwamen en de menschlijke gemoeds-bewegingen van angsten des doods, vreugden des hemels, en pijnen der helle met veele veränderingen in acht genomen waren. Dat stuk was hem besteld door zijn bevorens gemelden Leerling,

Ja-

Jacob Rauwaard, ten zijnen tijde een voortreflijk Kunst-minnaar, die HEEMSKERK daar voor een goed deel dubbele gouden dukaten telde, tot zo lange deze zeide: *het is genoeg.* Ook heb ik bij den kunst-lievenden *Paulus Kempenaar* en sedert bij den Kunst-minnaar *Melchior Wijntges* een langwerpig stukje van hem gezien, verbeeldende een *Bacchus-feest*, waarvan genoegzaam de *ordinantie*, in koper gesneden, het licht ziet, verbeeldende veele poezele naakte Beelden en de oude dertelheden der Heidenen bij dergelijke feest-vieringen; welk stukje het beste is van al wat hij sedert zijne komst van *Rome* geschilderd heeft. Bij *Arnoud van Berestein* is mede van hem te zien een *St. Kristoffel* in een fraai Landschap met een heerlijk verschiet. Voorts berusten te *Alkmaar* bij zijn' neef, *Jaques van der Heck*, zijne eigene Portretten, door hem zeer heerlijk, aartig en deftig in onderscheidene jaaren zijnes ouderdoms met olie-verw geschilderd. Kortöm HEEMSKERK was algemeen, geöefend in alle dingen, en bijzonder bedreven in de Naakten; doch somtijds eenigzins te berispen, wegens de ook hem aanklevende Nederlandsche schraalheid en dorheid, en dat aan zijne troniën niet zelden een zekere *gratieuse* vriendlijkheid ontbrak, die (gelijk ik te meermalen aangemerkt heb) het werk van een Kunstenaar geen gering sieraad bijzet. Voorts was hij een goed *Ordineerder*, en een Man, die schier de gantsche Wereld met zijne *Inventiën* vervuld heeft; ook toonen zijne Werken overvloedig, dat hij een goed Bouw-kunstenaar geweest is.

Bijna oneindig is het getal der prenten van MARTEN (*), en van de aartige zinrijke beduidselen, on-

(*) De Burgermeester *S. van Huls* in 's *Hage* had 648 van-

onzen Puik-ſchilder door den vernuftigen Wijsgeer, DIRK VOLKERTSZ. KOORNHART (*) opgegeven, en door hem in 't licht gebragt, hoewel hij zelf niet ſneed (†), maar verſcheiden Plaatſnijders had (§), voor welken hij veele goede dingen met de pen zeer aartig, zuiver *geärſeerd*, en ongemeen los tekende, en onder anderen voor den zo evengemelden *Koornhart*, wiens geeſt, verſtand en handen bekwaam en vaardig waren, om alles te begrijpen en uit te voeren, wat een menſch te verſtaan of te doen mooglijk is. Deze heeft eenige dingen geëtſt en geſneden (**), inzonderheid zeer net en aar-

van dezelven verzameld; weshalven *le Comte* zich vergiſt, door het getal van alle de prenten van *Heemskerk* op ſlechts 580 ſtuks te bepalen. Zie zijn *Cabinet d'Architecture, Peinture &c. Tom.* III. *pag.* 283.

(*) Is geboren te *Amſterdam* in den jare 1522, en heeft veele jaren te *Haarlem* gewoond, alwaar hij *Secretaris* en ook *Notaris* geweeſt is. *Klement en Frans Volkertszen Koornhart* in den jare 1666 onder de voornaamſte Onroomſchen te *Amſterdam*, ſchijnen Broeders van onzen DIRK geweeſt te zijn. *Frans* was onder de ingedaagden in 1668. Zie des Heeren J. WAGENAAR Beſchr. van *Amſt.* 3. St. *bl.* 189, 234, 272 en 275. Verders van dezen *bl.* 138, 140, 190, 192, 200, 234, en 4. St. *bl.* 20, en van *Dirk* Zoon van gemelden *Clement* 3. St. *bl.* 398.

(†) Nochtans worden van *Heemskerk* eenige houtſneêprenten gezien, en onder anderen de hiſtorie van den Verloren Zoon, 4 ſtuks.

(§) Naamlijk, behalven *Koornhart*, ook *Kornelis Kort*, *Jan Muller*, *Philip*, *Jan* en *Theodoor Galle* en anderen.

(**) De voornaamſte, kapitaalſte en beſte prenten van *Heemskerk* zijn door KOORNHART in 't koper gebragt, als de groote Kindermoord, de Balk, het Bachanaal, de groote Kruiſſiging, de 12 Schermers, de 12 Patriärchen, het Leven en Lijden van *Jeſus Chriſtus*, en een groote meenigte anderen. KOORNHART, die, een bijzonder goed vriend van *Heemskerk* was, en in den jare 1590 te *Gouda* overleden is, oe-

aartig de bedrijven van den Keizer, behalven het gevangen-nemen van den Koning van *Vrankrijk*, 't geen van eenen *Kornelis Bos* is (*).

Eenigen tijd na dat MARTEN uit *Rome* terug gekomen was, trouwde hij, een bejaarde vrijër wezende, met een ſchoone jonge dochter, geheten *Maria*, *Jacob Koning's* dochter, ter eere van welk huwelijk de Rhetorijkers eene *Komedie* of Klucht ſpeelden. Deze zijne Huisvrouw overleed, anderhalf jaar getrouwd geweeſt zijnde, in het Kraambedde. 't Was drie of vier jaaren 'er na, dat hij de te voren (†) gemelde deuren ſchilderde, die in 't Prinſen-hof te *Haarlem* aan 't ſtuk, de Kindermoord van *Kornelis Kornelisz.* (§) te zien zijn. MARTEN begaf zich ſedert in een tweeden Echt met een bejaarde dochter, min met ſchoonheid en verſtand dan tijdelijke middelen begaafd, en zo zeer begee-

rig

oefende de Kunſt ſlechts tot eene uitſpanning, en was zo naarſtig in het waarnémen van zijn beroep, dat hij op een zekeren tijd buiten *Haarlem* in het *Hout* wandelende, om zijn' Geeſt eenigzins te verluſtigen, op het zien van veel volk, 't welk voor de kroegen zat te drinken, zuchtende zeide: *Is 't niet droevig, dat die menſchen te veel hebben, 't geen ik te weinig heb*, daarmede beöogende den koſtbaren tijd, dien zij nutloos verſpilden. De verdere bijzonderheden van het leven van KOORNHART, wiens afbeeldſel in de Plaat Y. n. 3. gezien wordt, zijn te vinden voor zijne Godgeleerde en andere Werken, in 3 Boekdeelen in *folio* gedrukt.

(*) Deze, die lang in *Italië* gewoond had, was een bij uitſtek kunſtig Plaatſnijder, en heeft veele voorname ſtukken in 't koper gebragt, als in 't jaar 1503 het ſchaars voorkomend Oordeel van *Michel Angelo*; den Rijken Man in de hel, naar *Heemskerk* 1547; de *Laöcboön* 1548; den ſtrijd der *Centauren* en *Lapithen* 1550 in een groote prent in twee bladen, en andere fraaije ſtukken, waar van de Abt de *Marolles* 99 ſtuks verzameld had.

(†) Bl. 250. (§) Zie beneden 't Leven van dezen.

rig naar eens anders goed, dat zij veele dingen kocht, zonder te betalen, of vond, alëer zij verlooren waren, tot groote ſmerte van MARTEN, die een ijgelijk verzocht haar niet te beſchamen, en de beſchadigde lieden als een eerlijk en oprecht Man voldeed. Twee en twintig jaaren lang, en tot zijn' dood toe, was hij Kerkmeeſter te *Haarlem*. Ten tijde die Stad in den jaare 1572 door de *Spanjaarden* belegerd werd, begaf hij zich, met verlof van den Raad naar *Amſterdam*, en nam zijn intrek bij *Jacob Rauwaard*.

Van nature was hij ſpaarzaam en zuinig, zeer kleinhartig en zo vreesächtig, dat hij in den top van den Kerk-toren klom, om in den omgang de ſchutters te zien voorbij trekken, vrezende anderzins voor hun ſchieten niet veilig te zullen wezen. Bekommerd, dat hij in zijn' ouderdom tot armoede mogte geraken, droeg hij altoos en tot zijn' dood, een goed getal gouden kroonen, in zijne klederen verborgen bij zich. Nadat *Haarlem* den *Spanjaarden* in handen gevallen was, maakten dezen zich veelen zijner Werken eigen, onder voorwendſel van dezelven te willen kopen, en zondenze naar *Spanje*; en nadien daarënboven meeſt alle zijne kunſtige ſtukken in de razende Beeld-ſtorming ſchendig vernield zijn, worden 'er thands zeer weinigen van dezelven hier te lande gevonden.

MARTEN een rijk en vermogend Man wezende en die geene Kinderen naliet, beſtemde veele aalmoeſſen, om na zijn' dood uitgedeeld te worden; onder anderen veſtigde hij eenig land, uit welks jaarlijkſche inkomſten hij wilde dat een huwelijksgave zoude worden gegeven t'elken jaare aan een paar, 't welk op zijn graf trouwen zoude, gelijk ook altoos geſchiedt. Op het kerkhof te *Heemskerk*

deed

1
2
3
Jan Ladmiral Fecit
W

deed hij op het graf van zijn Vader een blaauwe steenen *Piramide* of Grafnaald oprechten, op welke de beeldenis van zijn' Vader en een Grafschrift in het Latijn en Duitsch gehouwen zijn, als mede een Kind, staande op doods-beenderen, rustende op een brandende fakkel en met den rechtervoet op een doods-hoofd, welk gedenkteken, waarop men ook de woorden *cogita mori* leest, der Onsterflijkheid gewijd schijnt te zijn. Onder aan het zelve staat zijn Wapen, in 't welk aan de rechter zijde een halve dubbele Arend, aan de linker zijde een Leeuw, en voorts op het half over-dwars doorgesneden onder-gedeelte van het schild een naakte gevleugelde arm met eene pen of penseel in de hand, en rustende met den elboog op eene schilpad gezien worden, daarmede denklijk zinspelende op het spreekwoord van *Apelles*, dat men niet traag in het arbeiden behoort te zijn, noch den geest met te veel werken te overladen. Tot het in stand houden van die Grafnaalde had MARTEN mede de inkomsten van eenig land bestemd, 't geen zijne Vrienden, ingeval men dat Gedenkteken liet vervallen, zouden konnen naasten. HEEMSKERK, die ten zijnen tijde der Kunste tot een bijzonder licht verstrekt heeft, [en wiens afbeeldsel in de Plaat W. n. 2. gezien wordt (*)] overleed den eersten van Wijn-

(*) Onder zijne afbeelding in *Van Manders* vorigen druk leest men dit vier-regelig *vers*:

Quæ regio HEMSKERKI *Batavi non plena laboris?*
Tot pinxit, finxit qui ingenio tabulas.
Urbes admirans, turres, tristesque ruinas,
Dices Dædaleas *composuisse manus.*

Wijnmaand 1574, in den ouderdom van 76 jaaren, dus twee jaaren minder, dan zijn Vader beleefd had, en is te *Haarlem* in de Kapel aan de Noord-zijde van de Groote Kerk begraven, nalatende een' roem, welke, zo lang de Schilder-kunst onder het Menschdom geächt wordt, nooit te niet gaan zal.

RYKAART AARTSZ. gebijnaamd RYK *met de Stelt.*

Wie doch kan begrijpen of zeggen, wat voor een zuivere Zee-lucht het Noordelijke *Holland* bewaassemen mag, dat dit Land zo zeer genegen schijnt, bij tijden eenige edele en vernuftige Geesten in onze Schilder-kunst voort te brengen, gelijk *Beverwijk*, *Schoorl*, *Heemskerk* en *Wijk op Zee* gedaan hebben, alwaar men onder de boersche jeugt, zonder schier eenig uitlokkend voorbeeld te hebben, zodanig eene geneigdheid tot de Kunst bespeurd heeft.

In het laatstgenoemde Zee-dorp dan woonde een Visscher, genaamd *Aart*, wiens Zoon RYK geheeten, noch jong zijnde, bij ongeluk zijn been brandde, waaröm hij ter heelinge naar *Haarlem* gebragt werd, alwaar men dat been naderhand, als verdorven, moest afzetten. De Jongeling, die veeltijds bij het vuur zat, door de Natuur tot de Teken-kunst

't Welk dus vertaald kan worden:

Waar zag men 't Landschap ooit zo uitgewerkt als hier
Door HEEMSKERKS fijn vernuft, gepaard met lossen zwier:
Beschouw dees muuren, dees' door tijd gesloopten toren
Wis zegt gij: een *Dædaal* is hier op nieuw geboren.

künſt gedreven, begon met houts-kool op den haard en den witten muur eenige *figuren* te krabbelen, waaröm men hem vraagde, of hij genegen was te leeren ſchilderen, 't welk hij gereedelijk met *ja* beantwoordde. Midsdien werd Ryk, tot het leeren der Schilder-kunſte, beſteld bij *Jan Moſtert*, onder wiens onderwijs hij zo veel vlijt aanwendde, dat hij wel haaſt een goed Meeſter werd. Op de deuren van het Outerſtuk voor het Dragers-gild, 't geen weleer door Meeſter *Jacob van Haarlem*, den Meeſter van *Jan Moſtert*, geſchilderd was, heeft Ryk de Hiſtorie van *Joſeph* afgemaald, die, als een Koning, in groote heerlijkheid gezeten, zich voor zijne broeders, welken in *Egipte* gekomen waren, om koren te kopen, bedekt houdt, en meer andere gebeurteniſſen. Veelen der Werken van Ryk, [doorgaands Ryk met de stelt, geheten, om dat hij met eene ſtelt ging,] zijn naar *Vriesland*, en ten deele ook te niet geraakt, waaröm ik geenen van dezelven weet aan te wijzen.

Hij was een ſtil, hupſch, vreedzaam en vroom Man, die de gewijdde Schriften en de ruſt der ziele ongemeen beminde. Zich met 'er woon naar *Antwerpen* begeven hebbende, leefde hij aldaar eindelijk ſtil en geruſt, zonder iet anders, dan de Naakten in de ſtukken van verſcheiden Schilders voor een gewoone beloning te ſchilderen. Geenen zijner Kinderen bragt hij in de Kunſt op. Toen in zijnen hoogen ouderdom zijn gezicht zo zeer verzwakt was, dat hij naauwlijk zien konde, wat hij ſchilderde, lei hij de verwen zo dik op de panneelen, dat men dikwerf dezelven 'er af ſchrappen moeſt, 't geen te weeg bragt, dat niemand meer behagen in zijn' arbeid ſchepte, en hij zich daaröm niet zelden geemlijk maakte. 't Was in het jaar

1520, dat hij te *Antwerpen* in het Schilders-gild kwam van de Kamer, de *Violiere-bloem* geheten, onder de zinſpreuk: *Uit jonſten verſaemt*, welke kamer in het jaar 1400 geſticht is. *Frans Floris* heeft Ryk *geportretteerd* als een' *St. Lucas*, die de Maagd *Maria* ſchildert, in een ſtuk, 't welk op de Schilders-kamer te *Antwerpen* geplaatſt is; want hij zeer bemind en een vrolijk Man was, die dikwils zeide: *ik ben rijk en wel geſteld*, ook een ſchoon en ſchilderächtig wezen had.

Omtrend Bloeimaand van het jaar 1577, en dus een half jaar na de plundering en ontmenſchte wreedheid der *Spanjaarden* binnen' *Antwerpen* [in Slagtmaand 1576,] is hij in den ouderdom van 95 jaaren overleden. [Zijn Portret, naar het zo evengemelde gevolgd, wordt gevonden in de Plaat X, zonder Kunſtgenooten bij zich.]

HUBERT GOLTZ.

De groote roem, die *Lambert Lombardus* door zijne uitmuntendheid in de Schilder-kunſt verkregen heeft, als hebbende een nieuwe en betere manier, dan de oude, gevonden, deed denzelven veele Leerlingen verkrijgen. Onder dezen was Hubert Goltz, of Goltzius, geboren te *Venlo*, doch herkomſtig van *Wurtsburg*, daar zijne Vooröuders geboren waren. Bij den gemelden *Lombardus* zag en *kopiëerde* Goltzius verſcheiden dingen naar de Antieken, zowel Roomſchen als anderen, die van de oude *Franken* in *Duitſchland* nagebleven waren, en welken in hem een' ijver en luſt verwekten, om met behulp van zijne geleerde belezenheid, die Roomſche Oudheden te onderzoeken, waarïn hij zeer ervaren geworden is, en door de handleiding

van

X

van den Heer van *Watervliet* heerlijke zeldzaamheden voortgebracht heeft.

Geduurende twaalf jaaren hield hij zich onledig met het bijëenzamelen der penningen, pronkende met de afbeeldsels der Roomsche Keizeren, welken hij door een zeker Schilder van *Kortrijk*, geheten *Joost Gietleugen*, een welgeleerd en vernuftig Man, wiens levenswijs geenzins dien bijnaam verdiende, deed tekenen en in hout snijden, en, die hij op verscheiden gronden gedrukt, in een groot boek uitgegeven heeft. Dat Werk, waaräan *Goltzius* veel arbeid besteed had, en 't geen de Borst-beelden van alle de Keizers bevattede, van *Julius Cæsar* af tot *Karel den Vijfden* en *Ferdinand*, met inlassing van eenige ledige ronden voor de troniën der Keizeren, van wien geene Gedenkpenningen te vinden zijn, had hij met zwaare kosten in verscheiden Talen te *Brugge* in *Vlaanderen*, zijne woonplaats, op zijne eigene Drukkerij doen drukken, die van zeer fraaije letters voorzien was, offchoon hij geen open' winkel hield. Behalven dat Boek heeft hij verscheidene anderen uitgegeven, die bij de Geleerden in veel achting en aanzien zijn, als in den jaare 1563 een Werk in 't Latijn, ten tijtel voerende *Cajus Julius Cæsar*, of de Historie der Roomsche Keizeren, uit Gedenkpenningen opgemaakt, en met het leven van *Julius Cæsar* verrijkt, welk werk hij den Keizer *Ferdinand* opdroeg; ook gaf hij in den jaare 1566 een ander Werk in de evengenoemde tale, in 't licht, genaamd *Fasti*, vervattende de Overheeringen en Feest-vieringen der oude Romeinen van de grondlegging van *Rome* tot den dood van *Augustus*; alles met Gedenk-penningen eigenhandig door hem gesneden en met uitleggingen verrijkt: 't geen hij

den Roomschen Raad of *Senaat* opdroeg, die hem in den jaare 1567 in erkentenisse van zijne voortreflijkheid en geleerdheid op het *Kapitolium* bij een bezegelden Brief, wiens afschrift in zijn sedert uitgegeven Werk, *Cæsar Augustus* betijteld, gevonden wordt, tot een *Edel Roomsch Burger* verklaarde. Het laatstgenoemde Werk, in twee Boeken verdeeld, waarïn de levens-bijzonderheden van *Cæsar Augustus* in de Latijnsche tale beschreven zijn, gaf hij uit in den jaare 1574, en verrijkte het met Plaaten der Gedenk-penningen en hunne *Reversen* of tegen-zijden. In het jaar 1576 gaf hij in het licht een Latijnsch Werk, onder den titel van *Sicilia* en *Magna Græcia*, of de historie van de Steden en Volken van groot Griekenland met Grieksche Gedenk-penningen en hunne beschrijvingen.

De reeds gemelde en meer andere Werken door Goltzius beschreven, en die allen in groote Boekdeelen kostbaar en met fraaije letteren gedrukt zijn, strekken ten getuigen van zijne vlijt en kundigheid, en doen de gedachtenis der voortreflijke Oudheid van het Roomsche Keizer-rijk herleven.

Offchoon ik van zijne Penseel-werken weinig te verhalen weet, is mij nochtans bekend, dat hij verscheiden dingen, onder anderen te *Antwerpen*, ten tijde van het Feest der Orde van het Gulden Vlies, voor de *Oosterlingen* geschilderd heeft. Voorts was Goltzius stout in het ondernemen en kloek in het uitvoeren.

Zijne eerste Huis-vrouw was de Zuster van de laatste Huis-vrouw van *Pieter Koek van Aalst*, bij welke hij eenige kinderen teelde, die hij Romeinsche naamen deed geven, als *Marcellus*, *Julius* en dergelijken. Staande dat Huwelijk vertrok hij naar

Ro-

Rome buiten weten van zijne Echtgenote, die meende, dat hij zich naar *Keulen* begeven had. Ten tijde hij te *Brugge* woonde, schepte hij veel vermaak en uitspanning in de *Sermoenen* van zekeren graauwen Monnik, geheten *Broer Kornelis*, en deeze Sermoenen zijn (zo gezegd wordt,) door hem beschreven en gedrukt; ook heeft hij dien Monnik op een panneel in olië-verw genoegzaam van voren geportretteerd en, hoewel uit het geheugen, zeer wel getroffen met alzulk een verstoord wezen, als hij zettede, wanneer men hem met schimpdichten en schotschriften te voren had getergd. Dat Portret, 't welk, zo veel de Kunst betreft, wel behandeld was, heb ik gezien en in handen gehad.

Zijne Huis-vrouw overleden zijnde, begaf hij zich in een twede Huwelijk met eene Vrouw van geen te goed geruchte, tot smerte van zijne Kinderen en Vrienden en tot zijne eigene onrust, schade en schande, gelijk meer aan wijze en verstandige Mannen wedervaren is, die te veel vertrouwen stellende op zich zelven, de ongestadigheid van sommige Vrouwen gemeend hebben door de Reden te zullen konnen matigen, de ingekankerde kwaade gewoonte door goed onderwijs te verbeteren, en de bedorven zeden te hervormen.

Goltzius, die een zeer statig Man was en veel oordeel bezat, was bij Grooten en Geleerden in geen gering aanzien. Aan *Antonio Moro* een zijner Penning-werken, zeer fraai gebonden, geschonken hebbende, zeide deze, dat geschenk niet dan met zijne Kunst te willen erkennen, en deed hem eens en andermaal 's morgens komen, om hem te portretteeren, doch weder, na hem telkens een ontbijt voorgezet te hebben, vertrekken, tot de derde

reis toe, als wanneer hij hem binnen een uur, of immers een zeer korten tijd, ongemeen fraai en welgelijkend afmaalde; want hij ondertusschen zich het rechte wezen van GOLTZIUS in het geheugen geprent had. Naar dat Portret, 't welk noch te *Brugge* onder de Weduwe van GOLTZIUS of hare Vrienden berust, is dat gesneden, 't welk voor een zijner Werken geplaatst is. Gelijk zijne boeken met verscheiden Latijnsche lofdichten veréérd zijn, is ook op dat Portret door een' Engelschen Gezant het volgend Bijschrift gemaakt:

In effigiem HUBERTI GOLTZII, *ab Antonio Moro expressum*, Daniëlis Rogerii Angli *Epigramma:*

GOLTZION *arte parem pingendi cernis Apelli,*
Sculpendique parem, culte Lysippe, tibi:
Notitia imperii Graji pariterque Latini
Varroni similem, Pausaniæque simul.

Puntdicht van *Daniel Roger*, Engelsman, op het afbeeldsel van HUBERT GOLTZ, door *Antonius Morus:*

Dit's GOLTZ., wiens kundigheid der Griekſche en Roomſche Rijken
Voor geen *Pausanias* of *Varro* hoeft te wijken,
Voor wien in Snij-kunst zelfs *Lysippus* onderdoet,
Voor wien in Schilder-kunde *Apelles* zwichten moet.

HUBERT GOLTZ, [wiens afbeeldsel in de Plaat

T.

T. n. 3. gezien wordt (*)] overleed te *Brugge* in of omtrend den jaare 1583.

PIETER VLERICK EN KAREL VAN YPEREN

Het gebeurt nu en dan, dat 'er eenigen van onze Kunſt door Natuur gedreven, en door Luſt en Geeſt beſtuurd, zo gelukkig zijn, dat ze anderen, hunne tijd en landgenooten, verre te boven ſtreven, bij welken het ſchraal omkomt, wegens een gering gewin of dagloon, waar uit nauwelijk het zobre koſtje te haalen is, om dat deezen zich blijven geneeren met ſlecht en gemeen werk, dat de naam van ſchilderen niet verdient, als beſtaande in eenig doek of behang te verwen of te ſchilderen, 't welk men in zulk eene plaats gewoon is, en doorgaands aan die Kramers, die van de eene markt naar de andere reizen, verhandeld wordt. Maar ten ui-

(*) Onder zijne afbeelding in den vorigen druk ſtaat het volgende vers:

Ut gemma in nitido fulget praeſtantior auro,
Chalcographus nitidus, clarus & Hiſtoricus:
Et Sculptor, Pictor: Romana Numiſmata, Faſti
Romanum civem quem voluêre ſuum.

'**t Welk zeggen wil:**

Die *Rome*, als Burger hem te groeten, heuſch verplichtte,
Die juiſt in koper etſte en keurig ſneed in hout,
De Schilderkennis voegd' bij die van 's Rijks-geſchichten,
In Oudheên doorgeleerd en Munten nieuw en oud,
En in vernuft en geeſt voor niemand hoefd' te zwichten,
Dees blinkt gelijk een eêl geſteent, gevat in goud.

uiterſten beklagelijk is het te zien, dat, wanneer ſommige edele Geeſten door zwoegen en ploegen, taai geduld en langdurige oefening het zo verre ge bragt hebben, dat zij anderen de loef afſtaken, en op het toppunt van volkomenheid zijn geraakt, dat zulken (zeg ik), terwijl hun de weg tot eer en voorſpoed open en gebaand is, niet na rijp overleg en met welberadene voorzichtigheid eene der rijkſte en heerlijkſte Koopſteden tot hunne verblijfplaats uitkiezen, daar zij door hunne verkregene Kunſt, die tot luiſter der Steden kan verſtrekken, voor zich de meeſte winſt en voordeel, het edelſt genot en grootſte aanzien konden verkrijgen; gelijk oulings de *Antieke* Schilders deeden, van wien wij voormaals verhaald hebben, datze met zorg de beſte en groote Steden zochten, verkiezende geen Schilder voor zich een zeker Landſchap, maar willende gemeen en ten dienſte blijven voor alle Landen, gelijk alle Landen voor hem gemeen waren en open ſtonden.

Met recht moet men dan zulken voor kwalijk-bedachten houden, welken zich verblinden laten door eene te verregaande genegenheid tot hunne geboorteplaats, die in veele opzichten ijdel en belachelijk is, door de vleiende taal van hunne bekenden onder den gemeenen hoop, of een kinderächtige en op geen mannelijken grond ſteunende liefde voor hunne ouders en naaſte magen, die toch eindelijk veeläl vruchteloos wordt; wanneer zulke lieden door ras gemaakte kennis in 't prilſt van hunne jeugd zich ligt in een onvoordeelig Huwelijk begevende, daar door veeltijds eerlang onder den laſt van een zwaar huisgezin beginnen te zuchten, en des niet in ſtaat zijn, om hunnen ouderen of magen van eenigen dienſt te zijn, daar zij voor

zich zelven nauwelijk het hoofd boven water konnen houden; maar blijven dus met de handen in 't hair onder het harde juk van een morssige armoede zitten verstinken. Dan moeten zij al te duur hun ligtveerdig verzuim, hunne aangeborene slofheid en onverstand in dit stuk bekoopen. En waaröm toch handelen zij op die wijze, daarze dikwils eerst zo veele en verre afgelegene Landen en uitheemsche Plaatzen, om der Kunste wille hebben bezocht en doorreisd? trok hun de drift (gelijk dat den meesten gaat en niet af te keuren is) weder tot hun eigen Land en Volk, docht het hun ongeraden, bij een vreemde *Natie* als een verworpen en ongeziene Vreemdeling juist hun gansche leven te verslijten, waaröm doorzien zij dan niet eerst dicht bij huis en onder het Volk van hunne tale en afkomst de naburige Steden en *Provincien*, met een verstandige keur ter woonplaats zoekende eene Stad, die hun 't bekwaamst en voordeeligst voorkomt, boven hunne eigen Stad of Plaats van geboorte? Zij behoeven hierin den vogelen niet gelijk te wezen, van wien men zegt, *datze geerne blijven, daar zij gekipt zijn;* Zij konnen of behooren daar tegen te stellen het Italiaansch spreekwoord, dat zinrijker is, zeggende:

Tristo é l'augello, che nasse in cattivo Valle.

Dat is:

'T is een arm beklagelijk Vogeltje; dat in een ellendig dal of schraale streek gebooren is.

om dat het aldaar zoekt te blijven, hoe koud, ruw of onvruchtbaar de luchtstreek zij, wordende de

de gewoonte een tweede Natuur, en dat uit liefde tot de Plaats, daar 't moeders broeineſt geweeſt is: gelijk men ook eenige zulke zotte vogels ziet, die altijd dwaazelijk, even als rampzalige Reizigers of arme *Pelgrims*, overäl den bijtend-kouden winter navliegen en volgen; doende het tegenövergeſtelde van den voorzichtigen Oievaar, Zwaluw en andere zomer-lievende vogels, die meer vermaak ſcheppen in den zoelen Weſten-wind, die enkelen bloem- en kruiden-geur uitädemt, dan in den barſchen en met een ſneeuw-jagt aandruiſchenden Noorden-wind. Dus vertellen de *Piemonteeſen*, dat 'er in het woeſte gebergte der ijſſelijke en met ſneeuw-bevrachte *Alpen* een Volk woont, dat, wanneer het bij tijden naar beneden en in de Steden ter markt afkomt, om daar hunne noodwendigheden op te doen, altoos grooten haaſt maakt, en uit deeze meer menſchelijke woonplaatzen hoe eer hoe liever verlangt te vertrekken naar zijn oud verblijf, de woning van Armoede en Elende, daar zij niet dan ſneeuw-water drinkende, hiervan (zo men denkt) zulke groote kroppen of kwabben aan de keel hebben (*): des mij dunkt, dat ik deeze elendelingen wel bij de voorſchreven winter-vogels mag vergelijken, en 'er zulken bij voegen, die in onze Kunſt uitmuntende Meeſters zijnde, zich in hunne armoedige geboorte-plaats ter neêr zetten, daar de Kunſt nauwelijk bekend, ik laat ſtaan in aanzien of belooning is.

Een van de zodanigen was tot zijn ongeluk Pieter Vlerick, te *Kortrijk* in 't jaar 1539 geboren. Zijn

(*) Zie hier over Marin 's *Diction:* op *Goitre*, en Haller *Opusc. Patholog:* p. 16. *Lauſan.* 1755.

Zijn Vader was een Rechts-geleerde en *Praktizijn* of Pleit-bezorger. Deeze ziende zijn' Zoon tot de Teken-kunde genegen, bestelde hem eerst, om daar in onderwezen te worden, bij een' Schilder in Water-verwe buiten de Doornikfche poort, *Willem Snellaart* geheeten, die iet meer in de Kunst vermogt, dan andere Doekschilders, die in de Stad zeer veelen waren, gelijk noch heden ten dage. Men hoorde in deeze midden-eeuwe der Kunste veel geruchts van de buitengemeen schoone manier van tekenen en schilderen van *Karel van Yperen*, en bij deezen werd PIETER eindelijk besteld om te leeren.

Hier was het, dat hij eene gansch andere wijze van werken zag, en zich daaräan begon te gewennen: maakte derhalven *Karel* bij wijlen eenige groote kromme voeten, PIETER maakteze niet kleiner na, want hem docht, dat het des te schooner en beter stond. *Karel* nu was niet groot van gestalte en echter een moedig, ketel- en korseläehtig mannetje; 't geschiedde dan op een' avond, wanneer men te *Yperen* [desselfs woonplaats] gewoon is een zoort van pannekoeken te bakken, daar *Kespen* genoemd, en de plechtigheid vordert, dat elk zijn' eigen koek met de pan moet omkeeren, dat het ook onze PIETERS beurt werd om den zijnen met de pan om te keeren; maar hij 't kunstje nog niet grif genoeg (zo 't scheen) hebbende, sloeg den beboterden pannekoek in zijn Meesters aangezicht, die zich, zo door hitte als vetheid, wel liet zien en gevoelen. PIETER stond benauwd te kijken om dit ongeluk, doch het liep met een matige kijvaadje af. Maar op een' anderen avond gebeurde het, dat *Karel* gasten aan zijn huis hebbende, redelijk beschonken werd, en in die verheuging de gasten in den winkel bragt, om dezelven zijne Schilderin-

ringen te vertoonen, zullende door Pieter gelicht worden; doch dees de keers niet naar zijn Meesters zin houdende, ontfing van hem een' slag met de vuist voor 't hoofd, zo dat de keers en kandelaar ginds en Pieter herwaard stoof: Dit konde de jongen, als een groote onredelijkheid zijnde, niet verdragen, maar pakte 's morgens vroeg zijne biezen, en *Yperen* verlatende, zonder zijn' Meester *vaarwel* te zeggen, kwam weder te *Kortrijk*. De Vader, die een gestreng Man was, en zijn' Zoon op de omstandigheden van 't geval niet wilde geloven, bekeef den jongen vast en schold op hem als een wegloper, zeggende weinig goede verwachting van hem te hebben, en nam straks een paard en den weg naar *Yperen*. Hoe moede onze Pieter was, hij moest mede, niettegenstaande het een weg (zo ik 't wel heb) van 5 mijlen is, want de Vader wilde zelf van de waarheid bericht nemen. Daar gekomen bevond hij, dat *Karel* niets van belang op zijn Zoon had te zeggen, maar zelf schuld hadde; en was echter zo bescheiden, dat hij zijn jongen in desselfs tegenwoordigheid niet in 't gelijk stelde. Met den Meester dan afgerekend hebbende, nam hij Pieter mede, dien hij, te huis gekomen, gebood zijn geluk elders te beproeven en zich zelf te geneeren, geevende hem weinig of geen geld op reis mede.

De arme Jongen dus elendig uitgezet, en noch maar om de 12 of 14 jaren oud zijnde sloeg op weg, en kwam eindelijk onder den rook van *Mechelen* op een' Zon- of Feest-dag, wanneer 't volk zich buiten de Stad met wandelen verlustigde. Hier nu gong hij zitten rusten aan den weg en begon te schreijen, gelijk jonge lieden, die, van hunne vrienden en bekenden afgescheiden, geen heenkomen weten, de droefheid en neerslagtig-

heid

heid ligt bekruipt. Eenige voorbijgangers vraagden hem, waaröm hij weende, en of hij geen ambacht kende en wat dies meer was? PIETER antwoordde, dat hij een Schilder was: vermids 'er nu te *Mechelen* altijd veel Waterverw-schilders zijn, zo namen sommigen van deezen hem mede, en dewijl zij daar eene gewoonte hebben, dat hunne doeken door veele handen gaan, makende de eene de troniën en handen, de ander de kleding of 't Landschap, zo werd PIETER gezet aan 't maken van zulk buitenwerk of bestek, waarin vervolgends letters kwamen, in welk en ander werk hij zich zo wel gedroeg, dat anderen hem van zijn' Meester zochten af te trekken, ja zelfs om PIETER in woorden en twist geraakten.

Hij dan, zich zelven zulk een' Baas ziende, verliet *Mechelen* om naar *Antwerpen* te gaan, want dacht nu het hoekje reeds te boven te zijn. Daar gekomen kreeg hij werk bij een' Olieverw-schilder, die hem aan 't *kopiëren* van eene *Serpent-bijtinge* van zijne hand, zette, hem vragende, of hij die handelinge wel goed volgen zoude, en, wijl PIETER het voor eene handeling aanzag, die nauwelijk voor katten of honden goed hieten zou, antwoordde hij van *ja*; doch bleef 'er niet lang, rakende voorts van den een' op den anderen winkel, ook ten lesten bij *Jacques Floris*, den broeder van *Frans Floris.* Hier hielp PIETER met zijne mede-leerlingen op een' avond zijn' Meester in 't speelen van eene pots aan desselfs Broeder *Frans*; want *Jacques* dezen zijnen Broeder van verre gewaar wordende aan het licht, dat hij bij zich had, zond zijne knechts, al schratsende met bloote degens op de steenen, naar hem toe, waar mede zij denzelven

zul-

zulken schrik aanjaagden, dat hij het op een lopen zette, zo hard hij konde.

Pieter dus al een heel mensch beginnende te worden, verliet voorts de Nederlanden, komende eerst in *Vrankrijk*, en van daar in *Italie*, en onthield zich een geruimen tijd bij *Jacob Tintoret* een veerdig Schilder te *Venetie*, die in hem en zijn werk goed behagen had, gelijk hij ook in dat van den Meester; en 't heeft schijn, dat, indien zijne herssens wat meer gesloten, en hij tot verder reize niet gezind ware geweest, het met hem en de dochter van dezen *Tintoret* een huwelijk zoude geworden zijn, daar hij goede kans op had.

Doch hij, daar van daan naar andere Steden reizende, is ook binnen *Rome* gekomen. Ik weet niet beter, of hij had tot reis-gezel een' *Antwerpenaar*, *Hans in den Boog* geheten. Te *Napels* is hij ook geweest; [om dit tusschen beiden te zeggen,] en heeft buiten Napels te *Puzzuoli* en elders alle die bekende zeldzaamheden der Nature gezien.

Te *Rome* dan tekende hij veele fraaie gezichten van de Stad op en langs den *Tijber*, ook het Kasteel van *St. Angelo* en veele overblijffelen van oude Gebouwen of *Ruinen*; want zijn spreekwoord was, als hij geen geld had, dat hij *Ruinen* tellen moest; deezen nu waren uitnemend met de pen gedaan, en met zulke gauwigheid en natuurlijkheid, dat het niet te verbeteren was, zijnde het bijna op de manier van de pen-handeling van *Hendrik van Kleef*. Deeze stukken heb ik bij hem hier te Lande rondöm in zijn' winkel zien hangen; maar hij moestze weder wegnemen, om dat zij hem *Rome* telkens in gedachten bragten, want kwelde zich dan, dat hij niet meer in die aangename Stad was.

Voor 't overige moet men van hem zeggen, dat hij in dit *Rome* beter geld wist te winnen, dan te bewaren, zijnde hij en zijne Mede-nederlanders als met een sop overgoten, en wat te veel op 't lekkere wijntje verslingerd; zo dat 'er veeltijds bij hen *Ecclips* in den zak was: dan gebeurde het wel eens, dat zij het op het elkaêrs beurs lieten aankomen, vermids elk vertrouwde, dat een anders builtje noch wel gespekt was; maar als men het gelag betalen zoude, had niemand geld: hier was dan goede raad duur; doch alweêr gevonden; terwijlze den Waard hunne kousfen te pand gaven; maaktenze met zwartsel hunne beenen zwart, trokken de schoenen weêr aan, bonden de kousfebanden op en gingen dan heen strijken, als ofze *supra*-fijne kousfen aan hadden, die zeer net om de beenen sloten; had nu iemand wat onder handen, dat op een oor na gevild was, dit afgemaakt, verkocht en met het geld de kousfen gelost. [Dit in 't voorbijgaan]

Te *Rome* heeft hij vrij veel geschilderd en na de Antijke stukken aldaar gevolgd, ook na *Michael Angelo*'s dingen uit het *Oordeel* en na desselfs rond. Hij maakte ook eenige *Ordinantien*, te weten de Drie Koningen met fraaje *Ruinen* en veel gewoel van kleine Beeldjens en dergelijken; gewennende zich aan alle manieren van schilderen. Hij werkte ook veel op natte kalk. Met *Jeronimo Muzziano* tot *Tivoli* [in den lusthof van den Kardinaal van *Ferrara* (*) buiten *Rome*] schilderde hij, in 't Paleis van dien *Prelaat* aldaar, de Beelden en Historien in de Landschappen door den *Muzziano* gemaakt, waar-

(*) Zie hiervan *'t Leven van versch: Italiaansche Schilders* door onzen *Van Mander*, op *Muzziano.*

waaruit men eens kan opmaken, dat hij handeling en ervarenheid in de Kunst moet gehad hebben. 'T was ten tijde van Paus *Pius* den IV, dat hij te *Rome* zich ophield.

Op zijne te rug reize uit *Italie*, had hij verscheiden vreemde en zorgelijke ontmoetingen. Door *Duitsch-land* trekkende vernachtte hij met zijn' reisgezel op plaatsen, daar 't Volk op eenige weinige na, die in de Herberg zaten te eeten en te drinken, uitgestorven was, en moesten zij zich met slapen behelpen op bedden, waar van men een weinig te vooren de dooden afgenomen had, doch God bewaarde hen, datze zonder ongemak 'er af kwamen, enz.

Op hunne reis naar *Italie*, hadden zij eene klucht in een kleine Stad, wanneer zij daar in een Schilders winkeltjen om werk vraagden; want de Meester geen hebbende, gongen zij huns weegs, maar werden, een weinig voortgegaan zijnde, te rug gewenkt, vermids een Heer of Burger dier plaatse den Schilder onderwijl gevraagd had, wat voor gezellen zij waren, en daaröp bescheid ontfangen hebbende, van *Schilders*, *die werk zochten*, hen liet te rug roepen, willende hun werk geven. Dewijl nu de Italianen in het wenken de hand niet van onder na boven en naar hun wezen of borst toe halen, (houdende dit onder de kwaadäartige, schertsende of uitjouwende gebaarden) maar van boven de holle hand nederwaard naar zich toe trekken, meende *Pieter* en zijn reis-broeder, dat hun geweezen werd, datze zich spoeden moesten, vrezende dat zij zich ergens in vergrepen hadden, en des gewaarschuwd werden, om door te gaan; dus in twijffel zijnde, of zij 't op den loop wilden zetten, merktenze op 't lest, dat men hen te rug riep.

PIE-

PIETER eindelijk weder in *Vlaanderen* en in zijne Geboorte-stad gekomen, werd van zijne oude kennissen vriendelijk en met blijdschap verwelkomd, en tijde dra te werk aan het schilderen van doek met water-verw. Dit eerste werk baarde bij eenige Schilders, die 'er wat beter over konden oordeelen, dan de rest, eene groote verwondering. Op een' langwerpigen doek maakte hij eene *Serpent-bijting* met groote Beelden van goeden welstand en handeling: Op een' ander' *de 4 Evangelisten*, daar fraaie troniën, eene wel verkortte hand op eene tafel liggende en schoon laken in kwam, benevens een mooië kop, kijkende op een ander' met grooten ernst. Noch schilderde hij een' doek, waar op eene *Judith*, steekende het hoofd van *Holofernes* in den zak: dit doode hoofd was uitnemend; gelijk mede een *Crucifix* of gekruisten *Christus* in de hoogte met *Maria* en *Joännes*, aartig en fraai van laken, alles wel geschilderd: de doode *Christus* hong geheel anders, dan men hem gemeenelijk ziet van andere Schilders stellen; want VLERICK had hem gemaakt met nedergezwichtte beenen of gebogen knieën, en dus het lighaam nedergezakt hangende, gelijk een dood mensch gewoon is, daar veele Schilders denzelven recht uitgestrekt hangende vertonen (*).

Het

(*) Hier over verdient nagezien te worden de beroemde *Arn. Houbraken*, in het I. Deel van zijn' *Schouwburg der Nederl: Kunst-schilders*, bladz. 193, waar hij bewijst, dat de Lijders op het kruis eene bijna zittende (en dus geen ineen gezakte gestalte) gehad hebben, vermids aan het zelve eene *Sedilis* of zitbank was, waar op zelfs na den dood de gekruisten bleven rusten, op dat dezelven niet afscheuren en dus ter nederstorten zouden; want het gebruik der Ro-

Het ſtuk, waar in hij mede zeer uitmuntte, was het ſchilderen van ſteenen Gebouwen, als Tempels en *Perſpectiven*, zo dat ik met grond mag zeggen, nooit iet zo wel gehandeld gezien te hebben, wetende hij de *Colonnades* of Pilaren fraai te marmeren, enze door hoogen, diepen en *canaleeren* een' uitnemenden welſtand te geven; van gelijken de vloeren en andere omſtandigheden, en daar mede eene aangename zachtheid te paaren. In deeze Tempels was hij eenige Hiſtoriën gewoon te maken, als: ('t geen bij uitſtek ſierlijk is) daar *Chriſtus* de Kopers en Verkopers ten Tempel uitjaagt, met veel klein gewoel van beeldjens, die veelerleie bewegingen maken; daar waren ook eenige *Antijke* bakken in, met water gevuld en daar in zwemmende viſſchen, met welken kleine kinderen ſpeelden.

Zomtijds ſchilderde hij een grootſch en heerlijk Konings Paleis, waar in *Salomo* gezeten op een koſtelijken Troon, en zijn eerſte Vonnis gezien werd; waar door de natuurlijke moeder van 't levende kind ontdekt werd; even ſierlijk was ook zijne Boodſchap van den Engel aan *Maria*, in een Vertrek, waarin ſtoelen en eene bedſtede als van hout aartig geſneden voorkomen, met een'

meinen (waar op wij in dit ſtuk hebben te letten) was, de lijken aan het kruis te laten hangen, tot dat ze door de vogels weggegeeten, en door de lucht verteerd waren, dienende deeze *Sedilis* ook, om de lijders daar op te zetten, terwijl zij genageld werden; want 't is al mede verkeerd, dat van ouds af de Kunſt-ſchilders het vaſtnagelen, als op het op den grond liggende kruis geſchiedende, verbeelden; daar eerſt het kruis van eene matige hoogte opgerecht werd, en dan de uitvoering der ſtraffe geſchiedde, enz. Zie verder de bij hem aangehaalde Schrijvers.

een' inkijk in een ander vertrek, alles zeer wel en ongemeen; of de Hiſtorie van de zeven gebroeders in de Boeken der *Machabeën*, wreedelijk gemarteld en gedood wordende, werkelijk van *ordonnantie* en ſchildering. Hij maakte ook eene *Suſanna* met de Boeven, mede zeer werkelijk, waarin eene ſierelijke fontein kwam, welker bak in de gedaante van een' ſchelp van marmer gehouden werd van koperen Zee goden of Godinnen, met geſpleeten viſch ſteerten; dit koper gaf verſchillende glanſſen van zich, en was op eenige plaatſen als door 't water met mos begroeit.

Hij ſchaamde zich ook niet, 't een of ander van *Titiaan*'s prenten na te ſchilderen, als bij voorbeeld, daar *Joſef* van *Potifars* wijf naar 't bed wordt getrokken, en hij ontvlucht; en eene *Boodſchap* in de hoogte door een' Italiäan geſneden, daar de Engel met de eene hand om hoog wijſt, en met de andere, waar in eene lelie, zijn' ſchoot vaſthoudt: hier worden een deel Engelen, als met den H. Geeſt nederdalende, verbeeld; de drijvende wolkjens en de ſtralen van den afſchietenden glans op het gebouw ſchijnende, zijn zo wel gedaan, en van zo goeden welſtand, dat het niet te verbeteren is; van gelijken alle de Beelden, Lakens, troniën en Naaktens waren wonder net en levende; 't metſelwerk van 't gebouw en de vloer was ook zodanig, dat ik geen' moed hebbe, om ooit iet veel beters van water-verw te zullen zien.

Van Olie-verw maakte hij het laatſtgenoemde ſtuk in het klein voor een' Brouwer *Jan Bonte* genaamd, dat zeer wel ſtond, als mede eenige kleine *Marie*-beelden van grooten welſtand, noch eenen middelmatig grooten en naakten *St. Jeronimus*, die als geknield liggende, met den voorſten

arm ruſtte en de hand geſlagen had op een doods-hoofd, zo dat men het lighaam van ter zijde zag met een gedeelte van den rug; het was goed werk en door hem naar 't leven gedaan. Hij heeft ook eene Kerkvaan van *Ste Barbara* gemaakt, op welker eene zijde die *Santinne* ſtaat met den palmtak, op de andere zijde ligt zij onthoofd, en wordt de Vader met het Zwaard, van den Duivel in de lucht weggevoerd: dit was mede van olie-verw. Noch kwam van hem uit een *Paſſie*-ſtuk, zijnde een naakte *Chriſtus*, zittende op 't graf, met al het *paſſie*-gereedſchap en toebehoren daar bij; zodanig als men in de Vaſten voor de Outers gewoon is te ſtellen. Dit was in alles zeer wel, ja meeſterlijk gedaan.

Het zoude mij niet mogelijk zijn alle zijne Werken te verhalen, welken, met name die van waterverw, bij uitſtek kunſtig waren. Doch wat heeft het hem gebaat? al ware hij een *Apelles* of een der beſte Schilders van den ouden tijd geweeſt, hij had 'er in dat *Kortrijk* geen talenten mede konnen winnen; konde hij daar een' zijner doeken voor 3 of 4 pond verkopen, men ſchreeuwde het uit. Ondertuſſchen was onze goede Man gehuwd, en begon etlijke kinders te krijgen, eindelijk deed zig ten leſten eene gelegenheid op, om te *Doornik* te gaan woonen, door middel van een Werk voor een' Kanunnik, *Monſieur du Préz* geheeten; het was een Grafſtuk, waarvan het tafereel eene Verrijſenis [of Opſtanding] moeſt zijn. Dit ſtuk maakte hij te *Kortrijk*, zijnde het een redelijk groot Tafereel, 't welk gedoodverwd zijnde, door de Zon een barſt kreeg, zo dat het herlijmd en geſchaafd moeſt worden, waaraan hij veel moeite had; het was ook van eene fraaie *ordonnantie*. Ten leſten

trok

trok hij naar *Doornik*, omtrend het jaar 1568 of 1569. Dit was voor hem zo veel als uit de Hel (gelijk men zegt) in 't Vagevuur te komen; want daar was voor hem ook niet veel ten besten, nademaal het mede geen rijke Koopstad is, en de *Waalen* weinig kennis van onze Kunst hebben, en bij gevolg weinig liefde, blijkende dit uit het geld, dat hij voor dit groote stuk, met Olie-verw geschilderd, ontfong, 't geen 3 pond Vlaamsch bedroeg. Daar na schilderde hij te *Doornik* de deuren [der Kerke] en stoffeerde [of kleurde] ook al het houtwerk, vergulden op eene aartige wijze al wat verguld moest wezen, strijkende bruinen Oker of roet van Lijm-verw op het ruwe hout, en bragt daar vlammen of streeken op, als of het eenig vreemd hout ware geweest; dit stond, vernist zijnde, zeer wel. Maar, eer hij te *Doornik* noch vrij zijne Kunst mogt oefenen, kostte het hem geen kleine moeiëlijkheid, want de Schilders aldaar ook een Gild hebben, waar in Deken en Overlieden op eigen gezag recht doen over zaaken, hunne Kunst of Gild belangende; kunnende niemand daar komen schilderen voor eigen rekening, of winkel opzetten, indien hij niet in de Stad geboren is, en eenige jaaren onder een vrij Meester hebbe geleerd, en wat meer zulke afschuttingen zijn, die zij hebben om een' vreemdeling, hoe groot een Kunstenaar hij zijn mag, buiten te sluiten; gelijk zulks te *Parijs* en meer groote Steden in 't gebruik is, doch al mede gansch onverstandig.

ô *Pictura*, (mag ik wel uitroepen) edele en in de Natuur onder alle Kunsten de vruchtbaarste voor het vernuft, uit welke, al wat sieraad heeten mag, geboren wordt, en van welke alle edele en eerlijke Kunsten haar voedsel erlangen, die geener u-

wer Medesusteren, die men *Vrijë Kunsten* noemt, behoeft te wijken; gij waart oudstijds bij de edele *Grieken* en *Romeinen* in zo groote waarde, dat uwe kunstige beöeffenaars overäl zeer welkom waren, heusch ontfangen, en van Grooten en aanzienelijken met veel bereidwilligheid voor Burgers aangenomen werden! Maar ô tegenwoordige al te ondankbare eeuwen, waarïn men op het aanstaan van onäartige broddelaars aan zulke schandige wetten, en dergelijke afgunstige ordeningen in de Steden plaats heeft gegeven; zo dat men bijna in alle plaatsen (*Rome* uitgezonderd) van de edele Schilderkunst een Gild gemaakt heeft, even gelijk van alle plompe Handwerken en Ambachten, als Weeven, Pels- en Kledermaken, Timmeren, Smeden en dergelijken! Te *Brugge* in *Vlaanderen* is het schilderen niet alleen een Gild, maar daar onder wordt het gareel (*) of paarden-tuig maken ook begrepen. *Te Haarlem*, die wieg en bakermat van zo veele edele Geesten in onze Kunst, zijn de Ketelboeters, Tin-gieters en oude Kleer-verkopers mede onder het Schilders-gild. Hoewel nu deeze twee Steden reden geven, waaröm dit zo is geschikt, is het echter daar mede zo verre gekomen, dat men bijna geen onderscheid meer maakt tusschen *schilderen* en schoenlappen, weeven of dergelijke ambachten: onwetenheid en onverstand wil 'er toch een *Gild* van maken, waarvan het inkomen noch met geld (zo het daar mede maar te krijgen is) gekocht moet worden: dan moet 'er eene proef gedaan worden, gelijk de Kisten-makers, Kleer-ma-

kers

(*) *Gareelen* (*staat bij Van Mander op den kant*) zijn, dat de peerden aan den hals hebben, om bij te trekken.

kers en andere Ambachts-lieden doen, want ('t geen noch plomper luidt) men noemt de Schilder-kunſt ook een *Ambacht*.

ô Edele Kunſt! tot welk eene laagte zijt gij, helaas, vervallen! en hoe weinig worden uwe edele beöeffenaars van zulken, die nauwelijk eenige ſchaduw of ſchijn van Kunſt hebben, onderſcheiden! Groote Rijksvorſten, Koningen en Prinſſen plagten u niet alleen in grooter waarde te houden, hooger eere aan te doen, en Stads-rijkdommen voor u te geven, maar zelven met eigene handen u te beöeffenen; nu zijtge eindelijk met het paarden-gareel-maken, tin-gieten, ketel-lappen en oude-kleer-koopen gelijk geſteld en één Gild geworden! En dit wordt nu door Prinſſen, Heeren en Overheden in de Steden niet alleen toegelaten, maar zij bekrachtigen zelfs zulke *Ordonnantiën* en doenze onderhouden en in 't gebruik blijven, u, ô edele *Pictura*, tot ſmaad en onëere, niet bedenkende, dat uwe onëer hun tot geene eer ſtrekt, en weinig lof aanbrengen kan! ô al te zeer ondankbare tijden!

Pieter Vlerick dan (om weder ter ſtoffe te komen) moeſt ook zijne proef doen, welke hij deed beſtaan in een' doek van Water-verw, zijnde een Kindermoord van eene zeer fraaje *ordinantie*: Voorään was een gewoel en getuimel van Soldaten en Vrouwen met hare kinderen op een' voorgrond, die een huis of gebouw verbeeldde; in 't verſchiet zag men eene Stad of Markt met zeer fraaje huizen en klein gewoel. Op dit ſtuk ſtond Mijn Heer de *Deken* met zijn andere zukkelaars zo diepzinnig te kijken, als ofze op een' ſlijpſteen tuurden: men ſchouwde het voor goed, en voor eene Proef mogt het beſtaan, en hij *Meeſter* wezen, hoewel het (gelijk ik gezegd heb) Pieter veel moeite koſtte,

eer hij het 'er door kreeg, en zoude hij het noch zo ver niet gebragt hebben, ten ware door hulp en voorſpraak van den voornoemden Kanunnik, die weder den Biſſchop van *Doornik* in den arm nam, waar door genen het ten laatſten, hoewel noode, bewilligden.

Hij dus te *Doornik* wonende, nam alle werk aan, 't geen hem voorkwam, niet alleen gehouwen beeldwerk te kleuren of te beſchilderen, maar zelfs 't verwen van blaasbalken en dergelijk gering werk. 'T was te beklagen, dat hij geene gelegenheid had, zijn' tijd en Kunſt aan iet groots te beſteden en te betonen: hij wenſchte dikwerf, dat 'er eens een tijd voor hem mogt komen, dat men zeggen zoude: *Mij moetje helpen*, *mij moetje meeten*, gelijk men in een duuren tijd van koorn [of andere waren] gewoon is te roepen, wanneer elk om 't eerſt, wegens zijne nooddruft, wil geholpen zijn, dat het bij hem ook eens zo mogt gaan.

Somtijds had hij een *Portret* te ſchilderen en kreeg 'er een klein ſtuivertje voor. 'T gebeurde dat hij voor eenige Nonnetjens eens eene Outer-tafel te ſchilderen kreeg, die hij op doek met olie-verw maakte, en wat langwerpig; in 't midden was afzonderlijk een opgaand Vierkant, waar in een *Chriſtus* aan het Kruis: op de eene zijde vooräan zat de eene van de Moordenaars, die met den Zaligmaker gekruist zouden worden, op eene kar, met een' Biecht-vader bij zich, die hem ſcheen te trooſten (*). Anderen waren bezig met het graven

(*) Voorwaar geen onäartige omſtandigheid in dit ſchilderſtuk! deeze Biecht-vader kwam daar niet minder in te pas, dan het hammetje, waar mede zeker ander Schilder te *Soeſt* in 't Graaffchap van *Mark*, op de glazen van eene Luther-

ven van den kuil, waarin het kruis-hout moeſt ge-
plant

therſche Kerk, de tafel had voorzien, waar aan de Zaligmaker met zijne Leerlingen het *Paſcha* eetende gezeten was.

Meer te verſchonen was het, dat de beroemde *Raphaël*, in de hiſtorij van *Attila* in het *Vatikaan* te *Rome*, den Paus *Leo* den I. en twee hem verzellende Kardinalen met kleederen, zo als de Prelaten ten zijnen tijde droegen, afgebeeld heeft; daar PLATINA in zijn leven der Pauſſen getuigt, dat Paus *Conſtantinus* en de verderen van dien tijd, dat is omtrend derdehalve eeuw na *Leo* den I, die in de 5de eeuw geleefd heeft, niet dan een kleed van Kamelot droegen. In de elfde eeuw, door *Gregorius* de VII, kwamen de Kardinalen eerſt recht op het Tooneel, en in het jaar 1254 ſtierf *Innocentius* de V., gelijk uit deſſelfs Grafſchrift te Napels in de Hoofd-kerk blijkt, en deeze is de eerſte geweeſt, die de Kardinalen met den rooden hoed verſierde; omtrend 50 jaaren daar na ſchonk *Bonifacius* de VII. hun het purperen kleed, *Paulus* de II. het roode mutsje. *Titiaan* laat paternoſters, in de elfde eeuw uitgevonden, afhangen van de gordels van de 2 *Emmaus-gangers*; *Roſſa*, een ander Italiäanſch Schilder, heeft in de Kerk van *St. Laurens* te *Florence* eene bruiloft van *Maria* geſchilderd, waaröp hij Monniken met hunne kappen laat komen. Maar een ſtaaltje van onkunde niet alleen, maar van de uiterſte onbezonnenheid vindt men ook in 't *Vatikaan* in de Kapelle van *Sixtus* in het *Oordeel* van *M. Angelo*, daar deeze *Charon* met zijn boot de zielen overzettende inbrengt.

Niet kwalijk voegt hier bij eene plaats uit de *Zamenſpraak* van *Erasmus* tuſſchen een' *Abt* en eene *Geleerde Vrouw*; daar de welwetende Rotterdammer de Vrouw aan den Abt doet vragen, waar mede hij dacht, dat de H. Moedermaagd onder anderen haar' tijd doorgebragt hadde? en den *Abt* laat antwoorden: dat hij geloofde, dat, alsze zich met leezen opgehouden had, zij hare *getijden* zal gelezen hebben; hij wederom gevraagd, welke ſoort van getijden het waren, antwoorde hij: *die, volgends de Orde van Benedictus*. Deeze ſtaaltjens zijn zo lomp, dat zij de diepe onkunde en 't gemis der Letter-kenniſſe in die blinde eeuwen maar al te klaar aan den dag leggen; doch 't is overbekend, en ons werk niet hier verder in te komen.

plant worden: een van deezen lag voor over gebukt en haalde met een opgeſtreeken mouw en ontbloten arm de ſteenen of ander tuig, 't geen het graven verhinderde, uit den kuil. In 't midden en een weinig in 't verſchiet had hij *Chriſtus* gebragt hangende aan het kruis; achter uit zag men eene ontroerde en donkere lucht, waaruit een licht kwam ſchieten, dat ter zijde op de beeldenis van *Chriſtus* viel en die beſcheen, zo dat de *Chriſtus* meeſtäl beſchaduwd was, hebbende hij dit noch van den Geeſt en vindingen van zijn' Leermeeſter *Tintoret* behouden, die hem noch geſtadig in 't hoofd ſpeelden; echter ſtond dit voor Schilders of Kunſt-kenners ganſch niet onbevallig, ſchoon 'er de eenvoudige Nonnen niet veel fraais in vonden. Verder in 't verſchiet had hij geplaatſt een anderen hoop krijgsknechten, bezig met den anderen Moordenaar te kruiſſen; voorts zag men 'er ook dobbelaars en allerlei andere omſtandigheden; onder anderen paarden, die zeer fraaje koppen hadden: kortöm alles was zeer ſierlijk gedaan. Maar zulk werk, als dit, kwam hem niet, dan zeer zelden voor, hebbende hij doorgaands, en dat noch maar nu en dan, iet van geringe waarde te vervaardigen, of daar ten minſten niet veel voor hem op zat. Hij zich in deeze bekrompenheid en door ſchaarsheid van werk gepraamd vindende, werd ook zijnen Gilde-broederen gelijk, dat is te zeggen: hij kon niet wel verdragen, dat anderen van buiten zich in *Doornik* zouden komen nederzetten en Meeſter worden, of maar eenige *Portretten* maken.

Ook luſtte het hem, zich in *Proceſſen* of gedingen in te wikkelen, waarvan hij 'er eenigen tegen het Gild had, en ook tegen anderen, latende wakker voor hem pleiten: des hij voor een zekeren

pleit-

pleit-bezorger (*Procureur*) een ganſche Kamer ſchilderen moeſt met *Grotesken*, [of Antijkſch Beeld- en ander werk], dat groot geld waardig was, want hij was op deeze zaak ook meer dan gemeen gevat; dit deed hij, op dat deeze man zijne zaak uit al zijn vermogen zoude voortzetten; zo dat men hem dagelijks langs de ſtraat zag lopen met ganſche pakken met papieren en beſcheiden onder den arm, als of hij zelf een pleit-bezorger of *Procureur* was geweeſt.

Op zekeren Schilder *Michiel Gioncquoij* geheten, was hij mede zeer verſtoord. Deeze, van *Doornik* geboortig en nu onlangs van *Rome* gekomen, had van daar medegebragt zeer veele kleine ſtukjens op koper, die hij daar geſchilderd had; 't waren meeſt kleine *Crucifixen*, waarvan hij de *pons* had, en *kopiëerde* dus dezelven bij menigten, hebbende eene manier, om daar lang op te zitten fijmelen, omze netjens en ſcherp te hebben; achter aan was niet veel meer, dan een zwarten grond, en onder iet om den grond te verbeelden, daar zij op ſtonden. Hier mede konde deeze man een fraai ſtuivertje verdienen, want zij wilden onder de *Spanjaards* en bij anderen wel aan den man. Van deezen zal hier na noch iet gezegd worden in het Leven van *Barth: Spranger*. Deeze *Gioncquoij* nu had veel te zeggen op den eenen arm van den *Chriſtus*, die in de Verrijzenis van VLERICK bij het grafteken van *Monſieur du Préz*, waar van wij boven geſproken hebben, gevonden werd; dagelijks beriſpte hij het maakſel van dezen arm niet alleen, maar gong heen, en bedorf dien met zijne verw, of verbeterde hem naar zijne meening. Voorwaar eene groote verwaandheid of dwaaze eerzucht van deezen menſch, die weinig tekening verſtaande of *in-*

ven-

ventie bezittende; echter van die roekeloosheid was, om zo iet te bestaan in eene Stad, daar de Maker woonächtig, levende en tegenwoordig was; zo dat; om voor de vuist te spreken, VLERICK wel groote reden hadde, om hier over zijne gevoeligheid te toonen, vermids het eene zeer ver gaande onbeleefdheid en onbescheidenheid was in eene persoon, die, wat de Kunst belangt, met hem op geen eenen dag behoorde genoemd te worden.

In zijn laatsten tijd heeft hij noch eene *Venus* gemaakt, waar toe hij zich (zo men zegt) zoude bediend en beholpen hebben [uit spaarzaamheid] met het naakt zijner huis-vrouwe; zeker gaat het, dat het een stuk was, 't geen zeer geprezen wordt; maar hij was, helaas, (zo als gezegd is) op eene plaats, daar zijn verkregene Kunst hem weinig nut of voordeel doen konde; waar bij noch kwam, dat 's Lands inwendige beroertens en bederf toen ter tijd, mede daar niet weinig toe hielpen.

Hij werd zelf tusschen *Kortrijk* en *Doornik* van het krijgsvolk gevangen, en moest veel zukkeling ondergaan. Bij zijne huis-vrouw had hij verwekt twee of drie dochtertjens, die zeer schoon waren, en welken hij groot behagen had, op de Italiäansche wijze gehuld en gekleed te zien. Deeze storven aan de pest, welke ziekte hem, helaas! ten laatsten ook aantastte, en op den dag van Vastenavond in 't jaar 1581, in den ouderdom van maar 44 jaaren en een half, wegsleepte (*).

Hij

(*) Te voren heeft *Van Mander* gezegd, dat VLERICK geboren was in 't jaar 1539; doch dan zoude hij niet in zijn 45, maar in zijn 42 jaar zijn gestorven, of niet veel over de 42 jaaren; vermids vasten-avond in 't begin van 't jaar komt, en VLERICK wel op 't laatst van het jaar konde geboren

Hij was, [om noch iet van hem te zeggen] een Man van wakkeren geest in de Kunst, en die in zijn eigene oogen niet hoog was; want dikwils zeide hij mij, die wat meer dan een jaar bij hem gewoond hebbe: *indien ik wist, dat gij geen beter Meester zoudt worden, dan ik, ik zou u raden daar uit te scheiden.*

Veelmalen prees hij *Frans Floris* en anderen zeer, en bij uitnemendheid de Italiäansche Schilders *Veronees*, *Titiaan*, *Tintoret*, *Raphaël*, *Correggio*, en anderen meer. Grootelijks werd van hem geroemd eene Schilderij in de Kerk van *Cremona*, zijnde een Kruissinge van *Christus.*

Ik konde hem, om dat hij mijn tweede en laatste Meester is geweest, niet verzweegen laten, dewijl zijne werken meest te *Doornik* en *Kortrijk* zijn, en dat noch in kleinen getale, wordende op andere plaatsen niets of weinig van hem gezien; waar bij komt, dat hij, die in alle deelen der Kunste verstandig, en op allerleie soort van werken en behandeling wel afgerecht was, zulks wel verdient, op dat zijn naam in eere en goed geruchte, en der onsterffelijkheid aanbevolen blijve.

Doe hij noch te *Kortrijk* woonde, had hij een' Leerling, daar ter plaatse van geboorte, *Louis Heme* geheeten, deeze kwam hem al vrij nabij, bezonder in 't schilderen van Gebouwen en verre uitzichten of *perspectiven*, en is, van die te *Kortrijk* van onze Kunst gevonden worden, wel de beste. En hier mede laten wij Pieter Vlerick berusten, en wenden ons tot zijn tweeden Meester, van wien-

ten zijn, zeggende *Van Mander* maar eenvoudig, dat hij in 't jaar 1539 ter wereld is gekomen.

wienwe hier voor een weinig hebben verhaald, te weten:

KAREL VAN YPEREN.

Deeze heeft zijn' bijnaam aan zijne geboorteplaats *Yperen* te danken. De tijd zijner geboorte is mij onbekend, gelijk ook de Meester of Meesters, bij welken hij geleerd heeft. Hij hield zijne wooninge mede te *Yperen*, en heeft daar verscheiden Werken geleverd, als 't beschilderen van gevels van huizen, Kerk-tafelen, en noch verscheiden dingen buiten *Yperen* in eenige Kloosters, waar men zegt, dat hij onder anderen, ook een stuk op de natte kalk zoude gemaakt hebben. In het huis van zekeren Kanunnik te *Doornik* heb ik van zijne hand gezien eene Bekeeringe van *Paulus* in 't wit en zwart met groote Beelden: noch heb ik van hem gezien eene *Verrijzenis* van Olie-verw op een paneel als tot eene kasse dienende, om over een *tresoor* te zetten, 't geen niet kwaad gehandeld was. Op een dorp bij *Roesselaar*, *Hooglede* geheten, was van hem in de Kerk te zien een *Oordeel* van groot *formaat* met Olie-verw geschilderd, waarin hem zijn Leerling *Klaas Snellaart*, de zoon van P. VLERICKS eersten Meester geholpen had, zo in eenige verschietende dingen in de lucht, als op andere plaatsen. Deeze *Klaas* [om dit in 't voorbijgaan te zeggen] was tamelijk ver in het teekenen, in het maken van Gebouwen, *Kompartimenten*, en andere dingen, tot opsieringe der stukken dienende, en is in 't jaar 1602 te *Dordrecht* overleden, in de 60 jaaren oud zijnde.

Ik heb noch van KAREL gezien een *Oordeel*, getekend op een Lombaards-blad, met de pen gedaan

daan en gewasschen, 't welk zijne Weduwe had geschonken aan een' Schilder, die haren Man [in zijne zwaarmoedigheid; waarvan wij straks zullen spreken] had helpen bewaren, ik meene dat het van deeze *Ordonnantie* was: daar was veel sieraad in, en vol van fraai gewoel, eenigzins op de wijze van *Tintoret*; de *Christus* zat op de wolken, en hadde onder zich de tekenen of Dieren der vier *Evangelisten.*

Hij maakte ook veel de tekeningen voor de Glasschilders, gelijk men te *Gent* in de *St. Jans*-kerk van zijne teekening ziet een schoone glasvengster, zijnde een Kersnacht, 't geen een fraai stuk en vol werk is.

Hij hadde *Italie* en andere Landen bezocht, en was alömme in *Vlaanderen* om zijner Kunste wille zeer geächt en geprezen, want bij de overige Schilders daar te Lande stak hij zeer af, en gong die in uitnemendheid verre te boven; maar bij andere overvliegers, die men in *Braband* en *Holland* vindt, zoude hij kwalijk het veld hebben konnen behouden.

Wat zijne geäartheid belangt, hij was van een zwaarmoedig gestel, en uit dien hoofde een man, die korssel, en ligt geraakt was, 't welk ook ten laatsten de oorzaak van zijn bederf en dood geweest is, gelijk wij nu zullen verhalen.

Op een' tijd te *Kortrijk* gekomen, geraakte hij 'er in gezelschap op de gewoone bijëenkomst der Schilders aldaar; deezen bewezen hem groote vriendelijkheid en deeden hem een goed onthaal aan: dus te zamen goede *cier* makende, begon men [gelijk de wijn sprekenden maakt] de monden braaf te roeren, met en op elkanderen te boerten en te schertsen, onder anderen op de wederzijdse Vrou-

wen, en hoe veel kinderen zij daar bij hadden; des werd het ook *Karels* beurt, en hij gevraagd, hoe veel kleinen hij hadde? waar op iemand toevoerde, dat hij wel eene meer dan gemeen schoone Vrouw had, doch geene kinderen daar bij tot nu toe verwekte; een ander van de ruwsten uit den hoop rechtte het woord onmiddelijk tegen KAREL en zeide: *Gij zijt niet waardig, dat gij leeft, zulk eene Vrouw te bezitten, en geene kinderen te hebben* (of) *te maken.* Dit woord (gelijk men naderhand ontwaar werd) was bij deezen zwaarmoedigen mensch zo ter harte genomen, dat hij het niet kon verkroppen, van zich zetten of vergeten, wat vrolijkheid en geneugte zij ook, om hem te vermaken, aanrechteden. Na den middag gongen zij om eene wandeling buiten de Stad langs de Rivier de *Leije*, die door Kortrijk heen loopt, en men hoorde KAREL zeggen: *Ik wenschte dat ik in dat water op den grond lag.* Wijl het nu midden in den Zomer en zeer heet was, meenden zij noch, dat hij lust had om te zwemmen en zich te verkoelen in dat frissche en heldere Rivier-water. Des avonds weder gekomen zijnde in de herberg, of de plaats daar zij den zelven dag bij den anderen waren geweest, raakte men over den maaltijd weder als voren aan het drinken; maar KAREL zat den ganschen tijd even zwaarmoedig en treurig, dies zij hem tot vrolijkheid aanmaanden, en was 'er een, die hem den beker eens toedronk of bragt, en dien uitgedronken hebbende, vraagde, wat hij nu begeerde, *wit* of *rood*? want zij dronken witten en rooden wijn over tafel. KAREL dan een mes onder de tafel genomen hebbende en vooröver bukkende, gaf zich daar mede eene wonde in de borst, latende het bloed op de tafel lopen, onder het

zeg-

zeggen van deeze woorden: *Zie, daar hebtje rood.* Het gezelschap dit ziende was ten uitersten ontsteld, vatteden hem aan, terwijl hij nu het voorverhaalde verwijt herhaalde, dat hij, namelijk, *niet waardig was te leven.* Allen waren zij zeer begaan met VAN YPEREN, en verzet over zulk gruwelijk stuk, daar bij vrezende, dat, zo de Rechters 'er achter kwamen, en hij aan de wonde overleed, hij dan buiten de Stad bij de Gericht-plaats of aan de galg gehangen zou worden, 't geen zij voor de Kunst geen kleine vlek en schande dachten te zullen zijn; Hieröm bragten zij hem des nachts in stilte ter stad uit en in eene schuit langs de *Leijë* naar een Klooster, dat *Groeningen* genaamd wordt, en een vrijdom heeft. Hier verbonden en troosteden zij hem, zo als zij best konden; aangezien de wond zo heel diep niet was, wijl het mes op eene ribbe komende, daaröp meest afgeschampt was. Somtijds scheen het iet beter met hem te zijn, en hij wat tot bedaren en nabedenken te komen, beklagende alsdan deeze zijne dwaasheid en uitroepende: *wat heb ik gemaakt!* doch daar na kwam hem de oude razerij en wanhoop weder in 't hoofd vliegen, en eischende papier tekende hij daaröp allerlei spooken, daar bij voegende, dat hij verdoemd was. *Olivier Bart*, Schilder, geboren van *Brugge*, die hem met meer anderen bewaarde, en bewaakte, hadde genoeg te doen met hem vast te houden; want hij deede op zulke tijden een vreezelijk geweld met zich te wringen, zo dat de wonde telkens weder open barstte en van tijd tot tijd erger werd. In zulk eene woede dan eenige dagen en nachten aan den anderen volhard hebbende, blies hij ten laatsten den geest uit. Dit is voorgevallen omtrend de jaaren 1563. of 1564. Daar waren 'er,

die zeggen wilden, dat hij in *Rome* of ergens elders in *Italië* noch eene andere Vrouw had, waar aan hij wettelijk getrouwd was, dat hij over deeze zijne ontrouw altoos zo bekommerd was geweeſt, en zulks hem deeze zwaarmoedigheid verwekt hadde, zijne eerſte Vrouw zo ſchandelijk bedrogen en verlaten te hebben. Kortöm, 't is dus, dat hij door een droevig ongeval op eene elendige wijze aan zijn einde is gekomen. Voorts is hij daar in het Klooſter begraven.

Ik heb, dus doende, den Meeſter achter den Leerling geplaatſt, maar mij docht, dat ik dat niet konde nalaten; ook zal het mij ligt te vergeven zijn, bij aldien men met mij aanmerkt, dat de Leerling zijn' Meeſter in de Kunſt heeft overtroffen, waar bij komt, dat *Pieter Vlerick* mijn Meeſter is geweeſt; anders indien men 't naar den tijd van het ſterven van beiden wilde rekenen, moeſt KAREL lang te vooren op het tooneel gekomen zijn.

ANTONIS VAN MONTFOORT of BLOKLAND.

't Gebeurt niet zelden, dat iemand uit een aanzienlijk geſlacht, 't geen door tegenſpoeden in verval geraakt is, herkomſtig, door 's Hemels gunſt den trap van eere beſtijgt. Zulks wedervoer ANTONIS VAN MONTFOORT, uit de Heeren Baronnen en Burg-graven van *Montfoort* geſproten, gelijk mij gebleken is bij ſchriftlijke getuigenis van de Regeering van *Montfoort*, met het Stads zegel bekrachtigd. Zijn Vader, geheeten Meeſter *Kornelis van Montfoort*, gebijnaamd *van Blokland*, naar een Leen-goed, weleer door zijne Vooröuderen te dier

dier plaatſe bezeten, en naar een Dorp en Heerlijkheid, genaamd *Neder-Blokland*, tuſſchen *Dordrecht* en *Gorinchem* gelegen, was een geruim getal jaaren Rentmeeſter van den Heer van *Haren*, en van den Baron van *Moriamnez*, en ſedert Schout der Stad *Montfoort*; weshalven onze ANTONIS VAN BLOKLAND heette naar 't *Blokland*, bij *Montfoort* gelegen, welke Heerlijkheid de Heer van Blokland, Neef van ANTONIS, die in den jaare 1572 kinderloos overleed, aan den middelſten Broeder van onzen ANTONIS, ten dien tijde Penſionaris van *Amſterdam*, bij *Teſtament* naliet.

Onze ANTONIS nu werd geboren te *Montfoort* in den jaare 1532, en begon de Schilder-kunſt te leeren te *Delft* bij zijn' Oom, *Hendrik Aſſuerusz.*, een gemeen Meeſter, doch goed Portret-ſchilder. Bij dezen eenige jaaren geweeſt zijnde, werd hij ter zijner begeerte, en in aanmerking van den grooten roem van *Frans Floris*, bij den zelven beſteld, en vorderde gedurende een onderwijs van twee jaaren, zeer ſterk in de Kunſt.

In den jaare 1552 weder naar Montfoort gekeerd, begaf hij toen 19 jaaren oud zijnde, zich in huwelijk met de dochter van een aanzienlijk burger, zijnde Burgermeeſter en Kerkmeeſter van die Stad, bij welke hij geene kinderen verwekte. Sedert trok hij naar *Delft* en woonde 'er aan den Langen-dijk. Door veel vlijt, geſtadige naſpeuringen en naarſtige oefeningen ter verbetering van de Kunſt, werd hij uitmuntend en zeer ervaren in de Naakten, kledingen, troniën en andere deelen van de Kunſt, en door zijne wonderlijk kloeke behandeling zeer beroemd en berucht; want hij vruchtbaar in uitvindingen was, en ongemeen wel naar het leven de naakten van Mannen, doch in-

zonderheid van Vrouwen, bevallig van omtrek, met een bestipte inächtneming van de spieren en gewrichten, poezelig, vleeschig en natuurlijk tekende en schilderde, en de bewegingen en werkzaamheden der lighamen en leden eigenäartig verbeeldde. Allermeest tot groote Werken genegen, schilderde hij inzonderheid kloeke stukken, en konde door de veelheid der hem aanbestelde Outer-tafelen, deuren, Tafereelen, groote doeken en dergelijken zijne natuurlijke neiging den vollen teugel vieren. Zelden schilderde hij Portretten, als niet belust, daarïn een' roem of naam te verkrijgen, maar wel in *Ordonnantien.* Niettemin was hij een goed Meester in het Portret, gelijk blijkt uit de afbeeldingen van zijn Vader en Moeder, die kloek en vaardig geschilderd en uitmuntend zijn, inzonderheid de ongemeen aartig behandelde tronië en baard van den Vader. Die Portretten zijn te zien te *Amsterdam* in de Warmoestraat, ten huize van den Heer *Assuerus*, Heer van *Blokland*, neef van onzen Schilderheld, die de manier en behandeling van zijn Meester *Frans Floris* van nabij volgde. Antonis was veeltijds gewoon, zijne dingen met vederen, uit wieken van ganzen of ander gevogelte getrokken, te verdrijven en daarna de diepsels met het penseel in de klederen en Naakten te *artseeren.* Door de aartige behandeling zijner draperijën, handen, voeten en troniën bragt hij eene zekere welstandigheid en luister in zijne Werken en was zeer geestig in het hair, en bijzonder de baarden van oude en jongere manspersonen, die aan de troniën geen gering sieraad bijzetten; ook was hij redelijk goed in zijne Bijwerken.

Hij was een stil man, vlijtig van aart, niet prachtig, maar net, zinlijk en stemmig in zijne dragt.

In

In zijn huis en onder zijn huisgezin hield hij een zekere statige orde en een' gemanierden regel. Bij de lieden was hij in groot aanzien en in een goed geruchte, en op het laatst had hij, zijner afkomste gedachtig, een knecht of dienaar achter zich. Vermids hij geene kinderen bij zijne huisvrouw verwekte, werd hij aangeprikkeld, den lang door hem wederstanen lust te voldoen, om te *Rome* en in *Italië* de vermaarde Antieken, Schilderijën en andere fraaiheden te gaan zien: ten welken einde hij met een' Goudsmit van *Delft* derwaard vertrok, ten zelfden tijde toen [*Lumei*] Graaf *van der Mark* in 't begin van Grasmaand des jaars 1572 de Stad *Brielle* innam. In *Italië* beschouwde hij met verwondering veele Werken der voortreflijkste Meesters, die hem zeer wel bevielen; doch, zo eenigen willen, konde hij zo zeer geen behagen vinden in de door en door bestudeerde Naakten van *Michel Angelo*, gelijk veelen anderen in de eerste beschouwing van dezelven mede wedervaren is; want de voortreflijkheden dier dingen niet dan door toenemende kennis en aanwassend verstand allengskens gesmaakt konnen worden.

Na eene afwezendheid van omtrend een half jaar keerde hij in Herfst-maand weder naar *Holland*, nam zijne woning in zijne Vader-stad *Montfoort*, en vervolgends van daar te *Utrecht*, alwaar hij, zijne eerste huis-vrouw overleden zijnde, in een tweede huwelijk trad, waaruit hem drie kinderen geboren werden. In de laatstgenoemde Stad schilderde hij een heerlijk en uitmuntend Outerstuk, voor een der Kerken binnen 's *Hertogenbosch*, verbeeldende de *Legenden* van *Ste Katharina*; en noch een ander Outerstuk, waarin de Apostelen op den Pinksterdag den H. Geest ontfangende, verbeeld,

en op de deuren de Hemelvaart van *Christus* en dergelijke historiën in zeer kloeke beelden geschilderd waren, welk stuk weleer in de *Ste. Geertruide*-kerk te *Utrecht* gezien werd. In de Kerken te *Delft* zag men in vroegere tijden verscheiden Outerstukken van onzen BLOKLAND, en ook onder anderen te *Gouda*, een uitmuntend Tafereel, verbeeldende de Onthoofding van den Apostel *Jacobus*, doch welke Kunst-juweelen door een blinden ijver in de onbesuisde Beeld-storming vernield, en door schen-zuchtige handen aan de oogen der kunstlievende nakomelingen ontrukt zijn; 't zelfde lot is ook aan een Outerstuk bij de Minder-broeders te *Amsterdam*, verbeeldende het Sterven en Begraven van *St. Franciscus*, wedervaren. Nochtans ziet men te *Utrecht* eenige Tafereelen en Outer-deuren van BLOKLAND, en onder anderen bij Juffrouw van *Honthorst* achter den Dom, een heerlijk stuk met twee deuren, in welk de Hemelvaart van *Maria*, en op de deuren van binnen de Kersnacht en een andere gebeurtenis, maar van buiten de Boodschap van *Maria* verbeeld zijn, en te *Amsterdam* bij de Weduwe van zekere *Keghelingen* een naakte *Venus* niet zeer groot, welk stuk hem door den man van de gemelde Weduwe besteld was, en hij zelf in veel waarde gehouden heeft; ook worden te *Amsterdam* bij *Wolfaart van Bijler* in de *Nes* in de Tralij eenige stukken van BLOKLAND gezien, die, als zijnde de laatsten zijner Werken, niet alle volvoerd zijn; zij verbeelden het Leven van den Aartsvader *Josef*. Te *Dordrecht* op den Doele zijn van hem eenige heerlijke stukken uit het Lijden of de Kruissinge van *Christus*, en te *Leiden*, ten huize van den kunst-lievenden *Pieter Huighessen*, in de Gulden klok, op eene boven-kamer, een badende

de *Bathseba*, met meer andere naakte Vrouwen, door onzen ANTONI slechts gedoodverwd en dus mede onvolvoerd gelaten; doch welke dingen men meerder dan zijne volvoerden te achten heeft, gelijk in vroegere tijden meer bevonden is.

Hij woonde te *Utrecht* in het huis van het *Ste. Katharijnen* Klooster, en is ook aldaar in den jaare 1583 in den ouderdom van 49 jaaren (*) overleden.

Ten bewijze zijner kundigheid in de Naakten strekken, behalven zijne Werken, eenige prenten, inzonderheid de Graflegging van *Christus*, door *Goltzius* gesneden. Zijne vrouwen-troniën, zo in *profil* als anders toonen, hoe zeer hem de manier van *Parmens* behaagde, die hij poogde te volgen. Dus heeft BLOKLAND, door zijne uitmuntendheid in de Kunst, zijn Geslacht, zich zelven en zijner Geboorte-stad eene zeer loflijke nagedachtenis nagelaten.

Onder andere zijne goede Discipelen was *Adriaan Kluit*, van *Alkmaar*, een goed Portret-schilder, die in den jaare 1604 overleed. De Vader van den gedachten *Adriäan Kluit* was een Glas-schilder, en in het schilderen van Stam-wapenen geenzins onërvaren; ook leerde bij BLOKLAND een jong Edelman, die reeds een goed begin gemaakt had, en zeer fraai naar het leven portretteerde; doch, geen werk van de Schilder-kunst makende, onder de Schilders niet begeert genoemd te worden, schijnen

(*) Zo 't waar is, dat ANTONIS VAN MONTFOORT, (gelijk *Van Mander* boven gezegd heeft) in 't jaar 1532 geboren is, en in den jaare 1583 overleden, (gelijk hier volgt) is hij niet 49, maar 51 jaaren oud geworden.

nende te meenen, dat zulks de eer en den luister van zijn geslacht zoude bezwalken, midsdien gantsch anders gevoelende, dan 't voortreflijk oud Romeinsch geslacht der edele *Fabii*, 't welk den naam van Schilder als eene pracht en sieraad aanmerkte, en denzelven met glorie voerde; gezwegen de Ridder *Tupilius*, Keizer *Adrianus* en anderen, die door het penseel hun Geslacht en Tijtels ook met den naam der Kunst hebben getracht te verluisteren.

Onze BLOKLAND had noch een Leerling, geheten PIETER, van *Delft* geboortig, den Zoon van den rijken Smit. Veelen meenen, dat die PIETER meer verstand dan zijn Meester had, en, ware hij niet jong overleden, in de Kunst uitgemunt zoude hebben. Van MICHIEL MIEREVELD, mede een Discipel van BLOKLAND, zullen wij hierna omstandig spreken. [Zijn Portret is in de Plaat Z. n. 1. (*)].

(*) Onder zijn Portret, in den vorigen druk, is dit versje:

Nobilis hic arte est, genere est hic nobilis idem,
Formâ qui pinxit corpora conspicuâ.
Cum pictam primo vidisset lumine Romam,
Mox rediit, Romæ cedere turpe putans.

't Komt hier op uit:

Was BLOKLAND éel van bloed, de Kunst, die hij bezat,
Maakt hem nog eêler en zijn braave Kunst-tafreelen:
Zo dra hij 't gretig oog op *Room'* had laten speelen,
Keert hij te rug, om dat ook Neerland Kunst bevat.

Z

LUKAS DE HEERE.

Gelijk elders verhaald is, dat uit de kunſtrijke Schilder-ſchool van *Frans Floris* zeer kunſtige Meeſters geſproten zijn, die, als leergrage kinderen, uit die volle borſt nijverig gezogen hebben, zo was onder dezelven een der uitmuntendſten LUKAS DE HEERE, wiens Vader, *Jan de Heere*, ten zijnen tijde een der voortreflijkſte Beeldhouweren, in de *Nederlanden* geweeſt is. Zijne Moeder, Jongvrouwe *Anna Smijters*, was een groote Schilderes in *Migniatuur*, die zeer kunſtige, wonderlijk nette en ongemeen uitvoerige dingen met verwe en penſeel gemaakt heeft. Van haar is weleër gezien een molen met volle zeilen, een molenaar met een vollen zak ten molen opklimmende, een paard met eene kar onder op de molen-werf en eenig voorbijgaand volk, 't geen alles met een half koorn-graan bedekt konde worden. Uit die ouders werd LUKAS DE HEERE in den jaare 1534 te *Gent* gebooren.

In zijne vroege jeugd leerde hij de Teken-kunſt bij zijn' Vader, die niet alleen een verſtandig Beeldhouwer, maar ook een Bouw-meeſter was, en veele heerlijke werken uit Albaſt, Marmer en Toets-ſteen maakte, weshalven hij dikwils, tot het halen van Marmer, naar *Namen* en *Dinant* reisde, als wanneer hij zijn' Zoon niet zelden mede nam, die verſcheiden Gezichten langs de *Maze*, vervallen Kaſteelen en Steden fiks, net en aartig met de pen naar het leven tekende.

LUKAS door zijn's Vaders onderwijs een redelijk goed Tekenaar geworden, werd eindelijk beſteld bij *Frans Floris*, een groot Vriend van zijn' Vader.

Bij

Bij deezen vorderde hij sterk in de Kunst, en nam in dezelve zodanig toe, dat hij zijn' Meester niet weinig bevorderlijk was, inzonderheid in het tekenen voor Glas-schilders en Tapijt-werkers, welke tekeningen onder den naam van zijn Meester doorgingen, waarüit zijne ervarenheid in dat deel der Kunste op te maken is. Vervolgends vertrok hij naar *Vrankrijk*, tekende 'er tapijt-patronen voor de Koninginne Moeder, en begaf zich dikwerf naar *Fontainebleau*, tot het bezichtigen van de aldaar zijnde kunstige werken, antieke Beelden, Schilderijen en andere kostbaarheden. Uit *Vrankrijk* terug gekomen, begaf hij zich in huwelijk met de deugdzame Jongvrouwe *Eleonora Karboniers*, dochter van den Rentmeester der Stad *Veere*.

Veele portretten heeft hij geschilderd, waarïn hij door zijn wel stellen eene zo vaste hand bekwam, dat hij iemands gelijkenis uit het geheugen zodanig wist te treffen, dat men de geschilderde persoon konde kennen. Den Heer en de Vrouw van *Wakken* portretteerde hij met *Kozijntje*, den Gek van dien Heer, op twee Outer-deuren. In de *St. Pieters-kerk* te *Gent* waren van hem ook deuren, waaröp de Apostelen op den Pinksterdag bijëen zijnde in heerlijke kledingen verbeeld waren, en te *St. Jans*, eene voortreflijke Graf-schilderij, vrij groot, verbeeldende in het midden de Verrijsenis van *Christus*, op de eene deur de *Emmaus*-gangers, en op de andere *Magdalena* bij *Christus* in den Hof *Gethsemane*.

Hoe veele kunstige Tafereelen en Portretten hij geschilderd moge hebben, had hij nochtans veel meer zijner Werken der wereld konnen nalaten, zo hij zijn' tijd niet verspild had bij en met vermogende en aanzienlijke lieden, bij wien hij, zo om zijne

ne ſpraakzaamheid en bevalligen omgang, als bedrevenheid in de Schilder- en Dichtkunde, in geen geringe achting was; ook beminde hem eenige Vorſten zo zeer, dat zij hem met aanzienlijke Bedieningen bekleedden. In *Londen* zijnde, werd hem door den Admiraal van *Engeland* beſteld, in eene Zaal alle de drachten of kledingen der verſcheiden *Natiën* te ſchilderen, 't geen hij deed, behalven alleen die der Engelſche *Natie*, welke hij naakt verbeeldde met allerlijë bij zich liggende zo lakenen als zijden ſtoffen, eene kleêrmakers ſchaar en een ſtuk krijt, waaröm de Admiraal, dat beeld ziende, vraagde, wat LUKAS 'er mede bedoelde, die antwoordde: *Een' Engelſchman*; vermids hij, aangemerkt de Engelſche *Natie* daaglijks van kleding-wijze veranderde, niet wiſt, wat gedaante of maakſel van kleding hij hem geven zoude, want, zeide hij, zo ik het Beeld heden dus gekleed had, zoude ik het morgen weder zo hebben moeten kleeden, 't zij naar de Franſche, Italiäanſche, Spaanſche, of Nederlandſche wijze, en daaröm heb ik allerleie ſtoffen en het gereedſchap 'er bij gelegd, op dat men ten allen tijde zoude konnen verkiezen, wat men begeert. Dit werd door den Admiraal der Koninginne aangezegd en getoond, die zeide: *Is die ongeſtadigheid niet eene zo groote dwaasheid van de Natie, dat zij wel verdient dus door de vreemdelingen beſpot te worden?* Doch, om de waarheid te zeggen, de Engelſchen of Franſchen zijn niet alleen van zulke geſtadige veränderingen te beſchuldigen, maar ook wij Nederlanders, die de kledingen van verſcheiden Volkeren, inzonderheid de naaſt-gelegenen, of met wien wij handelen, te veel nabootſen. Allerminſt zijn hier-

in

in de Duitschers en Zwitschers te berispen, die altoos met hunne van ouds hergebragte kleding te vreden zijn; waartegen men bij ons met van onderen zaamgetrokken wijde broeken gaat scharrelen, zo, dat men naauwlijks voort kan. Thands hebben wij ons buiken gemaakt, die over den gordel hangen, en op eenen anderen tijd gaan wij weder zo naauw gedrongen en geperst in onze klederen, dat men bezwaarlijk de armen bewegen of den adem halen kan, en met galeij-broeken, als de roejende slaven, de een naar de Fransche, de andere naar de Spaansche en de derde naar de Portugeesche wijze; in tegendeel zijn somwijlen de broeken zo nauw, dat men dezelven niet kan aantrekken. Doch allerbelachelijkst is de kleding onzer Jufferschap met hare *Cass' enfants*, te recht dus genaamd: hiermede gelijken zij van onderen zo breed en gebild als de zeldzame Rosbaijërt, zo dat zij naauwlijks door de deuren konnen geraken, en dwingen daartegen hunne boven-lijven zo nauw toe, dat zij zich bezwaarlijk konnen buigen of eene vrijë ademhaling hebben. Niet te vreden zich zelven dus te radbraken, kwellen zij met dergelijk prangen en knellen de onnozele jonge meisjens zodanig, dat die arme wichtjens in vleesch noch bloed konnen toenemen. Men is hier te Lande in zo eene zotte dwaling en gevoelen vervallen, dat men de rankheid, spichtigheid of magerheid (die te recht eene *Secte* geheeten mag worden) als welstandig en fraai aanmerkt, doch ten welken opzichte de Italianen veel prijslijker en wijzer handelen, want dezen van ouds en altoos gaarne gezette, vollijvige en wel in 't vleesch zijnde Vrouws-personen zagen, gelijk zij noch doen, en derhalven de klede-

ren der vrouwen zo los maken, dat men dezelven 'er uit zoude konnen ſchudden, 't geen ook voor de beſte wijze te houden is.

Onze LUKAS, tot wien wij weder terug keeren, heeft verſcheiden dingen berijmd, als onder anderen den *Boomgaard der Poëſijë*, in welken hij uit het Franſch van *Marot* den Tempel van *Kupido* en andere onderwerpen vertaald, en veelen zijner eigen vindingen gebragt heeft; doch toen niet op de Franſche voet-maat, die hij ſedert echter volgde; ook had hij begonnen, het Leven der Schilders in Dicht te beſchrijven, welk begin ik, wat moeite ik daartoe aangewend heb, niet heb konnen magtig worden, om 'er mij ten minſten van te bedienen, of het in 't licht te doen komen.

LUKAS was een Man van veel verſtand en oordeel, en een groot beminnaar van Oudheden, *Medailles* en andere zeldzaamheden, waarvan hij een taamlijk fraai *Kabinet* verzameld had. Onder anderen bezat hij eenige kleine koperen *Merkurius*-beeldjens zeer aartig van ſtand, die te *Velſeke*, bij *Oudenaarden* in Vlaanderen, alwaar men meent, dat de Stad *Belgis* geſtaan zoude hebben, gevonden waren, en een antieken ſchoen, zijnde eene voetzool met aartige bindſelen, gelijk men te *Rome* aan de antieke Beelden ziet; deeze was in *Zeeland* uit den grond gegraven. Ter zijner liefde en om dat hij mijn Meeſter was, had ik hem ook gezonden eene natuurlijke groote kies of kaak-tand, wegende vijf ponden, die tuſſchen ons Dorp *Meulebeke* en *Inghelmunſter*, op eene plaats, genaamd *Het dooder lieden land*, met ander gebeente, en een wonder zeldzaam harnas of ijzeren wapentuig gevonden was. Zijn *Devies* of Spreuke was, bij een zeer aartig *Anagramma* of Letter-verzetting uit even

veel

veel letteren van zijn' naam *Lukas de Heere* t'zamengesteld, naamlijk: *Schade leer u*, 't geen mij dunkt zeer vernuftig uitgedacht en tevens eene leer-rijke Spreuke te wezen; want men, zijn eigen nadeel bevroedende en de oorzaak bespeurende of ook eens anders schade ziende of hoorende, bij overweeging waaruit dezelve gesproten is, allerbest leeren kan, zijne eigene schade te verhoeden of te ontwijken. LUKAS overleed den 29. van Oogstmaand in den jaare 1584, oud 50 jaaren.

JAQUES GRIMMAAR.

In den jaare 1546 kwam JAQUES GRIMMAAR te *Antwerpen* in het Redenrijker Schilder-gild. Hij had de Kunst geleerd bij *Matthijs Kock*, en sedert bij *Christiaan Queborn* te *Antwerpen*. Omtrend die Stad en elders tekende hij veele Gezichten naar het leven, en was zo uitmuntend in het Landschap, dat ik in zekere deelen geen beteren in die soorte van schildering kenne; want hij zijne Luchten zeer natuurlijk en aartig verbeeldde, en voorts in alle dingen, 't zij Gebouwen, Verschieten of Voorgronden bestipt het Leven volgde: daarenboven was hij bijzonder vaardig in zijn' arbeid. Ten aanzien der Beelden weet ik niets bijzonders van hem te zeggen. Hij was der Redenrijk-kunste toegedaan en een zeer goed *Akteur* in het speelen. De edele Werken van onzen JAQUES, die te *Antwerpen* overleden is, worden door de Lief-hebbers in groote waarde gehouden, en zij verdienen het ook.

KOR-

KORNELIS MOLENAAR
gebijnaamd *Scheele Neel.*

De Schilder-kunst, met betrekking tot het Landschap, zoude zich grootlijks konnen belgen; zo ik zweeg en het geheugen niet bewaarde van KORNELIS MOLENAAR, om zijn scheel gezicht, gemeenlijk *Scheele Neel* geheten; want offchoon men veele kunstige Landschap-schilders gevonden heeft, die in Boomen en andere onderwerpen uitmunteden, ziet men nochtans, mijn's erachtens en onder verbetering, van niemand fraaijer en schilderachtiger slach van bladen, dan van hem. Van de *Ordinantie* zijner Landschappen en Verschieten heb ik niet veel anders te roemen, dan dat alles, wat men van hem ziet, den Schilderen wel bevalt; doch hij had geene handeling in het schilderen van Beelden. Op de wijze der *Miniatuur*-schilders schilderde hij zonder maalstok, en was wonder vaardig; werkende voor den een' en den ander in dag-huur. In eenen dag, als men hem te vooren 't werk wat aangelegd had, schilderde hij een groot fraaï Landschap, waarvoor hem een *Daler* betaald werd, en somtijds voor een verschiet of grondje zeven stuivers. Hij was zeer goedäartig en veele Schilders gebruikten hem tot hun eigen voordeel. Te huis had hij niet veel te zeggen en leed groote armoede; want hij door de liefde tot den drank zich zelven niet wel konde bestuuren, waarvan de schuld, als veel geschiedt, op de vrouw gelegd werd, die dikwils 't geld te voren ophaalde, terwijl het werk t'huis onäfgedaan bleef. Zijn Vader was een gemeen Schilder, en na den dood van dezen leerde hij bij zijn' stief-vader, mede geen' overvlieger.

De Werken van KORNELIS, die te *Antwerpen* overleden is, worden bij de Kunst-lievenden in geen geringe waarde gehouden. JAN NAGEL van *Haarlem* of *Alkmaar*, die in den jaare 1602 in 's *Gravenhage* overleden is, volgde, doch achterhaalde hem nooit in het Landschap, maar streefde hem in de Beelden voorbij.

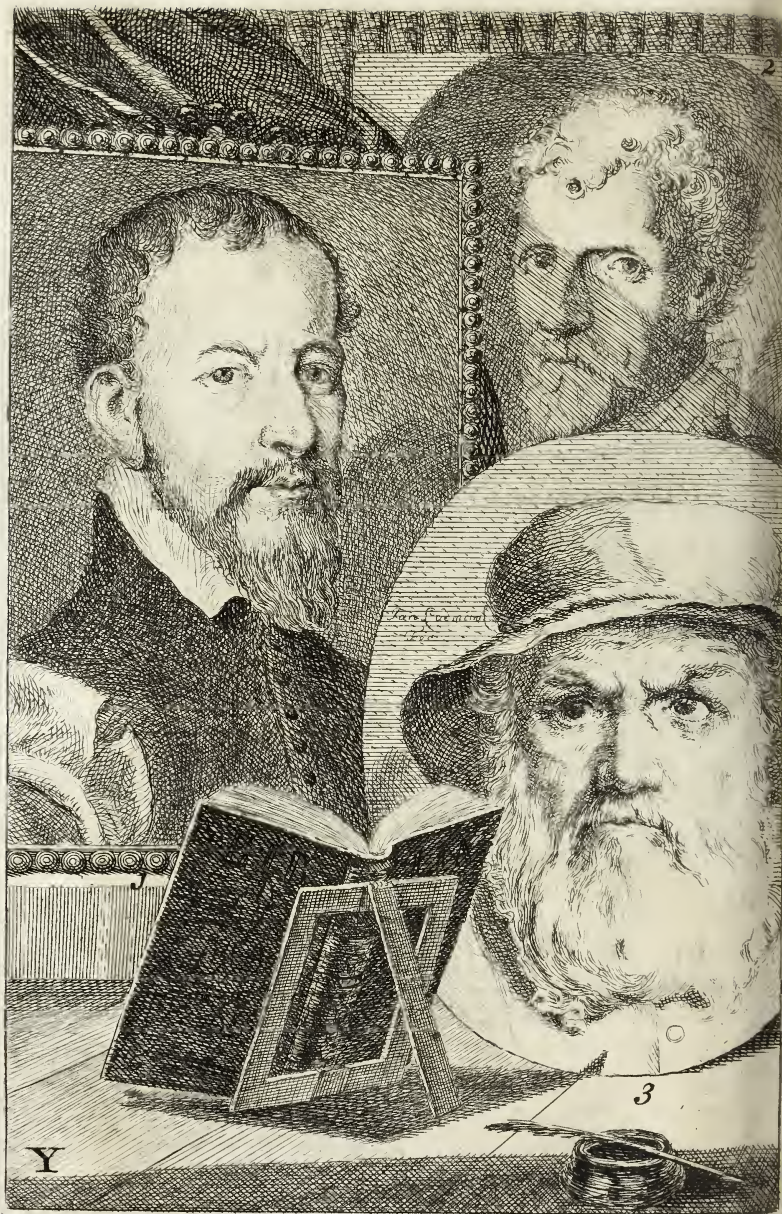
PIETER BALTEN.

In den jaare 1579 kwam te *Antwerpen* in 't Schilders-gild PIETER BALTEN een zeer goed Landschap-schilder, die de manier van *Pieter Breugel* volgde en ook fraai met de pen tekende. Hij had mede verscheiden Landen bezocht en veele Gezichten naar het leven getekend. Op eene schoone en vaardige wijze arbeidde hij in water- en olieverwen, en was ook goed in Beelden, schilderende Boeren-kermissen en andere soortgelijke voorwerpen; zulks zijne werken ook wel begeerd worden. De Keizer bezit van hem eene Prediking van *Joännes*; doch die Vorst heeft in plaats van *Joännes* een' Olifant doen schilderen; weshalven al het volk den Olifant schijnt te komen bezien, van welke verändering ik de reden niet bevroeden kan, 't zij dat 'er iet verborgens in ligge, of dat het eene zinlijkheid was.

PIETER, die te *Antwerpen* overleden is, was ook een goed Dichter of Rethorijker en *Akteur*. *Kornelis Ketel* van *Gouda* en hij hebben elkander' dikwerf met Gedichten en Liederen vermaakt.

JOOST

2
3
Y

JOOST VAN LIERE.

Te *Antwerpen* is mede geweeſt een uitmuntend Meeſter en ongemeen kunſtig Landſchap-ſchilder in Olie- en water-verw; die zeer vaſt in zijne Beelden en ook een Schilder van tapijt-patroonen was, geheten JOOST VAN LIERE; geboortig van *Bruſſel.* In de laatſte onluſten vertrok hij uit de *Nederlanden*, verliet het ſchilderen en begaf zich naar *Frankenthal* in de *Paltz*, alwaar die zeer geſchikte Man lid van den Raad werd. Der Leere van *Kalvijn* toegedaan zijnde, kwam hij te *Swindregt* in het Land van *Waas* twee mijlen van *Antwerpen* gelegen; en werd daar ter plaatſe Predikant onder de Belijders dier Leere, werwaard de aanhangelingen deezer gezindheid uit de Stad *Antwerpen* ook ter preeke kwamen. Omtrend een jaar voor het beleg van *Antwerpen* (*) en dus ongevaar in den jaare 1683 overleed hij te *Swindregt* voornoemd. Zijne ſchaars voorkomende Werken worden billijk in groote achting gehouden. [Zijne beeldnis is in de Plaat Y. n. 1.]

(*) Door *Parma* in 1584, 't zelve jaar, waar in Prins Willem de I., op den 10den van Oogſtmaand, vermoord werd.

PIETER EN FRANS POURBUS.

Zo 't bekend ware, wat vlijt en moeite ik, schier boven mijn vermogen, heb aangewend, om bericht wegens de Levens-bijzonderheden der vermaarde Schilders te bekomen, zoude men mij met deernis vergeven, dat ik minder opgespeurd dan bejaagd heb; doch ik trooste mij, dat 'er weinigen zijn, die alles erlangen, of hun goed en ernstig voornemen zo volbrengen konnen, dat 'er niets aan ontbreeke. Nochtans zoude ik ongaarne de voornaamsten dier Schilders geheel verzwijgen, weshalven ik alhier spreken zal van Pieter Pourbus, die, uit de Stad *Gouda* in Holland afkomstig of geboortig, zich van jongs af te *Brugge* opgehouden heeft, zijnde aldaar met de dochter van *Landsloot Blondeel*, gehuwd, gelijk elders verhaald is (*).

Hij was een goed Schilder in Beelden, Inventiën en Portretten. Te *Brugge* waren van hem verscheiden Tafereelen en Werken; doch zijn beste arbeid werd gezien in de Groote Kerk te *Gouda*, verbeeldende de historie van *St. Hubrecht*: op het binnen-tafereel zag men een Bisschop den Doop aan twee personen verrichten, en twee andere personen met toortsen in hunne handen in een fraaijen Tempel, waar in het *Perspectief* zeer wel in acht genomen was. Op de eene deur van binnen was de Heilig verbeeld, wien de booze Geesten door de vertooning van schatten, welken hij van de hand wees, trachtten te bekooren, en op de andere deur een dergelijke bekooring door Vrouwen. Buiten op die deuren waren in 't graauw *Maria*, de trappen opklimmende, en de groetenis van *Elisabeth* ge-

(*) Zie boven bl. 40.

geschilderd, welk werkstuk thands binnen *Delft* gevonden wordt. PIETER, die ook een goed Landmeter was, schilderde voor de Heeren van het *Vrije* van *Brugge* op een grooten doek in olie-verw het Land van 't *Vrije*, met alle de dorpen en plaatsen 'er onder behorende; doch vermids hij den doek te dik met lijm-verwe bestreken had, en hij dikwerf op en afgerold werd, sprong of schilferde die op veele plaatsen af. Het laatste, dat ik van zijne Werken gezien heb, was het Portret van den Hertog van *Alençon*, door hem te *Antwerpen* naar het Leven geschilderd en bijzonder uitnemend bewerkt. Nooit zag ik bekwamer Schilder-schole of Winkel, dan van onzen PIETER, die omtrend den jaare 1583 overleden is.

FRANS POURBUS, deszelfs Zoon en Discipel, en sedert Leerling van *Frans Floris*, heeft zijn' Vader in de Kunst verre overtroffen, en was de beste, die uit de schole van FLORIS voortgekomen is, waaröm deze wel eens half uit ernst zeide: *Dat is mijn Meester, of daar gaat mijn Meester.* FRANS POURBUS was zo vriendlijk en lieftallig van omgang, dat hij de beleefdheid zelve scheen te wezen. In den jaare 1564 kwam hij te *Antwerpen* in 't Schilders gild.

Veele schoone en heerlijke Werken heeft hij ter wereld gebragt, en muntte uit in het portretteeren, waarvan hij eene bijzonder schoone en bevallige handeling had. In den jaare 1566 was hij gezind, eene reis naar *Italie* te doen, en ik heb hem in zijne reiskledederen gezien, ten tijde hij te *Gent* van *Lucas de Heere* afscheid kwam neemen; doch zulks ook te *Antwerpen* doende, werd hij in zijn voornemen weêrhouden, door de strikken der Liefde, welke hem eindelijk zich in huwelijk deed ver-

binden aan de dochter van *Kornelis Floris*, broeder van *Frans*, zijn' Meester. In het schilderen van Dieren naar het Leven was hij voortreflijk, en ik heb van hem gezien een Paradijs met veel vêe en boomen, die zo bestipt naar het Leven gevolgd waren, dat men de peer-appel- en nooteboomen bekwaamlijk van elkander' konde onderscheiden, welk Tafereel, ofschoon in zijne jeugd geschilderd, wonder fraai was; ook heb ik van hem in de *St. Jans*-kerk te *Gent* verscheiden Outerstukken gezien, en onder anderen een voor den President *Viglius*, verbeeldende een Doopsel, en op eene der deuren eene Besnijdenis met andere Voorwerpen, en ook onderscheiden Portretten. In een Klooster te *Oudenaarden* zag men een zeer wel behandeld Outerstuk, 't geen een Kersnacht, de Aanbidding der drie Koningen, en noch iet anders verbeeldde. Te *Brugge* was ten huize van zijn Vader mede een Outerstuk, voor die van *Duurkerk*, daar 't nu ter tijd noch is, geschilderd, waar op de onthoofding van *St. Joris*, in 't verschiet in een fraai Landschap het vellen van den Draak, en op de deuren eenige andere gebeurtenissen van dien Heilig, als daar men hem tot Afgoderij wil dwingen, verbeeld worden. Dat Tafereel was zo heerlijk, fraai en wel geschilderd, dat het, ofschoon men niet anders van zijn kunstige hand zag, tot een genoegzaam bewijs zijner uitnemendheid in de Kunst konde verstrekken. FRANS POURBUS was Vendrig van de Schutterij te *Antwerpen*; had, op eenen zekeren tijd ter wacht trekkende, zich door het zwieren met het vendel sterk verhit, en in het wachthuis een kwaade lucht uit een gevaagde stinkende goot ingeädemd, 't geen hem zo zeer trof, dat hij, t'huis komende, ziek werd en haastig over-

3
AA

leed in den jaare 1580, nalatende eene Weduwe, zijne tweede huisvrouw, die sedert in huwelijk trad met HANS JORDAANS, Discipel van *Marten van Cleef* en een zeer goed Meester, zo in Beelden en Landschappen als Historiën, ongemeen vlug van geest en bedreven in het schilderen van allerleië voorwerpen, als Boeren, Soldaten, Schippers, Visschers, Nachten, Branden, Rotzen, en dergelijke fraaiheden. HANS JORDAANS kwam te *Antwerpen* in 't Schilders gild in den jaare 1579 en woont thands te *Delft* in *Holland*. FRANS POURBUS [wiens Portret is in de Plaat AA. n. 1.] heeft ook een Zoon nagelaten, die zijns Vaders naam draagt, en een goed Portret-schilder is (*).

(*) Deze FRANS POURBUS *de Jonge* is geboren te *Antwerpen*, en overleden in 't jaar 1622. De oude FRANS POURBUS, Zoon van PIETER, schijnt te *Brugge* geboren te zijn; immers staat 'er boven het vers onder zijne afbeelding in den vorigen druk van *Van Mander*: *Franciscus Pourbusius Brugensis*: te meer om dat *Van Mander* getuigt dat *Pieter*, schoon te *Gouda* geboren, zich meest te *Brugge* heeft opgehouden. 'T vers onder dit Portret van FRANS *den Ouden* is:

Patre fuit pictore satus POURBUSIUS; *arte*
Verum patre prior: sic monumenta docent.
Vivunt, quas pinxit, pecudes pictæque volucres,
Pictoris lugent quæ simul interitum.

Dat is:

Dit's POURBUS, die in Kunst zijn' Vader gong te boven,
Dit tuigt hun beider Werk, men moet hier 't oog geloven.
Zijn beesten, vogels, en wat hij ook maalde, 't leeft,
'T schijnt of des Schilders dood hen ook getroffen heeft.

MARKUS GEERARDS.

Markus Geerards, van *Brugge*, ſtrekt mede tot een ſieraad onzer Schilderkunſte, en verdient te recht in den rang der vermaarde Kunſtenaaren geſteld te worden; want hij niet alleen een goed Meeſter was, die binnen *Brugge* en elders verſcheiden Werken gemaakt heeft, maar ook bijzonder bedreven in al wat tot de Kunſt behoort, als Beelden, Landſchappen, Gebouwen, *Ordinantiën*, en Tekening, en daarboven ervaren in het etſen, *Migniatuur*-ſchilderen enz. In zijne zeer aartige Landſchappen bragt hij niet zelden een hurkend Vrouwtje te pas, zittende ergens op een bruggetje of elders haar water te maken; ook tekende hij veel voor Glas-ſchilders en anderen.

Toen in den jaare 1566 de Kunſt door het nieuwe werk der Preeke ſtil ſtond, etſte hij zeer fraai de *Fabelen* van *Eſopus*, na te voren den platten grond van de Stad *Brugge* in 't groot, mijns erächtens, onverbeterlijk in koper gebragt, en 'er veel arbeid, netheid en naauwkeurigheid aan beſteed te hebben. Eindelijk is hij in Engeland overleden. Hoe gaarne ik zijn' ouderdom gewenſcht hadde te weeten, en wanneer hij overleden zij, heeft zijn Zoon nochtans zulks mij ten gevalle niet willen doen weeten, als of het hem niet paſte, of der pijne waardig was, mij iet tot lof van zijnen Vader in een' brief te melden.

CHRIS-

CHRISTOFFEL SWARTS.

De Paarel onzer Kunste in gantsch *Duitschland* ten dezen onzen tijde, was KRISTOFFEL SWARTS van *Munchen*, Hof-schilder van den Keurvorst van Beijëren, en een uitmuntend Meester, gelijk desselfs zeer groote voortreflijke Werken in de Kerken te *Munchen*, inzonderheid in die der *Jesuiten* en ook elders, getuigen. Verscheiden zijner Inventien zijn door *Joan Sadeler* (*) in koper gebragt, en onder anderen het Lijden van den Zaligmaker, dien hij meest altoos onder de voeten of op de aarde liggende verbeeldde, met veele andere prenten, die gedeeltlijk ten blijke van zijn' geest in het *ordineeren* en stellen der Beelden verstrekken. *Goltzius*, in den jaare 1591 te *Munchen* zijnde, portretteerde hem in *Kraion*. KRISTOFFEL SWARTS, [wiens beeltenis in de Plaat M. n. 2. gezien wordt] overleed in den jaare 1594.

(*) Van dezen JOAN SADELER en zijn' broeder *Rafaël*, en van *Gillis*, broeders zoon van *Rafaël* en *Joän*, alle drie zeer vermaarde Plaatsnijders, zal beneden in eene Aantekening gesproken worden onder HANS VAN AKEN, daar *Van Mander* van hun gewaagt.

MICHIEL COXIE.

Van hoe groot vermogen in sommigen een edelmoedige geest is, door lust aangedreven, om anderen in Kunsten te overtreffen, heeft gebleken in den beruchten Schilder MICHIEL COXIE, geboren te *Mechelen* in den jaare 1497. Deze was een Leerling van *Bernard van Brussel* [of *van Orleij*,] en van jongs af genegen, het gemeene spoor zijner slechthoofdige medeburgeren voorbij te streven; des hij veel vlijt ter leeringe aanwendde.

Buiten 's Lands gereisd, hield hij zich een geruimen tijd in *Italië* op, alwaar hij vlijtig naar de werken van *Raphaël* en anderen tekende. Ook schilderde hij in de St. *Pieters*-kerk te *Rome* eene Verrijzenis in *Fresco* of op de natte kalk, en in de Duitsche Kerk van *Ste Maria del Pace* en op andere plaatsen verscheiden Tafereelen. Te huis keerende, bragt hij eene Italiäansche Vrouw mede, die, zo in *Italië* als hier, genoegzaam de broek aan had, hem niet zelden door hare vermaningen aan den arbeid hield en te weeg bragt, dat hij een kunstrijk en welvarend Man werd. Na het overlijden van die Vrouw hertrouwde hij, doch verwekte geene kinderen bij zijne tweede Echtgenoote.

Zijn eerste en fraaiste Werk was het groot hoog Outer-stuk in de Kerk van *Halsenberg*, twee of drie mijlen van *Brussel*, op 't welk een gekruiste *Christus* zo uitmuntend en kunstig geschilderd was, dat meenig Kunstenaar van *Brussel* het kwam bezichtigen. Dat voortreflijk stuk werd in de Nederlandsche beroerte door eenen *Thomas Werrij*,

Koopman van Brussel, die veele fraaije dingen uit *Nederland* naar *Spanje* gebragt heeft, derwaard gevoerd en aan den Kardinaal *Granvelle* voor rekening van den Koning *Filips* verkocht. In de Kerk van *Ste Gudula* te *Brussel* was ook een Tafereel van Coxie, verbeeldende het sterfbed van *Maria*, 't welk mede een zijner voortreflijkste Werken was en hier goedkoop, maar in *Spanje* duur verkocht is; noch is in de zelfde Kerk door hem in een Outer-stuk het Avondmaal zeer fraai verbeeld. Te *Mechelen* had hij de deuren van het Outer-stuk van *St. Lukas*, door Meester *Bernard van Brussel* geschilderd, zeer kunstig bemaald, welke deuren de Aartshertog *Matthias*, uit de Nederlanden vertrekkende, medenam. Het welgeschilderd Outer-stuk voor die van den Handboog in de Lieve Vrouwekerk te *Antwerpen* was mede van zijne hand, behalven veel meer Outer- en andere stukken, die op verscheiden plaatsen gevonden worden; want hij, gedurende zijn lang leven, zeer veel geschilderd heeft, 't geen hem zo groote rijkdommen deed vergaderen, dat hij onder anderen te *Mechelen* drie zeer prachtige huizen of Paleizen bezat. Van Coxie zijn verscheiden Tafereelen in wezen, die men voor geld niet bekomen kan, en 't algemeen gevoelen is, dat zijne laatste Werken zijne eersten niet te boven gaan, maar datze geenzins zo goed zijn. Hij had eene wonder bevallige en vloejende schilder-manier, was zeer net en zuiver in zijne fieraadjen, en gaf zijnen Vrouwen-beelden een groote welstandigheid; doch was niet zeer rijk in *ordinantie*, waartoe hij zijne Italiäansche studiën te baat nam; weshalven hij te onvreden was op *Jeroen Kock*, toen deze de zogenaamde *Schole van Raphaël* in prent bragt, waar uit hij veel te pas gebragt

bragt had in het te vooren gemelde Outer-stuk in de Kerk van *Ste Gudula* te *Brussel*, verbeeldende het sterfbed van *Maria*; 't welk toen aan een ijder bleek.

Wanneer hij een weinig beschonken was, bekrabbelde hij alömme de muuren met houts-kool. Zeer vlug van geest was hij om iemand vaardig antwoord en een behendige streek met de tong te geven. Op eenen zekeren tijd verzocht zijnde, veele fraaije Ronden en andere dingen te zien, uit *Rome* door een jong Schilder medegebragt, die dapper klaagde dat zijne schouderen hem door het torsschen van dien last noch weê deeden, vraagde hij, of hij dat pak niet gemaklijker voor in den boezem, dan op de schouderen had konnen dragen, waar over zich die jongeling verwonderde, niet begrijpende, dat Coxie door den *boezem* het geheugen verstond, en te kennen wilde geven, dat het beter geweest ware, als een goed Meester terug te keeren, dan zich dus met de Werken van andere Meesters te beladen.

Onze Coxie eindelijk te *Antwerpen* bezig met in zijne hooge jaaren op het Stadhuis eenig werk te schilderen, had het ongeluk van te vallen van de stijgering en overleed eenigen tijd 'er na, in den jaare 1592 en den ouderdom van 95 jaaren. [Zijn Wezen is te zien in de Plaat W. n. 3. (*)].

DIRK

(*) In den vorigen druk staat onder zijne Beeldenis:

Coxius *illustris pictor*, Mechlinia *cujus*
Patria, doctorum quae fuit artificum.
Hic magno pinxit, nam Zeuxis *creditur esse*,
Carus divitibus, principibusque Viris.

Dat

DIRK BARENDZEN.

Wanneer de beste Voedsterlingen, door de Natuur tot de Kunst krachtig aangespoord, eenige volle of overvloedige borsten van volmaakste onderwijzing zuigen, wordt men in hen een grooten wasdom en kracht ontwaar, en ziet van hun zodanige Werken te voorschijn komen, dat zij onder de uitmuntendste en vermaardste Schilders gesteld mogen worden. Dit bleek in DIRK BARENDZEN, die, een Schilder geboren, noch daarënboven het onderwijs van den grooten *Titiaan* genoten heeft en zodanig een Man geworden is, dat men naar waarheid getuigen kan, dat hij de voornaamste is van die, welken de rechte, zuivere en onvermengde Italiäansche manier in Nederland gebragt hebben.

DIRK werd in den jaare 1534 te *Amsterdam* geboren. Zijn Vader was een taamlijk goed Schilder, doorgaands geheten DOOVE BAREND, van wien op het Stadhuis te *Amsterdam* gezien wordt een Tafereel, verbeeldende de opschuddingen, door de Wederdopers verwekt, die in den jaare 1535 uit eene onzinnige drift die Stad dachten te vermeesteren, in welk stuk, naar dien tijd niet kwalijk behandeld, de woede van dien muitzuchtigen hoop zeer vreemd en verschriklijk uitgebeeld is (*).

Toen

Dat is:

Beroemde COXIE, recht mag *Mechlen* met u pralen
Bij andere Kunstenaars geteeld in zijnen schoot,
Gelijk aan *Zeuxis;* liet ge uw Kunst ook wel betalen;
Geen wonder, want gij waart bij Vorst en Rijkdom groot.

(*) Het Portret van dezen DOOVEN BAREND is in de Plaat V. n. 2. te zien.

Toen Dirk den ouderdom van omtrend een en twintig jaaren bereikte, vertrok hij naar *Italië*, hield zich te *Venetië* op bij *Titiaan*, wien hij zeer aangenaam was, die hem als een kind in huis nam, en vergunde, ja zelfs beval, zijne te *Venetië* komende Landslieden wel te onthalen. Hij van een edelaartigen geest en met een overvliegend verstand begaafd zijnde, verkeerde allerliefst met deftige en vermogende lieden, of Geleerden, gelijk hij zelf in de fraaije Letteren bedreven, der Latijnsche tale magtig, en zeer belezen was. In *Italië* hield hij gemeenzame kennis met den Heer van *St. Aldegonde*, welke vriendschap en goede verstandhouding sedert in *Nederland* tusschen hen altoos in wezen bleef; zulks de Heer van *Aldegonde* nimmer te *Amsterdam* kwam, zonder Dirk te bezoeken, vermaak scheppende in deszelfs bijwezen. Kortom hij was een deftig en welgezien Man. Zijne liefhebberij en uitspanning bestond in de behandeling van de *Muziek*, spelende hij zeer wel op verscheiden Speeltuigen, die hij altoos in huis had: Ook hield hij groote kennis met den dichtkundigen *Lampsonius*, en zij beiden onderlinge briefwisseling in de Latijnsche tale.

Na eene afwezendheid van omtrend zeven jaaren keerde Dirk door *Vrankrijk* naar *Holland*, en trad te *Amsterdam* in huwelijk met eene dochter uit een der treflijkste huizen van die Stad. In den ouderdom van 28 jaaren portretteerde hij zich zelven en zijne huisvrouw, welke stukken noch te *Amsterdam* onder zijne Dochter berusten, en zeer aartig en fraai behandeld zijn; ook wordt aldaar noch een ander Portret van hem van een later tijd gezien. Offchoon hij zich veel aan het Portret hield, waar in hij een zeer vaardige en bevallige manier had, heeft

heeft hij ook nochtans eenige fraaije Outer-stukken geschilderd, als onder anderen een voor de Schutters van *Amsterdam*, verbeeldende den Val van *Lucifer* met veele naakte Beelden, uitmuntend behandeld, 't geen in de Beeldstorming gebroken, doch waar van noch een stuk te *Amsterdam* op den Doele gezien wordt; ook vindt men noch in die Stad eene *Judith*, zijnde het beste van alle de stukken, die hij ooit geschilderd heeft. Voorts berust van onzen Dirk te *Amsterdam* bij *Jaques Razet* een groot en wonder wel behandeld stuk op doek in de hoogte als een Outer-stuk, verbeeldende den Zaligmaker gekruist, en *Magdalena* het Kruis van onder omvattende. Bij den Kunst-lievenden *Ysbrand Willemsz.* in de laatstgenoemde Stad en op meer andere plaatsen vindt men van hem mede veele fraaijë Tafereelen, terwijl het getal zijner geschilderde Portretten alömme zeer groot is; doch inzonderheid berusten op de Doelen of Schuttershoven te *Amsterdam* veelen zijner Portretten, bestaande in Rotten of Gezelschappen van Schutters; en wel eerst op den Voetboogs-doele een rot, waar in onder anderen een Koperslager voorkomt; voorts op de Kolveniers-doelen een ander rot, 't geen aan eene tafel eene soort van visch, in Holland *Post* geheten, eet. Noch op den *St. Sebastiäans*-doele een rot, waarönder verscheiden Schippers of Zeevarenden met bruine troniën en boven op eene Gaanderij eenigen, die een ongemeen fraai geschilderden grooten zilveren beker bij zich hebben, verbeeld zijn. Te *Leiden* berust ten huize van *Sijbrant Buik* eene *Venus*, deftig door onzen Dirk geschilderd; en in het Fraters-huis te *Gouda* een Kersnacht, wonder wel op de Italiäansche wijze behandeld; weshalven men zo in dat

stuk

ſtuk, als in anderen zijner werken kenlijk ontdekken kan de voortreflijke manier van *Titiaan*, welken hij ook geportretteerd heeft, alzo dit ſtuk noch onder den Schilder *Pieter Iſaaksz* te *Amſterdam* beruſt.

DIRK behield in het ſpreken van de Italiäanſche tale den Venetiaanſchen tong-val en beminde den Landbouw; zonder denzelven nochtans te oefenen. Zijne ſchichtigheid voor de zee en het water bragt te weeg, dat hij aan zijne begeerte om *Haarlem* of andere ſteden te bezoeken, ſchroomde te voldoen, terwijl zijne zwaarlijvigheid hem belettede, in een rijtuig derwaard te reizen. In het Gaſthuis te *Amſterdam* werd hem een Werk aanbeſteld, 't welk noch onäfgemaakt, en in een Oordeel en de Zeven werken der Barmhertigheid beſtaande, aldaar te zien is; want hem, daar aan bezig zijnde met ſchilderen, overviel de dood, en rukte hem uit dit leven, in den ouderdom van agt en vijftig jaaren, in 't jaar onzes Heeren 1592, omtrend Pinkſteren. [Zijn afbeeldſel is te zien in de Plaat Z. n. 2. (*)].

(*) Onder zijn afbeeldſel in den vorigen druk ſtaat dit vers tot zijn' lof:

Vir gravis & doctus, pictor clariſſimus idem
Titiani *magni prodiit ipſe ſcholâ;*
Uſus & hic doctis, Algondo *imprimis, & ipſo*
Pictorum ſummo judice Lampſonio.

Dat is:

Een wijs en deftig Man, beroemde Kunſten-vrind,
Uit de eedle ſchole van een *Titiaan* geſproten,
Om zijn geleerdheid van een' *Aldegond* bemind
En *Lampſon*, de echte Waag van zijne Kunſtgenooten.

LU-

LUKAS EN MARTEN VAN VALKENBURG.

Nadien het schilderen met water-verw op doek (een bekwaame manier, om bevallige en behaaglijke Landschappen te malen) weleer te *Mechelen* veel in gebruik was, zijn uit die Stad, door de veelvuldige oefening, verscheiden goede Meesters hervoort gekomen, gelijk reeds elders gezegd is, en onder anderen LUKAS en MARTEN VAN VALKENBURG aldaar geboren. Deezen hebben, zo veel ik weete, in hunne jeugd nooit buiten 's Lands gereist, maar zich meest te *Mechelen* en *Antwerpen* opgehouden, tot den tijd der eerste Beroerte, die in den jaare 1566 een' aanvang nam, als wanneer zij zich, met *Hans de Vries*, naar *Aken* en *Luik* begaven, en 'er, vermids langs de *Maze* en omtrend *Luik* veele schilderächtige Landstreeken gevonden worden, geen gering getal Landschappen naar het Leven schilderden, vermakende zich onderling in elkanders gezelschap en met speelen op de Duitsche fluit, waar in zij, inzonderheid LUKAS, wel ervaren waren. Na de omwending van zaken, en sedert de Prins van *Oranje* zich met de Staaten des Lands tegen de Spanjaarden verzet had, kwamen zij in hun Vaderland terug. LUKAS, die niet alleen zeer aartige Landschappen, maar ook kleine Beeldjens en kleine Portretjens in olië-verw en *Migniatuur* schilderde, geraakte door zijne Kunst bekend bij den Aartshertog *Matthias*, met wien hij zich, toen deeze uit de *Nederlanden* vertrok, naar *Lintz* op den *Donau* begaf, en in dienst van dien Prins veele stukken schilderde; doch eindelijk

weder van daar vertrok, toen de Turken *Hongarijë* bestookten.

Lukas is hoog in *Duitschland*, en Marten te *Frankfort* overleden, hebbende deeze ook eenige Zoons, in onze Kunst bedreven, nagelaten. ['t Portret van Marten is te zien in de Plaat BB. n. 1.]

HANS BOL.

Gelijk ik hier voor verhaald heb, dat *Pieter Vlerick* een' trap van uitnemendheid in onze Kunst beklommen heeft in eene Stad (*), waarin veele slechte Doek-schilders woonden, alzo is onder soortgelijken te *Mechelen*, alwaar weleer meer dan 150 zulke Schilder-winkels gevonden werden, ook hervoort gekomen en heeft uitgemunt Hans Bol, die 'er den 16 van Wintermaand des jaars 1534 het licht zag, en gesproten was uit een goed geslacht. Den ouderdom van 14 jaaren bereikt hebbende, begon hij aldaar, bij een dier Breekebeenen de Kunst te leeren, en volhardde daar in omtrend twee jaaren, als wanneer hij eene Duitsche reis in 't hoofd hebbende, zich naar *Heidelberg* begaf, en in die Stad mede twee jaaren arbeidde. Hierna keerde hij naar *Mechelen*, en oefende zich, zonder behulp, of verder eenig onderwijs van Meester of Voorganger te genieten, alleen bij zich zelven, uitvindende verscheiden *ordinantiën* van Landschappen en andere onderwerpen. Zijn vaste woonplaats vervolgends binnen de gezegde Stad verkozen hebbende, schilderde hij zeer vrolijk, bevallig en zuiver met water-verw op doek, in acht nee-

(*) Kortrijk.

2
J
BB

neemende een goede handeling, en een vaste en fikse manier in het aanleggen en opmaken zijner Werken.

Ten huize van mijnen neef, Meester *Jan van Mander*, thands *Pensionaris* der Stad *Gent*, heb ik van hem gezien een groot stuk in water-verw op doek, verbeeldende de historie, of het verdichtsel van *Dedalus* en *Ikarus*, die door de opene lucht hunner gevangenisse ontvliegen. In dat stuk had hij eene Rots in het water, en op dezelve een Kasteel verbeeld, dat onverbeterlijk gedaan was; zijnde de Rots als natuurlijk met mosch begroeid, en fraai door verscheidenheid van kleuren; het uitheemsch oud Kasteel, scheen uit de Rots gewassen: kortom alles was zo sierlijk, dat zich het oog met dat gezicht niet genoeg kon verlustigen. Voorts maakte het Landschap in 't verschiet, en de bruinheid van 't water met den weerschijn van de Rots, die zich daar in spiegelde, en de pluimen, gevallen uit *Ikarus* gesmoltene wasschen vleugelen, die daar op dreeven, eene zeer natuurlijke vertoning. Ook deeden zich eenige nadere Landschappen op den voorgrond op, als een Schaapherder met zijne Schaapjens omtrend vooraan, en een weinig verder een Landman achter den ploeg, welke beiden met de grootste verwondering, en dat niet zonder reden, dit vliegen in de hoogte aanschouwden. Meer andere Landschappen van verscheiden *ordinantiën* zijn noch van hem gedaan, en daar van eenigen mij voorgekomen. Zijne Werken waren bij de Kooplieden gewild, en werden wel betaald.

Eindelijk bij de jammerlijke plundering van *Mechelen* in 't jaar 1572, toen die Stad door 't krijgsvolk overrompeld werd, kwam hij beroofd en berooid te *Antwerpen*, en werd daar door een' Kunst-

minnaar van *Belle* in *Vlaandren*, *Anthoni Couvreur* genaamd, zo wel ontvangen, en op nieuw uitgedoscht uit achting voor zijne Kunst, dat hem niets ontbrak, en hij met *Bias* wel mogt zeggen: *Al het mijne draag ik bij mij.* Onder andere fraaiheid, geduurende zijn verblijf te *Antwerpen* van hem voortgebragt, was een boek met allerhande soorten van gedierte, visschen en gevogelte naar 't Leven en met de kleuren afgetekend, en waardig om gezien te worden. Daar zijnde, begon hij 't doekschilderen geheel ter zijde te stellen, om dat men zijne doeken kocht, namaakte, en voor eigen werk uitgaf, waaröm hij zich voortäan toelei op Landschappen en Historiën in *Miniatuur*, zeggende: *Laat ze nū op den duim fluiten, en mij dit eens nadoen.*

In 't jaar 1584 vertrok hij van *Antwerpen*, om de aanstaande beroerte, en bittere gevolgen van den Oorlog, geslagen vijand van de Kunst, kwam te *Bergen op den Zoom*, van daar te *Dordrecht*, waar hij omtrend twee jaaren woonde. Toen begaf hij zich naar *Delft*, en eindelijk naar 't rijke en bloeiënde *Amsterdam*, daar hij verscheiden schoone tekeningen in *Miniatuur* heeft gemaakt, onder anderen die zelve Stad naar 't Leven afgemaald, van den Ykant met haare Schepen te zien, ook van de Land-zijde met Gezichten van eenige Dorpen: hiermede won hij zeer veel geld. Van zijne kunstige hand vindt men noch eenige geen onäartige Gezichten bij den Kunst-minnaar, Heer *Jakob Razet*, inzonderheid een' gekruisten *Christus*, van redelijke grootte, rijkelijk gestoffeerd, waar op veel werk is gedaan, zo omtrend de Beelden gekleed en ongekleed, als Paarden, Landschappen, en Gebouwen, gelijk het een ruim veld is om in te wei-

weiden, kunſtig geördineerd en wel uitgevoerd. Eene menigte van Prenten ziet men in druk naar zijne tekeningen en vindingen gedaan. Hij ſtierf te *Amſterdam* in 't jaar 1593, den 20. van Slagtmaand, oud 59 jaaren. Hij had maar eene Vrouw gehad, met welke hij zich in den Echt begaf, terwijl zij Weduwe was; doch verwekte geene kinderen bij haar; dan zij had een' Voorzoon, met naame FRANS BOELS, Leerling van onzen BOL, die al eene vrij goede hand had in het tekenen van Landſchappen in *Miniatuur*. Hij overleed weinige jaaren na zijn' behuwd-vader.

Noch had BOL tot Diſcipel JAKOB SAVERY van *Kortrijk*, die, in 't jaar 1602, te *Amſterdam* door de peſt werd weggeſleept, zijnde wel zijn beſte Leerling geweeſt, vlijtig, net, oplettend en onvermoeid in den arbeid, gelijk hem op dat ſpoor thands noch volgt zijn broeder en Diſcipel, ROELAND SAVERY (*), die zijnen Meeſter in de Kunſt niet behoefd te wijken. BOL's afbeeldſel is, genoegzaam als een *Epitaaf* of graf-ſieraad, in koper ge-

(*) ROELAND SAVERY of SAVRY is te *Kortrijk* geboren in 't jaar 1576, ſchilderde zeer kunſtig Landſchappen met Rotſen en Dieren, was ook een deftig Hiſtorie- en Bloemſchilder, ja vrij algemeen in de Kunſt. Hij is Schilder geweeſt van de Keizers *Rudolf* en *Matthias*, welke beiden groote achting voor hem hadden, hem keizerlijk beloonden, en daarënboven ijder met een zwaare gouden keten en eene daarvan afhangende gouden *Medaille* beſchonken. Na dat hij met eer en geld als overladen was, vertrok hij tot een ſtil Leven naar *Utrecht*, daar hij de Kunſt echter bleef oefenen; doch op het laatſte zijns levens begon hij ſomwijlen tekens te toonen van ontſtelde herſſenen. Hij overleed binnen die Stad in 't jaar 1639, en dus in den ouderdom van 63 jaaren. Zijn afbeeldſel kan de Lezer vinden in de Plaat ZZ. n. 2.

gebragt door *Goltzius*, zeer wel getroffen, en hem bijzonder gelijkende (*). [Zijn Portret is in de Plaat CC. n. 1. (†)].

FRANS EN GILLIS MOSTAART.

Schoon men 't onder honderden, ja duizenden naauwlijk eens zal vinden, dat twee menschen elkanderen in wezen volkomen gelijken, dewijl 'er noch altijd eenig onderscheid is te bespeuren, zag men echter het tegendeel in de Tweelingen, FRANS en GILLIS MOSTAART, die ter zelver uure gebooren, elkanderen zo net geleeken als twee druppelen waters, zo dat zelfs de Ouders den een van den anderen niet konden onderkennen. Zij waren geboortig van *Hulst* in *Vlaanderen*, niet zeer verre van *Antwerpen*; en woonden met hunnen Vader, een gemeen Schilder, in de laatste Stad; doch was hun-

(*) HANS BOL heeft fraai in 't koper geëtst op eene tekenächtige manier, zo Landschappen met Boeren-kermissen, als Bruiloften enz:, die bij de Liefhebbers met groote achting bewaard worden. *Medegedeelde bijzonderheden.*

(†) Onder dat in den vorigen druk leest men dit vers:

Pictorum sedes dedit hunc Mechlinia BOLLUM,
Arte, nitore urbes quæ superat reliquas.
Rura, lacus, aqueo quamvis sint ducta colore,
Non tamen hæc abeunt more fluentis aquæ.

Dat is:

'T fraai *Mechlen*, 't eel verblijf der Schildren van voor lang,
Roemt dat uit zijne Vest JAN BOL is voortgekomen,
Wiens water-verw ons geeft veld, stroom en watergang
Bestendiger van aart, dan de onstandvaste stroomen.

hunne afkomst uit *Holland*, en zij nabestaanden van den ouden *Jan Mostaart* te *Haarlem*. 'T geviel, dat GILLIS zijns Vaders werk eens opneemende, onvoorziens ging zitten op den stoel daar deszelfs *palet* op lag; de Vader de verw daar op zo geweldig geplakt en dooreën gesmet ziende, riep FRANS fluks boven, maar deeze had smet noch letsel aan zijne klederen, en was onschuldig; toen was 't de beurt van GILLIS om boven te komen, en hier goede raad duur: FRANS nu was kenbaar aan zeker mutsje; dit aan GILLIS opgezet, en die daar mede naar boven gegaan zijnde, liep deeze mede vrij: wordende dus de beide Zoons van den Vader onschuldig gehouden; zo weinig onderscheid wist hij tusschen beiden te maken.

GILLIS leerde de Kunst bij den potsigen *Jan Mandijn*, FRANS bij den werkzamen HERRI *met de Bles*, en beiden werdenze zeer goede Meesters, FRANS in Landschappen, GILLIS in Beelden, inzonderheid in kleine soort. FRANS plagt in 't eerst wel zijn beeldwerk zelf te maken, maar naderhand liet hij 't doen door een ander. Deeze gebroeders kwamen in 't Schilders-gild te *Antwerpen* in 't jaar 1555. FRANS stierf aan eene ziekte, die hem in deszelfs jonge jaaren schielijk wegrukte, wanneer hij zich reeds door zijne Kunst-stukken beroemd gemaakt had. Zijn voornaamste Leerling was HANS SOENS (*), een voornaam Meester, woonächtig te *Parma* in *Italië*, die in 't Schilderen van Landschappen en Beelden voor niemand te *Rome*, *Parma* of elders behoeft te wijken, waar van getui-

ge-

(*) Van deezen zal beneden nader bescheid gegeven worden in zijn Leven.

genis draagt al wat door zijne kunstige hand gedaan is.

GILLIS verstond zich wonder wel op Beelden en Historiën, was ongemeen vermakelijk in zijne redenen, en zijn bijzijn dubbel waardig. Hij was gansch niet bijgeloovig in 't stuk van Gods-dienst, ook niet heel goed *Spaansch*, en rechtte meenige aartige klucht aan. Onder anderen is van hem, dat hij een *Marië*-beeld voor een' Spanjaard gemaakt hebbende, die hem niet behoorlijk wilde betaalen, het zelve met Lijm-wit overstreek, en de *Maria* heel wild en wulpsch schilderde, als eene Lichtekooi. Daaröp gaf hij den Spanjaard gelegenheid om boven te komen, en 't stuk weder te zien, zich gelatende niet t'huis te zijn. Deeze 't stuk omkeerende, dat hij van buiten kende en getekend had, en ziende een *Marië*-beeld met zulk een optooisel, werd toornig, en liep te poste om den Markgraaf, zijnde diestijds *Ernestus*. Middelerwijl had GILLIS het stuk afgewasschen, en wel afgedroogd laaten stellen op den ezel. De Markgraaf aan deszelfs huis gekomen zeide, wat hoor ik GILLIS? daar vallen klagten over u, dat mij leed is, wat beweegt u zulke dingen te doen? GILLIS liet hem daar op boven komen, en 't stuk zien, dat wel in orde zijnde, stond de Spanjaard met beschaamde kaaken, zonder te weeten, wat hij zeggen zoude. Daaröp begon GILLIS op zijne beurt een boekje open te doen, en te klaagen over den Spanjaard, dat hij hem, voor all' zijnen arbeid niet naar behooren wilde betaalen, en daaröm alle verdriet en moeiëlijkheid zocht aan te doen, zo veel hij maar kon of mogt, om langs dien weg eindelijk 't stuk voor niet te hebben. Met een woord, de Spanjaard kreeg den bout op den kop,

en

en werd geheel in 't ongelijk gesteld. Dergelijke staaltjens worden van hem meenigvuldig verhaald; als van een vechtend Avondmaal, dat hij ook kon afwasschen; van een Oordeel, waar in hij zich zelven met eenen zijner goede bekenden had verbeeld, in de Helle zittende te tiktakken, en meer andere snakerijën, te lang om te melden, dewijl 'er wel een boek van was te beschrijven. Bij zijn sterven liet hij zijne kinderen de geheele wereld na: daar was goed in overvloed in te vinden, voor hen die handen uit de mouw wilde steeken; zij moesten 't, was zijn zeggen, zien te winnen. Hij stierf in hoogen ouderdom, den 28. van Wintermaand 1598.

Veelen zijner Werken zijn bij Liefhebbers van de Kunst te zien. Te *Middelburg* vindt men bij den Heere *Wijntjes* een groot stuk, daar de Heeren *Schetsen*, als Heeren van *Hoboke*, zeer staatelijk door 't Landvolk van die plaats worden ingehaald, zijnde vol werk en Beelden? Noch is 'er van hem een kruis-dragende *Christus*, en een Nachtgezicht, daar *Petrus* van den Engel verlost, en uit den kerker geleid wordt, en meer andere dingen, alle uitneemend wel gedaan. [Zijn Portret is in de Plaat Q. n. 3. (*)].

MARI-

(*) Onder dat in den vorigen druk leest men:

Nomine MOSTARTI *duo sunt, fratresque gemelli,*
Arte pares, vultu, moribus, ingenio.
GILIUS *inventor felix, lætusque colore:*
Sic color in verbis & sine felle sales.

MARINUS DE ZEEUW.

De Faam gedoogt niet, dat de lof verzweegen worde van den kunstigen Schilder, MARINUS VAN ROMERSWALE, of MARINUS DE ZEEUW, van wien veele stukken in *Zeeland* gezien worden. Zijn vaardig penseel, schoon op de nieuwe wijze, bragt te weeg, dat zijne dingen meer ruw dan net waren, ten minsten de Tafereelen, die ik van hem gezien heb. De Heer *Wijntges* te *Middelburg* bezit van hem een zeer wel *geördineerd* en fraai behandeld stuk, waarin een Tollenaar, in zijn kantoor zittende, verbeeld wordt. De tijd zijner geboorte, of die van zijn overlijden is mij niet bekend, maar wel, dat hij ten tijde van *Frans Floris* bloeide.

Dat is:

Twee eedle MOSTAARTS zijn ter eener dragt geboren,
In Kunst, in wezen, aart en zeden even eêl.
Uw boert en zachte Scherts, uw treflijk Kunst-penseel
ô GILLIS, kan het oog en geest te zaam bekoren.

HEN-

1
2
fecit
3
DD

HENDRIK VAN STEENWYK.

Gelijk de uitnemende Werken van HENDRIK VAN STEENWYK bij de Liefhebbers om hunne waarde niet zonder reden hoog geschat zijn, zo mag men ook zijn' naam te recht plaatzen onder braave Meesters, als die in onsterflijke gedachtenisse verdient bewaard te worden. Naar 't mij voorkomt, zal hij te *Steenwijk* gebooren, en een Leerling geweest zijn van *Hans* [*Fredeman*] *de Vries*. Inzonderheid maakte hij zijn werk om in 't klein te schilderen de binnen-verschieten der hedendaagsche Kerken in *Perspectief* te zien, waar van de behandeling ongemeen zuiver en aartig was, de vinding fraai, en alles met zo veel beleid en oplettendheid gedaan, dat men nauwlijk iet beters heeft te wachten. Meestentijds volgde hij met woonplaats de [Broeders] *Valkenborgh*, en *Hans de Vries*, [boven gemeld] en verliet ook *Nederland*, om de woede des oorlogs te ontgaan, en zette zich eindelijk te *Frankfort aan den Main* ter neder, alwaar hij ook, zo ik wel heb, overleed in 't jaar 1603, nalatende een' Zoon, die denzelven trant volgde, makende ook veel *Perspectief* naar de bouwördens der antieke pijlaaren (*). ['T Portret van HENDRIK is in de Plaat DD. n. 1.

(*) Volgends aantekening van anderen, heeft deeze Zoon eenige jaaren in *Engeland* gewoond, daar hij aanzienlijk leefde, veel voor Koning *Karel* schilderde, en als *Architect* verscheidene Gebouwen voor dien Vorst *ordineerde*. Hij stierf te *Londen*, en zijne Weduw vertrok naar *Amsterdam*, waar zij zich nederzette; naar de grondregelen van haaren Man, dien zij tot Leermeester had gehad, Perspectieven en Gezichten naar 't Leven schilderde, waar in zij wonder wel slaagde. DE PILES *Abregé des vies des Peintres.*

BER-

BERNARD DE RYKE.

Men is verplicht met Lof te gedenken aan BERNARD DE RYKE, Schilder van *Kortrijk*, die een zeer vloeiënde, welgeschikte en behaaglijke manier had, gelijk aldaar te zien is in *St. Martens*-kerk aan een Outer-stuk der Kruis-broederen, zijnde eene Kruis-draging, schoon al in vroeger jaaren van hem gedaan. Naderhand heeft hij zijne handelwijs iets veranderd, en volgends zijne gedachten verbeterd; doch ik laate aan anderen over, om te beöordeelen, of 't waarlijk zo was, dan niet. In 't jaar 1561 kwam hij in 't Gild te *Antwerpen*, en is binnen die Stad ook overleden.

GILLIS COIGNET.

Onder de Nederlanders, die bij uitstek de Kunst verstonden van met de verwen wel om te gaan, en daar in uittemunten, komt GILLIS COIGNET, Schilder van *Antwerpen*, met recht in aanmerking, die voor zijn vertrek naar *Italië*, in de genoemde Stad woonde bij *Antonis Palermo*. Tot metgezel had hij in *Italië* zekere persoon, in de wandeling genaamd *Stello*, met wien hij verscheidene Werken had gemaakt, onder anderen binnen *Terni*, tusschen *Rome* en *Loretto*, eene kamer op de Fransche wijze in *Grotesk*, en een Outer-stuk in *Fresco*. Bij 't vieren der Pausselijke Feestdagen bleef *Stello* dood op de brugge van 't Kasteel door een' vuurpijl, die hem trof op de borst. COIGNET bezocht ook *Napels*, *Sicilië* en andere gedeeltens van *Italië*, makende verscheiden dingen in Olie-verw en in *Fresco*. In 't jaar 1561 kwam hij te *Antwerpen* in 't Schilders-

ders-gild, of de Kamer *der Violieren*, houdende daar ſedert zijn verblijf, en zich doorgaands bezig, meeſt met doeken en tafreelen te ſchilderen; ook bediende hij zich nu en dan van de hand van *Kornelis Molenaar*, anders genaamd, *Scheelen Neel*, om zijne gronden en verſchieten te maaken. Veel werkte hij voor Kooplieden, werd zeer vermaard, en doorgaands geheeten Gillis *met de Vlek*, wegens zeker Lid-teken op de wang, waar mede hij gebooren, en 't geen met hair bewaſſen was, als dat van eene muis, welk beeſtje zijner moeder, van hem zwanger zijnde, een' ſchrik op 't lijf gejaagd had.

Ten tijde van den Prins van *Parma* week hij wegens den oorlog, naar *Amſterdam*, zette zich daar metter woon neder, en voer 'er niet kwalijk; echter trok hij van daar, 't zij om den Godsdienſt, of anders, naar *Hamburg*, alwaar hij ſtierf omtrend het jaar 1600.

Hij was een man kortswijlig en vrolijk van aart, kluchtig en fiks in zijn ſchilderen, op alles gevat, 't zij van Beelden of Landſchappen, gronden of anders. Ook had hij een zonderlinge manier van Nacht-gezichtjens te verbeelden, veeltijds daar eenig goud in te pas brengende, om van het licht van kaars, fakkel of lamp, eene meer levendige en natuurlijke nabootſing te geven; en ſchoon dit van eenigen is beriſpt, om dat een Schilder, zo zij meenden, alles met verw behoorde uit te beelden, keuren anderen al goed, wat wel ſtaat, en 't oog der aanſchouweren beſt bedriegen kan. Met meer grond klaagt men over hem, dat hij zijner Leerlingen kopijën voor echte ſtukken en zijn eigen werk verkocht, wanneer hij daar ſlechts hier en daar iet aan gedaan hadde.

On-

Onder alle zijne Leerlingen was geen van de minsten de Zoon van eenen *Klaas Pieterz.*, Goudsmit te *Amsterdam*, die al vroeg blijken gaf van bekwaamheid. Jammer was 't, dat hij in zijne jeugd door eene uitteerende ziekte naar 't graf gesleept werd; gelijk dat lot ook deszelfs oudsten Broeder trof, die mede een goeden opgang maakte.

JORIS HOEFNAGEL.

Een betere gewoonte vinde ik bij onze Nederlanders, dan wel bij andere Volken, hier in bestaande, dat Ouders, schoon wel gegoed en gezegend met tijdelijke middelen, hunne kinderen al vroeg in de jeugd tot de eene of andere kunst of handwerk opbrengen, 't geen in tijd van ongeval, van oorlog, ballingschap of als men uit zijn Land verdreeven wordt, doorgaands ongemeen wel te stade komt, dewijl men ziet dat 's werelds wisselvalligheid, en 't lot van tegenspoed minder vermogen heeft op kunst en wetenschap, dan op rijkdom, en dat, het geen men in zijne jeugd heeft geleerd, altijd bijblijft, in nood dikwils een plechtanker is, om zich daar op te verlaaten; en een veilige toevlucht om voor te komen de jammerlijke Schipbreuk eener nijpende armoede. Dit ondervond JORIS HOEFNAGEL van *Antwerpen*; geboren in 't jaar 1545, van zeer vermogende Ouders, die hem tegen wil en dank, en hoe strijdig het ook was met zijn' inborst, in den Koophandel zochten op te trekken; want een natuurlijken trek hebbende tot de Schilder-kunst, liet men het kind, t'huis of school zijnde, niet toe, 't geen hem de natuur gebood, en hij niet scheen te kunnen nalaaten: nam hem de Meester in 't school 't papier af, hij

be-

bediende zich van mul of zand op den vloer, en maakte daar in eenige trekken met een stokje of zijn' vinger, of wel met krijt, als hij t'huis stil op zolder verborgen zat, en had eens op een plank met de eene hand, de andere nagebootst, 't welk gezien wordende van den Afgezant des Hertogen van *Savoiën*, ten zijnen Vaders huize geherbergd, kreeg onze HOEFNAGEL door tusschenspraak van deezen, als ook van den Schoolmeester, eindelijk verlof om naar zijn' lust en welgevallen te mogen tekenen. Men onderwees hem ook in de Letteröeffening, waar toe zijn geest en geneigdheid mede grootelijk was uitgestrekt, zulks hij door den tijd een geleerd Man, en goed Dichter is geworden.

Zich tot reizen begeevende, om vreemde landen te bezien, vergat hij niet, naauwkeurige aanteekening te houden van al wat hem voor kwam, van al wat hij zag of zeldzaam vond, zo wegens den Landbouw, Wijnöogst, Watervallen, Trouwen en Bruiloft-houden, Dansserijën en Vreugde-feesten, als ontelbaare andere dingen meer, 't welk een groot Boek vulde. Waar hij zich bevond, liet hij niet na om Steden en Kasteelen naar 't Leven af te tekenen, nevens allerleië vertooning van dragt en kleeding, gelijk zulks in een uitgekomen Boek, waar in de Steden in Plaat afgebeeld zijn, gezien kan worden, staande de naam van HOEFNAGEL bij die wel het best van allen gedaan zijn (*).

Door

(*) Daar zijn van hem zeer fraaië Landschappen. Ook heeft hij eenige Steden van *Europa* zeer wel afgetekend. Men vindtze in de Verzaameling van de Steden der Wereld, die meerendeels naar zijne Teekeningen gekopiëerd zijn, inzonderheid de Steden van *Spanje*, *Duitschland* en *Ita-*

Door een' Nederlandsch Schilder werden hem, thands te *Calis Malis* in *Spanje* zijnde, in een beslootene doos allerleië water-verwen gezonden, waarmede de Stad *Calis* zeer wel van hem is afgemaald, zijnde dit het eerste zijner Werken in verwe.

Bij zijne terugkomst in *Nederland*, bragt hij een' schat van zeldzaamheden, allerhande soorten van vreemd gedierte, geboomte, en wat dies meer is, door hem getekend, mede; hebbende eenig onderwijs genoten van *Hans Bol.* Eindelijk te *Antwerpen* wedergekeerd, en daar woonende, verloor hij op eenmaal, al wat hij had, in den Koophandel; want met zijn' Vader in genootschap handelende in juweelen, haddenze voor eenige duizenden in eenen put verborgen, waar van zijne Vrouw en dienstmaagd mede wisten, waardoor het Spaansch krijgsvolk, in de afgrijselijke plundering van *Antwerpen*, hier van wel haast de lucht kreeg, en zich straks meester maakte van dien buit.

Na dit ongeval trok *Hoefnagel* met den vermaarden Land-beschrijver *Abraham Ortelius* naar *Venetië*, en komende te *Augsburg* bij de Heeren *Fouchers*, alwaar men hen wel onthaalde, werd hun geraaden het Kunst-kabinet van den Hertog van *Beiëren* te *Munchen* te gaan zien. Dus zich daar heen begeevende met een' brief van voorschrijvens van deeze Heeren, liet hun de Hertog alles bezichtigen, en gevraagd hebbende aan Hoefnagel, of hij niets van zijne Kunst bij zich had, vertoonde hem deeze zijn eigen Portret, en dat zijner Huisvrou-

Italië, zegt *Le Comte* in zijn Kunstkabinet op *Hoefnagel.* Dit schijnt het zelfde Boek te wezen, waar van hier ter plaatse door onzen *Van Mander* gewaagd wordt.

vrouwe, met noch eenige ſtukjens van gedierte en geboomte in water-verw op *pergament*. Wedergekeerd in hunne herberge, liet de Hertog door zijnen Hofmeeſter, of een ander' Heer, vragen, hoe veel HOEFNAGEL begeerde voor die met waterverw geſchilderde Beeltjens, wijl hem de twee Portretjens niet afſtandig waren. HOEFNAGEL, die zich nooit voor Schilder had uitgegeeven, noch veel laten voorſtaan van zijne kennis en wetenſchap in de Kunſt, maakte zwarigheid daar voor iet te eiſſchen; maar *Ortelius* zette hem daar toe aan, en eiſchte zelf voor hem honderd gouden kroonen, die de Hertog hem ſtraks liet toetellen, begeerende tevens, dat hij daar en in zijnen dienſt zoude blijven, 't welk de ander aannam bij zijne terugkomſt uit *Italië* te zullen doen. Noch gaf de Hertog twee honderd gouden kroonen, op dat hij zijne Huisvrouw uit *Nederland* bij hem zou doen komen, welke HOEFNAGEL dan ook bij zijne wederkomſt te Munchen aantrof. Dus verkreeg hij door de Kunſt meer dan hij zocht: Want hij dacht alleen naar *Venetië* te reizen, met oogmerk om daar, door 't bedienen van eene Factoors-plaats of makelaardij aan een beſtaan te geraken. Hij kwam ook met *Ortelius* te *Rome*, bij den Kardinaal *Farnèze*, die aan *Ortelius* vragende, wat voor eene perſoon HOEFNAGEL was, werden hem vertoond de twee gemelde Portretjens van deszelfs Schilder-kunſt in *Miniatuur*, welken den Kardinaal zo wel gevielen, dat hij HOEFNAGEL gaarn bij zich had gehouden op eene jaarwedde van duizend guldens, dan dees ſloeg dit af met te zeggen, dat hij zijn woord had gegeven aan den Hertog van *Beiëren*, 't welk den Kardinaal, een groot Kunſt-minnaar, en die on-

gemeen veel behaagen schepte in deszelfs dingen, ten uitersten leed was, te meer, wijl hij tot zijne groote droefheid missen moest den uitmuntenden Schilder in water-verw, *Don Julio Carvatio*, dien zij, op hunne komst aldaar der Kunste ontrukt en zijn edele ziel aan God zagen opöfferen.

Hoefnagel van *Rome* en *Venetië* te rug gekeerd, begaf zich in 's Hertogen dienst, daar hij een goed inkomen, benevens een fluweelen kleed, met een schoonen mantel in 't jaar had. Ook gaf hem *Ferdinand*, Hertog van *Inspruk* 's jaars twee honderd Florijnen, bedraagende vier honderd guldens [Neerlandsch], en dat agt jaaren lang, binnen welken tijd hij had aangenomen een zeer schoon geschreeven Mis-boek in *Miniatuur* te beschilderen. Hieröp dan maakte Hoefnagel, als een Man van geest en geleerdheid, en rijk van vinding, op de kanten, in de letters, of daar eenige plaats open was, allerhande verbeeldingen, aanwijzingen, zinnebeelden en beduidselen op 't geen daar nevens geschreeven was, het zelve met veele aartigheden en kleine Historiën verbeeldende, en leverde dat Boek, ten einde der gestelde agt jaaren, zo volkomen en wel uitgewerkt op, dat het wel voor een Meesterstuk in zijne soort mogt doorgaan, en men zich moest verwonderen, hoe 's menschen handen, gedurende een ganschen leeftijd, zo veel konden doen. Hier voor genoot hij van dezen Hertog van *Inspruk* twee duizend gouden kroonen, met eene gouden keten, ter waarde van honderd gouden kroonen. Vervolgends schilderde Hoefnagel voor Keizer *Rudolf* vier Boeken met Dieren. Het eene van viervoetig, het tweede van kruipend gedierte, het derde van ge-

gevogelte, en 't vierde van visschen, en trok daar voor duizend kroonen. Ook had hij in *Miniatuur* beschilderd een Boek, geschreeven van den besten Schrijver der Wereld, behelzende verscheiden stoffen, welk hij met zeer veele verbeeldingen en zinnebeelden niet weinig sieraads had bijgezet, zulks het een lust was om te zien. Hier door geraakte hij in 's Keizers dienst, werd wel beloond en had een heerlijke jaar-wedde.

Hier te Land komt weinig van hem voor, alleen vindt men bij *Jakob Razet* een aartig stukje, dat wel mag in waarde gehouden worden.

Om al 't hoofsch gewoel te ontwijken, ging Hoefnagel woonen te *Weenen*: Want hij was ongemeen leer- en weetgierig, zat veeltijds tot laat in den nacht op, en sprong gemeenlijk 's morgens voor vieren al ten bedde uit; altijd bezig, 't zij met het maken van gedichten, of iet anders, waar in hij zeer geestig was, zijnde ook zo wel in 't Latijn bedreeven, dat hij een Latijnsch Boek voor zich hebbende, het zelve zo vlug en vaardig las in 't Nederlandsch, als ware 't in die tale geschreeven.

Hij was een man zeer goedäartig en milddadig, aangenaam in zijn spreeken, en die met veel bevalligheid iet wist voor te stellen en te verhaalen; overleed in den jaare 1600, in den ouderdom van 55 jaaren, nalaatende een' Zoon, genaamd *Jakob Hoefnagel*, in de Kunst bij uitnemendheid ervaren (*).

[Het

(*) Deeze Jakob of Jaques Hoefnagel was geboren in 't jaar 1575, had 52 stuks Studiën van de vinding van zijnen Vader Joris Hoefnagel, fraai in 't koper gebragt, en uitgegeeven te *Frankfort*, in 't jaar 1592.

[Het Portret van JORIS HOEFNAGEL is in de Plaat EE. n. 1. (*).]

AART MYTENS.

Gelijk een versche drank dikwils zo sterk werkt, dat hij lucht zoekt, het vat uitspringt, of het zelve doet bersten, zo gaat het met menschen van geest en vernuft; die geest kan noch wil niet wel beslooten blijven. Dit zag men ook aan AART MYTENS, een zeer bequaam en vernuftig Schilder, die in *Italië*, daar hij zich meest in de Kunst oefende, en doorgaands zijn verblijf hield, werd geheeten RENALDO, op het Latijnsch ARNOLDUS. Van der jeugd af was hij ongemeen ijverig om de Kunst in den grond te leeren, zo met schilderen en tekenen, als boetseeren naar 't Leven, ontziende ten dien einde gevaar, noch moeite, zelfs niet om een dood Lichaam van de Gerechts-plaats buiten *Brussel* te haalen; waarömtrend een aartige klucht voorviel: Want hebbende te hulp genomen een ander', die mede van de Kunst was, en hem

(*) Onder dat in den vorigen druk vinde ik dit versje:

Doctrina excultus se offert HOEFNAGLIUS *ille;*
Cosmographo docto fidus & Ortelio:
Hic Orbem, ille Urbes dedit Orbi ingente Theatro
Et pinxit flores brutaque qui varia.

'T Komt op deezen zin uit:

HOEFNAGEL zocht zijn' geest met wetenschap te sieren,
En was, *Ortelius*, uw reisgezel en Vriend:
Schetst gij ons 't Wereld-rond; hij Steden, Menschen, Dieren
En Kruiden. Vraag dan niet of dit paar lof verdient.

2
3
EE

hem volgde van achter op de ladder, die altijd aan de galge ſtond, om den dief op te houden, tot dat hij hem zou afgeſneden hebben, en dan hunne prooi te zaamen weg te draagen, maakte zich deeze zo geweldig bang en verleegen voor dat doode lichaam, als of 't hem te lijve wilde, zo dat hij 't los liet, de ladder afſprong, het haazenpad koos, en als een pijl uit den boog ſtedewaard ijlde. AART vlammende op dien buit, en dien niet gaarn miſſende, zette hem achter na. Het Boeren-volk, dat naar de markt ging, den een' zo verbaasd ziende voorüit loopen, terwijl hem de ander zo kort op de hielen zat, ſcholden AART luſtig de huid vol, en meende hem te keeren, want ze dachten dat het ſpel ernſt was, en dit met boos opzet geſchiedde; maar AART weetende, waar 't hem om te doen was, ruſtte niet, voor dat hij zijn bangen Spits-broeder achterhaald had, en hem zijne blooheid verweeten, [als aan eenen, die zich met eene blaas met boonen liet weg jaagen,] en geen hart had voor de zaak, ook zich weinig aan de Kunſt liet gelegen leggen; hier op greep de ander moed; des zij te zaamen weder heen gingen, het galgen-aas afhaalden en in een' zak te huis bragten. Doch de Vader dit gewaar wordende, ſtreek zijn' Zoon luſtig door, hem voorhoudende, of hij wel wiſte, wat hij gedaan had; dat hier uit zwarigheid ontſtaan kon: Waaröp hij tot verſchooning inbragt zijne leergierigheid, dat het alleen was geſchied, om te beter kennis te hebben van 't geſtel van 's menſchen Lichaam; zo dat de Vader zich vervoegde bij een' der Burgemeeſteren, die veel vermogt, zijnen bijzonderen Vriend, en zo veel te weeg bragt, dat 'er geen navraagen van kwam, als eene zaak, die niets om 't lijf had.

Aart begaf zich onderwijl heel jong naar *Italië*, en schilderde meest bij eenen *Anthoni Santvoort*, in de wandeling de *groene Anthoni* geheeten, zich te *Rome* veel bezig houdende met de *Maria Major* te brengen op koper, hebbende ook veel omgangs met *Hans Speeckaart*. Naderhand zette hij de Kunst voort te *Napels* bij eenen Nederlander, met naame *Kornelis Pijp*. Vervolgends in den huwelijken staat getreeden, maakte hij zijn werk van Outer-stukken, Historiën en Portretten in olie-verw te schilderen, zeer fiks behandeld en aartig om te zien. Hier mede voer hij ettelijke jaaren voort; maakte verscheiden zijner Leerlingen tot Meesters, en had het genoegen, dat al wat van zijne hand kwam in veele Kerken van *Napels*, en door 't gansche Koningrijk, als ook in andere Landen, alöm gewild en getrokken was. Na 't overlijden zijner geliefde Huisvrouwe, zijne vier kinderen bij de Grootmoeder [zijner Vrouwen Moeder] besteld hebbende, ging hij zijne Vrienden te *Brussel*, en zijnen Broeder in *'s Hage* bezoeken.

Wedergekeerd te *Napels*, begaf hij zich in een tweede huwelijk met de Weduwe van zijn geweezen Meester *Kornelis Pijp*. Daaröp werd door hem geschilderd eene Lieve-vrouwen Hemelvaart met Engelen en Apostelen, meer dan levens-grootte, waar in hij zich bij uitnemendheid wel had gekweeten; dat stuk is te zien in eene Kerk buiten *Napels*; noch de Vier Evangelisten, verscheiden van gedaante. Onder andere Outer-stukken is van hem binnen *Napels*, te *St. Louïs*, bij 't Paleis van den Onderkoning, eene *Ste Catharina*, daar de brand in de raders slaat, en een splinter eenen der pijnigers treft, waar in de Schilder zeer kunstig verbeeld eene luids-keels krijtende bevreesdheid, en

te

te gelijk eene groote verbaasdheid onder de omstanders te voet en te paard. Wijders ziet men in dezelve Kerk van hem een Outer-stuk van *Ste Maria ter hulp*, met een' braaven knuppel een' duivel, die onder haare voeten legt, lustig afrossende, met meer andere vertoningen en Engelen daar bij, alles met een stoute hand en meesterlijk gedaan. Maar door wrevel en onbescheid zijner tweede Vrouwe en haare kinderen, genoodzaakt zijnde met zijne kinderen en Leer-gezellen op zich zelven te gaan woonen, maalde hij verscheiden stukken in 't groot, waar van 'er inzonderheid twee zeer stout geschilderd waren, die naar 't *Abruzzo* vervoerd werden, zijnde het eene een Drie Koningen, en het andere eene Besnijdenis, beiden bij uitnemendheid wel uitgevoerd. Eindelijk trok hij met zijne kinderen naar *Aquila* in 't *Abruzzo*, bij zich hebbende een stuk op doek, waar aan hij had begonnen, zijnde een Nachtgezicht, daar *Christus* van de krijgsknechten gekroond wordt. Onder anderen maakte hij te *Aquila* een ongemeen groot stuk op doek, 't welk een geheel vak van eene Kerk besloeg, zijnde eene Kruissing vol werk, en personaadjen levens-grootte, ongemeen wel *geördineerd* en geschilderd, doch niet zonder veel moeite en ongemak door 't staan op eene Ladder enz., waar over alle Kunstenaars zo zeer verschrikt als verbaasd en opgetoogen moeten staan. Van daar te *Rome* gekomen, voltooide hij 't gemelde stuk der Krooninge, met noch een ander; wijl hem in 't nieuwe Werk van *St. Pieters*-kerk een groot stuk was aanbesteed, waar aan hij toonen wilde, wat een Nederlander in de Kunst vermogt.

Na 't uithuwelijken van zijne oudste dochter,
 stierf

stierf hij te *Rome*, in 't jaar onzes Heeren 1602. 'T voornoemde stuk van de Krooning is noch te *Amsterdam* bij den Schilder *Bernard van Somer*, die met zijne Dochter getrouwd was, en is zeer stout gedaan, geheel verschillende van de gewoone Nederlandsche manier van behandeling; zo dat hij een voortreffelijk Meester geweest is, die den *Italiäan* geleerd heeft, min schamper en nadeelig te spreeken van de Nederlanders, als of die geene handelwijs hadden van 't Beeld-schilderen, ja die zelfs hun den mond gestopt, en reden in overvloed gegeven heeft, om namaals met meer bescheidenheid van onzen Landäart te spreken. [Zijne afbeelding kan men zien op de Plaat AA, n. 3. (*)].

(*) Onder zijn Portret in den vorigen druk heeft men deeze regels:

Hærent parietibus monumenta ingentia sacris,
Arnolde, Italiæ, quæ recreänt animos.
Ornas Italiam: primum te ornaverat illa;
Te Belgam laudans Itala terra colit.

't Welk wij dus vertalen:

De blijken uwer Kunste, ô AART, in eedle werken
Verluistren allerweeg *Itaalje*'s kostbre Kerken.
Gij siert dus *Latium*, wiens School u had geleerd,
En nu in uw persoon den Nederlander eert.

JOOST

JOOST VAN WINGEN.

Op dat het hoflijk *Brussel* bij onzen tijd met een dubbel sieraad in de Kunst zou praalen, heeft die Stad nevens gemelden Kunstenaar *Aart Mijtens*, ook voortgebragt den voortreflijken en vernuftigen Schilder Joost van Wingen, aldaar gebooren in 't jaar 1544. Groote zucht voor de Kunst hebbende, en geene moeite ontziende om te leeren, ging hij eene reis doen naar *Italië*, en woonde vier jaaren te *Rome* bij eenen Kardinaal.

Na zijne te rugkomst in *Nederland*, en vaderlijke Stad *Brussel*, werd hij eindelijk Schilder van den Prins van *Parma*, en heeft aldaar verscheiden fraaie stukken gemaakt, inzonderheid een Outerstuk te *St. Goelen*, [of *Gudula*] of zo eenigen willen, in eene Kerk van de Cellebroers, zijnde een Avondmaal, waarin *Paulus de Vries* het Gebouw zou gemaakt hebben. Dit Avondmaal, zo 'er geen twee gelijken van dezelve hand zijn, is een ongemeen stuk, en 't beste dat 'er in *Nederland* van hem te zien is. Noch vindt men van hem te *Brussel* bij eenen *Doctor*, Meester *Jan Mijtens*, een zeer schoon stuk, daar *Simson* de hair-lokken worden afgesneeden; en in een ander burger-huis een, dat *Paulus* bekeering zeer natuurlijk verbeeldt.

Dan voorneemens een reisje buiten 's Lands te doen, en in zijne plaats bij den Prins van *Parma* gesteld hebbende *Octavio van Veen*, kwam hij met zijn huisgezin omtrend 't jaar 1584. te *Frankfort*; daar ook eenige zeer fraaie stukken van hem geschilderd zijn, bijzonder een, dat wel het meest uitmuntte, zijnde een groot stuk en verbeeldende

het benaauwd *Nederland* in de gedaante eener naakte Vrouwe, staande met eene keten aan eene rots geklonken: boven haar hoofd ziet men den Tijd ter haarer verlossinge aanvliegen, en straks werk beginnen met de keten los te maaken; onder aan ligt de Godsdienst met den Bijbel, vertrapt en vertreeden door Dwinglandij, vertoond als een Krijgsman met een zwaard in de hand. Ook heeft hij twee stukken, zijnde een en dezelfde Historië, doch op verscheidene wijzen *geördineerd*, voortreflijk uitgevoerd, te weeten daar *Apelles* de overschoone *Campaspe* uitschildert en op haar verlieft. Een deezer stukken is te *Hanau*, een nieuwe Stad vier mijlen van *Frankfort*, ten huize van een' Koopman, *Daniël Forreau*, een groot Kunst-minnaar, bij wien men ook ziet het gemelde stuk van *Nederland*. De andere Historië van *Apelles* vindt men bij den Keizer. Noch is 'er van hem te *Frankfort* bij eenen Doctor, mede een groot liefhebber van de Kunst, eene *Andromeda*, een zeer fraai stuk; als ook noch verscheiden schoone afbeeldsels of Portretten naar 't Leven. Te *Middelburg* ziet men van hem, bij *Melchior Wijntjes* de Historië van *Pinehas*, door wien de boeleerende *Zimri* en *Cosbi* doorsteeken worden, een groot en heerlijk stuk met Beelden van Levens-grootte. Ook is te *Amsterdam*, bij *Kornelis van der Voort*, een groot Stuk van hem, zijnde zo veel als de *Gerechtigheid*, die de onnoozelen behoed voor dwinglandij, of ten minsten dat daar op uitkomt.

Voorts gaan 'er eenige prenten van zijne tekening uit, die gansch niet onäartig zijn: Als een Nacht-banket met eene maskerade; een: laat de kinderkens tot mij komen; een *Paulus* verbeeld als Ta-

Tapijt-werker; vier ftuks van der Vrouwen bedrieglijkheid; eene Kruiffing en meer anderen, zijnde aan de aartigheid der Beelden wel te zien zijne wijze van *ordinantië*, en vindingrijke geeft.

Men heeft van hem weinige doch zeer goede Schilderijën, want hij verflaafde zich niet aan 't werk, en was geen blokker, maar gaarn bij gezelfchap, echter geen nathals of dronkäart; want te vrede met eene kanne wijns, fchepte hij zijn meefte vermaak, onder een goed gefprek den tijd door te brengen. Hij liet een' Zoon na, die ook zijn leerling was, oud omtrend 18 jaaren, en genaamd JEREMIAS VAN WINGEN; dees maakte een goeden opgang met wel te kleuren, en had ook, noch korts geleden, geleerd te *Amfterdam* bij *Francefco Badens*. JOOST nu ftierf te *Frankfort* in 't jaar 1603, in den ouderdom van 61 jaaren (*). [Zijn Portret is in de Plaat CC. n. 2. (†)].

MAR-

(*) Zo JOOST VAN WINGEN in 't jaar 1544 is geboren, gelijk onze Schrijver aan 't hoofd van dit Leven zegt, kan het niet zijn, dat hij in het jaar 1603 geftorven zijnde, den ouderdom van 61 jaaren zoude bereikt hebben; vermids van 't jaar 1544 tot 1603 niet meer dan 59 jaaren tuffchen-tijd is. 'T kan zijn, dat hier voor 1603 moet gelezen worden 1605, gelijk de getallen 3 en 5 ligt verwiffeld worden, en dan is de rekening richtig.

(†) Onder zijne Beeldenis in den vorigen druk is dit Lofdicht:

WINGIUS *hic multum pingebat corpora viva:*
Venae, membra, artus, omnia confpicua,
Cujus laudatur, quæ expreffa eft, Belgica nuda,
Qua oftendit Patriæ triftia fata fuæ.

Dus

MARTEN DE VOS.

Onder de geenen, die *Antwerpen*, en ons *Nederland* beroemd hebben gemaakt in de Schilder-kunſt, was geen van de minſten de vermaarde en ervaren Schilder MARTEN DE VOS, Antwerpenaar, die van der jeugd af groote zucht tot de Kunſt toonde. Na *Italië*, *Rome*, *Venetië* en andere Landen bezocht te hebben, werd hij als lid in 't Gild, of de Schole der Schilder-kunſte te *Antwerpen* aangenomen in 't jaar 1559; gelijk zijn Vader, PIETER DE VOS, zijnde een Hollander en *Leidenaar* van geboorte, daar in was gekomen in 't jaar 1519. Ook was PIETER, MARTENS Broeder, een zeer goed Schilder. Van MARTEN heeft men veele ſchoone Werken. Hij had een loſſe hand, een aangenaam vloeiënd *Koloriet* en portretteerde meeſterlijk naar 't Leven. De Prenten naar zijne tekeningen door verſcheiden Plaat-ſnijders zo menigvuldig uitgegeven, dat ze in getal die van een ander vermaard Schilder van dien naam, te weeten, *Marten van Heemskerk*, zo niet te boven gaan, immers niet behoeven te wijken, bewijzen ten vollen, hoe wel hij gevat was op het ſtuk van *ordinantië* der Hiſtoriën, en 't ſtellen der Beelden, en zijn, in een woord, doorſlaande kentekenen van

zijn

Dus te vertalen:

Dit's WINGEN, die Natuur door Kunſt zocht na te ſtréven,
Zijn' adren, ſpier en oog ontbrak niet, dan het leven;
Maar onze JOOST heeft wel den grootſten roem behaald,
Als zijne Kunſt 's Lands ramp en blijde redding maald'.

3
1
2
FF

zijn' geest en bekwaamheid. Want hij was rijk van stof, vlug en vaardig, en had eene vaste hand (*). Wat aangaat zijne hoedanigheid en lichaams gestalte; hij was een deftig man, statig van opslag, groot van gedaante, en zwaarlijvig. Hij stierf in 't jaar 1604 in hoogen ouderdom (†). [Zijn Portret is in de Plaat FF. n. 1. (§).]

(*) Hij had, behalven bij zijnen Vader, geleerd onder den vermaarden Schilder *Frans Floris*; bragt bij zijne terugkomst uit *Italië*, verscheiden tekeningen mede, die bestonden in Vaasen, onder Grieken en Romeinen, bij hunne Feesten en Lijk-*statiën* gebruikelijk, en kwam eindelijk in zo groot een aanzien; dat de Prins van *Parma*, hebbende zich meester gemaakt van *Antwerpen*, hem bezocht, en van hem wilde uitgeschilderd zijn. In de Lieve Vrouwe-Kerk van *Antwerpen* worden eenige schoone stukken van hem gevonden. Verscheiden zijner Leerlingen zijn vermaarde Schilders geworden, onder welken *Wenceslaus Coubergher* is geweest; die naderhand bij den Aartshertog, *Albert van Oostenrijk*, Hof-schilder was. Zie LE COMTE *Kunst-kabinet*. 2 D. *bl.* 34 *enz.*

(†) Anderen het jaar zijner Geboorte, en zijn' sterfdag bepaalende, hebben aangetekend, dat hij ter wereld kwam te *Antwerpen*, in 't jaar 1531, en overleed in 't jaar 1603, op den 4. van Wintermaand, gelijk onze *Van Mander* zelf dit nader in zijn aanhangsel aanwijst, zeggende, dat hij *den* 4. *van Wintermaand* 1603 *in den ouderdom van* 72 *jaaren overleden* is, 't welk 't jaar zijner geboorte mede brengt op 1531.

(§) Onder het Portret van MARTEN DE VOS in den vorigen druk staat dit vers:

Qui se offert oculis, MARTINUS VOSSIUS *ille*,
Cujus erat frater Pictor & ipse pater.
Arte hic MARTINUS *sane est* Hemskerkius *alter*,
Nam simili ductu [&] *pinxit uterque modo*

Dat

Dat is:

Aanſchouwer, zie DE Vos, dien Schilder waard te loven:
Zijn Vader, Broeder, 't was al Schilder in 't geſlacht.
Zo hij den *Heemskerk* niet gong in de Kunſt te boven,
Hij zij ten minſten met dien Held gelijk geächt.

Einde van het Eerſte Deel.

NAAM-

NAAMLYST
DER
SCHILDERS,

Wier Beeldenissen in dit I. Deel geplaatst zijn.

KOR-

In de Plaat H.	Kornelis Engelbertsz.	N. 1.
	Barend van Brussel — —	2.
	Lukas van Leiden. —— ——	3.
I.	Huig Jacobsz.	N. 1.
	Jan Matsys —— ——	2.
	Lukas Kornelisz. de Kok. ——	3.
K.	Jan de Hollander	N. 1.
	Joachim Patenier —— ——	2.
	Lambert Lombardus — —	3.
	Joan Schoorl. —— ——	4.
L.	Quinten Matsys	N. 1.
	Jeronimus Bos —— ——	2.
	Aartgen van Leiden. — —	3.
M.	Jan van Kalker	N. 1.
	Christoffel Zwarts — —	2.
	Philip Galle. —— ——	3.
N.	Hendrik met de Bles	N. 1.
	Lukas Gassel van Helmond —	2.
	Hans Holbein. —— ——	3.
O.	Jan Kornelisz. Vermeyen	N. 1.
	Joan de Mabuse —— ——	2.
	Joost van Cleef *of* de Zotte Kleef	3.
	Hendrik Aldegraaf. —— ——	4.
P.	Jan Swart *of* Swart-Jan	N. 1.
	Jakob Janszen van Haarlem. —	2.
Q.	Kornelis de Visscher	N. 1.
	Christiaan van den Queeborne	2.
	Gillis Mostaart. —— ——	3.
R.	Augustyn Jorisz.	N. 1.
	Hendrik van Cleef —	2.
	Melchior Lorch —— ——	3.
	Hans Fredeman de Vries. ——	4.

Anto-

In de Plaat S. { Antonis Morus. — N. 1.
Matthys Kock. — — — 2.
Jeronimus Kock. — 3.

T. { Pieter Breugel. — N. 1.
Joachim Beukelaar. — — 2.
Hubert Goltz. — — 3.

(*) — V. { Willem Key. — — N. 1.
Frans Floris. — — 2.
Pieter Aartszen, of *Lange Pier.* 3.

V. { Allard Klaaszen. — N. 1.
Doove Barend. — — 2.

W. { Pieter Koeck van Aalst. — N. 1.
Marten Heemskerk. — 2.
Michiel Coxie — — 3.

X. { Rykaart Aartsz, of *Ryk met de ſtelt.* — — N. 1.

Y. { Joost van Liere — N. 1.
Kornelis Kort. — — 2.
Dirk Volkertsz. Koornhart. — 3.

Z. { Antonis van Montfoort. N. 1.
Dirk Barendszen. — — 2.
Dominicus Lampsonius. — 3.

AA. { Frans Pourbus — N. 1.
Pieter Pieterszen Longus. — 2.
Aart Mytens. — — 3.

BB. { Mart. van Valkenburgh. N. 1.
Chrispiaan van den Broeke. — 2.
Pieter van Veen. — — 3.

Hans

(*) Zie de aanteekening wegens deeze Plaat in 't volgende Bericht.

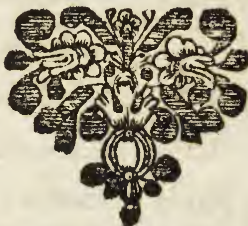
In de Plaat CC. { HANS BOL. — — N. 1.
JOOST VAN WINGEN. —— —— 2.
GILLIS VAN KONINGSLOY. —— 3.

DD. { HENDRIK VAN STEENWYK. N. 1.
JACOBUS of JAQUES DE GEYN. — 2.
SEBASTIAAN FRANKS. — — 3.

EE. { JORIS HOEFNAGEL. — N. 1.
JEROON FRANKEN. — — 2.
FRANS FRANKEN. —— —— 3.

FF. { MARTEN DE VOS. —— N. 1.
JOANNES STRADANUS. —— —— 2.
JAN GOLTZIUS. —— —— 3.

NB. De met groot Kapitaal uitgedrukte Schilders, zijn juist de genen, wier Portretten nevens hunne Levens gevoegd zijn; 't geen klaar is, dat met allen, die op eene Plaat voorkomen, niet geschieden konde.

BERICHT

VOOR DEN

BINDER,

Om de Plaaten van dit Eerſte Deel te plaatſen als volgt:

KAREL VAN MANDER voor het Werk tegen over 't Vers van VONDEL.

De Plaat	A.	te plaatſen tegen over bladz.	12.
———	B.	——— ———	30.
———	B*.	——— ———	30.
———	C.	——— ———	35.
———	D.	——— ———	36.
———	E.	——— ———	37.
———	F.	——— ———	39.
———	G.	——— ———	46.
———	H.	——— ———	68.
———	I.	——— ———	72.
———	K.	——— ———	88.
———	L.	——— ———	95.
———	M.	——— ———	105.
———	N.	——— ———	114.
———	O.	——— ———	140.
———	P.	——— ———	154.
———	Q.	——— ———	156.
———	R.	——— ———	170.
———	S.	——— ———	176.
———	T.	——— ———	190.

Bericht voor den Binder.

——	V. met drie Portretten (*) tegen over			bladz. 234.
——	V. met twee Portretten.		——	236.
——	W. ——	——	——	257.
——	X. ——	——	——	260.
——	Y. ——	——	——	307.
——	Z. ——	——	——	298.
——	AA. ——	——	——	311.
——	BB. ——	——	——	322.
——	CC. ——	——	——	326.
——	DD. ——	——	——	331.
——	EE. ——	——	——	340.
——	FF. ——	——	——	349.

(*) Bij misſlag is op deeze Plaat eene V, in plaats van eene ronde U, geſneeden, met welke laatſte letter die Plaat in den Text wordt aangeweezen op *bl.* 236.

DRUK-

DRUKFEILEN

EN

VERBETERINGEN

In het Eerste Deel.

Bladz.	18 *reg.*	3	*in de Noot staat :* kan deeze Jan *lees* moet deeze enz.
—	—	10	— — desselven *lees* deszelfs.
—	—	9	*van onder , achter* bepalen *is uitgelaten :* Zie Le Comte *Cabinet d'Archit:* &c. *Tom.* 2. *pag.* 2, die hem zelfs te *Venlo* zegt geboren te zijn , zonder eenig bewijs daar bij te voegen. Ondertusschen is 't genoeg , dat zij, die Jan, *van Gelder*, of *van Brugge* noemen , denzelven met onzen *van Eick* schijnen te beöogen.
—	21	21	*staat* deedt *lees* deed.
—	33	—	*in 't Klink-dicht staat* Phryne *lees* Fryne.
—	34	—	*in de Noot* Frijne *lees* Fryne.
—	113	2	Jochems *lees* Jochem.
—	162	2	*van onder* de Dragers outer *lees* het Dragers enz.
—	163	8	Jan Mostert *voeg bij* of Mostaart.
—	280	1	Medesusteren *lees* Medezusteren.

113 **Van Mander,** Karel. Het Leven der doorluchtige Nederlandsche en eenige Hoogduitsche Schilders. ed. by Jacobus de Jongh. 356, 371 pp. text, ext. notes, life of Van Mander, num. engr. pl. of artists' portraits. 8vo. Cont. calf. Amsterdam (Esveldt) 1764. Schlosser p. 312, 332. Chamberlin 2018. $100.00

De Jongh, in his annotated edition, republished only the essential chapters of Van Mander's "Northern Vasari", i.e. the lives of Flemish, Dutch, and German artists.